memorii | jurnale

GERHARD VELBURG

ÎN SPATELE FRONTULUI

MARELE RĂZBOI AȘA CUM L-AM VĂZUT EU

DECEMBRIE 1916 – IUNIE 1918

ÎNSEMNĂRILE UNUI SOLDAT GERMAN ÎN ROMÂNIA OCUPATĂ

ebook HUMANITAS

Gerhard Velburg (pseudonimul lui Bogislav Tilka, 1887–?), jurist de formaţie, a fost mobilizat ca rezervist încă de pe la începutul conflagraţiei mondiale, fiind încadrat în administraţia de război atât în Germania, cât şi pe întreaga perioadă petrecută în România, din decembrie 1916 până în iunie 1918.

Despre autor ştim doar că după război a trăit la Jena şi la Leipzig, fiind consilier guvernamental şi apoi repetitor legal. Pe lângă acest jurnal (apărut în 1930 şi semnat cu pseudonim), a mai publicat, sub numele real, câteva lucrări de specialitate în domeniul juridic (printre care *Wie studiere ich Rechtswissenschaft?*, 1920; *Das Recht der Ordnung der nationalen Arbeit*, 1934; *Prüfung und Ausbildung der Juristen im Reich*, 1935; *Die Besetzung Rumäniens im Weltkriege: Eine staats-, verwaltungs- u. völkerrechtliche Studie*, 1939; *Die Rechtswahrerprüfung*, 1939). Nu cunoaştem data exactă a morţii autorului.

GERHARD VELBURG

ÎN SPATELE FRONTULUI

MARELE RĂZBOI
AȘA CUM L-AM VĂZUT EU

DECEMBRIE 1916 – IUNIE 1918

ÎNSEMNĂRILE UNUI SOLDAT GERMAN
ÎN ROMÂNIA OCUPATĂ

Traducere din germană,
introducere și note de Ștefan Colceriu

Editura Humanitas a făcut toate demersurile pentru identificarea moştenitorilor lui Gerhard Velburg (Bogislav Tilka) şi se pune la dispoziţia eventualilor deţinători ai drepturilor de autor.

Fotografia de pe coperta 1 a fost recuperată şi restaurată digital de Sorin Nica, administratorul paginii de Facebook *Photo Historia*, căruia îi mulţumim pentru că ne-a pus-o la dispoziţie.

Gerhard Velburg
Rumänische Etappe: Der Weltkrieg wie ich ihn sah

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parţială, multiplicarea sa prin orice mijloace şi sub orice formă, punerea sa la dispoziţie publică pe internet sau în reţele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informaţiei, gratuit sau în scop comercial, precum şi alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislaţiei privind protecţia dreptului de autor şi se pedepsesc conform legilor în vigoare.

© HUMANITAS, 2022, pentru prezenta versiune în limba română (ediţia digitală)

ISBN: 978-973-50-7358-9 (epub)

EDITURA HUMANITAS
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Vocile unui jurnal de război
Introducere de Ştefan Colceriu

În amintirea domnului Șerban Papacostea

Tocmai aţi deschis o carte foarte bine scrisă. Atât de bine scrisă, încât, după câteva pagini, jurnalul acesta, despre care ai zice în primă instanţă că e destinat mai degrabă istoricilor pasionaţi de Primul Război Mondial, a reclamat, chiar și de la un amator de antichităţi, cum sunt eu, o traducere promptă. Am cedat – și din curiozitate intelectuală, și din „interes tehnic“ – ispitei de a traduce această carte în ritmul primei lecturi. Așa că m-am oprit din citit după doar câteva pagini și m-am apucat de tradus totul de la capăt.

Experienţa traducerii simultane cu prima lectură a fost, așa cum am intuit de la început, mai gratificantă decât multe traduceri din autori antici, cu care mă ocup de pe vremea studenţiei la Clasice și ale căror texte le cunoșteam adesea în detaliu. Nu m-am abătut, până la ultima frază din carte, de la superstiţia încăpăţânată de a nu citi nici un paragraf înaintea celui pe care îl traduceam. Aveţi sub ochi rezultatul acestei metode cu totul nerecomandate de traducere, care socotesc însă că mi-a fost impusă de chemarea irepresibilă a acestui jurnal.

Faptul e cu atât mai mirabil cu cât am lucrat, fără piatră de poticnire, în orb faţă de necesarele contingenţe ale unui proiect editorial: am aflat abia la ceva vreme după ce am predat editurii traducerea că Gerhard Velburg, autorul jurnalului, este pseudonimul lui Bogislav Tilka, autor german al mai multor manuale de drept internaţional și al unei monografii în două volume despre ocupaţia germană a României din timpul Primului Război Mondial. Îi sunt recunoscător domnului Daniel Cain pentru această preţioasă informaţie, care poate oricând deveni punctul de pornire al unei investigaţii legate de biografia autorului, condusă de discernământul, cunoașterea și flerul unui istoric de carieră.

Cu toate acestea, nu cred că sunt, „cititor mediu binevoitor“, în eroare dacă spun că identitatea exactă a autorului este un fapt cu totul marginal

pentru interesul ultim pe care îl trezeşte volumul de faţă publicului larg. Nu am decât să mă mulţumesc cu informaţiile sărace pe care mi le oferă Gerhard Velburg însuşi: e vorba de un doctor în drept internaţional din Jena, care ocupase o poziţie oarecare în administraţia de război a oraşului în care locuia şi care a fost mobilizat ca rezervist pe frontul de est, în România. După toate aparenţele, în 1917 avea în jur de 30 de ani.

Fără program, fără teză, cartea are simultan supleţea consemnării diaristice și profunzimea sugerată a întrebărilor fundamentale. Așa stând lucrurile, e mai degrabă greu de crezut că forma publicată abia în 1930 este aceeași cu cea redactată „pe teren“. Camuflată sub uniforma regulamentară a unui jurnal de război, nimănui nu-i scapă, în realitate, respiraţia largă a unui roman sau poate chiar, la limită, a unui tip de literatură care se numește astăzi autoficţiune. De altfel, autorul însuşi sugerează la un moment dat în cuprinsul volumului existenţa unor note detaliate pe care le va fi folosit ca să dea scrierii forma rotundă la care avem acces. În acelaşi timp e probabil ca ideea asumării unei diafane pregustări de convenţie literară să-i fi venit de la un camarad al său pe care îl admiră și îl iubește deopotrivă: Franta Sindig, pastor evanghelic, care își scrie, în jurnalul lui Velburg, propria autoficţiune de război.

Meritul esenţial al volumului lui Gerhard Velburg este, spre deosebire de un simplu jurnal de război, felurimea vocilor care-l întrupează. Avem de-a face cu vocea unui războinic, a unui intelectual și a unui om pur și simplu. Vocile sunt cu atât mai autentice cu cât sunt mai dilematice. Nici unul dintre nivelurile de lectură pe care acestea le subîntind nu este lipsit de contradicţii, de retractări, de nesiguranţe, de excese chiar, de pasaje care sunt astăzi de neînţeles, de blocaje de tot felul. Însă fals Velburg nu cântă niciodată. Polifonia aceasta cunoaște o progresie clasică ușor de decriptat în structura cărţii înseși, indiferent dacă autorul o va fi intenţionat sau nu. Oricât de banal ar suna, cartea este mărturia unei experienţe fundamentale a unui individ și o confirmare vibrantă a poncifului că drumul este cea mai bună ocazie de introspecţie. Gerhard Velburg, soldat de ocazie, pleacă din garnizoanele din Germania, ajunge, pentru scurtă vreme, alături de alţi intelectuali de formaţie, în capitala surprinzător de ofertantă a unei ţări balcanice, ca să-și descopere umanitatea ultimă într-un sat uitat de pe malul

braţului Borcea, în câmpia altfel fără sfârşit şi fără relief a Bărăganului. După care omul revine pentru o şedere în capitală şi apoi, în condiţii similare cu cele de la venirea în România, pleacă forţat spre frontul de vest.

La o privire superficială, cartea ar fi construită pe o structură de cercuri concentrice, care se deschid temporar ca să-i permită eroului accesul spre centru şi apoi întoarcerea în durata sferei sale familiare. Totuşi, experienţa lui Velburg în România profundă nu-l întoarce lumii acelaşi: revenirea lui la lumea căreia îi aparţinea prin naştere nu este simetrică cu plecarea din ea. Între timp, individul avusese experienţa întâlnirii cu sine în slava stătătoare din Bărăgan, rai neaşteptat de voluptate calmă, primordială. Întoarcerea în Vestul ameninţat de războiul devastator, direct pe frontul pe care moartea face ravagii, nu e semnul închiderii unui cerc, ci al unei traiectorii individuale în spirală.

Să nu trăim însă cu impresia că fiecărei etape a drumului exterior şi interior al lui Velburg îi corespunde exclusiv câte o voce! Cu alte cuvinte, Velburg nu e numai soldat în Germania, numai intelectual la Bucureşti şi un simplu artofag la Feteşti. Cartea nu este, aşa cum vă veţi convinge, o însăilare simplistă de contabilitate personală. Atâta doar că, în mod natural, fiecărei faze îi corespunde preponderenţa unui ton dintre cele trei. Aşa încât istoricii vor găsi informaţii valoroase şi precise despre entuziasmul general din Germania la declararea stării de război, entuziasm care a durat din vara 1914 până la Crăciunul din acelaşi an, cam atât cât credea toată lumea că va dura conflictul.

Prinsă de retorica oficială, lumea trecuse în mod voluntar la raţionalizarea hranei şi îşi luase foarte în serios misiunea de a veghea permanent. Notaţiile din jurnalul lui Velburg sunt, în această primă fază, scurte şi sporadice. Odată cu prelungirea neaşteptată a războiului şi în anul următor, populaţia cedează impulsurilor de delaţiune măruntă şi de confabulaţie paranoidă, lipsurile sporesc, fapt care atrage din partea administraţiei militare aglomerarea unor ordine din ce în ce mai absurde de raţionalizare a bunurilor de primă necesitate. Administrarea oraşelor devine tot mai complicată, fapt care nu-l împiedică pe diarist, el însuşi implicat în maşinăria administrativă, să constate cu un umor de o fineţe supremă poticnirile, bâlbâielile şi prostia generală a sistemului. Această atitudine e

cu atât mai surprinzătoare cu cât ea nu este asumată de un anarhist, de un marginal sau de un opozant deschis al regimului imperial. Dimpotrivă, Velburg e un cetăţean cu simţul datoriei, căruia ordinea îi este consubstanţială.

Înrolat în octombrie 1916 în celebra Brigadă 100 Infanterie condusă de generalul Alfred Riedel von Konsheim, în care are doar camarazi foarte tineri, e mutat, două luni mai târziu, în Batalionul de rezervişti XI/35 Gotha şi trimis, la câteva zile după Bătălia pentru Bucureşti din decembrie 1916, în România, în spatele frontului de est. Cititorii vor afla că un asemenea drum se făcea relativ repede, adică în patru zile, ţinând seama de nenumăratele opriri şi transbordări. Intrarea în România, cu primul ei oraş în toată puterea cuvântului, Craiova adică, e un prilej de stupoare de care diaristul nu se dezbară decât în câteva luni de trăit în „ţara inamicului“. E vorba de teribilele contraste ale lumii româneşti între luxul orbitor şi mizeria ultimă. Urmează, după un anevoios marş de transbordare şi cvartir rău în sate uitate de lume, o oprire de o săptămână în Bucureşti, unde trupa are o libertate de mişcare excepţională.

Marele oraş, care seamănă în centru cu Berlinul, e, pentru soldaţii veniţi dintr-o Germanie secătuită, un fel de ţară a făgăduinţei: se consumă mult şi de toate. Impresionantă este descrierea ultramodernei pe atunci Şcoli Militare de Infanterie şi Cavalerie, înfiinţată la 1872 de Carol I, cu sediul pe Calea Griviţei, şi devastată de primul val de trupe de ocupaţie. Grija ocupantului pentru captarea populaţiei civile de partea lui are tonuri dintre cele mai neaşteptate, de pildă defilări cu fanfară prin mahalale. După o săptămână în care oraşul petrece fără ezitare şi Crăciunul pe stil nou alături de germani şi austro-ungari, batalionul de rezervişti se îndreaptă spre destinaţia sa finală, Feteşti, sat ceva mai răsărit de pe malul braţului Borcea, ca să asigure şi să controleze trecerea fluviului şi să aplice măsurile proprii unei armate pe teritoriul invadat.

Velburg îşi petrece aici cea mai mare parte a şederii lui în România. Izolat de freamătul istoriei, soldatul de ocupaţie nu are decât două îndeletniciri: se ocupă cu paza bacului şi e membru al unui birou de evidenţă a populaţiei. În mod cu totul excepţional e convocat la deszăpezirea căii ferate spre Bucureşti, merge în două rânduri în capitală,

unde face cu oroare cunoştinţă cu centrul de tranzit al armatei de ocupaţie instalat la Malmaison, și se lasă vizitat de istoria mare, în persoana kaiserului însuși, aflat în trecere prin Feteşti la 14 octombrie 1917. În rest, obișnuitele frecușuri cu superiori obtuzi, relaţii tensionate cu aliaţii bulgari, destul de puţină istorie.

La sfârşitul lui noiembrie 1917, se mută la Bucureşti, unde lucrează la biroul central de evidenţă a populaţiei organizat de armata de ocupaţie. Velburg regăsește acum un Bucureşti mult mai scump decât în urmă cu un an, dar la fel de efervescent și de interesant. Cea mai puternică impresie o face organizarea „Universităţii de etapă“, de fapt organizarea de către administraţia militară de prelegeri academice cu acces liber, destinate în primul rând soldaţilor, susţinute de nume grele ale lumii universitare germane. La aceste prelegeri, atât de stricta și de codificata ierarhie militară teutonică este suspendată. Odată cu începerea negocierilor de la Brest-Litovsk din 22 decembrie 1917, toată suflarea militară și civilă de la Bucureşti e în aşteptarea febrilă a semnării tratatului de pace. E consemnat, de pildă, cu dezamăgire faptul că, la 9 februarie 1918, presa anunţa doar semnarea tratatului cu Ucraina. Speranţele sunt reînnoite odată cu trecerea prin Bucureşti, la 24 februarie, a lui Richard von Kühlmann, ministru de externe al Germaniei și negociator-şef la Brest-Litovsk. Ca o neclară prevestire, în capitală are loc un mic cutremur de pământ. Pacea cu România se semnează la Bucureşti la 7 mai, dar evenimentul acesta atât de mult aşteptat e primit cu o răceală sumbră de populaţie care, pentru prima oară de la ocuparea României, nu mai dă iama în localurile luxoase din centru. La această atmosferă întunecată contribuie și întoarcerea de pe frontul din Moldova a soldaţilor români demobilizaţi cu care Velburg are de-a face personal în calitate de funcţionar de evidenţă. Impresionează starea literalmente jalnică a acestor militari, cei mai mulţi foarte tineri, analfabeţi, săraci lipiţi, o pegră dezmoştenită. La toate acestea se adaugă și problemele conjugale ale celor întorşi la neveste care au trăit cu militari ai ocupaţiei. Foametea se înrăutăţeşte după semnarea Tratatului. La 31 mai, Velburg află că va fi transferat pe frontul de vest, unde ajunge după o călătorie în condiţii crâncene care durează două săptămâni.

Realitatea de pe frontul occidental este șocantă pentru un soldat care până

atunci a trăit războiul în spatele frontului de est: mizerie, boală, foamete, instrucţii superficiale și, mai ales, ostilitate absolută din partea localnicilor invadaţi. Jurnalul se încheie brusc, în urma ordinului de plecare în tranșee, când toţi soldaţii trebuie să-și predea însemnările pentru a fi trimise acasă la aparţinători, la 15 iulie 1918. După toate probabilităţile, Velburg a luat parte la celebra Bătălie de la Amiens, din 8–12 august, când a început așa-zisa „Ofensivă de sută de zile“ a Antantei care a condus în cele din urmă la încheierea războiului.

Bogăţia cărţii lui Velburg nu stă în consemnarea evenimentelor militare și politice relevante ale Marelui Război: nu acestea l-au interesat în primul rând, nu într-acolo s-a îndreptat atenţia lui de remarcabil observator. Diaristul e jurist, nu om de arme și, dintre juriști, e din specia celor interesaţi de latura teoretică a universului în care vieţuiesc. N-aș vrea să-i răpesc cititorului plăcerea de a descoperi acest filon. Totuși, câteva notaţii liminare poate că nu sunt tocmai de prisos. Două chestiuni par să-i atragă cu precădere atenţia diaristului: oamenii și felurile de locuire, realităţi de nedespărţit în hermeneutica de natură culturală pe care o practică autorul. Într-o proporţie covârșitoare faţă de alte jurnale de război, se perindă prin faţa cititorului un catalog aproape interminabil de tipuri umane, surprinse adesea, la modul clasic, numai în liniile lor esenţiale. Vă veţi întâlni cu mitocanul de război și cu marele aristocrat, cu kaiserul absent și cu răcanul alcoolic, cu „imbecilul duhovnicesc“ și cu sacerdotul de mare profunzime, cu plutonierul omniprezent care nu-și poate infirma nicicum legenda și cu ofiţerul școlit, cu funcţionarul militar maniac și cu bătrânul strateg, cu traducătorul trădător și cu interpretul onest, cu șperţarul de subzistenţă și cu marele șpăgar, cu veneticul veleitar și cu profesionistul din convingere, cu marinarul fanfaron de Dunăre și cu descreieratul vizitiu de Bărăgan, cu idiotul util și cu marele profesor universitar, cu colaboraţionistul afabil și cu patriotul rigid, cu prinţul exilat și cu ciobanul fetid, cu superiorul îndurerat și cu ordonanţa credincioasă, cu dama de consumaţie și cu fata de pension, cu nubila și cu hoașca ș.a.m.d.

Poate că cea mai atașantă societate este cea a așa-numitei „căprării academice“, compania de rezerviști cu care pleacă Velburg din Germania și își petrece vremea la Feteşti. Soldaţii din componenţa ei sunt cu toţii titraţi,

unii chiar doctori în ştiinţe: teologi, istorici, clasicişti, romanişti, farmacişti, sociologi, juriști, oameni cu căutări prinși sub vremi, al căror impuls spontan la plecarea în război este să-și ia în raniţă *Războiul peloponesiac* al lui Tucidide, de fapt adevăratul prim război mondial din istoria noastră. Felul în care locuiesc oamenii, vii și morţi deopotrivă, alcătuiește o materie cel puţin la fel de ofertantă. Velburg e, în același timp, un mare admirator al clădirilor din centrul Bucureștiului, pe care le descrie uneori cu lux de amănunte. Îl impresionează în mod vădit Școala Militară, cu dotările ei ultramoderne, devastată de primele trupe de ocupaţie intrate în capitală, semn, acesta, pentru autor că civilizaţia europeană este încă prea tânără ca să aibă înţelegerea deplină a valorii consolidate. Asemenea observaţii de adâncime însoţesc toate „dările de seamă“ asupra realităţilor antropice palpabile, fie că e vorba de fascinantul Muzeu de Istorie Naturală din Piaţa Victoriei sau de hotelul lugubru al gării din Feteşti, de Palatul Domeniilor din Bucureşti sau de casele scunde cu grădini mari din capitală, de bordeiele mizere din faimoasa groapă de cărămidă sau de clădirea luxoasă cu trei caturi care găzduiește biroul militar german de evidenţă a populaţiei, pinacoteca cu teme istorice din Parcul Carol și modestul Palat Regal de pe Calea Victoriei, multiplele cimitire confesionale de la Bellu sau cimitirul rural de pe malul înălţat al Borcei de la Feteşti.

O conștiinţă culturală bine articulată manipulează textul acestui jurnal, făcându-l nu numai respirabil, ci de-a dreptul cuceritor. Trimiterile explicite la marile discursuri livreşti ale umanităţii și aluziile fine sunt atât de bine dozate, încât îi dau cunoscătorului satisfacţia întreagă a descoperirii lor într-un loc atât de neașteptat, fără a-l pune pe necunoscător în dificultatea propriei neştiinţe. Cu toate acestea, o conștiinţă culturală, oricât de liberă altfel, se poate poticni de bornele epocii sale. Cititorul de astăzi, trecut prin oroarea Holocaustului, va găsi cu cutremur și în cuprinsul acestui volum ecouri ale retoricii generale din acea vreme, defavorabile la adresa unor membri ai comunităţii evreiești. Faptul este cu atât mai dureros cu cât respectivele consideraţii vin din partea unui individ care se socotește mai degrabă de orientare moderată și care poartă aprige discuţii în contradictoriu pe teme politice cu tatăl său, adept al proaspătului partid naţionalist din Germania. Paginile cu pricina documentează de fapt

dimensiunile nebuniei la care ajunsese umanitatea europeană la vremea aceea, nebunie care otrăvise sufletele unei întregi generaţii și care s-a soldat cu marea tragedie, *șô'āh*. Paginile respective sunt cu atât mai surprinzătoare cu cât relaţiile personale ale diaristului cu un traducător ca Iosif Lupescu, de pildă, evreu bucureștean, sunt atât de bune, încât, aflat în misiune în capitală, Velburg îi vizitează pe părinţii traducătorului și se simte excepţional în compania acestor buni cunoscători de germană. Acesta este însă Velburg în dimensiunea lui de profundă toleranţă, dimensiune care face de fapt deliciul total al acestei cărţi și care se vădește mai ales în însemnările de la Feteşti.

Interesul și plăcerea cu care Velburg își privește semenii cu care are de-a face în mod nemijlocit pot părea însușiri rare ale unui soldat invadator. Cu toate acestea, calitatea umană a rezerviștilor din „căprăria academică“ îi apropie într-atât de localnici, indiferent de așezarea socială a acestora din urmă, încât, la plecarea celor dintâi pe front, românii le duc pur și simplu dorul. Un asemenea caz e doctorul în filologie Fritz Beschorner, care, încartiruit într-un sat amărât din Bărăgan, îi câștigă pe săteni cu firea lui săritoare, blândă și corectă. La fel, gazda lui, doamna Elefteria Popescu, îl tratează cu grijă maternă și îi pregătește zilnic un prânz copios, pentru ca, odată plecat pe front, să se intereseze frecvent de soarta lui și să-i trimită pâine de casă în tranșee. Și Beschorner îi îndrăgește pe oamenii locului și singura lui dorinţă înainte de transferarea pe front este să apuce să-i vadă secerând pe sătenii pe care îi ajutase la semănatul ogoarelor. În jumătatea de an petrecută în satul Noeni, Beschorner a învăţat românește. Nu era singurul. Cu excepţia plutonierilor a căror obtuzitate tipică o desfide întreaga companie academică, rezerviștii încearcă cel puţin, dacă nu reușesc pe deplin, să vorbească limba locului. Velburg nu numai că se înţelege cu gazdele lui, dar studiază și gramatica limbii române. Figura tutelară a perioadei Feteşti e Franta Sindig, pastor luteran în viaţa civilă, un exemplar masiv din toate punctele de vedere, cu înzestrări multiple și cu temeiuri adânci. Vorbitor al diferitelor limbi balcanice, printre care și româna, pe care o știa înainte de intrarea în România, Sindig își domină în mod firesc orice interlocutor și orice asistenţă. De mare întindere culturală și de o forţă de persuadare ieșită din comun, Sindig este un organizator înnăscut, ceea ce

îl face să treacă în ochii localnicilor drept foarte sus în ierarhia militară germană, deşi el nu e decât un simplu rezervist fără grad. Mai mult, generozitatea şi toleranţa lui merg mână în mână cu uriaşa lui experienţă de viaţă. Uimitor este că toate laturile eroului sunt, fără rest, autentice.

Puşi faţă în faţă cu un asemenea individ, e foarte greu să-i socoteşti pe civilii români colaboraţionişti. Simpla prezenţă a unora ca Beschorner şi Sindig reclamă ospitalitatea localnicilor, care se manifestă în general în registru alimentar. Dacă există vreun laitmotiv în această carte, atunci acela este cu siguranţă mâncarea din România. Scenele de ospăţ sunt un fel de formule homerice, care revin în diverse ocazii de la intrarea în România a batalionului de rezervişti până spre începutul anului 1918, când lipsurile încep să se facă din ce în ce mai simţite şi aici. Pentru soldatul neamţ venit dintr-o Germanie pusă sub harapnicul raţionalizării oricărui fel de bunuri, în România se mănâncă enorm, gustos şi ieftin. La început din stupoare, apoi din scrupul documentar şi, în fine, *en connaisseur*, Velburg notează felurile de mâncare pe care le mistuie alături de camarazii săi nu mai puţin mesmerizaţi. În doar câteva luni, membrii întregii căprării academice se împlinesc trupeşte. Nici sufletul nu doare. Localnice văratice, nubile sau trecute, fete cu educaţie de pension sau rurale *filiae hospitales* se leagă cu soldaţi germani, oameni harnici, civilizaţi şi cuminţi. În cele mai multe cazuri, părinţii fetelor n-au nimic de obiectat. Scufundaţi în acest veritabil *Schlaraffenland*, din spatele frontului, soldaţii germani par să uite de casă sau, în orice caz, îşi suspendă realitatea.

Se produce un fel de pactizare tacită între civili şi militarii de ocazie, care, chiar dacă nu se împrietenesc în sens propriu, îşi descoperă nebănuite afinităţi. Sătenii nu numai că asistă duminica, în biserică, la slujba catolică şi la cea protestantă pentru soldaţii germani şi austro-ungari, dar şi îngenunchează plini de respect odată cu nemţii şi lăcrimează sincer, deşi nu înţeleg nimic din extraordinarele predici ale lui Franta. La fel, paznicii militari ai bacului de peste Borcea sunt sfâşiaţi de jalea nesfârşitelor convoaie de refugiaţi români. Înfricoşaţi de atrocităţile şi barbaria bulgarilor, românii se simt la adăpost sub braţul armat al germanilor: în câteva rânduri, nemţii îi apără pe români cu gloanţe de aliaţii lor de la sud de Dunăre. Velburg sugerează că această bună înţelegere dintre ocupanţi şi

ocupaţi se datorează descoperirii de către cei din urmă în prezenţa celor dintâi a unui liman de umanitate de care localnicii fuseseră lipsiţi de-a lungul istoriei. Există, de pildă, în rândul românilor de la oraș filogermani convinși, oameni cu studii în Germania, care sunt în deplina admiraţie a administraţiei militare de ocupaţie, singura autoritate care a reușit să rupă cu tradiţia de sorginte imemorială a șpăgii din România. Pentru scurt timp însă, așa cum urmează să constate diaristul însuși „pe teren“. Dar există și germani naturalizaţi în România, ai căror copii sunt unioniști convinși și susţinători ai Antantei. Impresionant e că Velburg, deși nu are înţelegerea adâncă a idealului naţional, nu dispreţuiește această atitudine, ba chiar traduce în limba germană imnul de luptă al armatei române, *Veniţi, viteji*, pe versurile lui Șt.O. Iosif. La plecarea definitivă din România, ajunge să-și declare iubirea pentru români, dincolo de ideologii și de strategii geopolitice.

Nu în ultimul rând, merită apreciate extraordinarele și de regulă foarte concisele descrieri de peisaj din acest volum. Ele au o anumită ciclicitate și, cu siguranţă, un ritm propriu. Geologiei fără relief a Bărăganului i se atribuie o poezie de mare anvergură care urcă din straturi de umanitate profundă.

Îi sunt recunoscător unchiului meu, orientalistul și germanistul Virgil Ciocîltan, care mi-a pus în mână această carte extraordinară.

Nota editurii

Gerhard Velburg (pseudonimul lui Bogislav Tilka) s-a născut în 12 august 1887, după cum reiese dintr-o notiță scrisă de mână aflată în catalogul regional special al Bibliotecii Municipale din Potsdam[1], datând din perioada interbelică. Mobilizat ca rezervist în administrația de război, își consemnează impresiile începând cu luna iulie 1914, la început sporadic, apoi în mod consecvent, odată cu sosirea în România (decembrie 1916). În iulie 1918 ajunge pe frontul de vest, moment în care, în urma unui ordin militar strict, toate jurnalele soldaţilor au fost trimise acasă. În acel punct se încheie și prezentele însemnări, pe care autorul se pare că nu a considerat necesar să le completeze în anul 1930, când a apărut prima și singura ediție a cărţii sale.

În vol. XXV al *Revistei istorice*, din ianuarie–martie 1939, Nicolae Iorga a semnat o prezentare pe larg (pp. 34–44) a cărţii lui Velburg, care se încheie astfel: „...la ocupanţi, întâiu pasiune de distrugere, apoi lăcomia satisfacerii poftelor animalice. La ai noştri, afară de excepţii în clasele de sus, creştină resignare, nesfârşită bunătate, şi faţă de duşman. Avem, astfel, în această carte de absolută sinceritate o preţioasă mărturie, care ar trebui cunoscută şi în cercuri mai largi.“ Editura Humanitas publică acum acest jurnal pentru prima dată în limba română.

Titlul cărţii în germană este *Rumänische Etappe: Der Weltkrieg wie ich ihn sah* (*Etapa românească: Războiul Mondial, așa cum l-am văzut eu*). Titlul și subtitlul ediției românești au fost alese de editură. Pe parcursul editării, am marcat cu asterisc notele de subsol ale autorului și cu cifre pe cele ale traducătorului. Pentru ușurința lecturii, cuvintele, expresiile și versurile redate în limba română în original sunt semnalate ca atare în pagină, fiind încadrate de semnele < și >. Subtitlurile îi aparţin autorului. Toate însemnările sunt datate potrivit calendarului gregorian.

Editura mulțumește istoricului Daniel Cain pentru ajutorul acordat în lămurirea anumitor fapte relatate de autor.

A.S.

---

1. http://image.slb.potsdam.org/librarian/navigation/navigate.jsp?entryid=30515, consultat la 25 aprilie 2018.

ÎN SPATELE FRONTULUI

MARELE RĂZBOI
AȘA CUM L-AM VĂZUT EU

DECEMBRIE 1916 – IUNIE 1918

Pentru credincioasa mea Ilse,
cu toată dragostea

Jena, 25 iulie 1914

SEMNE PREVESTITOARE – MOBILIZARE, NU RĂZBOI!

Ultimul dintre cei trei plopi ai păcii de la Johannistor[2], plantaţi în 1816, crapă şi se prăbuşeşte. Nişte muncitori îndepărtează sfărâmăturile. Astă-seară la ora 6 ambasadorul Austriei părăseşte Belgradul.

Când iubitul nostru dr. Weiss, care locuieşte la noi, se întoarce de la clinica din Marienbad, îi înmânez o telegramă din partea autorităţilor chezaro-crăieşti: „Urgent la încorporare.“ Totuşi, vestea nu-i tulbură liniştea. „Ce-ţi închipui? Ăsta nu-i război, e numai o mobilizare.“ Ziare nu citeşte din principiu, în orice caz nu pe cele pe care alţii le devorează. Habar nu are ce e în joc. O şterge foarte binedispus cu următorul tren.

— Jena, 1 august 1914 —

STARE DE ASEDIU – ENTUZIASM

În bubuit de tobe şi în sunet de trompete, însoţit de o trupă de soldaţi, adjutantul batalionului anunţă în piaţa centrală a oraşului starea de asediu. Răsună primele urale în rândul cetăţenilor. Seara, când se află de mobilizare, un profesor universitar ţine un discurs patriotic în piaţă. Bărbaţi în salopete răspund cu urale şi cântă din toţi bojocii. Patronii de cârciumi au câştigat serios azi. Majoritatea oamenilor îşi caută liniştea în alcool. Aburi grei de vin şi bere învăluie piaţa. În cafeneaua din pasaj, un bărbat nu se ridică iute la intonarea imnului și este pe dată azvârlit afară. Pretutindeni entuziasm fără margini.

— Jena, 2 august 1914 —

PRIMELE LACRIMI DE RĂZBOI –
CUNUNII DE RĂZBOI

Prima zi de mobilizare. Primele lacrimi de război: o femeie plânge sfâşietor în gară, la despărţirea de bărbatul ei proaspăt încorporat. Străzile sunt supraaglomerate. Toată lumea dă buzna în redacţiile ziarelor şi în piaţă ca să afle noutăţile. Acolo, un japonez este ridicat pe umeri de studenţi şi purtat în triumf, pentru că Japonia a declarat război Rusiei. Ofiţerii stării civile au de lucru: soldaţii fac coadă la serviciul de cununii de urgenţă.

— Jena, 7 august 1914 —

CUVÂNTAREA MARELUI DUCE[3]

Batalionul din Jena nu s-a pus încă în mişcare. Ofiţerii sunt mistuiţi de durere. Se tem să nu ajungă prea târziu pe front. Războiul din 1866 s-a terminat într-o săptămână. Azi batalionul s-a aliniat la slujbă pe Rasenmühleninsel[4]. Alteţa sa regală Marele Duce de Saxa-Weimar e de faţă cu consoarta. După cuvântarea pastorului, le ţine şi el un discurs luptătorilor. Arătând cu o mână spre înălţimile din spatele dealului Landgrafen, unde s-a dat fatidica luptă de acum o sută şi ceva de ani[5], prinţul a zis: „Aveţi grijă să nu ni se mai întâmple ce ni s-a întâmplat acolo“.

— Jena, 1 septembrie 1914 —

ÎNROLAREA

Recrutarea rezerviştilor trebuia să înceapă pe la ora 6. Abia pe la 7 apar jandarmii care trebuie să păstreze ordinea. Vagmistrul de jandarmi ţine un discurs apăsat. Pretinde ascultare absolută şi linişte ţiuitoare. Ca să mergi la closet ai nevoie, în prealabil, de permisiunea lui. „Pe cel care nu se supune ordinelor mele o să-l pedepsesc straşnic pe loc.“ Până la 11 suntem ţinuţi închişi în teatru. Unui sculptor recrutarea nu i-ar fi fost tocmai pe plac: burţi de bere, slănini, şorici, muşchi flaşti, miopie de la vlădică la opincă. Sunt recrutat la infanterie.

— Jena, 9 septembrie 1914 —

SPIONITA – PRIMII PRIZONIERI FRANCEZI

Acum toată lumea descoperă spioni. După ce salut în Paradies[6] un domn cu aer balcanic, un cetăţean se apropie de mine şi îmi cere lămuriri despre naţionalitatea respectivului; are aparenţe de spion. Tăgăduiesc dând din mână şi zic: „E un grec care a mai fost arestat azi de două ori.“ La poliţie dau iama continuu tot felul de „mirositori“ de spioni. Apare un zidar şi îmi jură că trebuie arestaţi doi englezi, care ar fi coborât din tren în Saalbahnhof[7] şi s-ar fi îndreptat de acolo cu o hartă în mână spre Kernberg[8]. „Şi după ce vă daţi seama că sunt spioni englezi?“ „Păi poartă şepci de jocheu englezeşti.“ Spre liniştirea omului trimit doi oameni de ordine pe

Kernberg; după îndelungi căutări, dau, într-adevăr, peste două persoane cu şepci de jocheu, care se dovedesc a fi turişti germani.

Sosesc primii răniţi francezi. Îi vizitez în şcoala cea veche din spatele bisericii. Iese la iveală toată amărăciunea omenirii. Sunt mai ales taţi de familie între 35 şi 40 de ani, nişte bărbaţi mărunţi şi slăbuţi aflaţi într-o stare jalnică. Prin comparaţie, rezerviştii germani arată ca nişte uriaşi plini de vlagă şi voioşi. Prizonierii mă salută ridicându-şi chipiele. Nici unul nu este în uniforma de campanie, ci toţi poartă pantaloni şi chipie roşii şi vestoane albastre, aşa cum îi ştim din ’70[9]. Lasă o impresie de speriat. Fiecare om cu care vorbesc mă asigură, arătându-mi verigheta, că e însurat şi are copii. Mai târziu sunt aduşi în lazaret după cum urmează: cei care pot merge, încet în convoi, răniţii uşor, stând în capul oaselor în automobile şi în tramvaie, răniţii grav, pe tărgi. Un ziar scrie: „Atitudinea populaţiei faţă de transportul prizonierilor francezi a fost demnă.“ Cum altfel putea să fie?

— Jena, 8 octombrie 1914 —

RĂNI DE RĂZBOI

Sosesc 270 de răniţi grav germani şi trei englezi. Sunt „descărcaţi“ ore în şir în gară. Bărbaţi, femei şi copii se perindă în masă pe acolo ca să-i vadă. Mulţi răniţi şi-au pierdut cunoştinţa, unii gem când sunt urcaţi în automobile. Un măturător de stradă exclamă de fiecare dată: „Ce jale, copii!“[10]

— Jena, 17 decembrie 1914 —

TRAGEREA CLOPOTELOR
ŞI ARBORAREA STEAGURILOR

Scoaterea steagurilor pe case şi tragerea clopotelor de la biserică au fost acum reglementate. Unii locuitori considerau că se semnala câte o victorie, alţii, dimpotrivă. De aceea se puneau steaguri numai într-o parte din oraş. Uneori chiar nu se trăgeau clopotele la toate bisericile. Faptul acesta isca supărări. Prin urmare, numai primarul general mai poate hotărî când să se tragă clopotele şi când să se scoată steagurile. Dar această decizie lasă încă adeseori loc la supărări. Aşa s-a ajuns de curând la un scandal monstru, pentru că primarul general nu a profitat de luarea oraşului Łódź şi a

Belgradului, ca să dea ordinul de tragere a clopotelor şi de arborare a steagurilor. Astăzi s-a obţinut o mare victorie asupra ruşilor, s-au luat sute de mii de prizonieri[11]. Toate cârtelile că nu s-au mai arborat de mult drapelele de victorie amuţesc. Oamenii lasă deoparte prânzul şi aleargă la redacţiile ziarelor, după care toată Jena iese în piaţa centrală, locul ei de întâlnire preferat, ca să vorbească despre eveniment şi ca să se întărească în speranţa că va fi pace de Crăciun.

— Jena, 22 martie 1915 —

CARTELE DE PÂINE

Acum pâinea se dă pe cartelă. Municipalitatea a convocat numeroşi voluntari, care se ocupă cu distribuirea cartelelor. La toate punctele de distribuţie, femei şi copii stau la cozi lungi ca să primească cartele roşii, albastre şi verzi. Ai impresia că avem de-a face cu o formă de organizare străveche, atât de liniştit decurge astăzi prima distribuire, atât de firesc se desfăşoară totul. Şi totuşi, n-a fost întotdeauna aşa, adică să-ţi iei mai întâi o cartelă şi abia apoi să-ţi procuri pâinea.

Populaţia are o atitudine binevoitoare faţă de raţionalizarea oficială a pâinii şi a făinii. Cetăţeni care se simt răspunzători faţă de bunul mers al statului se prezintă din proprie iniţiativă la primărie, ca să îndemne administraţia locală la măsuri şi mai drastice în privinţa distribuirii de pâine şi făină.

Şi în rândul autorităţilor domneşte un entuziasm asemănător pentru această economie de război. Se lucrează cu o atenţie uimitoare la dispoziţii, înştiinţări, hotărâri, totul este reglementat în detaliu. Pe măsură ce trece timpul se fac tot mai mari distincţii între categorii: se depun eforturi ca fiecare să primească ce i se cuvine, mai ales cei bolnavi, cei care muncesc din greu şi „din foarte greu“ – se inventează sintagme noi –, sugarii şi gravidele, bătrânii. Eu însumi scriu un comentariu la chestiunea raţionalizării pâinii care apare în mai multe episoade în toate cele trei ziare locale.

— Jena, 3 mai 1915 —

URMĂRI ALE RĂZBOIULUI

„E abia a doua oară când se trag clopotele de victorie anul acesta.“ Asta aud eu pe stradă de la un cetăţean bine hrănit. Da, cu siguranţă, s-ar fi putut trage clopotele mai des. Şi ultima oară a fost cam de multişor. Entuziasmul sincer de la început a dispărut: moara războiului macină încet. O altă vorbă prinsă pe stradă se adaugă în chip straniu celei dintâi. Vine din gura unui soldat tânăr care s-a întâlnit întâmplător cu un camarad îmbrăcat tot în uniformă de campanie şi căruia îi spune la despărţire: „La revedere… în groapa comună!“

Chiar şi populaţiei civile i-a scăzut entuziasmul faţă de măsurile economice cu care se confruntă. Vedem la primărie şuvoaie de lacrimi la cei care nu se ajung cu raţiile de pâine. În cârciumi se înjură zdravăn măsurile oficiale de raţionalizare. Încălcări ale prevederilor răzbat tot mai mult în reclamaţii. Iubiţii vecini se arată reciproc cu degetul: depăşire a preţului maxim la produse, hrănire a câinelui cu pâine, încălcare a dispoziţiei de a nu găti prăjituri şi găluşte de Turingia, vânzare de pâine fără cartelă şi aşa mai departe, un şir infinit de avertismente şi ameninţări, care îl asaltează pe individ oră de oră. Este, într-adevăr, incontestabil ce a zis doctorul nostru psihiatru Binswanger[12] într-o cuvântare înaintea mulţimii: războiul nu-i face pe oameni mai buni, mai altruişti, mai binevoitori, nu-i ridică, aşa cum credeam până de curând, ci devin mai nervoşi, mai egoişti, mai irascibili şi mai prost dispuşi, într-un cuvânt mai răi. Că aşa stau lucrurile o putem constata chiar aici, în inima Germaniei, unde suntem la egală distanţă de orice linie a frontului. „Omul este rău de mic.“ Să dea Domnul ca afară să fie altfel!

— Jena, 20 noiembrie 1915 —

EPIDEMIE DE TIFOS

Am încasat şi eu prima pleasnă de război: două luni m-a chinuit tifosul. Soldaţii contagioşi sunt duşi la Spitalul Universitar. Izvoarele de pe pajiştile montane au fost contaminate de purtători ai bacilului. Numai aşa se explică de ce, în câteva zile, unu la sută din populaţia din Jena s-a molipsit, mai ales femei şi tineri. Rata de mortalitate a fost considerabilă. Atât de mulţi oameni din salonul meu au fost duşi la morgă! Astăzi sunt externat. Birja care mă duce acasă costă cu 55 de pfunzi mai puţin decât ambulanţa care

m-a adus la clinică. Frizerul meu mă întâmpină cu următoarele cuvinte: „Să trăiţi, că v-aţi sculat din morţi! Dar ce-aţi mai slăbit! Acum o să aveţi nevoie de multă carne şi unt ca să arătaţi ca înainte.“ Mi-aduc aminte de o rugăciune veche, pe care bunica o rostea în fiecare seară: „Doamne Dumnezeule, păzeşte-ne de război, de molimă şi de foamete!“ În copilărie nu-mi puteam defel închipui aceste flageluri ale omenirii, în tinereţe izbucnirea lor mi se părea imposibilă, acum însă, la maturitate, m-am trezit chiar în mijlocul lor.

— Jena, 19 aprilie 1916 —

UN BLASFEMATOR

Evenimentele mari afectează toate domeniile vieţii. De bună seamă e explicabil că războiul a extins în mod dramatic aria de exercitare a dreptului penal şi că au fost instituite nenumărate tipuri de pedepse pentru încălcarea măsurilor economice. Imprevizibil însă a fost, pentru cei care nu au mai trecut prin război, faptul că acesta urma să zguduie fundamentele culturii şi chiar ale religiei noastre. Specialiştii în drept penal sunt uimiţi să constate că, în ultima vreme, s-au înmulţit denunţurile de blasfemie care sunt cu totul sporadice în vremuri de pace. Astăzi trebuie din nou să interoghez pe cineva pe aceste considerente. În cursul unei discuţii despre război petrecute în tren, între Roda şi Jena, omul meu – muncitor la firma Zeiss – a susţinut că războiul ar fi trebuit să se termine de mult dacă ar fi existat Dumnezeu. Un plutonier care călătorea cu acelaşi tren a luat această remarcă ca pe o lezare a simţămintelor sale religioase, l-a arestat pe împricinat la sosirea trenului la Jena şi l-a dat pe mâna poliţiei. L-am tratat cu clemenţă şi sper că tot aşa face şi curtea, pentru că cine ar îndrăzni să spună că deţine adevărul despre Dumnezeu?!

— Jena, 1 august 1916 —

OFICIUL DE RĂZBOI PENTRU HAINE – CUPOANE PENTRU CHILOŢI DE BAIE ŞI DESSOUS-URI

Cu cartelele pentru toate articolele de uz curent, precum carnea, săpunul, gazul lampant, ca să nu mai zic de pâine şi de făină, ne-am obişnuit deja de mult. De astăzi se dau şi cupoane pentru textile, ţesături şi tricotaje, adică

pentru articole care, deşi nu sunt de uz imediat, pot fi folosite şi pe perioade mai lungi. Am organizat în acest scop un nou birou orăşenesc. Se numeşte „Oficiul de război pentru haine“. Am pus să se instaleze uşi batante, am făcut rost de mai multe mese şi scaune, am angajat mai multe doamne la ghişee, am inscripţionat firma, am scris înştiinţări şi articole cu lămuriri în ziare. Ţi se face părul măciucă numai gândindu-te la banii pe care îi înghit toate măsurile astea de război, la enervarea deopotrivă a funcţionarilor implicaţi şi a publicului larg, la timpul pierdut. Îmi rezerv mie, personal, luarea deciziilor în primele cazuri. La început ajutoarele mele stau şi observă; vreau să analizez cum funcţionează de sus până jos noua întreprindere, ca să pot da ulterior indicaţii. S-o mai fi preocupat în vreun timp şi în vreun loc de pe această planetă un legiuitor cu atâta osârdie de chestiunile private ale cetăţenilor? O mai fi pretins vreodată statul ca autorităţile sale să-şi dea acordul scris pentru ca un individ să-şi poată cumpăra o cămaşă nouă? Nu ne găsim astăzi într-un moment de cotitură istoric pentru dreptul administrativ? Probabil că peste multă vreme se va găsi un profesor care va prezenta în opera sa ştiinţifică ziua de astăzi ca pe un început al unei noi epoci în dreptul administrativ, o epocă în care statul se preocupă de cel mai mic amănunt al vieţii private a cetăţenilor săi. La ora 8 am deschis Oficiul de război pentru haine şi îi aşteptăm pe solicitanţi. Ordinul stipulează că trebuie să dovedim necesitatea unor noi achiziţii. Aşadar, trebuie să-i întrebăm pe solicitanţi ce haine au în dulap şi să dovedim că noile achiziţii le sunt cu adevărat necesare înainte să emitem cuponul. Poate că celelalte servicii publice din Germania îşi vor deschide astăzi porţile numai la ora 9, în aşa fel încât primul act al acestei activităţi să fie memorabil.

Nu ne rămâne prea mult timp să continuăm cu visătoria asta. Uşa se deschide sfios şi intră doi băieţei de zece ani, fiecare cu o batistă într-o mână şi în cealaltă cu nişte mărunt. „Vrem să ne cumpărăm chiloţi de baie, şi la Behrendts ne-au zis că trebuie să mergem întâi la poliţie ca să primim o cartelă.“ Clipa cea mare a sosit! Fiecare băieţel primeşte de la mine un cupon, semnat şi ştampilat. E superfluu să mai întreb dacă chiar au nevoie de chiloţi de baie. Cazul arată cât de temători şi câte scrupule îşi fac vânzătorii. La rândul nostru urmăm întocmai litera legii şi aşezăm în capul

cartotecii două bilete cu numele taţilor băieţilor şi cu consemnarea chiloţilor de baie.

Următorul caz nu e la fel de paşnic. O tânără vrea un cupon pentru o duzină de *dessous*-uri. Când o chestionez, îmi spune că mai are o duzină. Îi propun să se mulţumească cu o jumătate de duzină. Ei, şi ce rău nimeresc! Dama devine obraznică, începe să înjure şi mă ameninţă, pentru că rămân neînduplecat, cu o plângere la guvern.

Apoi vine un profesor, care vrea să cumpere şi el două costume. Îi dau aprobare pentru unul pe loc şi pentru altul peste o jumătate de an. Mă ameninţă imediat cu o plângere la cancelar. Apoi pleacă înfuriat din birou, refuzând ambele cupoane. Şi ziua continuă în aceeaşi notă. Foarte puţini sunt înţelegători. Funcţionarul trebuie să poarte zilnic un mic război. Pe de o parte trebuie să respecte legea, pe de alta să ţină seama de nervozitatea şi de greutăţile populaţiei. Şi aşa, purtaţi pe valurile uriaşe ale întâmplării, nervii ajung să-i explodeze. Ce va fi însă dacă va fi reglementat încă şi mai oficial şi comerţul cu pantofi sau altceva?

Oamenii par să creadă deja că aşa se va şi întâmpla. Un soldat mai în vârstă intră în birou şi zice: „Sunt în permisie de pe front, fiindcă a născut nevastă-mea. Copilul are nevoie de o suzetă. Farmacistul nu vrea să mi-l dea fără cupon. Aşa că m-a trimis aici.“ Îl lămuresc că suzeta se poate vinde şi fără cupon. La care el îmi răspunde că face totul bucăţele dacă nu-i dau cupon, fiindcă n-are chef să fie luat de prost: doar stau de vorbă cu un soldat venit de pe front. Nu răspund mitocăneşte la mitocănie, ci îi dau un telefon farmacistului ca să-i zic că poate, pe răspunderea mea, să vândă suzete fără permisiune de sus.

— Jena, 2 octombrie 1916 —

ÎN UNIFORMĂ DE CAMUFLAJ

„Viaţă de soldat, hei! Carevasăzică veselie“ De astăzi sunt soldat. Am nevoie de veselie. Cei doi ani grei de muncă în administraţia de război m-au istovit. Ieri ajunsesem aproape la capătul puterilor. Cu voluptate am agăţat receptorul telefonului în furcă, am şters peniţele şi am aruncat actele cu atâta putere pe-un raft de-a trosnit. Hai, liberare! Armă, raniţă, cizme soldăţeşti, la mine! Oamenii sănătoşi pe front, invalizii de război la masa de

scris! Stau cu douăzeci de tineri recruţi, toţi sub 20 de ani, într-o cameră, în care mâncăm, locuim, dormim şi în care fiecare se poate aerisi după pofta inimii. Paturi nu există, ci numai saci de paie, care de-a lungul zilei zac rulaţi într-un colţ. Înăuntrul sacilor se găsesc, tot rulate, pernele de paie şi cearşaful. Tot aşternutul acesta e legat cu o sfoară. La 8:45 seara toţi trebuie să stăm, îmbrăcaţi în hainele de dril şi cu cizmele cu şireturi în picioare, în faţa dulapului pe care îl împărţim cu camarazii şi să aşteptăm inspecţia subofiţerului. Acesta ne verifică astăzi pe sărite dacă avem bocancii curaţi. Face un scandal teribil pentru că a descoperit în colţul camerei un fir de praf. Drept pedeapsă ne pune să mergem în pas alergător pe coridor. „În două minute să fiţi în pat!“ Zicând acestea, se duce în camera următoare şi, brusc, într-un balamuc de nedescris, ne târâm sacii la locurile de dormit, tocmai ca să se facă mai repede linişte. Praful stârnit cu această ocazie ne împiedică, ore în şir, să adormim. Dar ce veselie! Atâta doar că îmi chiorăie stomacul, pentru că ofiţerul de la bucătărie a refuzat să-mi dea prânzul şi cina. Motivul: nu i-am fost încă raportat ca înregimentat. La orice altceva mă aşteptam de la armată, numai la birocraţie nu!

— Jena, 21 octombrie 1916 —

VIAŢĂ DE RECRUT

Veselia a durat trei săptămâni. Cine vrea să facă ceva serios trebuie să-nceapă de jos. Soldatul n-are nevoie să se îngrijoreze şi să gândească prea mult. El trebuie să execute ordine. De altfel, nici n-are voie să facă ceva ce nu i s-a ordonat. Timp de gândire nu-i rămâne deloc, pentru că de la şase dimineaţa la nouă seara trebuie să alerge, să se arunce pe burtă, să fandeze cu baioneta, să tragă cu arma, să salute, să aducă mâncarea şi, mai presus de orice, să facă curat, să facă întruna curat. Dacă i s-ar pune la dispoziţie toată recuzita în bună ordine ca unui actor, ar fi mult mai simplu. Însă aşa trebuie să-şi strângă toate puterile ca să-şi pună la punct şi în ordine cele şapte lucruri din dotare.

Comandantul batalionului e un african[13] bolnav de febră tropicală. El îi şicanează pe comandanţii de companii, aceştia pe subofiţeri, care, la rândul lor, se descarcă pe bieţii răcani. Înjurăturile lor pot alcătui un dicţionar întreg. Nu rareori se întâmplă ca întreaga căprărie sau câte un ins să

primească drept pedeapsă cincizeci de flotări. Ceea ce le face mai cu seamă plăcere superiorilor este să-i pună pe recruţi să se târască prin bălţi pline de noroi. În vremuri de pace celor mai mulţi tineri le plăcea să fie soldaţi. Pe când acum, în compania mea care e compusă în proporţie de nouăzeci la sută din minori, nu am văzut pe nimeni voios şi binedispus.

În cinci zile am făcut nu mai puţin de trei injecţii. Nu-mi serveşte la nimic să protestez faţă de abuzul de vaccinuri antitifice, iar otrava asta mi se răspândeşte din nou în corp. Mă rog, e pentru patrie, vremurile grele le întorc pe toate cu susul în jos.

Despre distracţie nu prea am ce să zic. Astăzi stăm trei ore în picioare la instrucţie. E de faţă şi comandantul batalionului. Suntem foarte bine pregătiţi pentru „specialităţile“ lui şi, în zâmbetele mute ale companiei, omul ne pune tot felul de întrebări. De pildă: „Cum se împachetează ghetele în raniţă?“ Răspunsul corect vine prompt: gheata stângă se pune în dreapta, iar dreapta în partea stângă. Aşa sună cel puţin teoria susţinută de domnul comandant de batalion. Pe urmă: „Arma se curăţă cu o tijă mai puţin sau mai bine unsă?“ Răspuns: „Nu există decât tije bine unse.“ Apoi trebuie să turuim numele tuturor superiorilor noştri. „Cum se numeşte domnul comandant de divizie?“ „Excelenţa sa domnul general-locotenent Riedel von Konsheim.“ Şi aşa mai departe.

— Jena, 2 decembrie 1916 —

ÎNVESTIREA

Toate au un sfârşit, până şi zilele rele, chiar dacă numai pentru puţină vreme. „Trebuie să vii imediat la secretariatul batalionului“, îmi zic nişte camarazi pe stradă. „O să fii înrolat ca rezervist la Ohrdruf[14]. După o jumătate de oră sunt îmbrăcat cu uniforma de front. Arată a Rusia: protecţie de cap groasă, benzi pentru încheieturi lungi până la coate, brâuri călduroase, două pături. Nimic nu lipseşte pentru plecare: o carte de rugăciuni, blacheuri de schimb pentru bocanci, toporişcă, foaie de cort, tăbliţe de identificare. Carevasăzică am stat destul în Germania.

— Ohrdruf, 4 decembrie 1916 —

LA REZERVIŞTI

Adjutantul spune câteva cuvinte de rămas-bun şi e de părere că o să ajungem în spatele frontului[15]. Un mercenar mai bătrân şi trecut prin ciur şi prin dârmon zâmbeşte pe sub mustaţă când se împart armele cam demodate şi şopteşte necontenit: „Spatele frontului, spatele frontului, spatele frontului.“ Fiecare primim în mână patru ţigări de foi şi 1,90 mărci soldă de marş. Fără tam-tam plecăm încărcaţi din greu la revărsatul zorilor spre gară. Au fost aleşi toţi schilozii pentru batalionul de rezervişti. Deja pe drumul de la gara din Ohrdruf până la tabăra de prizonieri unde vom fi găzduiţi, unii şchiopătează. Ne facem comozi în barăcile de lemn din tabără. De acum suntem luptători, nu recruţi. La datorie nu se gândeşte nimeni.

— Ohrdruf, 10 decembrie 1916 —

CONSTITUIREA BATALIONULUI DE REZERVIŞTI GOTHA

Rezerviştii vin de pretutindeni. Şi chiar dacă unul nu are un ochi, altul are hernie, iar al treilea un beteșug la picior, vin cu toţii voioşi să-şi facă datoria în ţara inamicului în spatele trupelor de asalt. Se zvoneşte că urmează să mergem în România, ca să asigurăm partea de ţară pe care am cucerit-o. Oraşul şi tabăra sunt înţesate de soldaţi. De unde or fi venind toţi ăştia? Astăzi are loc o slujbă de front. Pastorul face comparaţia dintre soarta României şi Judecata de Apoi.

Suntem ataşaţi batalionului de infanterie rezervă Gotha XI/35. Avem din toate cele: bucătărie de campanie, parc de vehicule, patruzeci de cai pentru bagaje, veselă de metal, muniţie din abundenţă. Fiecare ins e echipat până la ultimul nasture. Comandantul batalionului este maiorul von Stuck, un moş. Astăzi s-a arătat la faţă, în sfârşit, şi şeful companiei noastre, consilierul juridic Stöcker, care dă impresia că toată tărăşenia asta nu-i e deloc la inimă.

Stăm toată ziua degeaba în cele opt cantine ale taberei şi nu mai plecăm odată. Nu mai suntem oare de nici un folos tocmai pentru că se apropie pacea? Kaizerul a făcut o ofertă de pace, s-a reunit Reichstagul. Primim deja diurna de război de treizeci şi cinci de pfenigi şi vrem să şi facem ceva pentru banii ăştia.

— Pe drum, 14 decembrie 1916 —
PLECAREA – O CĂPRĂRIE ACADEMICĂ – URCAREA ÎN VAGOANE

În sfârşit! Nu mai stăm degeaba. Maiorul nostru ne adună într-un careu şi ne spune aşa: „Mulţumesc tuturor ofiţerilor şi trupei că au colaborat la alcătuirea batalionului. Azi după-amiază plecăm. Patria se bizuie pe fiecare bărbat. Fiţi aşadar conştienţi de însemnătatea voastră. În cazul în care cineva se rătăceşte de trupă, să ştiţi că ţineţi de transportul Ohrdruf–Orşova. Inamicii noştri nu sunt încă înfrânţi. Trăiască Maiestatea-Sa, Preamilostivul Împărat şi Comandant Suprem!“ Se răspunde cu voioşie, într-un glas: „Trăiască!“

Ne îndreptăm apoi cu muzică spre gară, eu, în prima grupă din prima companie. Întâmplarea a făcut ca aceia cu studii superioare să fie atât de mari, încât să intre cu toţii în prima companie. Ni se spune deja „căprăria academică“. Tot întâmplarea face ca subofiţerul acestei căprării, Karlchen Vieweg, să aibă şi el studii superioare; e, adică, filolog clasic. Îi are pe Tucidide şi pe Homer în raniţă: ei i-au adus titlul de doctor. Pe lângă lunganii de noi, el e un pitic. Lângă mine, mărşăluieşte Franta Sindig, un pastor bine înşurubat, şi el doctor în filozofie. O barbă lungă şi blondă coboară în valuri peste câţiva nasturi ai uniformei până unde începe să se rotunjească o burtă bine hrănită. Se vede imediat că nu-i vine uşor să-şi care raniţa, arma şi un tomahawk. Tot în grupa întâi mărşăluieşte un al treilea dr.phil.[16], Fritz Beschorner, specialist în limbi moderne, înalt şi subţire ca un ţâr, adus de spate şi înspăimântător de miop. În fine, încă un student la teologie, care însă ne va părăsi în curând, pentru că i s-a propus să fie sanitar, lucru pentru care e şi pregătit. Cum el reprezintă aşadar şi medicina, iar eu dreptul, am strâns într-un spaţiu mic toate facultăţile. O să vedem care dintre ele va săvârşi cele mai mari fapte de arme.

Muzicanţii cântă cu mult nerv marşul *Freiweg*[17]. Orchestra nu e de împrumut, ea este „proprietatea“ noastră şi îşi face debutul în drumul spre gară. Cântă destul de bine. Ar fi fost totuşi mai bine dacă comandantul batalionului şi comandantul companiei nu ar merge călare chiar în spatele ei, deoarece cailor nu le prea place larma asta, iar noi, cei din prima grupă, trebuie să ne ţinem la o distanţă apreciabilă de cai. Ambii călăreţi ascultă

muzica ce-i enervează pe cai cu sentimente amestecate. Dar până la gară totul merge bine. Elevii din oraş mărşăluiesc alături de noi. Unul dintre ei îmi duce un geamantănaş, care mă însoţea în călătoriile din studenţie şi pe care nu vreau nici acum să-l las acasă. Sunt însă foarte bucuros că mi-l cară băiatul, pentru că drumul e lung şi stimulentul muzical nu ţine mult, mai ales când raniţa atârnă atât de greu.

Cei o mie de oameni din batalion urcă, cu tot cu bagaje, într-un tren nesfârşit. Nimeresc cu şaisprezece oameni într-un compartiment de clasa a patra. Aici urmează să locuim, să dormim, să mâncăm vreo săptămână. Mă întreb dacă un tip nevricos s-ar nevroza şi mai tare sau s-ar însănătoşi dacă ar vedea că merge şi aşa. Înclin să cred totuşi că i s-ar întări nervii. Poate că ar avea un sentiment mai liniştitor dacă ar vedea cum doarme unul în pânza de cort atârnată de acoperişul vagonului. Ăsta are parte de cea mai bună cazare. Noi ceilalţi dormim în toate poziţiile posibile şi imposibile. Un desenator ar avea un excelent material de studiu.

— Pe drum, 15 decembrie 1916 —

IEŞIREA DIN GERMANIA

În zori trenul trece prin locul meu de baştină, culisele tinereţilor mele. Inspir la fereastră mireasma pinilor din districtul Märkisch-Oderland[18]. Dă-mi putere, pământ al naşterii mele, precum odinioară lui Atlas!

Se întunecă cu mult înainte de Breslau[19] şi nu avem lumină. În vagon se iscă o discuţie despre statul viitorului, despre căsătorie, despre Biserică. Toată lumea ascultă cuvintele pastorului care vorbeşte cu mare plăcere şi putere de convingere. La miezul nopţii ajungem în Austria şi primim de mâncare la Oderberg[20].

— Pe drum, 16 decembrie 1916 —

ÎN UNGARIA

În zori ajungem în Ungaria. Trecem prin Carpaţi. Din depărtare ne salută, în lumina strălucitoare a soarelui, munţii Tatra încărcaţi de zăpadă. Munţi teribil de abrupţi, ruine, castele zboară pe lângă noi prin Valea Váhului[21]. Pentru a patra oară pe ziua de azi primim cafea şi brânză într-un sat unguresc. Cu această ocazie, orchestra noastră cântă pe peronul gării.

Unguroaice tinere cântă şi ele în pauze, râd şi ne fac foarte îndrăzneţ cu mâna.

— Pe drum, 17 decembrie 1916 —

DISCUŢIE DESPRE MOARTEA EROICĂ

Din Budapesta vedem numai periferiile. Într-o gară de lângă Budapesta orchestra noastră cântă marşul Regimentului 4 de Infanterie Deutsch- und Hochmeister[22]. Se flutură batiste, se sărută mâini. Apoi începe nesfârşita pustă. Masa de prânz la Cegléd şi cina la Seghedin. Compania noastră nu primeşte ciorbă de fasole pentru că celelalte companii o rad pe toată: ungurii nu sunt pregătiţi pentru o foame atât de mare. Nici un semn că ar fi duminică. Copiii umblă încă desculţi.

În amurgul care se lasă devreme – căci ora se dă în curând înapoi – se iscă o discuţie despre moartea eroică. Concluzia: ar trebui să se cheme „moarte de război“, pentru că nu toţi cei care mor în război sunt eroi. Erou nu este nici servantul pe care îl nimereşte o bombă, nici soldatul care nu merge de bunăvoie în tranşee şi pe care îl surprinde o grenadă dormind, nici doctorul care moare de o infecţie. Nu sunt nici mai mult, nici mai puţin eroi decât cei care mor în vremuri de pace. Toată lumea participă la această discuţie, însă de fiecare dată vorbeşte numai câte unul din şaizeci câţi suntem. Ultimul ia cuvântul pastorul. Are un incomparabil talent de povestitor. Oare îi cred cu toţii poveştile? Sună prea frumos ca să fie adevărate. Cei mai mulţi dorm deja în vreme ce el continuă să povestească. În puterea nopţii, cei care dorm sunt treziţi de sunetul trompetei: se dă cafea fierbinte.

— Pe drum, 18 decembrie 1916 —

ÎN ŢARA INAMICULUI…

La primele ore ale dimineţii mergem tot prin pustă. Apoi însă intrăm în Alpii Transilvaniei: viaducte, tuneluri, cascade, prăpăstii. Trenul merge şi azi foarte încet. Petrecem ore nesfârşite pe drum, noaptea, înainte să ajungem la Orşova, destinaţia noastră. Nu mai avem lumină şi suntem cu totul învăluiţi în întuneric. Şed de ore întregi pe geamantan fără să-mi pot întinde picioarele. Toată lumea din jur doarme. Un camarad are tuse

convulsivă, latrina duhneşte. Suntem foarte murdari. Spălatul pe dinţi, baia, schimbatul hainelor – au fost odată… Încă până de curând nu credeam că te poţi simţi bine şi fără aşa ceva. Mă potopeşte oboseala, dar geamantanul nu-mi îngăduie să dorm.

În fine, către miezul nopţii intrăm în Orşova. Nu am nici o altă dorinţă decât să-mi pot întinde în voie picioarele. Însă de aici trebuie să mergem mai departe spre Craiova. Aşa că trebuie să ne petrecem şi a cincea noapte la rând în vagon. Apuc un culcuş direct pe podea şi îmi întind picioarele după placul inimii. Stăm înghesuiţi ca sardelele cu tot cu raniţele, armele, cazmalele, gamelele, pachetele şi căştile noastre. Cad într-un somn adânc vreme de câteva ore. Când mă trezesc, trenul îşi continuă călătoria. Dunărea sclipeşte sub stele şi se strecoară prin Porţile de Fier. Fără să ne dăm seama trecem graniţa celui mai recent inamic al Germaniei.

În România

— Craiova, 19 decembrie 1916 —

DE CE PLÂNG FEMEILE? – MIZERIE BALCANICĂ – MÂNCARE DIN BELŞUG

Zorile se ridică peste pământul mocirlos şi rodnic din România. Femeile umblă desculţe, în sate se văd numai nişte bordeie prăpădite. Linia de cale ferată este etapă austriacă. În fiecare staţie încerc să vorbesc cu prizonierii români care arată jalnic şi cerşesc ţigări. „Bukarest kaput!“[23], le zic. În locul lor, răspunde un aliat de-al nostru austriac care îi păzeşte: „Îs bucuroşi de asta.“ Şi aşa şi par să fie.

Pe la unsprezece coborâm în Craiova. Cum în ultimele douăzeci şi patru de ore nu am căpătat nici un fel de provizii, fiecare primeşte acum câte o conservă de carne pe care o înghite pe loc, rece, de-a-n picioarelea. Nici măcar o dată nu ne-au dat austriecii cafea.

Intrarea noastră în oraşul de cincizeci de mii de locuitori se face cu toată pompa. Orchestra dă ce-i mai bun şi fiecare muzicant simte că acesta este momentul istoric al intrării învingătorilor într-o ţară cucerită. În spatele orchestrei merge călare maiorul şi, alături de el, adjutantul. Nu se observă că pentru amândoi călăria este un lucru neobişnuit, care le pică greu. În

spatele lor ar fi trebuit să vină călare comandantul companiei noastre, Stöcker, însă calul lui a devenit atât de nervos din pricina călătoriei îndelungate, încât numai un călăreţ curajos l-ar mai fi putut încăleca. După încercări zadarnice de îmblânzire a animalului, Stöcker renunţă să-şi facă intrarea pe cal şi merge pe jos înaintea companiei.

O mare de oameni ne întâmpină pe străzi, mai cu seamă femei. După cum aflăm mai târziu, poporul crede că maiorul nostru e împăratul. Se zgâiesc la noi din toate părţile. Nişte dudui elegante poartă rochii îngrozitor de scurte, cum nu suntem obişnuiţi să vedem în Germania. Tinerele ne zâmbesc prietenos. Însă multe doamne în vârstă plâng. De ce? Pentru că îi văd în noi pe duşmanii din cale-afară de puternici ai soţilor, fiilor şi fraţilor lor, mă gândesc.

Marşul nostru prin oraş, până la cvartir, cazarma Batalionului 9 de Vânători al armatei române, durează o oră şi un sfert. În faţa cazărmii aşteptăm – nu mint – într-o mâzgă până peste glezne, care duhneşte a nămol.

După ce ne-am lepădat raniţele, am plecat imediat în recunoaştere prin oraş. Într-o ospătărie mâncăm copios. Ne puseserăm în gând să nu-i arătăm cârciumarului că ne e foame. Dar sigur şi-a dat seama că ne era cumplit de foame, nu doar din cauza postului negru din ultimele douăzeci şi patru de ore, ci și a îndelungilor privaţiuni de dinainte. Cei mai mulţi din societatea noastră academică mistuie pur şi simplu meniul de sus până jos. O friptură suculentă de gâscă costă un leu şi patruzeci de bani, adică o marcă, o friptură de porc şi o tocăniţă de viţel, fiecare câte un leu, adică şaptezeci şi cinci pfenigi. Alături se dă – minune! – pâine albă la discreţie, apoi vin românesc de ţară, lichior de trandafiri veritabil, brânză, mere şi prăjituri. Franta Sindig, căpetenia noastră spirituală, ne lămureşte toate numele de mâncăruri de pe meniu – ştie toate limbile şi e umblat prin toată lumea: omul însoţeşte fiecare fel de mâncare cu câte o binecuvântare plină de duh şi mai cu seamă nu se desparte de alcool, care e mai important pentru el decât mâncarea. Fiecare aduce mari elogii ospătăriei noastre. Uitat-am ţelul care ne-a adus în ţara asta. În orice caz, pentru câteva ore, scopul vieţii noastre este mâncarea şi băutura. Fără să vreau, mă gândesc la sfârşitul chefului câte dispoziţii ar fi încălcat cârciumarul dacă am fi fost în iubita

noastră Germanie:

1. Ne-a dat pâine fără cartelă.
2. A pus pe masă pâine fără să i-o fi comandat.
3. Nu ne-a luat bani pe pâine.
4. Ne-a dat carne fără cartelă.
5. Ne-a dat mai mult de un fel cu carne la o masă.
6. Prăjitura conţine mai mult unt şi zahăr decât e permis.
7. Prăjitura n-a fost făcută nici joia, nici vinerea.
8. Aceste dispoziţii scrise nu sunt afişate în ospătărie.

După aceea mai mergem şi la o cafenea. Acolo ni se spune că putem bea cafea amestecată în părţi egale cu lapte. Suntem mulţumiţi, pentru că de multă vreme n-am mai mirosit vreo boabă de cafea, iar lapte abia dacă am mai văzut.

— Craiova, 20 decembrie 1916 —

CONTRASTE – ALCOOL

Aruncăm o privire mai atentă asupra oraşului. La fel de mare precum contrastul dintre bărbaţii şi femeile bine îmbrăcaţi şi cei în zdrenţe este şi acela dintre palatele negustorilor de cereale şi colibele jalnice ale proletarilor. Palatul de justiţie e o clădire uriaşă; când te uiţi la el, îţi zici că în România sunt infractori la tot pasul şi că pentru avocaţi acesta e un pământ binecuvântat. Şi încă un contrast îţi sare în ochi: un pavaj de mai mare mila, însă roţi cu cauciuc la toate droştile: semn de nobleţe, de!

E uimitor câţi oameni vorbesc nemţeşte aici. Aproape în toate prăvăliile se vorbeşte nemţeşte. Putem cumpăra ieftin de toate, însă nu ţigări şi chibrituri. Cumpăr un kilogram de şuncă cu o marcă. Trebuie să consemnez asta în scris, pentru că există primejdia ca gospodinele germane să nu creadă aşa ceva. Şi ce şuncă! Subofiţerul Schiller vine la masa noastră de la Hotel Royal cu un os gol de jambon şi foarte băut. Mă tapează de patru mărci, ca să poată să bea în continuare şi, când îi vine o notă frumuşică, dispare pe uşa din dos fără să plătească şi salutând pe toată lumea cu osul la chipiu.

În vreme ce ne întoarcem în cazarmă vedem pe drum o sumedenie de

făpturi care se clatină. Nici o fiinţă de parte femeiască nu e lăsată să treacă fără să i se adreseze nişte vorbe, fie că e tânără sau bătrână, cuviincioasă sau nu. Un sergent din compania noastră zace nemişcat în mocirla din mijlocul străzii; nişte camarazi austrieci aflaţi la faţa locului încearcă să-l încarce într-o căruţă ţărănească. Îl transportăm la cazarmă şi îl cărăm, fără cunoştinţă, înăuntru.

— Piatra, 21 decembrie 1916 —

PĂMÂNT RODNIC – MARŞ LUNG – CVARTIR PROST

Deja la ora 2:30 se dă deşteptarea, ca să fim urcaţi în tren către Balş. Trecem prin nesfârşite întinderi din pământul rodnic al României. Bălteşte de umezeală. Cine o fi numărând hectarele câmpurilor cu porumb? Cine o fi gunoind uriaşele suprafeţe ale lanurilor de grâu?

Podul peste Olteţ a fost aruncat în aer. Aici se opreşte deocamdată călătoria cu trenul. Trebuie să mergem pe jos douăzeci şi cinci de kilometri cu tot bagajul în spate, o treabă acră pe drumurile astea desfundate, care durează de dimineaţa de la zece până seara la opt. Opririle sunt scurte. Câţiva soldaţi sunt rupţi deja după prima oprire. Pentru cei care rămân în urmă, deja o companie întreagă, sunt rechiziţionate care cu boi. Majoritatea camarazilor abia dacă s-au vindecat de răni şi de boli. Au fost mobilizaţi ca rezervişti, pentru a se reface complet în România. Totuşi astăzi scena nu arată deloc a sanatoriu. O ditamai raniţa trage foarte greu în jos, în plus mai sunt de cărat şi geamantanul şi arma şi încă vreo câteva obiecte, ceea ce e teribil de incomod. De la o vreme îmi amorţesc ambele braţe. Cel mai rău e că nu e nimic de mâncare. În desagi mai avem numai nişte resturi de pâine uscată. Cât e ziua de lungă nu ne iese în cale nici un sat şi nici o colibă.

Peisajul e monoton. Când ieşim dintr-o pădure, drumul nostru se întinde pe câmpie drept ca rigla, până la orizont. La început nu e nici măcar mărginit de pomi. Totuşi, observăm în depărtare, mai întâi pe partea stângă, apoi şi pe dreapta, rânduri de pomi. Fac împreună cu Franta o estimare şi suntem de părere că până la începutul primului rând de pomi de pe stânga mai avem o jumătate de oră de mers şi de acolo până la începutul rândului de pe dreapta, încă cinci minute. Însă ce ne-am mai înşelat! Ne-a luat trei ore să ajungem, pe rigla noastră, până la rândul din stânga şi încă o jumătate

de oră până la cel din dreapta. Soldaţii încep să înjure straşnic marşul ăsta. Singura alinare e că ofiţerii merg şi ei pe jos, pentru că bagajele cu toţi caii din dotare o iau pe alt drum. Toată stima pentru bătrânul nostru maior, toată stima pentru adjutantul lui, care e încă foarte suferind, toată stima pentru numeroşii soldaţi care au fracturi deschise, pe care îi dor şrapnelele rămase în carne şi cărora încep să li redeschidă rănile abia cicatrizate! „Oare să ne punem şi noi raniţele în carele trase de boi?“, îl întreb pe Franta. „Nu, Gerhard, trebuie să arătăm că putem mărşălui, trebuie să îndurăm.“ Şi chiar îndurăm. În cele din urmă drumul nostru drept ca rigla ajunge la lăsarea întunericului într-un sat. Din căsuţele joase se văd, ici şi colo, luminiţe. Unii soldaţi „se dezechipează“, rechiziţionează câteva colibe şi se aruncă epuizaţi la culcare. Batalionul e într-o dezordine totală. În plus, maiorul se rătăceşte, trebuie să mergem o bucată de drum înapoi, pentru că nu am ajuns, aşa cum era prevăzut, la gara Piatra, ci în satul Piatra. E o chestiune specifică României ca gările să fie departe de localităţi, câteodată şi la treisprezece kilometri.

Primim cvartiruri de urgenţă. De foame şi de osteneală nimeni nu se mai gândeşte să-şi găsească o gazdă cum se cuvine, nici să facă rost de mâncare. Suntem murdari ca porcii, pentru că la fiecare oprire din marş ne-am aşezat pur şi simplu în noroiul de pe drum. Împreună cu alţi unsprezece inşi, printre care şi un militar de profesie, trebuie să mă înghesui în odaia jalnică a unei căsuţe. Ne întindem direct pe podea, aşa cum suntem, numai cât să încăpem. Femeile în vârstă care locuiesc în colibă ne bombăne şi nu ne dau nici o mână de ajutor. Nu ne aduc nici lemne, nici paie, nici măcar opaiţele nu vor să ni le lase. Când unul dintre noi se urcă în pod, o bătrână scoate un ţipăt de jale, se urcă după el şi îşi aduce în cămăruţa ei găinile pe care le ascunsese sus, crezând că vrem să i le furăm. Ne instalăm în bucătăria cu cuptor, în care abia dacă avem loc să ne întindem cu toţii. Picioarele mele nu tocmai scurte ajung la ciubărul cu apă murdară. Din când în când, militarul de profesie se împinge cu cizmele, în somn, în vesela mea de campanie, care îmi serveşte drept pernă. Într-o pauză de somn susţine că mă dau tot mai aproape de el, deşi e tocmai dimpotrivă. Cocoşul de afară cântă, cocoşul din odaia bătrânelor îi răspunde. Câinii latră turbaţi. Noaptea e lungă şi rece.

— Piatra, 22 decembrie 1916 —

NE PIŞCĂ PURICII – SE RUPE PATUL

Găsesc un cvartir bun la nişte oameni simpatici. În casă se găsesc trei *filiae hospitales*[24]. Aproape toată căprăria noastră se adună aici. Ţăranul ne aduce ouă, untură de gâscă şi de porc şi pune tutun pe masă. Ne povesteşte că prin Piatra trec neîncetat trupe în marş. Soldaţii români le-ar fi furat toate cele din casă şi mai cu seamă aşternuturile. Pe boier îl socoteşte duşman fiindcă numai pentru el se zdrobesc ţăranii. Franta ne traduce tot fiindcă el a mai fost în România în vremuri de pace şi înţelege cât de cât limba.

Vizavi stă popa. Franta îi face imediat o vizită, al cărei rezultat este că respectivul ne trimite un coş plin de ouă pe care fruntaşul Kroitzsch le transformă pe loc într-o omletă gigantică. Alături ne facem cafea, iar Franta ne face fiecăruia cinste cu câte o ţigară de foi de douăzeci de pfenigi. Aceasta e o plăcere căreia i-am dus foarte tare dorul, fiindcă de fumat nu se găseşte pe aici nimic. Astfel petrecem o seară minunată cu discuţii vii. Ţăranul se culcă în noaptea asta în tindă şi de acolo încinge soba care ajunge şi la noi în cameră. Totuşi nu putem dormi ca lumea. Toţi avem mâncărimi în diverse părţi ale corpului. În odaie se face insuportabil de cald, iar soba duduie până târziu. Îmi dau seama că ţăranul ţine treaz focul şi peste noapte, ca să dormim bine la căldură. E foarte frumos din partea lui, însă puricii ne pişcă cu atât mai tare. De aceea îi interzic să mai încălzească, lăsăm să intre aer rece de afară, iar pişcăturile încetează.

Către dimineaţă se mai întâmplă una. Pastorul s-a culcat cu Moritz frizerul în acelaşi pat, care are astfel de suportat două sute de kilograme. Puricilor pare să le fie grozav de tare pe plac conţinutul patului cu pricina, pentru că în somn cei doi se zvârcoleau mereu de colo-colo. Or asta a fost prea mult pentru pat, care a trosnit odată puternic, iar Franta şi Moritz s-au trezit pe podea. „Asta a fost prima noastră breşă“, i-a zis Franta lui Moritz.

— Pe drum, 23 decembrie 1916 —

La ora 6 plecăm în marş cu muzică spre gară. Maiorul stă iarăşi mândru în şa, îi lipseşte însă o ghetră, aşa încât i se văd izmenele. Discuţie între doi soldaţi din spatele meu: „Zî numa’, Baule, ce ne-om face dacă nimerim cu moşu’ ăsta de maior al nost’ înaintea duşmanului şi el s-o rătăci ca

alantăieri?“ „No, Korl, să vezi atuncea comedie! Ioi, Doamne! Io crez că mai bine ne ducem fiecare în drumu’ nost’, altfel ajungem prinzonieri.“ „Şi io crez la fel. Sau în bătaia mintranlierei. Tulai, mamă!“

Suntem băgaţi treizeci de inşi într-un vagon de vite jegos. Nici tu sobă, nici tu banchetă, nici tu masă! Stăm acolo cinci ore până când se urneşte trenul. Fiecare primeşte trei pungi de pesmeţi şi nimic altceva, nici măcar de băut. Noaptea e foarte neplăcut: frig, purici, foame, sete, loc prea puţin ca să ne întindem picioarele.

— Bucureşti, 24 decembrie 1916 —
ÎN CAPITALĂ – NICI URMĂ DE CRĂCIUN

În ajunul Crăciunului intrăm în capitala inamică. Orchestra cântă marşul *Freiweg*. Străzile sunt pline de oameni. Trebuie să aşteptăm mai multe ore într-o piaţă. Bărbaţi şi femei rămân pe loc ca să se uite la noi. O doamnă româncă ne strigă într-o germană stricată că sunt deja destui soldaţi nemţi în Bucureşti. Nişte fete nemţoaice ne întreabă: „Rămâneţi aici de Crăciun?“ Soldaţii se interesează de la camarazii care au trecut sau care au stat mai mult pe aici de posibilităţile de distracţie şi îşi notează diverse adrese. Pofta de viaţă străluceşte în mulţi ochi, deopotrivă tineri şi bătrâni. Aici pare să fie chiar vesel. „Şi dacă azi suntem obosiţi, mâine o să fim iar vioi şi o să ne bucurăm de marele oraş.“ Aşa îşi zic mulţi.

Azi ne gândim numai la somn. Găsim cazare în Școala Militară, o clădire foarte luxoasă. Nici urmă de Ajun. Iau încă o înghiţitură de apă, nişte pesmet şi nişte turtă uscată de mălai şi cad rupt de oboseală în culcuş.

— Bucureşti, 25 decembrie 1916 —
PE CALEA VICTORIEI – DELICATESE –
DISTRACŢII – COLINDE

Fiecare dintre noi cunoştea aici numele unei singure străzi: Calea Victoriei. Am găsit-o iute întrebând în stânga şi în dreapta. Calea nu arată deloc a victorie, nici a război, ci – dacă n-am lua în seamă numărul mare de uniforme ale tuturor aliaţilor noştri, care sunt greu de găzduit – arată a pace deplină. Cine are imaginaţie îşi poate închipui fără greutate că, la colţul cu Bulevardul Elisabeta, se află, de fapt, la colţul cu cafeneaua Kranzler[25] în

Berlin. Circulaţia oamenilor, a automobilelor şi a tramvaielor nu este cu mult mai prejos decât cea de acolo.

Ne uităm în grabă la clădirile mari: poşta, ministerele, uriaşul cazinou militar („Cercul militar“ din inima oraşului, în care este adăpostită garda principală germană), Teatrul Naţional, Palatul Regal… Acostăm apoi la Bodega Zografi, pe o stradă plină de localuri de distracţie. Se găsesc aici cele mai alese delicatese: Kempinski ar mai avea de învăţat. Mâncăm de trei lei un platou cu tot felul de salate, friptură rece, cârnaţi cu usturoi, rinichi şi creier. Alături, pâine albă ce miroase minunat, la discreţie. Prânzul se încheie cu un ştrudel cu mere.

Mult umblatul pastor ne conduce apoi la restaurantul Modern, frecventat de lume şi demimond. Ofiţeri germani, austrieci, unguri, bulgari şi turci uită acolo de spaimele şi caznele războiului ucigaş. Familii de români se amestecă cu ei şi îşi privesc cu luare-aminte noii concetăţeni. Cocote cu braţe dezgolite nu vor cu nici un chip să rămână acasă estimp. La o masă stau nişte actriţe nemţoaice, dintre care una are monoclu: sunt machiate strident. O armată de chelneri şi de picoliţe servesc fără răgaz. Lumină strălucitoare, tapete scumpe… Felurile de mâncare şi băuturile, trecute pe meniuri în limba germană, sunt neînchipuit de ieftine.

După câteva încercări eşuate, reuşim să coborâm în restaurantul arhiplin Trocadero, care se găseşte la câteva etaje sub pământ. Aproape fiecare soldat are aici o fată; toţi se poartă fără pic de jenă. În separeuri stau ofiţerii, şi ei aproape toţi însoţiţi de dame: dinăuntru strălucesc blănuri şi diamante. Un taraf de ţigani cântă muzică de dans. Totul e foarte vesel pe-aici.

În curând părăsim aceste catacombe şi ne îndreptăm, trecând pe lângă nenumărate cafenele pline până la refuz cu soldaţi şi femei, spre cafeneaua Kronprinz, care se numea înainte Miramare. O orchestră nemţească de suflători ne cântă toate colindele: *Stille Nacht, Es ist ein Ros' entsprungen* şi toate celelalte. Aici vedem şi primul şi ultimul pom de Crăciun din anul acesta. E împodobit cu beteală şi cu nuci aurite. Şi, în timp ce afară Bucureştiul se distrează înainte, noi sărbătorim Crăciunul în linişte şi pace, chiar dacă fără cadouri şi fără scrisori de la cei dragi de acasă.

O ceaţă deasă ne învăluie pe drumul spre casă, pe care nu-l mai găsim. „Acum“, zice Franta, „pentru că suntem într-un război în care se

rechiziţionează tot, o să-l rechiziţionăm pe comisarul ăsta de poliţie“. Strigăm la comisarul care se apropie de noi <„scoala militare“> (aşa se cheamă cazarma în care locuim), iar el ne conduce într-acolo cu toată solicitudinea.

— Bucureşti, 26 decembrie 1916 —

ŞCOALA MILITARĂ – ROMÂNIA MARE – DISTRUGERI PROSTEŞTI – RESTAURANTE BUCUREŞTENE – BUKARESTER TAGBLATT

Înainte de prânz dau o raită prin numeroasele clădiri ale şcolii militare. Aici se făurea aşadar corpul ofiţeresc din România. Atât din punctul de vedere al pregătirii fizice, cât şi din cel al formării spirituale, înzestrările sunt cele mai bune. O sală de sport, o sală de călărie, o sală de scrimă, o piscină, o bucătărie uriaşă, dormitoare înalte cu ferestre fumurii, o sală de mese pentru ocazii festive, o bibliotecă şi o cartotecă cuprinzătoare, săli cu multe aparate de gimnastică, auditorii de tip amfiteatru, chiar şi o tiparniţă, de toate se găsesc în clădirile şcolii. Îmi face plăcere să găsesc în bibliotecă, pe lângă multe cărţi în franceză şi în română, un număr mare de cărţi nemţeşti cu conţinut militar sau istoric. În cartotecă dau peste mape întregi de hărţi, printre care una cu România Mare, această nălucire din capetele conducătorilor, care a şi adus ţara în război. Ce e românesc este colorat cu albastru şi ce va fi românesc, cu galben. Galbene sunt Bucovina, Banatul, Transilvania şi o regiune care trece dincolo de aceste ţinuturi, adică zona de siguranţă. Basarabia nu e galbenă. Pe holuri atârnă nenumărate tablouri şi fotografii. În tot felul de variaţiuni apar Carmen Sylva şi bunul rege Carol – o, de-ar mai trăi el acum! –, apoi actualul rege Ferdinand cu frumoasa lui soţie. Într-un şir şi mai lung atârnă portretele comandanţilor şcolii şi cele ale absolvenţilor. Multe fotografii amintesc de vizite în străinătate, chiar şi în Germania, şi de petreceri în aer liber cu dame.

Febra prostească şi sinistră a distrugerii a devastat totul: multe portrete sunt sfâşiate şi zdrobite, statuile de marmură ale domnitorilor români, chiar şi cea a lui Carol, sunt împroşcate cu cerneală, aparatele de gimnastică distruse dinadins, cărţi, haine, obiecte de uz curent sunt aruncate claie peste grămadă, mobile scumpe sparte fără motiv, multe locuri profanate în mod josnic. Or fi fost austriecii? Sau poate ai noştri? Bucureştiul s-a predat de

nici trei săptămâni fără luptă. Aceste fapte nu se pot justifica aşadar prin surescitarea tipică luptei. Ele dovedesc că umanitatea este încă tânără şi că pofta instinctivă de distrugere sădită de la începuturi în oameni nu s-a stins.

Şi la tiparniţă lucrurile arată rău. Numai din plăcerea de a distruge, stiva de hârtie a fost înţepată cu baionetele, cea mai bună hârtie de tipărit şi de scris a fost mânjită şi ruptă, iar cerneala vărsată. Mai cu seamă aici, unde e vorba de hârtie de cea mai bună calitate, Franta şi cu mine suntem foarte revoltaţi. „Hai, Gerhard“, zice Franta, „amândoi suntem scriitori: să ne aprovizionăm cu unelte pentru lungile ierni de război pe care s-ar putea să le îndurăm din greu cu toţii în Bucureşti. Hai să ne tăiem un pachet frumos de hârtie pe potriva raniţelor noastre.“ Maşina de tăiat este încă neatinsă, aşa că ne tăiem, pentru meşteşugul nostru scriitoricesc, câtă hârtie pot duce raniţele noastre. Din bibliotecă am putea lua orice, dar nu mai putem căra nici măcar o carte: cine ştie ce marşuri ne mai aşteaptă?

Comandantul companiei ne ţine azi un discurs grav. Bucuria traiului în marele oraş a căpătat, în cazul multor camarazi, proporţii exagerate. Fiecare îşi doreşte să se mai distreze o dată înainte să ajungă în vreun sat izolat sau pe front. În privinţa asta există puţine reţineri. Subofiţerul Schiller, un băiat care abia a împlinit vârsta de recrutare, a căzut, beat frânt, pe stradă, în braţele comandantului de companie. Alţi câţiva soldaţi din companie au fost aduşi fără cunoştinţă în cvartir, şi mai mulţi s-au întors după ora stingerii. Cine mai vrea azi să iasă din cazarmă trebuie să aibă permisiune specială.

Noi o primim şi o folosim mai ales ca să ne îmbogăţim cunoştinţele despre locul în care ne găsim. Cele mai selecte cofetării sunt Capşa şi Riegler. Riegler e frecventat de protipendada aşezată a capitalei, câtă a mai rămas. Ghete legate până sus alunecă fără zgomot, sub rochiile în balans, pe nişte covoare groase. Aici se consumă cantităţi uriaşe de prăjituri şi frişcă, şi nu numai de către sexul slab. Un militar venit de pe front ar fi mistuit aici, o dată, prăjituri de doisprezece lei. Altuia i s-a adus un munte de frişcă pentru patruzeci de bani, adică treizeci de pfenigi. Şi trupa noastră înfulecă cu hărnicie, întrucât e de presupus că rigoarea germană va face ca şi pe aceşti pereţi să atârne, în toată splendoarea, dispoziţiile de raţionalizare a consumului de grăsimi şi de zahăr.

Apoi intrăm în Café Boulevard, unde obişnuia să stea la taclale Take

Ionescu[26]. Locul e frecventat aproape numai de bărbaţi. Se joacă mult şah. Clienţii fideli ai localului au un aer foarte posac şi plictisit. Le lipseşte materia politică sau, mai bine zis, au ieşit provizoriu din politică. Chelnerul nu le mai aduce un ziar după altul, aşa cum se întâmpla pe timp de pace – adică acum patru săptămâni – sau în scurta perioadă de război când Bucureştiul nu fusese încă ocupat – adică acum trei săptămâni. Aceasta dacă e să judecăm după mărimea standului de ziare. Acum se mai găseşte pe stand, stingher, doar *Bukarester Tagblatt*, care apare jumătate în germană, jumătate în română. Foaia publică, punctual, comunicatele militare germane şi cele ale aliaţilor noştri – lectură deloc plăcută pentru prietenii pe care Ionescu i-a lăsat în urmă la Bucureşti.

— Bucureşti, 27 decembrie 1916 —

COMERŢUL CU SĂPUN – VIAŢA STRĂZII – PARFUM

Dimineţile le folosesc ca să scotocesc prin Școala Militară. Dintotdeauna mi-a plăcut să cotrobăi prin poduri, magazii, pivniţe, sertarele birourilor, verticouri. Aici plăcerea mea ia proporţii orgiastice. Toate sălile, coridoarele, camerele stau deschise înaintea mea; peste tot sunt încă vizibile urmele distrugerii. Nimănui nu i-a trecut încă prin cap să pună ordine în acest haos. Dar nu s-a putut distruge chiar tot. Într-un apartament ofiţeresc totul e la locul lui, în afară de o oglindă mare care a fost făcută ţăndări dintr-o lovitură. Încerc să reconstitui, după mobilă, după cărţi şi după poze, felul de-a fi al locatarului. Fotografia lui stă pe birou: un tinerel zâmbind copilăreşte de sub o şapcă albă ca zăpada. De jur împrejur, pozele soţiei şi ale părinţilor. Oare pe unde o fi el acum? În groapă sau încă în luptă pentru onoarea României? Cine o să mai citească acum romanele franţuzeşti din biblioteca atât de bine aranjată pe rafturi de parcă ar fi în formaţie militară? Ar trebui să treacă ani până când aş termina de scotocit prin clădirea asta uriaşă. Însă orice orgie are un sfârşit. Mă ademeneşte zgomotul oraşului.

Din păcate, portofelele noastre suferă serios de atrofie musculară. Nimeni nu sperase să se bucure atât de multă vreme de viaţa din marele oraş: toată lumea se gândea că în Balcani vom avea prilejul să cheltuim mai nimic. De aceea trebuie să ne cam mutăm „aria de cercetare“ din restaurante pe stradă. Astăzi hoinărim îndelung pe Calea Victoriei, înlesnită de o cursă gratuită cu

tramcarul. Sunt multe de văzut. Germanii, de pildă, se dau în vânt după vitrinele magazinelor. Despre alimentele expuse mai bine să nu vorbesc. Însă toate obiectele de uz curent care în Germania sunt poprite de mult se pot cumpăra aici fără probleme. Săpunul se dă ieftin şi la negustorii ambulanţi. „Ce afacere aş fi putut face dacă aş fi avut în pungă numai vreo sută de mărci!“, oftează cât e ziua de lungă frizerul nostru Moritz din Pössneck. Uşile batante ale bijuteriilor nu stau multă vreme în loc. Clientela lor o constituie mai ales ofiţerii bulgari, care dau în schimbul aurului şi al pietrelor preţioase bancnote mari, probabil o afacere bună pentru cumpărător. Cine ştie aici care e cursul banilor? Bijutierii români cu siguranţă nu. E foarte posibil ca, în ultimele trei săptămâni, acesta să se fi schimbat mult.

Apoi privirea se mută asupra oamenilor de pe stradă. Pe Calea Victoriei, care e pe alocuri foarte îngustă, este un etern du-te-vino. Toţii snobii, bărbaţi şi femei deopotrivă, se fâţâie de colo-colo. Româncele sunt scunde, dar graţioase şi foarte elegante. Pe mulţi ne surprinde dantura lor puternică, de animale de pradă. Valuri de parfum se revarsă pe trotuar, chipurile strălucesc de „boiala de război“, blănurile se etalează cu mare lux. La modă sunt ghetele înalte cu şiret, aşa cum nu am văzut încă în Germania, cel puţin nu la dimensiunile astea. Fruntaşul Kroitzsch cercetează îndelung magazinele de încălţăminte, hotărât ca, imediat după încheierea păcii, să-i facă soţiei sale cadou o asemenea pereche de ghete. La colţ cu Bulevardul Elisabeta stau şi astăzi cei doi locotenenţi unguri şi nu fac nimic altceva decât să studieze ghetele cele înalte pe modele în natură: se holbează la picioarele femeilor, restul corpului şi chipul doamnelor fiindu-le indiferente. Ies astfel la socoteală, şi distracţia asta ieftină îi face să se simtă, după toate aparenţele, foarte fericiţi.

În Bucureşti locuiesc mulţi nemţi şi mai ales austrieci. Soţiile lor, care însufleţesc şi ele, în număr mare, străzile, se disting de la bun început de românce: nu farduri, nu parfumuri, nu blănuri, nu ghete înalte şi – semn distinctiv clar – pălăria trasă spre spate. M-aș cam îndoi că găsesc trecere în ochii soldaţilor germani. Într-o înghesuială mare la un colţ de stradă îmi scapă exclamaţia: „Ce mai pute a fard!“, la care o nemţoaică, şi ea prinsă în busculadă, îmi răspunde: „Da, e îngrozitor!“

— Bucureşti, 28 decembrie 1916 —

MARŞ PRIN MAHALALE – PARTISERIE[27]

Astăzi ne cheamă iar datoria. Populaţiei civile trebuie să i se arate mereu ce tare şi puternică e armata germană. Batalionul nostru primeşte însărcinarea să execute un marş prin mahalale. Fiecare se pune în ţinută exemplară şi e onorat că a fost chemat să le arate fie şi mahalagiilor puterea oştirii germane. Şi orchestra îşi dă osteneala să cânte o muzică militară germană de calitate. Faptul că a stârnit admiraţia ţiganilor, prin al căror cartier trecem la început, mi se pare destul de îndoielnic. Ba chiar ni s-a impus ca, în cartierul ţigănesc, noi, uriaşii din prima companie, să ne punem în evidenţă masivitatea trupească. Repertoriul de marşuri al orchestrei noastre nu este prea mare: marşul *Freiweg* revine cel puţin o dată pe oră. Copiii din mahalale mărşăluiesc voios pe lângă orchestră. De la toate ferestrele şi uşile ne privesc adulţii. Câteodată ne oprim în pieţe şi facem piramidă de arme. Un băieţel evreu prinde curaj şi ne întreabă încotro mergem. L-a surprins faptul că ne învârtim în cerc. Mirosurile din mahalale sunt la fel de diferite de cele din Calea Victoriei ca oamenii de aici faţă de cei de acolo: aerul este greu de duhoarea de usturoi şi de ceapă. După-amiază străbatem strada comercială destul de apelpisiţi, pentru că portofelele ne sunt aproape goale. Ne cheltuim ultimii bani într-o patiserie. E o brutărie mare cu serviciu de restaurant, unde se fac şi se consumă calde cele mai variate tipuri de prăjituri, specialităţi de toate felurile. În brutăria propriu-zisă, o duzină de băieţi frământă tot alte şi alte mingi de aluat, din care se fac pogăci, brioşe, tarte cu carne şi ceapă, pateuri şi alte lucruri minunate. Nu se face economie la untură. Pentru multe burţi nemţeşti dezobişnuite de grăsime, belşugul ăsta pică prost: au fost şi catastrofe.

— Bucureşti, 29 decembrie 1916 —

VEDERE LA DISTANŢĂ –

UN GENIU AL FINANŢELOR

Viaţa în marele oraş predispune la superficialitate. Simţim imboldul interior de a ne mai întări cu discuţii filozofice. Facem aşa cum am făcut pe drumul cu trenul până aici. Ne tolănim pe paturi sau stăm aşezaţi pe lângă ele cât e ziua de lungă. Pastorul stă în mijloc, iar în jurul lui, Beschorner, Vieweg,

farmacistul Kehrmann şi, într-un cerc mai îndepărtat, toţi ceilalţi oameni din căprărie. Fiecare trebuie să spună o poveste care e apoi comentată. Pastorul are însă o duzină de poveşti, pe care le comentează tot el. Susţine că e mediu şi are darul vederii la distanţă. Aşa de pildă ştie cu precizie ce face soţia lui chiar acum, anume că s-a îmbolnăvit de aprindere la plămâni, şi ce face şi ce zice copilul lui, la orice oră. La fel, ştie că mâine se va întâlni la Café Riegler cu o cehoaică plină de bani. Poveştile lui ni se par cam greu de crezut, însă, de dragul cehoaicei, vrem să ne lăsăm pe mâna pastorului. Înainte să nimerim, pentru cine ştie câtă vreme, în mizeria din Balcani, vrem să ne mai distrăm încă o dată aici în Bucureşti. Discuţii filozofice mai putem încinge în satul românesc unde o să rămânem, probabil, mai multe ierni şi veri la rând. Mâine însă o să ne mai facem o dată de cap. Franta este numit ministrul nostru de finanţe. Cei care vor să se convingă de puterile lui supranaturale şi să-l însoţească mâine la Café Riegler – fix la ora 5:30, când a fost profeţită întâmplarea – trebuie să-şi golească portofelul şi să-i predea conţinutul lui Franta, care va plăti astfel consumaţia la Riegler şi va acoperi, cu banii primiţi de la duduie, o expediţie de pradă de vin şi bere. Se strâng 15 lei şi îi sunt înmânaţi lui Franta. Ultimele lui cuvinte înainte de culcare sună aşa: „Veseliţi-vă, mâine vă veţi putea chercheli binişor. Dar zic vouă: Vă întoarceţi toţi cu mine acasă la ora 10, ca să nu mergeţi la femei! Dacă nu, aţi încurcat-o cu mine!“

— Bucureşti, 30 decembrie 1916 —

DESPĂRŢIREA DE VIAŢA DIN MARELE ORAŞ

La cinci intrăm la Café Riegler. Franta comandă pentru toţi cafea, prăjituri şi frişcă, totul prevăzut din cei cincisprezece lei, inclusiv bacşişul. E mare înghesuială, pentru că se întâlneşte multă lume aici. Tensiunea provocată de misteriosul rendez- vous al lui Franta creşte pe măsură ce se apropie ora indicată. Majoritatea damelor au deja un cavaler. Toată lumea e cu ochii după cehoaică. Ne-ar prinde bine o cină bună, pentru că la popotă nu-i decât supă de sfeclă, pâine şi miere artificială. „Încă n-a ajuns“, tot zice Franta. Pe la cinci şi jumătate îşi face apariţia o doamnă singură, înaltă şi elegantă. Franta se ridică imediat, o urmează în colţul cel mai retras, îi sărută mâna şi se aşază lângă ea. Pe la şase vine înapoi la masa noastră şi zice: „Copii,

acum putem să mergem să ne adăpăm. Mai întâi vreau să vă ofer la restaurantul Modern o păpică bună.“

Pe stradă îl asaltăm fără succes, ca să ne dea lămuriri. La restaurantul Modern ne zice: „Acum fiecare poate să comande orice şi oricât pofteşte. Adăpaţi-vă şi haliţi!“ Şi pe dată atmosfera se înveseleşte. Bietul Beschorner nu poate mânca decât foarte puţin din pricina unei dureri de stomac. Cu el pastorul iese cel mai ieftin la socoteală. Nici în micuţul Vieweg nu încape prea mult: câteva pahare de vin îl fac să cânte şi să fluiere marşul *Freiweg*, a cărui linie melodică nu o mai abandonează toată seara. Când totuşi i se acreşte de melodia asta, recită din Homer în original şi închină în cinstea logodnicei lui „Zscheigea“ din Apolda. Kehrmann pune mai mult preţ pe mâncare decât pe băutură. Limba lui de farmacist evaluează, cu ştiinţa expertului, mâncărurile alese. Fruntaşul Kroitzsch este, în schimb, alcoolicul tipic: mănâncă puţin, dar bea cu atât mai mult şi durează ceva până când alcoolul îşi face efectul asupra lui. Cum însă sticlele se înmulţesc pe masa noastră, îşi iese din fire şi vorbeşte numai despre ghetele înalte ale damelor din Bucureşti. I-au luat minţile. Se ridică în picioare şi propune într-un discurs bine întocmit – e social-democrat şi sindicalist, motiv pentru care şi stăpâneşte tehnica dezbaterii în adunările politice – introducerea prin lege a ghetelor înalte pentru dame în Germania, „fără deosebire de clasă, ocupaţie sau opţiune politică“. Eu, unul, nu m-am lăsat cu totul în seama bunătăţilor oferite, pentru că încă mă îndoiam că Franta are într-adevăr la el atâţia bani câţi îi trebuiau ca să plătească tot. Mă gândeam la posibilitatea de a-i impune proprietarului o înţelegere de „împrumut forţat“. Franta refuză să-mi dea până şi mie vreo explicaţie, deşi încerc să-l iscodesc în repetate rânduri în timpul chefului. Mă mai liniştesc abia când scoate, într-adevăr, câteva bancnote de o sută şi plăteşte. Nu-mi răspunde decât cu „Adapă-te şi haleşte!“.

După aceea mergem în altă cârciumă. Vieweg are nevoie de proptele. În fine, intrăm în toate cafenelele pe care le întâlnim în cale, totul pe socoteala lui Franta. Ne minunăm de geniul lui financiar şi îi zicem „rabinul mag“. Cel mai tare ne uimeşte faptul că nu a luat-o şi pe cehoaică în călătoria noastră. O atmosferă de lume uitată se lasă peste comesenii noştri. Pe drumul de întoarcere se ţine fiecare băţ, aşa cum am promis: nimeni nu se

clatină şi toţi îl urmează pe şeful nostru la zece punct în cvartir, chiar şi Kroitzsch, care s-ar fi lăsat cu dragă inimă ademenit de chemările de sirenă ale unei dame cu ghete lungi.

— Bucureşti, 31 decembrie 1916 —

LA BAIA PUBLICĂ

Nici ziua de azi nu ne izbăveşte de capitală. Cine ştie dacă în satul în care trebuie să mergem ne vom mai putea îmbăia până la vară? Aici mai avem încă timp s-o facem. Vrem să intrăm curaţi în anul nou, vrem să ne curăţăm de vechiul Adam. Pentru asta mă duc cu Franta la baia greco-romană. Proprietarul ni se prezintă drept compatriot şi ne oferă un preţ excepţional, pentru că suntem „luptători“. Cuvântul acesta îmi sună ciudat. Desigur, suntem în război şi o să mărşăluim mâine sau poimâine cine ştie încotro. Dar azi ne bucurăm de toate cuceririle vieţii paşnice. Într-o încăpere boltită se produc aburi cu iz plăcut de ierburi. Vreo doisprezece bărbaţi şed înăuntru, pe priciuri, goi puşcă, dar greu de recunoscut prin vălurile de aburi. Domneşte însă o larmă teribilă. Fiindcă las pentru scurtă vreme uşa deschisă, se iscă urlete şi mai tari. Transpirăm îngrozitor şi trebuie să fim cu băgare de seamă la inimă. Ca să ne răcorim intrăm într-o cameră alăturată, la un bazin cu apă călâie. Aici se găsesc şi tot felul de duşuri. Maseuri specializaţi îl săpunesc pe unul, iar pe altul îl masează.

De Sfântul Silvestru se împarte companiei vin roşu. Oamenii noştri fac mare tămbălău în dormitor până târziu în noapte. Fruntaşul Kroitzsch se ocupă cu despicarea meselor, a scaunelor, chiar şi a paturilor, ca să facă focul cu ele, deşi căldura e deja insuportabilă. „Aşa de multe lucruri sunt deja distruse în şcoala asta militară“, zice el, „încât câteva mobile acolo nu mai contează.“ Când aduce, în cele din urmă, un birou de lemn de nuc ca să-l arunce în foc, Franta se enervează din cale-afară şi-i interzice cu desăvârșire să mai distrugă ceva.

— Pe drum, 1 ianuarie 1917 —

MESAJUL DE ANUL NOU AL ÎMPĂRATULUI – BUCĂTĂRIA DE CAMPANIE SE RĂSTOARNĂ – DIN NOU ÎN VAGOANELE DE VITE

Trezirea la 4:30. La şapte, batalionul se dispune, în ţinută de campanie, în

careu, ca să asculte mesajul de Anul Nou al împăratului. „S-a făcut mult, dar se apropie încă un an de bătălii mari şi de trudă.“ Soarele răsare în toată splendoarea şi străluceşte peste drepţi şi peste nedrepţi, peste oraşul schimbător ca vremea, pe care îl cuprindem tot dintr-o privire până la cele mai îndepărtate turle ale sale. O solire a primăverii pluteşte peste Bucureşti. Globul soarelui vesteşte o viaţă nouă şi speranţă. Foaia tremură în mâinile bătrâne ale maiorului. Mesajul împărătesc căruia îi dă citire şeful nostru e lung, încă şi mai lung comentariul pe care îl adaugă el. Apoi plecăm voioşi la gară. Se face însă ora 3 până când ne suim patruzeci şi cinci de inşi într-un mic vagon de vite şi trenul o ia din loc abia după miezul nopţii. Oricum e mai bine că mergem cu trenul decât pe jos două sute de kilometri, pentru că, dacă mergeam pe jos, mulţi nu ar fi ajuns la destinaţie. La început, şefii ar fi vrut să mergem pe jos, ne spune locotenentul, şi numai adjutantului nostru trebuie să-i mulţumim că suntem în tren.

Compania întâi are din nou parte de ghinionul ei special. Când, în timpul lungii aşteptări din gară, ni se pregăteşte mâncarea, se răstoarnă bucătăria de campanie. Băieţii bucătari uitaseră să pună piedica ce fixează bucătăria de campanie în cheson. Când unul dintre ei vrea să guste mâncarea, totul, dar chiar totul, se răstoarnă în tină, legumele uscate cu tot cu carnea de berbec. Şi s-a mai opărit şi băiatul. O haită de câini se năpusteşte ca turbată asupra mâncării. Băieţii de la bucătărie sunt destituiţi. Iar noi trebuie să ne uităm cum se hrănesc celelalte companii. Azi nu primim, literalmente, decât pâine uscată.

— Pe drum, 2 ianuarie 1917 —

PRIN CÂMPIA VALAHĂ –

FRANTA SCRIE UN ROMAN

Din nou străbatem nesfârşite ogoare întinse ca-n palmă. Nici o localitate, nici o pădure, nici un pom, nici o apă. Satele sunt departe, dincolo de linia orizontului. Calea ferată e dreaptă ca rigla. De război nu-ţi prea poţi da seama. Doar că grânarele cele mari din gări încă mai fumegă; ruşii s-au îngrijit, în timp ce se retrăgeau, să ne lase cât mai puţine pe mână. Din loc în loc, lângă linie, zac cai morţi, ici şi colo au fost lăsate în urmă vagoane stricate.

Franta îşi scrie jurnalul în cele mai imposibile poziţii, iar noaptea la lumânare. Îşi povesteşte întâmplările sub forma unui roman, adică amestecă ficţiunea cu realitatea. Eroul romanului este un om care se duce de bunăvoie la război ca să moară. Franta nu ştie dacă, în cele din urmă, îl va lăsa să moară. Poate că viaţa de pe front îl va schimba sufleteşte cu totul, poate că tocmai în război va prinde o asemenea poftă de viaţă, încât la sfârşit nu va mai vrea cu nici un chip să moară. Dacă se va întâmpla aşa sau altfel, vom şti numai când se va termina romanul. Şi doar la sfârşitul războiului se va termina, pentru că Franta însuşi este acest erou. Apar şi eu în roman, zice Franta. Vreau să citesc producţia de până acum, dar el mă tratează cu refuz: când o fi pace o să primesc un exemplar legat frumos.

Treptat ne obişnuim şi cu vagonul de vite. Învăţăm să dormim, lipiţi de mai multe trupuri, direct pe podea.

— Feteşti, 3 ianuarie 1917 —

LA PODUL DE LA CERNAVODĂ – NOUA NOASTRĂ PATRIE – CARNE DIN BELŞUG

La 7 dimineaţa suntem daţi jos în Feteşti. În apropierea gării se află un hotel şi câteva case ale angajaţilor de la calea ferată. În jur, stepă întinsă ca-n palmă. Nu se vede aproape nici un pom şi nici o tufă. Localitatea se găseşte la şapte kilometri de gară şi nu se vede de aici. Pe la opt ne găsim dinaintea noii noastre patrii. Am ajuns la Dunăre, în locul din care începe podul lung de şaisprezece kilometri spre Dobrogea, până la Cernavodă. La picioarele noastre e braţul cel mic al Dunării, braţul Borcea. Are cinci sute de metri lăţime. Podul de aici a fost aruncat în aer. Arată ca două leagăne pentru fiii lui Anac[28], frânte şi prăbuşite unul peste altul în mijlocul canalului. Dincolo de braţ, continuă, dreaptă, linia ferată, pe un dig construit peste mlaştina dintre cele două braţe, adică peste „Baltă“. În fundal sclipesc drugii podului aparent neatins de peste braţul cel mare al Dunării şi imediat dincolo de acesta se zăresc casele din Cernavodă. Mai departe, spre sud de Dunăre se întind dealurile albăstrui ale Dobrogei. Lângă noi, pe malul Borcei, se găseşte satul Feteşti-Dudeşti, lung de un kilometru şi aflat cu douăzeci de metri sub nivelul câmpiei, în care fluviul a săpat maluri abrupte. Facem o piramidă de arme cât timp au de lucru cei însărcinaţi cu pregătirea

cvartirului şi privim peisajul acesta încântător. Bat clopotele bisericilor. Fumuri se urcă din toate hornurile drept către cer, câinii latră, gâştele gâgâie, raţele sălbatice se rotesc în cârduri mari peste sat. Peste tot pluteşte un aer dulce de primăvară.

Soldaţii însărcinaţi cu pregătirea cvartirului sunt aproape gata, ne putem instala. Bivoliţe uriaşe care amintesc de zimbri, tot felul de vite ciolănoase şi mulţi căluţi zburdă nesupravegheaţi pe uliţe. Sunt şi turme de oi şi nenumărate păsări, ca să nu mai vorbim de porcii care scurmă prin noroi. Cei din urmă nu se pot numi pe bună dreptate porcine, pentru că sunt negri sau bruni şi au peri lungi şi încreţiţi. Ce belşug de animale e pe aici, cu toate că Marte a fost deja aţâţat.

„E bine să fim aici, să ne facem colibe!“[29], predică Franta. „Mâine îmi cumpăr aici o casă ţărănească şi un loc de veci şi îmi chem nevasta şi copiii“, glumeşte altul.

Tocmai când s-a încartiruit căprăria noastră, auzim un porc zbierând. Ţăranul de peste drum comite imprudenţa să înjunghie un porc în mijlocul curţii, fără să ţină seama de sosirea noastră. Pe loc e înconjurat de un grup vesel de spectatori, ale căror priviri urmăresc cu mare interes acest spectacol de care nu au mai avut de mult parte şi care nu se retrag până când gospodina nu le aduce jertfă o bucată zdravănă de fleică.

Acum avem fleică de porc. De ce n-am avea pe lângă asta şi nişte carne de oaie? Şi poate şi nişte găini. Şi unde sunt multe găini, sunt şi multe ouă. Două zile am trăit numai cu pâine uscată, aşa că ne-ar prinde bine ceva mai bun. Toată lumea s-a prezentat pe loc la datorie. Mica ordonanţă taie şi tranşează artistic, cu un cuţit uriaş, un berbec prins la întâmplare, care, la puţină vreme după aceea, fierbe înăbuşit în oală sub formă de gulaş. Gazda noastră jumuleşte nişte găini şi frige fleica. Halim zdravăn. Franta îşi umflă pântecele şi zice: „Vezi tu, Gerhard, acum şedem la oalele Egiptului.“[30]

— Feteşti, 4 ianuarie 1917 —

APĂ ŞI FOC

Dacă nu merge Mahomed la munte, vine muntele la Mahomed. Cum românii nu fac nici un efort să înveţe nemţeşte, trebuie să învăţăm noi româneşte. Mulţi camarazi au fost în Polonia rusească şi încearcă, degeaba,

cu „woda“, iar cârciumarii noştri nu pricep că le cerem apă. Un camarad e de părere că românii ar trebui să înţeleagă măcar nişte expresii „mai simple“, chiar dacă nu tot, chiar şi atunci când li se vorbeşte nemţeşte aşa cum se vorbeşte, de pildă, la Königsee în Turingia. Cică el se înţelesese cu vecina lui să-i aducă o găină, când a întrebat-o peste gard: „Viniţi ’mneavoastră aţi cu galiţele sau viu io aclo?“ Când îi zic că în felul acesta n-o să primească nici o găină, el îmi răspunde că şi un copil ar trebui să înţeleagă ce înseamnă „aţi (*rebber*)“ şi „aclo (*nebber*)“. Mă întreb cum se va descurca în viitor cu expresiile mai complicate… Primele cuvinte pe care le învaţă fiecare sunt „apă“ şi „foc“. De astea are nevoie omul cel mai abitir.

— Borduşani, 5 ianuarie 1917 —

LOCUL NOSTRU DE MUNCĂ – REFLECŢII AGRICOLE – NEMŢII, STRAJĂ ÎMPOTRIVA BULGARILOR – ÎNTÂMPINAREA NOII GARNIZOANE DE CĂTRE AUTORITĂŢILE LOCALE – TRATAŢIE FABULOASĂ – ROND DE NOAPTE

Teritoriul pe care trebuie să îl ocupe batalionul se întinde pe aproape cincizeci de kilometri pe malul stâng al Dunării. Cel mai sudic sat este Holtina, lângă oraşul Călăraşi, iar cel mai nordic, Giurgeni, la vărsarea Ialomiţei. Lăţimea acestei fâşii este de aproape treizeci de kilometri. Pe această suprafaţă enormă de pământ se găsesc cincizeci de sate, fiecare cu cinci sute până la două mii cinci sute de locuitori. Oraşe nu există. Centrul administrativ este la Feteşti. Majoritatea satelor se află pe malul Dunării. Bărăganul este foarte puţin populat, la fel ca „Balta“ dintre cele două braţe ale Dunării. Noi suntem cu toţii o mie de inşi, deci ar veni, în medie, cincizeci de oameni la fiecare sat. Orice ofiţer devine un mic principe, orice subofiţer, o căpetenie locală şi, chiar, orice rezervist poate, dacă vrea, să domnească în pace. Maiorul este senior suzeran, el trebuie să împartă sinecurile. Ţinutul este foarte mare.

Împărţirea începe deja de astăzi. Împreună cu un subofiţer şi şapte inşi, printre care şi Franta, ajung în satul Borduşani, o localitate mai mare şi mai întinsă, aşezată la nord de Feteşti. O căruţă mânată de un ţigănuş ne duce bagajele. Pe o vreme minunată de primăvară trecem în marş prin localităţile de pe malul Dunării.

„Ia uitaţi-vă la gospodărirea asta românească de doi bani“, îmi zice un fermier mărunţel din Eichsfeld[31]. „Ăştia lasă drumul să se lărgească până la o sută de metri şi la tot pasul găseşti ogoare nelucrate. De ce or lăsa gunoiul de grajd să zacă ani de zile pe islaz, fără să îngraşe cu el arăturile cum se cuvine?! Ieri am văzut cum arunca un ţăran gunoiul în Dunăre. Iar la noi acasă e pământ aşa de puţin, iar gunoi de grajd nu avem niciodată suficient! Credeţi că o să se nemţească lucrurile pe-aici?“

„Ei“, întâmpin eu, „împăratul nostru a spus că orice petic de pământ unde a căzut un soldat german este şi trebuie să rămână german, însă ţara asta e puţin cam departe de noi. Dacă agricultura de aici ar deveni extensivă, ar veni mai mulţi oameni în ţară, iar pământul ar fi mai lucrat, ceea ce înseamnă că ar fi nevoie de tot gunoiul pe care acum românii îşi permit să-l lase nefolosit. Atunci nu s-ar mai potrivi nici denumirea turcească pentru «stradă»: «un drum *pe lângă* care se călătoreşte.»“

Trecem prin satele Stelnica, Maltezi şi Cegani. Peste tot domneşte cea mai adâncă pace. Primarul din Cegani ne cadoriseşte cu patru pâini şi un coş de covrigi proaspeţi din brutăria satului, provizii de drum. În Borduşani sosirea noastră era deja anunţată. Cum şi de către cine rămâne un mister. Aici pare să fie ca în Africa, unde negrii ştiu mereu tot ce are să se întâmple. Vântul însuşi pare să ducă veştile, o minune, ţinând cont de diferenţa de limbă şi de absenţa poştei, a căilor ferate şi a megafoanelor. În orice caz, la intrarea în localitate stau primarul şi notarul cu căciulile de blană de miel în mâini, ca să salute garnizoana inamică. Primarul începe cu un discurs bine cumpănit, din care înţelegem numai că nemţii sunt oameni de omenie, pe când bulgarii, vai şi-amar. Au tânjit la o ocupaţie germană de durată, pentru că le-a fost foarte frică de bulgari. De aprovizionarea şi de confortul trupelor de ocupaţie se vor îngriji ei întru totul. La acest discurs, luăm atitudinea cea mai potrivită cu demnitatea Imperiului German. Franta răspunde cu gesturi pline de bunăvoinţă. Asupra lui şi-a aţintit primarul privirea în timpul discursului, întrucât i s-a părut de la sine înţeles faptul că bărbatul acesta falnic cu barba în falduri este „domnul comandant“, în nici un caz micuţul subofiţer Karlchen Vieweg. Franta caută să spună câteva cuvinte în româneşte şi dă asigurări că satul este acum sub protecţie germană şi, de aceea, nimeni nu mai are a se teme de prădători. Speră că

relaţia dintre garnizoană (opt inşi!) şi comunitatea locală va fi bună şi durabilă.

Cei doi funcţionari locali ne conduc mai întâi la primărie, pe care războiul nimicitor a mutilat-o groaznic. Notarul dă glas nespusei sale dureri provocate de distrugerea registrului funciar şi a celui de stare civilă. Apoi mergem la cvartirul nostru, o casă de vacanţă a unui ofiţer român, unde primarul ne prezintă personalul de serviciu, special angajat pentru noi, adică o bucătăreasă, o femeie de serviciu şi doi băieţi pe post de ordonanţe, după care ne anunţă că mâncarea ne este servită.

După ce ne rânduim un pic în camerele numeroase, Franta se aşază în capul mesei, iar noi ceilalţi pe locurile rămase. Face semn să se aducă mâncarea. Odată cu harnica schimbare a farfuriilor, gest care, în vremuri de război, merită ridicat la rangul de lux absolut, slujitorii ne servesc cu friptură de porc, de găină şi de gâscă. Primarul supraveghează personalul, se tot plimbă între bucătărie şi sufragerie, se uită în farfuria fiecăruia, ca să vadă dacă e destulă mâncare. Aşadar avem şi un majordom. Mai multe străchini pline trebuie luate de pe masă, pentru că pur şi simplu nu mai putem. Apoi intră primarul cu multe plecăciuni la „domnul comandant“ şi îl roagă să-l înştiinţeze care sunt ordinele referitoare la meniul pentru a doua zi şi, în acelaşi timp, să-l informeze câte ouă, cât unt, cât lapte şi câtă brânză să fie colectate pentru noi zilnic din sat. Putem primi orice, numai vin, tutun şi zahăr, nu. Tot alcoolul a fost ras de ruşi şi de bulgari şi, la final, vărsat pe uliţă. Mda, ne închipuiam războiul din Balcani puţin altfel.

Funcţia de „comandant“ o exercită încă Franta, un organizator înnăscut. Fiecăruia i-a dat câte o atribuţiune: doi inşi devin „vagmiştri de poliţie“, unul, „director de birou“, altul „magazioner“, unul trebuie să se ocupe cu aprovizionarea, altul e însărcinat cu finanţele ş.a.m.d. Karlchen Vieweg este uimit de iniţiativele lui Franta şi nu îndrăzneşte să-i conteste domnia. Suntem în unanimitate de părere că Vieweg trebuie să raporteze la batalion că este imperativ necesar ca satul Borduşani să rămână ocupat mai multă vreme – desigur de noi –, întrucât populaţia este îngrozită de bandele de soldaţi infractori bulgari şi turci şi trebuie protejată de incursiunile de pradă ale acestora. Apoi trebuie neapărat să facem rost de un traducător. Avem noroc, pentru că ni se aduce o femeie din sat originară din Ardeal, care se

angajează să ne servească de traducătoare.

După terminarea prânzului, ne ducem în grădina din faţă, ca să ascultăm doleanţele şi reclamaţiile populaţiei. Ni se spune mai întâi, cu mare emoţie, de către numeroşii ţărani adunaţi că în viile din jur s-au ascuns nişte bulgari, care urmează să dea atacul la noapte. Respectivii ar avea în vedere mai ales femeile şi vitele. Fetele şi femeile tinere locuiesc de câteva săptămâni într-o tabără de colibe de dincolo de Borcea, în „Baltă“, dar nu toate femeile au putut fi trimise într-acolo, iar bulgarii nu s-ar da în lături nici de la bătrâne. S-ar fi întâmplat deja lucruri înspăimântătoare. Un vagmistru bulgar ar căuta să rechiziţioneze cai şi căruţe, deşi îi prisosesc toate cele; nişte soldaţi turci şi-ar fi făcut harem. O ţărancă ar refuza să-i înapoieze alteia mobilierul pe care trupele de ocupaţie le-ar fi cărat în casa ei. Se ia notă de toate plângerile. Frica de bulgari pare să fie, în orice caz, exagerată.

Prin noaptea neagră ca smoala duc, singur, cu un atelaj, raportul lui Vieweg la Feteşti. Căluţii parcurg incredibil de repede cei douăzeci şi cinci de kilometri. Românul nu ştie ce e mila faţă de animale: vizitiul meu pocneşte întruna caii cu coada biciului. Îl mână şi pe el teama de bulgari. O singură dată se opreşte din goana asta nebună şi îmi dă de înţeles, cu toată gesticulaţia groazei, că s-ar apropia bulgarii. Îl ocărăsc că se poate teme în halul ăsta de bulgari şi îi poruncesc să meargă mai departe. Şi ce-a ieşit din asta? Două mârţoage fără stăpân şi-au continuat drumul la trap.

Din păcate, mă întorc cu ordinul ca mâine-dimineaţă să revenim la Feteşti. Toţi sunt trişti cu excepţia văcarului nostru. A plâns toată ziua că niciodată în viaţa lui nu a fost plecat atât de departe de casă. Şi e ţigan, ca să vezi!

— Feteşti, 6 ianuarie 1917 —

CRĂCIUNUL ROMÂNESC – RAZIE ÎMPOTRIVA ALIAŢILOR

Pe la 3 noaptea mă trezeşte din somn camaradul din Eichsfeld, ca să fac cu el prima mea gardă din teritoriul inamic. Azi îmi vine greu, pentru că dorm din nou, după multă vreme, pe o saltea cum se cade, bine garnisită, în patul conjugal al ofiţerului român, alături de Franta. Dar datoria-i datorie, carevasăzică trebuie să mă scol. Împreună cu camaradul din Eichsfeld ne

petrecem cele două ore de gardă plimbându-ne pe uliţele satului şi discutând chestiuni agricole. Peste tot domneşte o linişte adâncă. Un întuneric de necuprins învăluie tot ce aminteşte, în timpul zilei, de război. În lumina arămie strălucesc stelele. Este oare o iluzie sau chiar realitatea că, la latitudini sudice, stelele sunt mai luminoase, mai scăpărătoare, mai scânteietoare? Avem armele încărcate, capotul ţevii în taşcă şi cartuşiera plină ochi şi în bună ordine, dar ne cam munceşte gândul că ni se poate întâmpla ceva rău pe neaşteptate. Nu-i cunoaştem încă pe ţăranii români. Ştim însă că în satele acestea mişună dezertori români îmbrăcaţi în civil. Nu a fost emisă nici o somaţie ca populaţia să predea armele care mai sunt de găsit ici şi colo. Ieri am văzut diverse trupe regulate bulgăreşti şi turceşti care ne-au dat impresia de neobrăzare. I-am luat drept comitagii[32] macedoneni, oameni care se folosesc formal de război ca să tâlhărească în voie. Duceau cu ei o mulţime de vite şi de atelaje. Prietenia exagerată a autorităţilor i-ar fi uimit şi pe oamenii cei mai neîncrezători. Din sat s-ar putea ridica împotrivă-ne cel puţin o sută de bărbaţi zdraveni, iar noi, opt soldaţi, am fi, cu toate armele noastre, răpuşi imediat. Că aceste gânduri sunt, de fapt, de prisos ne-o arată următoarea întâmplare: voci de copii răzbesc prin noapte, limpezi şi pure, voioase şi pline de încredere. E un cor de copii, care merge din casă în casă şi cântă o colindă, un cântec de Crăciun. Curând, auzim şi din celelalte părţi ale satului alte coruri de copii. Camaradul rămâne stupefiat şi neîncrezător când îi spun că românii sărbătoresc azi Crăciunul. Se mai minunează şi că copiii se scoală pe la cinci dimineaţa. Îi mai zic şi că românii sunt mereu cu o oră înaintea noastră. „Atunci e absolut necesar“, crede el, „să unim această ţară cu Germania, ca oamenii să aibă odată parte de ordine şi să nu se mai ia după un calendar greşit şi o oră greşită.“ Toate corurile de copii au câte o stea rotitoare şi colorată. După ce termină colinda strigă cu toţii, în faţa casei, „Bună dimineaţa!“. Peste tot se deschid ferestrele şi li se dau copiilor nişte pâinici în care sunt înfipte lumânările aprinse.

Mă duc la meşterul brutar care este deja la treabă, primesc câte un astfel de colac în formă de Moş Crăciun pentru fiecare din camarazii mei şi le povestesc întâmplarea de Crăciun. Din păcate nu am lumânările, dar aduc vestea bună că sub patul conjugal din cvartir am găsit patru ditamai

lumânările de biserică, pe care le confisc, pentru că lumina ne-a lipsit adesea.

Când se crapă de ziuă, femeile se zoresc deja să jumulească nenumăratele găini şi gâşte care fuseseră mânate încoace spre a ne fi puse dinainte la masa de prânz. Din păcate însă trebuie să ne luăm rămas-bun. Franta ordonă rapid ca ficaţii de gâscă să fie prăjiţi imediat, ca să-i putem mânca la micul dejun. Celelalte bunătăţi şi postul trebuie să-l lăsăm celor care vin după noi. Trebuie să promitem că ne vom îngriji ca localitatea să fie ocupată curând tot de trupe germane. La amiază suntem iar în Feteşti.

Aici domneşte starea de alarmă împotriva bulgarilor. Maiorul nostru este mânios pe ei din pricina greutăţilor pe care le-au făcut populaţiei civile şi vrea să-i alunge definitiv din zona lui. Întreaga companie întâi trebuie să-şi petreacă noaptea în postul de control în echipament de campanie, ca să poată intra imediat în acţiune dacă e cazul. Razia s-a soldat cu arestarea a trei soldaţi bulgari care au rechiziţionat trei găini şi cu faptul că-şi petrec Crăciunul alături de aliaţii lor. O, ce bine sună chestia asta! Ar trebui doar să luptăm împotriva românilor, nu a bulgarilor. Se pare însă că nu avem de-a face numai cu fantasmagoriile maiorului nostru, pentru că umblă vorba că la Slobozia nemţii şi bulgarii ar fi tras unii într-alţii şi că ar fi opt morţi[33]. Păi da, învingătorii se bat deja pe bogata halcă cucerită! Asta nu se întâmplă pentru prima oară. În orice caz e penibil că în garnizoana noastră stau în arest trei bulgari care au oprit un transport de muniţie de şaisprezece vagoane pentru front, transport care nu-şi mai poate acum continua drumul.

— Feteşti, 8 ianuarie 1917 —

ÎNGROPAREA HOITURILOR DE ANIMALE

Primesc însărcinarea să îngrop numeroasele hoituri de animale care zac prin jur. Nimeni nu s-a sinchisit până acum să scape de caii şi de câinii morţi. Cei mai mulţi zac pe malul Dunării. Rechiziţionez şase *panjes* – cu acest cuvânt polonez îi numesc întotdeauna soldaţii nemţi pe ţăranii români – şi îi înarmez cu cazmale. Doi *panjes* au luat şi funii la ei. Eram curios ce au de gând să facă cu ele. Când să ne apucăm să îngropăm caii care zac pe malul Dunării, îmi dau seama că vor să târască pur şi simplu cu funiile hoiturile în apă, ca să scurteze astfel treaba. Bineînţeles că asta e inacceptabil, mai ales

că nu avem fântână şi depindem numai de apa galben-mâloasă a Dunării. Le trag un perdaf şi îi pun să sape gropi până seara.

— Feteşti, 10 ianuarie 1917 —
DE PAZĂ LA BAC – PORCII ÎNOATĂ – STAREA JALNICĂ A REFUGIAŢILOR – AMESTECUL LIMBILOR – CLACĂ BALCANICĂ

Cum căprăria noastră primeşte sarcina să păzească bacul, trebuie să ne mutăm într-un cvartir mai aproape de acesta, adică în casa negustorului de coloniale Pascale, acum plecat în refugiu. Aceasta are o grădină în care au dat primii ghiocei, o curte şi mai multe grajduri. Suntem stăpâni peste casă şi putem face ce ne taie capul. Preţ de douăzeci şi patru de ore, jumătate dintre noi stăm liniştiţi în cvartir, în vreme ce cealaltă jumătate trebuie să facă de gardă pe malul Dunării. În următoarele douăzeci şi patru de ore rolurile se schimbă. Trebuie să stăm şi noaptea de pază pe mal într-un mic adăpost subteran: am răsturnat o luntre, am scos pământul de dedesubt şi l-am aruncat deasupra ei, iar golul l-am căptuşit cu paie. Înaintea adăpostului am făcut o întăritură, în interiorul căreia am mai răsturnat două bărci şi pe care am îngrădit-o cu scânduri. În mijlocul întăriturii arde continuu un foc de tabără.

Serviciul nostru de gardă are misiunea de a controla actele de călătorie ale militarilor şi civililor şi mai ales de a avea grijă să nu fie trecute mai multe vite spre Dobrogea decât sunt indicate în acte. Pentru că e vorba de asigurarea alimentelor patriei. Trebuie să fim mereu cu ochii pe bulgari. Maiorul nostru îi crede în stare de ce-i mai rău şi ne lămureşte că peste tot stau ascunse bande bulgăreşti. În fiecare noapte desfăşoară patrule ca să-i dibuiască pe tâlharii bulgari. Înţelegerea dintre guvernul german şi cel bulgar ca teritoriile româneşti de dincoace de Dunăre să fie administrate şi preluate cu drept de uzufruct de Germania, iar cele de dincolo de Dunăre, de Bulgaria, nu le este cunoscută încă multor comandouri bulgăreşti. Oricât de rău ne-ar părea, trebuie să le interzicem să mai treacă vite pe partea cealaltă, dacă nu prezintă documente doveditoare de transport pentru fiecare animal în parte.

Azi-dimineaţă vine un grup de bulgari cu o turmă mare de porci, pe care

vor să o treacă dincolo. Le explicăm că nu merge şi că trebuie să lase porcii aici şi să-i predea la comandatură. Fac nişte mutre sinistre şi îşi mână porcii mai departe, în amonte, până dincolo de podul ruinat. Spre mirarea noastră vedem deodată cum se ivesc porci la suprafaţa apei. Dăm fuga într-acolo. Ni se dezvăluie un spectacol plin de haz. Bulgarii mână porcii cu reteveiele în apă, se pun într-o luntre şi vâslesc în spatele turmei. Porcii înoată până pe partea cealaltă. Subofiţerul Vieweg vrea să alarmeze garnizoana. Franta îl opreşte şi zice: „Pentru Dumnezeu, lasă-i în pace! Fraţii noştri de arme vor să aibă şi ei ceva de mâncare! Maiorul nostru o să pună batalionul pe urmele lor şi o să-i împuşte. În plus, o să ne tragă un perdaf că nu am oprit porcii pe loc.“ Vieweg se lasă înduplecat, iar noi privim cum se caţără porcii pe malul celălalt.

Majoritatea celor care se duc în Dobrogea sunt refugiaţi care au fost luaţi cu ei de ruşii şi de românii aflaţi în retragere după cucerirea provinciei de către nemţi şi bulgari. Cea mai mare parte dintre ei au ajuns până la Brăila, iar acum vor să se întoarcă acasă. Jalea bejeniei se vădeşte pe chipul lor în toată puterea. Când citeam *Hermann şi Dorothea*[34], eram convins că familiile refugiate sunt spectre ale unor vremuri trecute, care nu se vor mai întoarce vreodată. Ei bine, acum, în anul 1917, am dinainte o căruţă cu refugiaţi. Tremurând din toate încheieturile şi plină de tină, cu oiştea ruptă, trasă de doi căluţi înfometaţi şi urmată de doi boi, o vacă şi un viţel. Şi ce mai e şi în căruţă! În afară de un moş foarte bătrân, care nu mai poate merge pe jos, de o ţărancă tânără cu o grămadă de copii şi de mobile luate în grabă de acasă, în căruţă se mai găsesc şi animale mici din ogradă, adică un porc care grohăie într-o cuşcă şi un cocoş care se trădează printr-un cucurigu. Estimp, moşul geme culcat în patu-i. Drept merinde, refugiaţii au cu ei doar câţiva saci de mălai din care îşi fac zi de zi mămăligă, o fiertură cu gust fad şi searbăd, care, în afară de pâine, este singura lor sursă de hrană. Nimeni nu le dă nimic de mâncare, iar ei nu au bani să-şi cumpere de-ale gurii. Nimeni nu vrea să-i găzduiască, aşa că dorm, mănâncă, gătesc şi locuiesc în, sub şi în jurul căruţei. <„Căruţa e casa“>, zic ei. Şi tot aşa de şapte luni, în cazul multora. Pentru că, ne povestesc ei, sunt pe drum din iunie[35], adică de când a intrat România în război. În ce stare se află hainele lor, nu e nevoie să mai zic. Şi ce e cel mai rău este că nu ştiu cum o să-şi găsească

gospodăria la întoarcere: întreagă, în ruine? Noi ştim, dar nu le zicem nimic. Bulgarii au întors Dobrogea cu susul în jos, pentru că amintirea a ceea ce le-au făcut românii în 1912 este încă proaspătă. În ciuda tuturor lipsurilor şi nevoilor, în ciuda bolii şi a deceselor în căruţe, refugiaţii sunt bucuroşi şi veseli, iar noi nu avem de gând să le stricăm buna dispoziţie. Râd şi sporovăiesc în timp ce aşteaptă ore întregi bacul lângă îngrăditura noastră. Însă mâine sau poimâine o să traverseze Dunărea şi o să ajungă la brazda unde s-au născut şi au trăit până acum. Războiul a trecut peste ei şi pentru mulţi asta a fost prima călătorie din viaţa lor. Dincolo îi cheamă deja şirurile de dealuri. Numai câţiva dintre ei pot fi transbordaţi astăzi, ceilalţi vor trebui să stea şi noaptea asta sub cerul liber.

Între timp, bacul transportă mici grupuri de soldaţi aliaţi şi militari care călătoresc pe cont propriu. Pionierii bulgari conduc traficul cu bacul, ţăranii români trag la rame. Cum, din cauza valurilor mari, durează aproape o oră până când se întoarce bacul, în jurul focului nostru de tabără e adunată în permanenţă o societate internaţională. După ce se isprăveşte cu „de unde veniţi?“ şi „încotro mergeţi?“, fiecare cere de la fiecare tutun şi alcool, două produse devenite rare pe aici. Şi pe urmă începe claca balcanică: Galaţiul a fost luat, Antanta s-a retras din Salonic, Mackensen merge în Italia, România a propus pacea, Turcia nu mai vrea să ne stea alături etc. Şi câte limbi trebuie să mai înţelegi aici! După ce abia am prins câteva fărâme de română, ar trebui acum să mai învăţăm şi bulgară, turcă şi maghiară. Totuşi asta n-ajută la nimic! Trebuie să vorbesc cu aliaţii noştri în limba inamicului, adică cu bulgarii româneşte, limbă pe care cei mai mulţi o vorbesc fluent, iar cu ofiţerii turci, franţuzeşte. Ce afurisit de Turn Babel! De ce la întrebarea despre vin şi tutun bulgarul răspunde „nima“, turcul „ioc“, românul „n-am“, iar neamţul zice „jibt’s nich“?

---

2. Dintre cei trei plopi ai păcii plantați în 1816 în Jena, pentru a marca încheierea războaielor napoleoniene, doar cel de la Johannistor (poarta Johannis) a rezistat aproape un secol. În noaptea de 23 iulie 1914, cea mai mare parte a copacului s-a prăbușit în grădina Poppe, iar restul a fost îndepărtat. În locul lui urma să fie plantat un stejar, dar planul nu a fost dus la îndeplinire din cauza începerii războiului.

3. Wilhelm Ernst Karl Alexander Friedrich Heinrich Bernhard Albert Georg Hermann von Saxa-Weimar-Eisenach (1876–1923), ultimul mare duce al Saxoniei, titlu pe care îl pierde odată cu revoluţia din noiembrie 1918 și proclamarea Republicii de la Weimar.

4. Parc din Jena, situat pe malul râului Saale.

5. Bătălia de la Jena-Auerstedt, din 14 octombrie 1806, dintre trupele lui Napoleon şi cele ale Prusiei.

6. Parc din Jena, situat în apropiere de Rasenmühleninsel.

7. Gară din Jena, situată în partea de nord a oraşului.

8. Înălţime care străjuieşte Jena spre est.

9. Din timpul războiului franco–german din 1870–1871, soldat cu victoria alianţei germane conduse de Prusia.

10. Urmează o pauză de cinci săptămâni în însemnările lui Gerhard Velburg, răstimp în care frontul se stabilizează la Ypres.

11. Ultima ofensivă lansată de trupele germane, în 1914, pe frontul de est s-a soldat, la începutul lunii decembrie, cu ocuparea importantului centru industrial Łódź. Această victorie a fost însoțită și de o ofensivă a trupelor austro-ungare, care au reușit, la jumătatea lunii decembrie, să oprească înaintarea trupelor ruseşti înspre Cracovia.

12. Otto Binswanger (1852–1929), psihiatru elveţian, şef, în acea perioadă, al Departamentului de Psihiatrie al Universităţii din Jena. (A descris pentru prima dată, în 1894, maladia cerebrală care îi poartă numele.)

13. Un fost combatant pe frontul din estul Africii. Sub comanda generalului-maior Paul Emil von Lettow-Vorbeck, Germania a condus o campanie susţinută în estul Africii împotriva forţelor aliate cu scopul de a disloca trupe ale Antantei de pe frontul de vest.

14. Orăşel din landul Turingia, regiunea Gotha, cunoscut îndeobşte ca reşedinţă a lui Johann Sebastian Bach.

15. Termenul folosit este *Etappe*, „etapă militară“, care desemnează locul unde se opresc trupele în marş.

16. *Doctor philosophiae*.

17. Marş militar foarte popular al armatei prusace, compus de Carl Latann (1840–1888), compozitor de muzică militară şi şef al primei orchestre a trupelor de marină din Germania.

18. District din landul Brandenburg, în estul Germaniei, la graniţa actuală cu Polonia.

19. Actualul oraş Wrocław din Polonia.

20. Vechi orăşel din landul Brandenburg, în estul Germaniei.

21. Cel mai lung râu de pe teritoriul actual al Slovaciei. Izvorăşte în Munţii Tatra şi, după un parcurs sinuos şi lung de circa 400 de kilometri, se varsă în Dunăre în apropiere de Komárno, la est de Bratislava.

22. Regiment de infanterie austro-ungar a cărui orchestră, fondată din ordinul împărătesei Maria Terezia la 1741, a devenit una dintre cele mai faimoase formaţii de muzică militară din imperiu. Marşul la care se referă autorul a fost compus de compozitorul şi capelmaistrul regimentului, Dominik Ertl (1857–1911).

23. Bucureştiul fusese ocupat în urmă cu 13 zile (23 noiembrie stilul vechi / 6 decembrie stilul nou).

24. „Fiicele gazdei“, în limba latină în text. Expresie curentă în jargonul studenţilor germani începând cu secolul al XVIII-lea, care le desemnează pe fiicele gazdei unde locuiau şi mâncau aceştia la prânz. Adesea o asemenea *filia hospitalis* devenea şi amanta chiriaşului.

25. Celebră cafenea din Berlin la colţul dintre Friedrichstraße şi Unter den Linden 25, fondată la 1825 de vienezul Johann Georg Kranzler şi distrusă de bombardamentele aliate în 7 mai 1944.

26. Take Ionescu (1858–1922), om politic conservator, liderul Partidului Conservator-Democrat

din 1908. Ministru în mai multe rânduri. Vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri în guvernul de uniune naţională din 1917–1918. Prim-ministru în 1921–1922.

27. *Sic*.

28. Şeşai, Ahiman şi Talmai sunt fiii uriaşi ai personajului biblic Anac, locuitori ai Canaanului, despre care povestesc iscoade trimise de Moise înaintea intrării în Ţara Sfântă. Drept dovadă a rodniciei pământului, dar şi a dimensiunilor impresionante ale locuitorilor ei, iscoadele aduc în tabăra israelită un ciorchine de strugure pe care trebuie să-l care pe prăjini (Num. 13, 22–29).

29. Aluzie la cuvintele Apostolului Petru rostite cu prilejul schimbării la faţă a Mântuitorului (Matei 17, 4).

30. Aluzie la cuvintele de răzvrătire ale israeliţilor conduşi de Moise, rostite în pustiul Sinai. Israeliţilor le părea rău că au plecat „de la oalele Egiptului“ şi s-au lăsat purtaţi într-o aventură aparent fără ieşire (Ex. 16, 3).

31. Regiune din sud-estul landului Saxonia Inferioară, nord-vestul Turingiei şi nord-estul landului Hessa, situată între munţii Harz şi râul Werra.

32. Membri ai unei mişcări de insurgenţă bulgărească (în limba bulgară *komiti*) în secolul al XIX-lea şi la începutul secolului XX, organizaţi în bande paramilitare.

33. Aceste zvonuri sunt alimentate de neînțelegerile frecvente apărute, în primele luni ale campaniei de pe frontul dobrogean, între trupele germane și cele bulgare, care își disputau dreptul de a administra și exploata economic teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră.

34. Poem epic scris de Goethe între 1796 şi 1797 în care este înfăţişat exodul locuitorilor din Palatinat, ocupat de forţele franceze ale generalului Custine.

35. Confuzie în text: România a intrat în război în ziua de 14/27 august 1916.

— Feteşti, 11 ianuarie 1917 —
PRIMA POŞTĂ – FRIGEM UN BERBEC LA PROŢAP – TRANSPORT TURCESC DE ALIMENTE

În sfârşit, astăzi vine şi prima poştă pentru noi. Cu corespondenţa de Crăciun. Pe pachetul de ziare pentru mine, e o rămurică de brad cu beteală. Sunt patru săptămâni de când n-am mai ţinut în mâini un ziar nemţesc. La ora 10 aprind sărbătoreşte lumânarea de biserică şi mă arunc asupra scrisorilor şi a muntelui de ziare. Chiar atunci bate în fereastră Franta, care e repartizat în cealaltă tură, şi zice: „Lasă politichia şi problemele alimentare din Germania – oricum ziarele nu scriu nimic nou – şi vino cu mine în tură, pentru că am rechiziţionat un berbec şi avem de gând să-l frigem la proţap. Cu siguranţă, n-ai mai făcut aşa ceva vreodată.“ Mă duc cu el şi vedem deja de departe flacăra vie a focului de tabără de la adăpost, deasupra căreia se roteşte berbecul, înfipt într-o coadă de vâslă. Pe lângă camarazii noştri, în jurul focului stau o mulţime de refugiaţi: toţi privesc spectacolul cu gurile căscate. Ţăranul care se îndeletniceşte cu friptul învârteşte şi roteşte berbecul cu mare pricepere şi îndemânare. Nu i se îngăduie o clipă de neatenţie; nimic nu trebuie să se ardă; fiecare pulpă trebuie să se frigă în mod egal. Estimp, în două oale atârnate pe o stinghie deasupra aceluiaşi foc se fierbe, într-una, cafea şi se coace, în alta, pâine. Friptura este apoi tranşată cu o baionetă şi fiecare primeşte o bucată de carne. Aşa au fript carnea şi au mâncat-o înaintaşii noştri. Şi e foarte gustoasă!

Mâncarea pe care n-o putem isprăvi ne-o iau din mână femeile refugiaţilor aşezaţi de jur împrejur. Iar pe oase se sfâşie câinii, al căror număr este aici de ordinul sutelor.

Şi pe celălalt mal licăresc focuri. Se găsesc acolo trei sute de care turceşti cu zahăr, cafea, halva şi tutun, care merg pe front, fiind destinate exclusiv trupelor germane. Numai câteva asemenea căruţe au putut fi trecute pe malul nostru. Când turcul ajunge la o apă, trebuie musai să fluiere şi să cânte fără încetare. Chiar şi acum, la miezul nopţii, se aud, purtate până la noi de valurile iuţi ale Dunării, refrene şi ecouri. Ce s-au mai schimbat

vremurile! Azi turcii ne aduc zahăr şi cafea de peste Dunăre, iar altădată veneau cu foc şi sabie. Multe ar mai putea povesti malurile fluviului despre vremurile acelea, mărturii adunate în cântece şi legende! Şi iată, cum stau eu acum, un soldat german, la vreme de război, lângă un foc de tabără pe malul Dunării, altădată pământ turcesc, înconjurat de o lume pestriţă. Fără să vreau fredonez în minte balada lui Loewe despre prinţul Eugeniu de Savoia[36]:

Hei, voi, posturi, santinele,
Noapte fină, zaiafele
L-ale Dunării vălurele.

Şi când Franta pleacă să patruleze, îl aud şi pe el fluierând aceeaşi melodie.

— Feteşti, 13 ianuarie 1917 —

TABĂRA DE REFUGIAŢI – DESPĂDUCHERE

Tabăra de care a refugiaţilor se face tot mai mare: se adună tot mai mulţi, pentru că nu pot fi trecuţi dincolo din pricina curenţilor prea puternici. Familiile cu mulţi copii campează cu răbdare o noapte după alta sub cerul liber. Par să fie chinuiţi rău de păduchi. Femeile îşi despăduchează copiii în văzul tuturor. O fetiţă vine la focul nostru de tabără să se caute de păduchi în ciorapi. O iau la goană. La fiecare vită pe care refugiaţii o urcă pe bac, femeile îşi fac cruce. Ne procurăm încă un berbec. La adăpost frigem doar ficatul şi rinichii; berbecul eviscerat îl punem pe o stinghie şi îl cărăm doi inşi în cvartirul nostru, aşa cum au făcut odinioară iscoadele poporului Israel cu ciorchinele uriaş de strugure[37].

Nu departe de adăpostul nostru, pe malul apei, vedem azi în zori o cruce mică. Ieri nu era. E îngropat acolo un copil de refugiaţi care a murit azi-noapte. Născut şi răposat în căruţă şi culcat tot lângă căruţă spre odihnă veşnică!

— Feteşti, 14 ianuarie 1917 —

OBICEIURI ROMÂNEŞTI DE ANUL NOU –
MANEVRAREA BACULUI – LUI BRĂTIANU

I SE TAIE BEREGATA

Astăzi e Anul Nou românesc. Cu toate că, după un ordin al guvernatorului militar, valabil este numai calendarul gregorian, ţăranilor nu le pasă şi îşi ţin sărbătorile după calendarul iulian. Totul e aranjat ca de sărbătoare. Când dau să ies din casă, mă întâmpină copii cu nuiele învelite în hârtie colorată, pe care le scutură în mâini rostind o strigătură. Alţi copii vin la mine cu o tobă de hârtie în vârf de băţ pe care e lipită o iconiţă şi îmi cântă o urătură.

O turmă întreagă de oi trebuie încărcată pe bac. Însă prin preajmă sunt şi nişte berbeci care nu vor cu nici un chip să treacă pe malul celălalt. Când în sfârşit reuşeşti să mâni toate animalele pe bac, se găsesc întotdeauna câţiva berbeci care scapă şi trag pe loc o sumedenie de oi după ei. Căci oaia e simplitatea întruchipată, nevinovăţia absolută. Îşi urmează fără nici o urmă de îndoială berbecul de frunte sau ciobanul, se lasă legată şi îşi primeşte tăierea cu toată răbdarea şi fără să scoată un sunet.

Un convoi sanitar bulgăresc care se îndreaptă spre casă duce cu sine o scroafă cu opt purcei. Şi scroafei îi e frică de bac. Într-un tărăboi desăvârşit, toată lumea de pe mal – bulgari, turci, români şi noi – ia parte la urmărirea scroafei, în sus şi în jos. La un moment dat, un salt… şi animalul începe să înoate prin apa fluviului. Revine totuşi la gânduri mai bune când vede că godacii nu o urmează şi se întoarce la mal. Cu o pricepere nemaivăzută, un soldat se aruncă în spinarea scroafei ca un călăreţ, o pune la pământ şi o leagă iute cu o funie. Păcat ca nu avem un aparat de fotografiat! Aşa legată e dusă pe bac, purceii o urmează şi traversarea poate să înceapă.

La paza bacului facem cunoştinţă cu oameni care de care mai interesanţi. Un neamţ din Dobrogea vrea să se întoarcă acasă. Ruşii l-au cărat cu atelajul lui până la Brăila. Vorbeşte cea mai curată germană, chiar dacă nu a fost niciodată în Germania. Povesteşte cum le-a lăsat ruşilor căruţa şi caii şi a alergat, prin noapte şi ceaţă, spre liniile germane. Acum merge pe jos spre Dobrogea, în nişte zdrenţe de cumpărat, pentru că ruşii i-au luat toate de pe el. Ne spune că o să intre noaptea în satul lui, fiindcă se ruşinează de îmbrăcămintea asta jalnică… tocmai el, care era cel mai avut ţăran de acolo.

Un ceauş turc (adică un plutonier) povesteşte în româneşte că are numai 31 de ani şi şi-a petrecut 12, cu scurte întreruperi, în război. A luptat aproape în toate războaiele patriei sale, în deşert împotriva rebelilor arabi, la

Tripoli împotriva italienilor, pe toate teatrele de operaţiuni din Balcani, iar acum pe diverse fronturi ale războiului mondial. Oare să fie şi pentru Germania războiul o stare de lungă durată? Oare o să ajungă şi neamul nostru să nu afle ce este tinereţea?

Un locotenent bulgar de 61 de ani trece şi el pe la noi. Are barba căruntă, chipul brăzdat, dar, pentru că a fost vorba să meargă la război împotriva românilor, n-a putut rămâne acasă. Cu un zâmbet bonom vâră câte o ţigară de foi în gura fiecărui soldat german.

Doi negustori bucureşteni călătoresc spre Constanţa ca să cumpere, la ordinul autorităţilor germane, alimente pentru populaţia civilă. Au studiat la Jena şi la Dresda şi îmi povestesc într-o germană fluentă o mulţime de lucruri interesante. Mai întâi despre situaţia alimentară, apoi despre binecuvântarea administraţiei germane în România. „Vedeţi, acum la Bucureşti e interzis să mai iei bacşiş“, zic ei. „Cum“, le răspund, „chelnerii nu mai au voie să mai primească bacşiş?“. „Ei, bineînţeles că au voie. Altceva vrem să zicem: dacă mergeai înainte la tribunal ca să consulţi cartea funciară sau ca să soliciţi un extras din registrul comerţului sau dacă voiai să faci o întâmpinare la un funcţionar public şi nu-i plasai imediat o bancnotă de cinci sau de zece franci, acesta îţi zicea: «Nu vedeţi muntele ăsta de acte? N-o să isprăvesc în nici un chip astăzi, reveniţi, vă rog, poimâine!»“ „A, vreţi să spuneţi mită!“ „Da, aşa se cheamă în Germania. Nu ne-a venit în minte cuvântul. Ei, chestia asta au interzis-o straşnic nemţii!“

Pe urmă ajungem la politică. „E adevărat“, întreb eu, „că în România s-a crezut că Germania nu o va invada, dacă se declara război doar Austro-Ungariei?“ „Da, chiar aşa se credea. Cei mai mulţi susţinători ai războiului erau foarte naivi. Psihoza războiului a dat peste cap orice urmă de chibzuinţă. Lumea îşi spunea: «Acum ori niciodată avem prilejul să înfăptuim atât de mult dorita Românie Mare. Dacă pierdem clipa asta, atunci hotarele statelor vor fi atât de trainic stabilite de pacea care va urma războiului mondial, încât generaţia de astăzi nu va mai apuca să vadă niciodată unirea cu fraţii asupriţi.» Întrebarea era numai dacă să mergem alături de Rusia împotriva monarhiei de la Dunăre sau invers. Ei, şi cum lui Brătianu şi amicilor lui le-a plăcut lira sterlină, argument la care s-a mai

adăugat, ca un tunet puternic, şi succesul lui Brusilov din Galiţia în august, s-a ajuns în situaţia de acum. Brătianu-fiul[38] a distrus tot ce a construit Brătianu-tatăl[39], atât de glorios, în 1877.“ „Dar ideea aceasta a României Mari era vie în toate păturile sociale?“ „Doamne fereşte! Numai printre intelectualii care nu aveau grija zilei de mâine. Cum să se nască într-un popor care trăieşte în proporţie de 82 la sută în mediul rural, cu o rată de analfabetism de 60 la sută, idei despre binele comun? Ţăranul român nu vrea decât să ducă o viaţă sărăcioasă, dar sigură pe vechiul făgaş, până la sfârşitul zilelor sale. Puteţi fi siguri că, atunci când or pune mâna pe el, o să-i taie beregata lui Brătianu.“

Toată ziua auzim limpede, dinspre nord, bubuitul tunurilor. Românii şi ruşii nu vor să-şi petreacă prima zi din an trândăvind. Păcat de fapt de fiecare încărcătură consumată, pentru că e absolut indiferent pentru sfârşitul războiului mondial dacă frontul se găseşte o sută de kilometri la nord sau la sud de Siret. Nu în Balcani se va decide soarta războiului.

— Feteşti, 19 ianuarie 1917 —
„MENAJUL“ – UN PASTOR CU EDUCAŢIE GASTRONOMICĂ – EXCES DE CARNE – CURĂ DE ÎNGRĂŞARE – TOATĂ LUMEA PRIMEŞTE „K.V.“

Despre menaj n-am scris încă îndeajuns. Acest cuvânt, „menaj“, l-am deprins de la camaradul şi aliatul nostru Gheată-cu-Şiret, aşa cum le zicem noi austriecilor. „Menaj“: un cuvânt cu rezonanţe de confort.

În cercul nostru de prieteni, pastorul Franta Sindig este maestru bucătar. Găteşte excelent. E foarte mândru de sosurile lui. Ce poate să facă cu foarte puţine ingrediente e pur si simplu extraordinar. Aş vrea să povestesc numai de lucrurile de astăzi. La micul dejun de la ora 7 avem creier şi rinichi de porc cu jumări de ouă. La prânz, ciorbă de vită, friptură de vită garnisită cu castraveţi, roşii şi ardei muraţi, iar la desert, trimise de vecina noastră, celebrele plăcinte, prăjituri din făină de grâu cu multe ouă şi untură. Seara primim tocană de bojoci, limbă de vită cu sos de roşii şi cotlete de porc. Aşa e zi de zi. De regulă, seara, poţi să inventezi altceva dacă te-ai săturat de felurile amintite.

Acestui exces de carne şi grăsime îi corespunde o lipsă totală de legume,

mai ales de cartofi. În schimb, primim foarte multă pâine, fiecare câte o livră şi un sfert[40] zilnic. Dacă ne prisoseşte, o schimbăm cu ţăranii pe lapte şi ouă. Ducem în continuare lipsă de alcool şi tutun, produse pe care nu le primim deloc. La fel e şi cu zahărul.

Cumpărăm de la măcelărie carnea de vită cu treizeci şi şapte de pfenigi şi carnea de porc cu şaizeci de pfenigi livra. Un cap de porc întreg costă optzeci de pfenigi.

În această cupă a bucuriei se strecoară însă şi un strop de pelin, şi anume că nu putem să le trimitem celor dragi de acasă decât foarte puţin din belşugul de aici.

Ca un trăsnet venit din senin, aşa ne loveşte ordinul de a ne prezenta la controlul medical pentru stabilirea aptitudinii de a servi pe front. Maiorul nostru i-a arătat medicului de campanie că oamenii au mâncat, fără deosebire, aşa de bine şi de zdravăn în România, încât nu există nici un dubiu că n-ar putea servi în prima linie a frontului. Şi doctorul pare să fie de aceeaşi părere. Aproape toţi cunoscuţii mei, chiar şi Franta şi eu însumi avansăm de la „g.v.“ la „k.v.“[41]. Controlul are loc într-o sărăcăcioasă căsuţă ţărănească. Din curtea în care e adunată toată compania se intră în casă în grupuri de câte cinci. Burţile care în Germania deveniseră flasce au căpătat acum o rotunjime încordată. Probabil că mulţi dintre camarazii noştri n-au avut parte în viaţa lor de o mâncare aşa de bună ca aceea din ultimele săptămâni. Cu toate acestea, nimeni nu vrea să fie găsit chiar atât de sănătos, mai ales cei care au trecut prin babilonia din vest. La cei care se lăudau cu faptele lor de arme din trecut se poate constata o deosebită capacitate de a-şi inventa toate bolile posibile şi imposibile. De pildă, camaradul Rietz n-a obosit, de-a lungul întregii noastre călătorii cu trenul, să ne înşire bătăliile la care a luat în mod strălucit parte. Enumerarea lui începea cu Ypres şi Passchendaele şi se termina cu Kemmel şi Douaumont. Întâmplarea face să ne prezentăm împreună în faţa doctorului. Iar aici acest *miles gloriosus*[42] face o impresie jalnic-plângăreaţă. Enumerarea lui începe cu varicele şi băşica slabă şi se termină cu miopia şi bronşita. Când medicul de campanie dictează indicativul „k.v.“, omul îi dă cu diabetul şi cere un examen de urină. În momentul ăsta, pufneşte toată casa în râs şi afară este întâmpinat cu salutul: „Hai, la Verdun!“

— Feteşti, 21 ianuarie 1917 —
ŞOMAJ – GOSPODĂRIRE BURLĂCEASCĂ –
NICI CRIZĂ DE CĂRBUNI, NICI CEARTĂ
CU PROPRIETARUL – CEA MAI CALDĂ ODAIE
DIN LUME – MISIUNEA DE FOCHIST –
SERI LUNGI DE IARNĂ

De acum vine iarna. Aproape că părea să nu mai vină deloc în România. Până acum a fost primăvară, chiar dacă numai cu ghiocei, şi credeam că în paisprezece zile va înverzi totul. Ca o stăpână năprasnică, iarna îşi face apariţia cu frig, zăpadă şi vifor. Vântul şi valurile îşi fac de cap pe braţul Borcea şi nici ţăranii, nici soldaţii nu cutează să mai traverseze cu bacul.

În orice meserie cuvântul „şomaj“ iscă spaimă şi dă fiori. Îl urmează, ca un spectru, foamea. Nu aşa stau lucrurile în cazul soldatului. El e în solda împăratului şi e plătit mai departe până când îl acoperă iarba verde sau giulgiul. În vremea asta pâinea şi carnea şi cafeaua şi sfânta foaie de tutun (pe care am pus în sfârşit şi noi mâna) nu i se termină niciodată. La fel, Franta are să-şi desăvârşească talentele culinare. N-o să mi se şteargă niciodată din minte imaginea lui stând lângă maşina de gătit, îmbrăcat numai în cămaşă şi pantaloni, învârtind la tigăi, oale şi linguri şi lăudându-şi mâncarea dinainte. De asemenea chipul subofiţerului nostru, micul dr. Karlchen, aruncând în oale o privire filologică complet neavizată, dar plină de evlavie faţă de atotputernicul bucătar. Noi trei ne-am despărţit de restul camarazilor şi ne-am aranjat cămăruţa asta numai pentru noi. Odaia are doar o ferestruică. Uşa se deschide direct spre curte. Avem două paturi, trei scaune şi o masă. Cea mai importantă este însă maşina de gătit.

Diviziunea muncii domneşte în toată regulă. Karlchen trebuie să spele vasele şi să facă curăţenie, eu trebuie să mă ocup de combustibil şi de încălzire, iar Franta are destul de lucru la cratiţă.

Toate ziarele scriu numai despre criza de cărbuni. Sora mea mi se plânge că trebuie să stea, la Berlin, într-o locuinţă neîncălzită şi că epitetul „monstru“ e prea blând pentru proprietar. Ei, mie mi-e mai uşor. Nu duc lipsă nici de cărbuni, nu am nici proprietar. Desigur, cărbuni nu am defel, dar am lemne câte poftesc. La început am luat gardul: nu ne temem de nici o dezertare. Vin la rând cocinile porcilor: la ce ne-ar mai fi de folos, de

vreme ce bulgarii au luat deja porcii? Apoi, coteţul de găini şi grajdul vacilor, iar dacă iarna va mai dura mult, o s-o păţească şi pătulul cel frumos lucrat în lemn. Ajung câteva lovituri de secure ca să avem cea mai caldă odaie din lume. Şi nu e nici urmă de proprietar ca să facă scandal. Încălzesc cu râvnă când face Franta de mâncare. Îi urmez cu promptitudine ordinele de „foc mare“ sau „foc potrivit“. Totuşi, îndeletnicirea mea de fochist are şi o parte neplăcută: focul se stinge dacă nu este alimentat cel puţin din sfert în sfert de oră. Când ne punem jos după masă şi ne spunem cele mai frumoase poveşti, eu n-am voie să uit de încălzire şi trebuie să mă scol tot timpul.

Nu vă voi uita niciodată, seri lungi şi calde de iarnă din ţara duşmanului, în care aveam presentimentul păcii. Despărţiţi de Germania de multe ţări, de munţi şi de râuri mari – totuşi, cu sufletele eram în inima Germaniei. Ce de poveşti ne-am mai spus! Fiecare seară avea tema ei.

Totul a început când Karlchen s-a apucat să ne povestească, fără să-l fi provocat în vreun fel, toate aventurile lui amoroase. Nu am avut încotro şi a trebuit să ascultăm şi a doua şi a treia seară aceeaşi spovedanie. Karlchen avusese numai şase poveşti de amor şi, aşa cum a şi recunoscut, toate s-au sfârşit rău pentru el, cu excepţia uneia. Obiectul acestei iubiri locuieşte în Grammont – aşa se numeşte orăşelul Apolda în popor –, dar nici de acesta nu e sigur, pentru că nu a abandonat cu totul alte două iubiri. Fetei îi spune „Zscheigea“. Ca să ne dăm seama dacă este cea potrivită pentru el, l-am pus să ne citească toate scrisorile de dragoste de la „Zscheigea“ şi am dat amândoi acelaşi verdict: „Faceţi o pereche.“

Într-o seară am discutat despre domeniile noastre de studiu din facultate. Franta a vorbit despre puterea rugăciunii, Karlchen despre cercetările lingvistice, ocazie cu care s-a ajuns la o ceartă zdravănă pricinuită de pronunţarea literei C în latină, iar eu am vorbit despre probleme de drept internaţional.

— Feteşti, 31 ianuarie 1917 —

ÎNMORMÂNTAREA UNUI SOLDAT – DOMNUL MAIOR TRAGE O DIAGONALĂ RELIGIOASĂ – PRIMA ACTIVITATE TEOLOGICĂ A LUI FRANTA – CIMITIRUL DIN DUDEŞTI – POPA ESTE ÎNTRERUPT

LA ÎNGROPĂCIUNE – UN FRUMOS DISCURS FUNEBRU – STĂPÂN ŞI SLUJITOR

Astăzi am dus pentru prima oară un camarad în cimitirul din sat, o ordonanţă a unui ofiţer, tată a opt copii. Căzuse absolut din senin pe stradă din pricina unui atac de inimă. Sicriul cioplit grosolan este purtat, după obiceiul locului, într-un car tras de boi. Animalele sunt greu de urnit prin zăpada de un metru, aşa încât convoiul funebru urcă cu mai multe popasuri malul abrupt pe care se află cimitirul din Dudeşti. În frunte păşeşte Franta şi, lângă el, popa din sat. Se spune că maiorul nostru a însărcinat cu înmormântarea deopotrivă un pastor evanghelic şi un popă ortodox pentru că, în lipsa unui preot romano-catolic – confesiune căreia îi aparţinea defunctul –, s-a gândit că în felul acesta se trage „diagonala“ corectă. Din câte îl cunosc pe maiorul nostru, socotesc această găselniţă nimerită. În spatele popii, merg doi dascăli români, urmaţi de detaşamentul nostru de trăgători de salve de onoare. În spatele sicriului păşesc doisprezece camarazi austrieci, după care cam tot atâţia de-ai noştri. Doi ofiţeri austrieci, din care unul e superiorul mortului, locotenentul-major Ullmann, merg într-o sanie trasă de doi armăsari ungureşti.

Cimitirul satului Dudeşti se găseşte într-un peisaj de o frumuseţe unică: spre vest şi nord se întinde, nesfârşită şi total lipsită de copaci, Câmpia Bărăganului. Pe kilometri întregi, covorul orbitor de zăpadă nu este tulburat de nici o aşezare. Spre est şi sud, albia Dunării, lată de şaisprezece kilometri, umple toată zarea. La picioarele noastre se întind de-a lungul malului Borcei, fără hotare desluşite, satele Feteşti şi Dudeşti. Dincolo de Borcea e mlaştina, acum în cea mai mare parte inundată. Numai ici şi colo se iţesc din ape arbuşti şi copaci singuratici. Ca o fâşie strălucitoare se arată apoi dinaintea dealurilor Dobrogei Dunărea cea mare. Ambele braţe ale fluviului şi Balta sunt străbătute de linia ferată, perfect dreaptă, spre Cernavodă. Nici un uriaş nu a ridicat încă podul prăbuşit peste Borcea şi nu i-a lipit cele două jumătăţi frânte. Nici fluviul nu poate să mişte din loc monstruosul schelet de metal scufundat în mijlocul lui. Podul de peste Dunăre a rămas neatins. Spiţele lui de fier strălucesc, în lumina limpede a soarelui, precum catargele unei corăbii. Nişte gâşte sălbatice gâgâie în aer. Altminteri, pretutindeni domneşte o linişte adâncă.

Sicriul soldatului alunecă cu un zgomot surd în groapă. Înainte să i se poată da plutonului de onoare, care a luat deja poziţia regulamentară, ordinul de tragere, popa îşi începe slujba, care i se desprinde monotonă şi fără trăire de pe buze. Sfârşitul ei e greu de întrevăzut. Oamenii noştri continuă să stea în poziţia de tragere. În cele din urmă, Franta îi face un semn lui Anton, traducătorul de la comandatură, un locotenent român căzut prizonier, îmbrăcat acum foarte elegant în civil, iar acesta îi porunceşte popii să pună capăt slujbei. Popa aruncă în jur nişte priviri mânioase din pricina acestei întreruperi, dar parează şi cântă iute finalul: <„etern pământ, etern pământ, etern pământ“>[43]. Cei trei cântăreţi bisericeşti repetă de trei ori cuvintele acestea, la fel şi puţinii săteni care sunt de faţă. Numai acum poate subofiţerul să dea comanda de tragere şi Franta să-şi înceapă discursul funebru.

Vorbeşte frumos. Nu ca un pastor, ci ca un poet: despre sămânţa pe care o îngropăm în pământul îngheţat bocnă şi despre soarele călduţ de primăvară, care va face să răsară din pământul-mamă roade îmbelşugate. Apoi se apropie de groapă tânărul superior al defunctului, îşi scoate chipiul şi spune, plin de emoţie, în cel mai autentic dialect vienez: „Dragul meu Joseph! Ai trecut, alături de mine, prin paisprezece bătălii şi prin multe alte greutăţi. Ai avut grijă de mine şi ai vegheat asupră-mi ca maica mea. De-acum credeam amândoi că am scăpat de război şi că urmează să avem parte, aici în spatele frontului, de vremuri mai liniştite şi mai fericite până la instalarea deplină a păcii care nu poate fi prea departe. Şi tocmai acum, când credeam că suntem la adăpost de toate primejdiile, acum te cheamă Domnul la El. Îţi făgăduiesc aici, la groapa ta, că voi face tot ce-mi stă în putere pentru soţia şi pentru copiii tăi. Nu te voi uita niciodată. Rămâi cu bine!“

Trei mâini de pământ se rostogolesc în groapă. Toţi ochii sunt în lacrimi. Licăresc chiar şi pe chipurile răcanilor noştri celor mai zdraveni, când ochesc pentru salva de onoare. Rietz, acel *miles gloriosus* care se lăuda adesea cu tăria lui sufletească, plânge în hohote. Subofiţerul Schiller ordonă cu voce tremurândă: „Ochiţi! Foc!“ Pocnetul se aude departe peste Dunăre şi le vesteşte locuitorilor ţinutului săvârşirea din viaţă a unui luptător.

Franta este toată ziua foarte agitat. Îl înţeleg perfect: a avut din nou ocazia să-şi exercite vocaţia. Ce n-aş da să pot să fac şi eu asta! În fine, nu

trebuie să moară un om ca să fii binedispus… Cei doi ofiţeri austro-ungari îl iau pe Franta în sania lor, ca să-l ducă cu ei la masă, şi îi zic „sfinţia-voastră“!

— Feteşti, 3 februarie 1917 —
COMISIA DE RECHIZIŢIONARE A GRÂNELOR – PERCHEZIŢII – CONFISCĂRI DRASTICE –
ATMOSFERĂ IDILICĂ DE IARNĂ

Astăzi am obţinut posturi de mare răspundere: subofiţerul Vieweg devine şeful comisiei de rechiziţionare a grânelor, iar eu şi Franta, membri ai acesteia. A ieşit un ordin al guvernatorului militar, potrivit căruia populaţia civilă trebuie expropriată de cereale. Trebuie lăsate numai şapte sute cincizeci de grame zilnic pe cap de locuitor. O să fie o treabă urâtă, pentru că, dacă ordinul se va aplica strict, oamenii o să facă foamea; porumbul este principala lor sursă de hrană, fiindcă aici cartofi nu se cultivă aproape deloc. Pentru transport ni se dau zece care cu boi.

Operaţiunea începe din capătul de nord al satului. Am transcris cele mai importante prevederi ale ordinului şi le-am dat la tradus. Printr-un poliţist român, care are să ne însoţească, aducem la cunoştinţa fiecărei familii şi a argaţilor acest rezumat al ordinului. În primul rând, trebuie predate toate armele. Cei la care se vor găsi ulterior arme vor fi condamnaţi la moarte. Cuvintele astea stârnesc un fior de spaimă în orice familie de fiecare dată când sunt citite. Apoi, ţăranii sunt ameninţaţi că pentru fiecare sac gol nepredat vor fi amendaţi cu cinci lei. În afară de cereale de toate soiurile, oamenilor li se cere să predea arama, cositorul, plumbul, fierul, cauciucul şi blănurile. Locotenentul a adăugat apoi de la el că şi alte lucruri trebuie confiscate, de pildă untură, oţet, linte, mazăre, fasole, petrol, ceapă etc., şi predate la bucătăria de campanie.

De asemenea, trebuie să luăm în primire şi animalele din gospodării. Când vine vorba de capre, se iveşte pe chipurile oamenilor un zâmbet aparte. Ţăranul îşi coboară colţurile gurii, ţăranca face o mişcare distrată, fetele chicotesc, până şi băieţelul chiţăie. Poliţistul român zâmbeşte şi el de fiecare dată când ajunge, în listă, la cuvântul „capră“. În cele din urmă râdem şi noi când întrebăm de capre. În felul acesta avem parte şi de puţin

umor în îndeletnicirea asta cinstită. Nu ne putem explica zâmbetul decât prin faptul că ţăranii de aici, care ţin numai bivoliţe, socotesc că e un lucru de ruşine să mai crească şi capre, animale cărora li se spune, în glumă, în anumite ţinuturi din Germania, „vacile funcţionarului“.

Subofiţerul Vieweg, convins de misiunea lui, ne arată înainte de percheziţionarea primei gospodării că şi-ar dori să îndeplinim întocmai ordinele primite, pentru că, de vreme ce ai noştri flămânzesc de multă vreme în Germania, ar trebui ca şi inamicii noştri să facă, odată şi odată, foamea.

După ce luăm la cunoştinţă declaraţia ţăranului referitoare la bunurile sale – pentru care nu avem deloc nevoie de traducător –, Vieweg ne pune să scotocim prin toată gospodăria, din pivniţă până în pod şi în grajduri, baloturile de paie şi toate locurile în care se putea ascunde ceva. El însuşi şi-a luat o vergea de fier cu care verifică totul întocmai ca vameşii, străpungând cu ea paiele, fânul şi toate ungherele, ba chiar se urcă cu noi şi în pod.

Chiar în podul primei gospodării găseşte o saltea de paie, deşi ţăranul declarase că nu are saci goi. O bătrânică vine la Vieweg cu ochii în lacrimi, îl roagă să-i lase sacul şi trage de el când colegul nostru vrea să-l arunce în car. Vieweg nu se lasă însă înduplecat şi în cele din urmă îi smulge bătrânei sacul. Când îi cer să i-l lase, se mânie şi îmi spune: „Crezi că mie îmi place să iau lucrurile bieţilor oameni? Mai bine aş lupta în tranşee. Dar, dacă mi s-a dat însărcinarea asta, o s-o îndeplinesc întocmai!“ În timp ce bucatele şi celelalte lucruri predate sunt încărcate în căruţă, femeia, copiii şi bătrânica ţipă din rărunchi, iar ţăranului i se umezesc ochii. Franta îmi zice încet: „Vieweg e un paragraf ambulant.“ „E totuşi război“, spun soldaţii germani care au asistat şi ei la scena asta. În fond, facem şi noi ca bulgarii. Diferenţa constă în faptul că noi am conceput un ordin scris şi „expropriem“ atâta sau atâta după paragraf, pe când bulgarii iau cu japca, fără paragraf şi fără fason.

În odaia noastră e foarte plăcut seara. E bine ca unul care face muncă intelectuală să mai facă pauze de la citit şi de la scris. De zile în şir nu a mai venit poşta. Trenul se va fi troienit între Bucureşti şi Feteşti. În felul acesta, nu mai suntem robii ziarului şi avem timp de introspecţie. Iar când, la

ceasul înserării, focul trosneşte în vatră, ne apucă pe toţi trei cheful să fabulăm şi să hoinărim cu gândul. Şi ce iute mai zboară atunci orele! Afară, noaptea întunecoasă şi rece de iarnă, înăuntru ostaşii, sporovăind la gura sobei. Iluminatul e ca pe vremea strămoşilor noştri: nu tu electricitate, nu tu gaz lampant, nu tu petrol (nici măcar aici, în patria petrolului). Singura sursă de lumină este lemnul. Când, pe la şase, Franta găteşte cina, trebuie să fac lumină cu surcele de brad, iar asta e o treabă obositoare. Dacă nu tai surcele continuu, lumina păleşte şi se stinge. Lucrurile merg cum merg la pregătirea cotletelor de porc, dar, cum nu sunt atent la coptul plăcintelor – pe care Franta le face din făină, lapte, ouă şi zahăr –, se şi ard câteva. În fine, cu cât e mai mare truda, cu atât e mai mare, după aceea, plăcerea.

Astăzi primim un oaspete întârziat: un soldat bulgar cu termen redus, evreul Goldstein, ne bate la fereastră şi ne roagă de găzduire. În drum de la Cernavodă, a trebuit să îndure foamea şi frigul vreme de patru zile pe celălalt mal al Borcei, până când l-a trecut un ţăran cu luntrea peste apele periculos de umflate ale canalului. Ne dăruieşte vin şi zahăr şi, pentru asta, mănâncă şi doarme la noi.

— Feteşti, 6 februarie 1917 —
DEPOZIT SECRET DE SACI – MOARTEA ÎL IA IUTE PE OM – FRANTA E DIN NOU PASTOR – TETANOS – CRAINICUL TÂRGULUI

Convoiul de rechiziţie avansează zi de zi. Cu temeinicia nemţească a lui Vieweg rezolvăm zilnic şase gospodării. Cea mai tare descoperire de astăzi o facem la un acar neobişnuit de gras, pe care l-am botezat „Toporul“. Am împrumutat la un moment dat de la el o secure. În fiecare zi venea în faţa cvartirului nostru şi cerea „toporul“. Uitaserăm de secure şi nu cunoşteam cuvântul românesc. În cele din urmă, i-a dat în gând să-l întrebe pe traducătorul de la comandatură cum se zice „topor“ în germană. Pe urmă venea la noi şi striga „Beil, Beil“. I-am dat securea, dar omul a rămas cu porecla. Ei, la el am găsit astăzi peste o mie de saci de nisip ruseşti, pe care i-a ascuns cu grijă în casă, după ce şi-i însuşise la retragerea ruşilor din întăriturile lor de la capul podului. Trebuie să-i mulţumească toporului pe care ni l-a împrumutat că nu s-a ales cu o amendă de cinci mii de lei. În

cazul acesta, până şi severul Vieweg se face că plouă.

Din nou şi-a găsit un camarad moartea la mare depărtare de patrie: e tot o ordonanţă, anume a comandantului de companie, locotenentul Stöcker. E vorba de rezervistul Winkler. S-a rănit puţin când tăia lemne şi a făcut tetanos. Doctorul batalionului, care fusese înainte doctor de trupă în Macedonia, a mărturisit că nu mai a mai văzut niciodată un tetanos atât de înspăimântător, nici măcar în Macedonia, unde boala are manifestări cumplite. Winkler a murit ieri, chiar în ziua în care a împlinit 23 de ani, în nişte spasme şi convulsii groaznice. Astăzi îl îngropăm. Convoiul funebru porneşte de la dispensar în acordurile *Marşului funebru* al lui Chopin şi se îndreaptă spre cimitirul din Dudeşti. Frizerul Moritz din Pössneck începe să plângă de la primele sunete de trompetă. Se gândeşte la fiul lui, pe care l-a îngropat în primul an al războiului, tot departe de patrie. Şi soldatul acesta tânăr purtat înaintea noastră într-un car cu boi se va odihni în pământ străin, în vreme ce rudele lui, rămase în viaţă, vor continua să-l plângă acasă.

De data asta nu l-am mai solicitat pe preotul român. Franta oficiază singur. Şi iar vorbeşte frumos. Şi iar trei salve de puşcă vestesc sfârşitul unui luptător. După care maiorul nostru se apropie de groapă şi spune, pe ton milităros, dar cu lacrimi în ochi: „Jurăm să-l slujim mai departe cu credinţă pe împărat.“ Fraza aceasta nu se prea potriveşte cu atmosfera tristă din jur, dar toţi cei de faţă sunt adânc mişcaţi de bătrânul domn maior, care dă apoi mâna cu Franta şi-i zice: „În ’66 şi în ’70 am văzut sute de morţi zăcând pe câmpul de bătălie. Acum însă sunt mult mai afectat decât atunci. Pur şi simplu nu mai pot să văd aşa ceva. Sunt un om bătrân. Trebuie să mă întind în pat.“ La rândul lui, locotenentul Stöcker îi zice lui Franta: „Vă gândiţi, probabil, că sunt un om fără suflet. Nu e cazul. De data asta însă nu sunt în stare de nimic. La revedere.“ Voia să spună că nu poate vorbi la groapa ordonanţei lui la fel de bine şi de concis ca ofiţerul austriac, acum câteva zile. Atunci, răcanii nemţi spuseseră că un ofiţer german nu şi-ar putea lua niciodată un rămas-bun la fel de inimos de la ordonanţa lui ca locotenentul-major austro-ungar Ullmann.

Seara târziu, Franta este chemat, pentru asistenţă duhovnicească, la căpătâiul subofiţerului sanitar, care e rău bolnav. El l-a îngrijit pe Winkler şi suferă acum de aceeaşi boală: spasme şi crampe în tot corpul. Doctorul

batalionului îmi dă asigurări că nu e nici un tetanos, ci o criză violentă de isterie, un caz interesant de şoc nervos. Aşa şi era.

„Ăăăăăăăăăăăăăăăăăăuuuuuuuu“… O voce de tenor răsună seară de seară prin sat. Uşile şi ferestrele se deschid ca să asculte ce are de anunţat Nicolae, crainicul comunei. În fiecare seară are altă veste de dat. E poliţistul locului, dar datorită acestei activităţi istovitoare este scutit de orice altă slujbă. Ziar local nu există, de altfel n-ar avea nici un sens să existe, pentru că majoritatea localnicilor nu ştiu să citească. Şi noi ieşim la poartă şi ascultăm ce porunceşte comandatura: <„Ăăăăăăăăăăăăăăăăăăuuuuuuuuuuu!!!!… Mâine… dimineaţă… toată lumea… cu căruţe… cu boi… cu cai… la gheaţă… Care nu vine… cincizeci de lei amendă“>.

— Feteşti, 8 februarie 1917 —

TĂIATUL GHEŢII – DEVIN GREFIER MILITAR – DEZBATERI JURIDICE – DE CE NU AM CÂŞTIGAT ÎNCĂ RĂZBOIUL

Şi noi trebuie să întrerupem astăzi rechiziţionarea şi să mergem la gheaţă. Borcea a inundat suprafeţe mari de teren, iar bălţile acestea au îngheţat din pricina gerului aprig. Gheaţa trebuie spartă de către ţărani, iar noi trebuie să-i supraveghem. Am pus pe noi artileria grea din dotare: ciorapi dubli, veste de corp, căciuli. Vântul aspru din nord nu ştie ce e mila, răzbate tot echipamentul de război. Tot la două minute trebuie să-ţi schimbi poziţia corpului în vânt. Aşa frig n-am mai îndurat în viaţa mea. Ne e milă de bieţii ţărani. Cu mâinile îngheţate, trag cu greu blocurile de gheaţă din apă şi le încarcă în căruţe. Trebuie să intre cu opincile în mocirlă. În toată clipa ne întreabă dacă nu se pot duce acasă să se încălzească. Şi noi ne-am săturat până în gât. Dar Vieweg e neînduplecat. E atent ca un copoi ca nimeni să nu plece acasă. Totuşi, Franta şi cu mine profităm de un moment de neatenţie ca să dispărem. Însă Vieweg vine iute după noi, tremurând ca varga din tot trupul, şi ne face un mare tărăboi. Vorbeşte de dezertare, tună şi fulgeră. Ce ghinion pe capul lui că, om de ştiinţă fiind, a primit în subordine tocmai o căprărie academică, asupra căreia nu poţi avea nici o autoritate. Noi zâmbim şi îi arătăm minunatul scrob cu creier de porc, pe care, după lamentări nesfârşite, îl împarte cu noi bucuros.

După-amiază sunt chemat la comandatură şi depun jurământul pentru funcţia de grefier militar. La obiecţia mea că mai jurasem o dată pe steag, Bachmann răspunde că există acum o dispoziţie ca grefierii militari să jure încă o dată la învestire, şi, aşa cum ar fi trebuit să ştiu deja, la tribunal toate dispoziţiile se respectă întocmai. De altfel, conţinutul celor două jurăminte e diferit. Jurământul pe steag e următorul:

„Jur înaintea lui Dumnezeu Atotputernicul şi Atotştiutorul că îi voi sluji cu credinţă şi cu cinste Maiestăţii Sale, Wilhem II, Împăratul Germaniei şi Regele Prusiei, stăpânul meu milostiv, în orice situaţie, pe uscat şi pe apă, pe timp de pace şi pe timp de război, oriunde m-aş găsi. Jur să îmi dau silinţa în folosul şi spre binele Măriei Sale, să înlătur orice pagubă şi neajuns, să îndeplinesc regulamentele de război care mi s-au adus la cunoştinţă şi dispoziţiile şi ordinele care mi s-au dat, şi să mă port aşa cum se cuvine din partea unui soldat cinstit şi statornic, ce îşi iubeşte datoria şi onoarea. Prin Isus Christos spre mântuire!“

Spre deosebire de asta, jurământul grefierului militar sună aşa:

„…să îndeplinesc cu credinţă şi conştiinciozitate îndatoririle ce îmi revin ca grefier militar.“

Nici referirea la jurământul meu de funcţionar public nu serveşte la nimic. Depun aşadar încă o dată jurământul ca grefier militar.

Servim drept curte marţială pentru batalionul nostru de rezervişti şi drept tribunal de război pentru populaţia născută pe teritoriul ocupat de batalionul nostru. Am ajuns iar la vechea mea îndeletnicire, am redevenit om de birou. Maiorul îmi adresează câteva cuvinte prietenoase şi mă roagă să îmi iau în primire toate atribuţiile alături de locotenentul Bachmann. Şedinţa începe imediat. Un student român este acuzat că ar fi depus cu bună ştiinţă o plângere mincinoasă împotriva unui poliţist civil aflat în slujba noastră. Plângerea reclama un furt, însă studentul a făcut-o numai ca să se răzbune pe poliţist. Primeşte patru săptămâni de închisoare. O ţărancă este reclamată pentru tăinuirea a patru revolvere noi. Acest delict se pedepseşte cu moartea. Noi însă o scoatem mai ieftin: o sută de lei amendă.

Ca să vorbim despre cauzele ce vor intra în deliberare zilele următoare, locotenentul Bachmann mă invită seara în cvartirul lui, la un coniac şi o ţigară de foi. Locuieşte foarte confortabil, are fotoliu, masă de scris şi pian.

Îmi spune că, din pricină că a fost împuşcat în spate, trebuie neapărat să stea ca la mama acasă, fiindcă se simte adesea foarte rău. Chestiunea războiului e, în viziunea lui, foarte simplă. „Dacă toţi oamenii ar fi ca mine, războiul s-ar fi sfârşit deja. Am ucis cu mâna mea opt francezi. Or inamicii nu au de opt ori mai mulţi soldaţi ca noi.“

— Feteşti, 12 februarie 1917 —
REPARAŢII DOMESTICE – ACTIVITĂŢI JURIDICE –
ÎNDELETNICIRILE CIVILE DIN ARMATĂ –
DE CE ASCUNDE UN HOŢ CU STRĂŞNICIE LUCRUL FURAT

Ne dăm cămăruţa cu tencuială şi o rugăm pe vecina de vizavi, căreia îi zicem „tanti“, să ne ajute cu renovarea. Vine cu bucurie şi pregăteşte materialul folosit la tencuit în aceste locuri, adică un amestec de lut cu balegă. Unge cu el tot, tavanul, podeaua şi pereţii. Peste, dă cu o bidinea şi văruieşte totul în alb. Aici femeile se ocupă cu repararea caselor, şi mai ales cu văruitul. De-acum putem să locuim şi mai confortabil între cei patru pereţi.

La comandatură, Bachmann îmi pasează un vraf întreg de acte şi un compendiu de drept penal militar, ca să am ce studia acasă. În acest scop, plutonierul batalionului îmi pune la dispoziţie o mapă de documente. Nici în visele mele nu m-aş fi gândit că voi umbla, ca simplu soldat, cu o mapă de documente. Vin mândru cu ea acasă. Franta şi Vieweg se minunează că m-am şi întors. Franta şterge masa destul de unsuroasă şi Vieweg îmi aduce hârtie peste care să aşez actele acestea ce-i stârnesc un profund respect. Amândoi vor să ştie ce am de gând să fac cu actele şi mai cu seamă vor să afle lucruri interesante. Cu un gest căutat mă baricadez în spatele secretului de serviciu. Mă îngrop iute în muncă şi pregătesc toate cele necesare pentru mâine.

Abia acum înţeleg cu adevărat ce bucurie a simţit Franta la cele două înmormântări, cu toate că şi circumstanţele care prilejuiesc activitatea mea de jurist sunt la fel de triste pentru cei direct implicaţi ca o înmormântare. Numai Vieweg nu găseşte nici un prilej să-şi facă meseria. Ce să facă? Să le predea copiilor români? Doar e filolog clasic! Armata nu-i poate da nici o îndeletnicire pe potriva pregătirii lui.

Se poate totuşi constata că soldaţii din spatele frontului îşi fac meseria pe care au avut-o în civilie. La asta conduce un război îndelungat. Iar meseriile soldaţilor sunt următoarele: băieş, brutar, tâmplar, vizitiu, bucătar, chelner, hangiu, cizmar, croitor, pastor, paracliser, magazioner, scafandru, poştaş, zidar, măcelar, zugrav, vânzător de peşte, poliţist, şofer, judecător, doctor, veterinar, dentist, tehnician dentar, şelar, telegrafist, jandarm, grădinar, inspector sanitar, cioban, ambalator, expeditor, morar, paznic de cimitir, brancardier, farmacist, agent de stradă, mecanic etc.

În marile centre militare e nevoie de multe alte meserii care presupun o formare superioară, de pildă redactor, director de bancă, şef de pompieri, fotograf, actor, specialist în dezinsecţie.

Soldaţii se pricep la orice şi sunt bucuroşi să scape de îndatoririle militare. Singura îndatorire militară pe care trebuie să o îndeplinească în spatele frontului este garda. Însă pentru asta e suficientă o mică parte a trupelor de ocupaţie.

În casa noastră, dar în altă cameră, mai locuiesc încă cinci camarazi, care au „rechiziţionat“ astăzi patru găini vii. Nu s-au mulţumit să le închidă în coteţul de găini din curte, ci le-au băgat într-o a treia cameră din casă. Chestiunea aceasta ne face pe Franta şi pe mine să râdem cu atâta poftă de se zguduie pereţii: dar psihologia hoţilor ne provoacă un acces de râs în toată regula. Vasăzică, hoţul se gândeşte că toată lumea fură, aşa că trebuie să-şi păzească cu atâta străşnicie lucrurile de furat, ca nu cumva să-i fie furate la rându-i. De aici se poate conchide că oamenii care vor să îşi asigure toate bunurile şi care se folosesc de un echipament special în acest scop sunt nişte hoţi de zile mari.

— Feteşti 13 februarie 1917 —

DE CE SE UMPLE DE LA SINE CĂMARA NOASTRĂ? – PLĂNUIM SĂ CREŞTEM GĂINI

În timp ce eu sunt ocupat la tribunal, Franta şi Vieweg îşi continuă rechiziţiile. Procedează cu mult mai multă blândeţe decât la început. Trebuie să şi caute mai mult dacă vor să găsească ceva ascuns, fiindcă ţăranii sunt avertizaţi şi pitesc tot ce nu vor să arate. Vieweg a acceptat tacit faptul că Franta, care e privit de toată lumea ca şef al comisiei şi care se şi

poartă ca atare, acţionează cu multă îngăduinţă şi primeşte în schimb de la ţărani multe dovezi de prietenie. Aceştia se întrec acum să ne facă pe plac în toate privinţele. În primul rând a obţinut completarea obiectelor noastre de menaj. Astăzi aduce acasă diverse lucruri foarte necesare, de pildă un spălător, păhărele de ţuică, farfurii, căni, în fine, ardei şi castraveţi muraţi. Ţăranii la care încă nu a ajuns comisia ne-au dibuit casa şi ne bombardează cu tot felul de chestii gustoase şi hrănitoare. Azi ni s-au adus nu mai puţin de cinci tăvi de plăcinte proaspete. Tanti de vizavi ne aduce din proprie iniţiativă prânzul pentru toţi trei, adică friptură de porc cu varză, vecina din stânga, o găină jumulită dintr-ale sale şi untură, iar de la un necunoscut primim o raţă şi două găini vii. La început, Franta a încercat să-i ascundă lui Vieweg că numeroasele alimente care se strâng la noi sunt cadouri. Vieweg a mâncat şi el aceste minunăţii cu mare plăcere, fără să-şi mai facă alte gânduri. În cele din urmă, totuşi, starea de fapt nu-i mai poate fi ascunsă, iar el acceptă totul fără să zică nimic. Şi conducerea companiei îşi dă seama că soldaţii „îşi poartă singuri de grijă“, pentru că este exclus să se ajungă cu mâncarea de la popotă, care e aproape de nemâncat. Carnea de berbec pe care o primim zilnic e de fapt numai zgârciuri şi oase. Pe lângă asta, avem o zi fasole, o zi mazăre, niciodată fierte îndeajuns. La cină nu se dă decât aşa-numita cafea, adică o fiertură din coajă de pâine, şi pâine uscată alături. Cum cafeaua este fiartă în acelaşi cazan în care a fost făcută mâncarea de prânz, la suprafaţa ei plutesc mereu ochiuri de grăsime. De săptămâni întregi nu ne-am mai dat osteneala să ne luăm acasă mâncarea asta şi aşa-zisa cafea. Doar pâine ne mai procurăm de la companie.

— Feteşti, 15 februarie 1917 —

ZĂPADĂ SUPĂRĂTOARE – UN BANCHET – PLĂNUIM SĂ CREŞTEM GĂINI – CE ESTE UN TRICOL – RECHIZIŢIONAREA UNUI ARMONIU

Toată noaptea urlă viscolul. Fluieră prin găurile din acoperiş şi face rotocoale la ferestre. Zăpada caută să se strecoare înăuntru prin orice crăpătură. Când se luminează de ziuă, văd că viscolul a adus pe sub uşă zăpada până sub patul lui Franta, aflat lângă intrare. Nu ne putem gândi deocamdată la o schimbare de cvartir, pentru că n-am vrea să ne despărţim

de maşina noastră de gătit.

Dis-de-dimineaţă îşi face apariţia Negrea, un ţăran, care ne dă o sticlă de lapte şi ne invită la prânz. E mare şmecher. Îşi zice: „Dacă ăştia mănâncă la mine de prânz, atunci sigur o să-şi aducă aminte de gospodăria mea şi o să mă păsuiască de confiscarea grânelor.“ Fiul lui Negrea se înfiinţează cu mult înainte de prânz în faţa casei noastre ca să ne conducă la ei. În vreme ce ţăranul lucrează prin grădină, nevasta şi fiica lui ne servesc la masă, ambele purtând şorţuri şi baticuri albe. Domnişoara aşază pe genunchii fiecăruia dintre noi câte un şervet brodat în culori. Primim nişte sarmale minunate. Femeile ne tot umplu farfuriile înainte să apucăm să terminăm. Când, la un moment dat, ies amândouă din odaie, punem sarmalele rămase pe farfurii înapoi în oală, pentru că nimănui nu i se poate cere imposibilul. Apoi doamna Negrea rupe în trei o pâine proaspătă, rotundă, care miroase extraordinar, o pune în mijlocul mesei şi aşază alături o găină friptă. Chiar dacă înainte credeam că nu mai merge, totuşi dovedim. La desert, primim cafea turcească, plăcinte şi ţigări.

Trebuie să ne întreţinem numai în româneşte. Oricum, ne descurcăm. Când nu ne înţelegem în cuvinte, recurgem la gesturi. Oamenii au doi fii pe front, despre care nu mai ştiu nimic din noiembrie. Vor fi fiind răniţi, morţi sau prinşi. Ne arată poze cu ei. După aceea domnişoara Florica ne prezintă lada ei de zestre. Totul e <„făcut de casă“>: preşuri, pături, velinţe, haine, ii, totul e lucrat de mână în casă. Ferice de cel ce se va alege cu Florica! Vrea neapărat să ne dăruiască ceva. Cum Franta şi Vieweg duc lipsă de ciorapi, fiecare primeşte câte o pereche de şosete de lână frumos tricotate. Mie vrea să-mi facă un „tricol“. Nu reuşesc să pricep ce e aia. Numai atât înţeleg, că e un obiect de îmbrăcăminte femeiască pentru viitoarea mea mireasă. Mă întreabă, de aceea, ce mărime poartă mireasa, patruzeci şi doi – adică aşa ca ea – sau una mai mare? Îi spun „patruzeci şi doi“ – desigur, ştim numerele şi în româneşte –, aşa că acum o să-mi facă „tricolul“.

Slujba mea de grefier militar îmi lasă o grămadă de timp liber, pentru că avem numai două şedinţe pe săptămână. Când nu stau acasă, citind sau scriind, mă alătur, de plăcere, comisiei de rechiziţionare. Observ că sub privirile severe ale subofiţerului Vieweg s-a desăvârşit cutuma înmânării a cel puţin câte unei găini pentru comisie. Găina are picioarele gata legate

când intră comisia în ogradă. Azi avem douăzeci şi una de găini în coteţ. Sunt desemnat în funcţia de crescător de găini şi de administrator de ouă. Bucătarul Franta se dedă cu pasiune mâncărurilor pe bază de ouă.

Nu-mi vine să-mi cred ochilor când, spre seară, Franta opreşte în faţa casei noastre un car cu boi din care descarcă un armoniu. Un vis de ani de zile – împlinit aici, în plin război. Odaia noastră se transformă într-o casă de rugăciuni. Franta se pune imediat la armoniu şi oficiază o slujbă cu muzică. Se strâng la noi camarazii din vecinătate, copiii trag cu ochiul prin ferestre, e o seară plină de solemnitate.

— Feteşti, 18 februarie 1917 —
LA FRIZERUL COMPANIEI – TRECEM BORCEA
PE USCAT – ÎN SFÂRŞIT, UN CONIAC

În zori sunt chemat la tribunal pentru audierea unui om acuzat de insubordonare. La zece îmi termin deja treaba. Mă duc să mă rad la Moritz, care a fost numit oficial frizer al companiei şi a deschis un salon de frizerie bine pus la punct, cu oglinzi mari, pe strada principală din comună. Primeşte soldă, mâncare şi haine de la companie, îşi ia de la fiecare camarad obolul, nu are nici o altă îndatorire şi nu plăteşte chirie pentru salon. Da, până şi săpunul îl procură foarte ieftin. Îi merge mai bine aici decât în Pössneck. Află toate noutăţile şi le dă – sub pecetea tainei – mai departe. Domnul maior, domnul comandant de companie, domnul doctor al batalionului îl pun la curent, în timpul vizitei lor cotidiene, cu tot ce merită aflat. Cu toate acestea, are un motiv să mi se plângă în timp ce mă rade. De curând au fost controlaţi şi cei care fuseseră declaraţi inapţi de război şi comisia a îndrăznit să nu mai ia deloc în considerare prezenţa zahărului în urina domniei sale şi l-a numit apt combatant. Batalionul o să fie în curând transferat în Italia. S-au şi comandat măştile de gaz.Trupele care ne vor înlocui aici sunt deja pe drum. Aceste lucruri mi le încredinţează Moritz sub pecetea tainei. Încerc să-l consolez, spunându-i că şi la Piave părul o să crească la fel ca în România şi că îşi va putea deschide şi acolo un salon de frizerie.

Este o zi frumoasă, cu soare! Fac o plimbare până la braţul Borcea şi-l traversez pentru că e îngheţat bocnă. Gheaţa însă nu e netedă. Sloiuri mari

şi mici au îngheţat unele peste altele. Peste tot se înalţă unghiuri şi muchii înalte de un metru. Aşa trebuie să arate la Polul Nord. Drumul pe care au mers refugiaţii face multe bucle, pentru că trebuie să ocolească blocuri masive de gheaţă. În mijlocul fluviului nu-ţi mai dai deloc seama că te afli deasupra unui noian de ape, căci Borcea are zece metri adâncime. Ai zice că eşti pe uscat. Drumul de gheaţă este acoperit de excremente de cal, în stânga şi în dreapta lui zac, pierdute sau aruncate, diverse obiecte, căpestre, potcoave, fân şi paie. Acesta e drumul pe care merg acum jalnicele caravane ale refugiaţilor. Gărzile au fost reluate, ca să le verifice permisele de liberă trecere.

De pe malul celălalt se deschide o privelişte minunată asupra lungului nostru sat „dublu“. În nord începe cu spitalul aflat chiar pe malul Borcei şi cu gara de la capul podului. Gospodăriile ţărăneşti seamănă între ele ca picăturile de apă. Majoritatea se găsesc sub pereţii malului, înalţi de aproape treizeci de metri. Câteva colibe stau cocoţate pe vârful pantei, aproape de buza râpei, în spatele căreia începe câmpia. Chiar vizavi de mine se înalţă deasupra caselor cele două turle ale bisericii din Feteşti, iar, mai departe, spre sud, cele din Dudeşti, ale căror clopote răsună limpede. Mai încolo se vede groapa de gunoi din Milescu, aflată chiar pe malul apei. În Baltă domnesc singurătatea şi liniştea. Doar câteva milioane de ciori zboară de colo-colo şi ciugulesc, flămânde, paiele de pe tristul drum al refugiaţilor.

Seara, Franta are din nou o surpriză pentru noi: a reuşit să procure o sticlă de coniac. Dumnezeu ştie cum o fi făcut rost de ea! Aveam mare nevoie de puţin alcool pentru hrana noastră atât de grasă. După ce Karlchen Vieweg, foarte puţin rezistent la alcool, cade în braţele lui Morfeu, petrec o seară plină de voioşie cu Franta. Înainte să ni se ducă tot gazul lampant, se epuizează sticla. La fel şi noi, de altminteri…

— Feteşti, 23 februarie 1917 —

O MUŞTRULUIALĂ NEMŢEASCĂ – UN OM MAI PUŢIN

Când ajung la comandatură, îl aud de departe pe maior strigând. E în sala de aşteptare, în care obişnuiesc să stea cei doi primari, poliţiştii locului,

petenţii şi slujbaşii. Toţi s-au ridicat în picioare şi stau ca nişte curci plouate. De bună seamă nu pricep o iotă din strigătele <„domnului comandant“>, dar pricep că îi ceartă de mama focului. Azi-noapte a fost un incendiu la Ţăndărei, capitala de plasă din vecinătate. Localnicii nu s-au sinchisit deloc de foc, ci au rămas în paturi liniştiţi, lăsând în seama germanilor operaţiunile de stingere. Drept urmare, comunitatea este amendată cu o mie de lei. Vestea asta l-a scos atât de tare din sărite pe bătrânul nostru maior, încât omul îşi dă frâu liber mâniei cu toate riscurile pentru sănătatea sa. „Dacă s-ar întâmpla aşa ceva în Feteşti“, îl aud ţipând, „nu aş amenda comunitatea numai cu o mie de lei, ci cu zece mii. Băgaţi de seamă!“ Apoi iese, trântind uşa. După ce oamenii din Dudeşti-Feteşti îşi mai revin din sperietură, Anton, traducătorul, îi lămureşte despre ce e vorba.

Karlchen Vieweg o să ne părăsească. A primit ordin să meargă la Libau[44] pentru un curs de ofiţeri. Chiar azi o să plece. Îi îngăduim să se dedea toată ziua tuturor relelor deprinderi pentru care nu avea neapărat toată înţelegerea noastră: să fluiere marşul *Freiweg* şi marşul *Wir müssen siegen*, să ne spună bancurile militare pe care le-am mai auzit de şaizeci de ori şi să o ridice în slăvi pe „Zscheigea“ lui. Îl blindăm cu pachete pline de carne de porc, untură şi carne de pasăre, ca să le dea familiilor noastre din Germania. Ignorăm cu totul timidul lui protest la vederea muntelui de pachete. Îl ducem la gară cu o căruţă şi îi urcăm pachetele în compartiment, unde îi mai ţinem o lecţie despre cum să se sustragă eventualului control de la graniţa cu Ungaria. Franta îl pupă pe ambii obraji, după care ne suim numai doi în căruţă.

Pe un vânt tăios, caii zboară peste nesfârşita întindere de zăpadă înapoi spre penaţii[45] noştri. Hurducăturile căruţei ne provoacă dureri de stomac. Seara, când locul de lângă sobă al lui Vieweg rămâne gol, devenim foarte sentimentali.

— Feteşti, 25 februarie 1917 —

DRUMUL DE GHEAŢĂ E PERICULOS

Încă o frumoasă duminică de iarnă, numai că prea rece! Mă plimb din nou pe Borcea încă îngheţată. La pod s-au adunat uriaşe sloiuri de gheaţă, care arată ca nişte urşi polari. Totuşi, între sloiuri s-a mai topit gheaţa. Azi-

dimineaţă a dispărut pentru totdeauna în apă un atelaj întreg. Ţăranul l-ar fi putut salva, dacă ar fi dat bice de îndată ce a văzut că se scufundă. Însă, încremenit de frică, nu a putut face nimic, aşa încât căruţa plină a tras după ea la fund şi caii. Ţăranul abia a scăpat. Acum, la numai câteva ore, locul nenorocirii este de nerecunoscut, pentru că apa a îngheţat din nou.

Primim iarăşi o grămadă de ziare din Germania. America nu a declarat încă război. Din pricina frigului şi a lipsei de cărbuni se închid şcolile în Germania. Pe frontul românesc este linişte: despre asta aflăm pe căi ocolite, prin Germania, pentru că din România nu vedem mai departe de satul nostru.

— Feteşti, 2 martie 1917 —
DISPREŢUIREA ARTIŞTILOR – VISCOL –
SATUL E ÎNZĂPEZIT – FRANTA SCRIE UN ROMAN

Plutonierul companiei a ajuns la concluzia că nu am nimic de făcut la tribunal zile în şir şi mi-a ordonat să mă duc pe la el în timpul ăsta. Azi mă trimite la capelmaistrul nostru, plutonierul Uhlendorf. Nici pastorul n-are azi nici o treabă şi vine cu mine. Uhlendorf nu s-a sculat încă din pat şi ni se plânge că i se pretinde să facă munci nedemne, precum supravegherea operaţiunii de vânturare a cerealelor şi a transportului acestora. Or el fusese în mod expres recrutat să fie capelmaistru, nu supraveghetor-şef peste boi. Şi încă şi mai rău sunt trataţi muzicanţii lui, care sunt puşi ei înşişi la lopată şi la cârma boilor. Asta-i grija pentru artă! În plus, Uhlendorf habar n-are câte magazii există, ce cantitate de cereale a fost deja transportată în ele şi ce cantitate a mai rămas neînmagazinată. Franta îl lămureşte că porumbul trebuie vânturat în două şoproane la capătul de nord al satului şi că am vrea să ne ocupăm noi de asta. În fine, mergem într-acolo, inspectăm şoproanele şi hotărâm că încă nu e nevoie ca porumbul să fie vânturat, după care mergem acasă şi ne aşezăm la gura sobei. În felul acesta ne-am terminat treaba şi a mai trecut o zi de război.

Apoi se dezlănţuie o straşnică furtună de zăpadă, una cum n-am mai trăit niciodată. Parcă întregul sat s-ar scufunda încet-încet în zăpadă. Circulaţia se blochează. Oamenii ies din case numai pentru treburi urgente. Nu are nici un rost să dai zăpada, pentru că viscolul acoperă într-o clipă orice urmă de

om sau de animal. Pe străzile orientate de-a curmezişul direcţiei vântului se fac, la distanţă de zece metri unul de altul, troiene de zăpadă înalte de un stat de om. Când ies în curte ca să tai lemne, intru în zăpadă până la coapse. Lângă scara din faţa coteţului de găini, zăpada măsoară un metru şi şaptezeci de centimetri. Intră prin toate crăpăturile şi în casă: în felul acesta, descoperim găuri pe care nu le observaserăm înainte. Credeam până mai ieri că acoperişul e foarte bun, dar acum suntem nevoiţi să constatăm că şi găurile în care zăpada intră de jos în sus pot produce pagube serioase. Adică pe acolo unde tabla de pe acoperiş nu e suficient de bine prinsă de colţurile podului, viscolul a băgat în pod mari cantităţi de omăt de jos în sus. Din cauza căldurii din cameră, zăpada asta s-a topit şi suntem uluiţi când începe să picure pe masă şi pe pat. Dau iute jos din pod mormanele de zăpadă, însă tavanul de pământ e deja atât de îmbibat, încât apa nu conteneşte să curgă. Nu ne rămâne nimic altceva de făcut decât să întindem pânzele de cort sub tavan şi să le golim când începe să picure şi din ele.

În ciuda acestui neajuns, ne simţim foarte bine. Focul mângâios nu se stinge nici o clipă. Ne dedăm, după pofta inimii, la mâncare. În sfârşit, am primit o cantitate suficientă de tutun din Germania. Cu o asemenea viaţă devii îngrozitor de leneş. Cum te-ai putea oare reobişnui să munceşti după război? Franta este atât de binedispus în locul acesta idilic, încât romanul la care scrie în orice clipă de libertate şi în cele mai incredibile poziţii îi merge astăzi din plin. Soldatul care s-a dus voluntar pe front ca să moară nu a murit încă. În locul tranşeelor, Marte l-a trimis într-un sătuc paşnic ca să transporte cereale cu carele cu boi. Aceasta e tragedia pe care o descrie astăzi Franta în romanul lui. Am intuit eu corect că e vorba de o autobiografie. Pe front nu-i este îngăduit să meargă: eroul se supune astfel unei hotărâri divine. După ce a făcut primul pas şi s-a înrolat voluntar, acum trebuie să i se decidă destinul o dată pentru totdeauna.

— Feteşti, 2 martie 1917 —

SCHIPP-SCHIPP-HURRAH! –

O CANTITATE URIAŞĂ DE ZĂPADĂ

Abia spre dimineaţă încetează ninsoarea. Încet-încet, ţăranii încep să dea zăpada. Nu e o treabă uşoară, pentru că uşile caselor sunt troienite până sus.

Pe drum se circulă cu greutate. Căsuţa noastră este tot „o locuinţă cu apă curentă“, pentru că din tavan nu conteneşte să picure.

Tânjim, zi de zi, după pace. Câte zile or mai fi până atunci? Astăzi ni se dă oarecum de înţeles că e încă război. Ordonanţa companiei ne scoală brutal din hibernare, ca să ne transmită ordinul ca la ora 4 după-amiază să ne prezentăm la dat zăpada pe linia Feteşti–Ţăndărei. În acest scop au fost convocaţi trei subofiţeri şi patruzeci de soldaţi. Numai drumul de şapte kilometri până la gară ne termină, pentru că prin zăpada de un metru nu e încă nici o cărare. Mergem, adică nu, ne clătinăm în şir indian. Tot la al doilea pas ne scufundăm într-o groapă. Ne ia de două ori mai mult decât în mod obişnuit să facem tot drumul ăsta. La gară ni se alătură cincizeci de soldaţi de la calea ferată şi ni se dau lopeţi. Suntem transportaţi la locul de muncă într-un vagon cu geamurile sparte. Un suflu de gheaţă pătrunde prin ferestrele oarbe. Ajungem la ora 8 seara, pe un întuneric beznă, şi îi înlocuim pe cei două sute de ţărani care au dat zăpada toată ziua. Printre ei sunt şi băieţi, care plâng amar de foame şi de frig.

Grupuri de câte doi oameni sunt aşezate din cinci în cinci metri. În primul rând trebuie dibuite şinele. Înaintăm destul de repede. Toată lumea trebuie să muncească, pentru că, dacă nu munceşti, îngheţi. După ce deszăpezeşte linia în faţă, echipa se mută la celălalt capăt al trenului. Ajungem iute la un loc în care linia este îngropată într-un munte de zăpadă. Cantitatea de omăt sfidează orice închipuire. Ritmul operaţiunii scade vizibil. Sergentul-major al trupeţilor de la calea ferată ne îndeamnă să lucrăm la capacitate maximă, adresându-ni-se în cel mai autentic grai berlinez. Ne zice că ar trebui să ne gândim la camarazii noştri de pe front, care rămân fără alimente dacă nu eliberăm repede linia. Trebuie că ne ţine de foarte proşti, pentru că fiecare dintre noi ştie că pe linia asta nu trece nici un transport de provizii spre front.

Pe la miezul nopţii vine o locomotivă care aduce mâncare caldă: mazăre cu carne de vită. Tacâmurile trebuie să le împrumutăm de la trupeţii de la calea ferată după ce aceştia au mâncat, pentru că nu am luat în calcul o asemenea surpriză. Mâncarea e foarte gustoasă. Niciodată nu mi-a lipsit mai tare tutunul decât în timpul deszăpezirii ăsteia. Câteva fumuri m-ar fi pus pe picioare imediat. Dar de o pauză mai lungă nu poate fi vorba, fiindcă deja

încep să ne îngheţe picioarele. Aşa că, după ce mâncăm în grabă, ne întoarcem la treabă. O, de-am mai putea măcar striga: *schipp-schipp-hurrah*![46], dar nu mai avem chef. Tabloul în care ne găsim s-ar putea intitula „Siberia“. Într-adevăr, peisajul e siberian. Nu se vede nimic altceva decât calea ferată pe care am deszăpezit-o în spate, linia de telegraf, coşmelia paznicului şi o parazăpadă amărâtă, pe care viscolul nici n-a băgat-o în seamă… În rest, uriaşa întindere albă, pe care luna îşi aruncă palidele ei raze.

Singura mea mângâiere este că Franta trebuie să dea zăpada cot la cot cu mine, aşa că se amuză, cum îi e obiceiul, de felul în care lucrez eu. De la prima lopată poţi să-ţi dai seama dacă cineva se ocupă sau nu cu datul zăpezii în civilie: trebuie doar să-l compari pe Franta cu rezervistul Heinz… Adam Smith ne-a lămurit care este rostul diviziunii muncii. Un pastor nu are pur şi simplu ce căuta la datul zăpezii. Pe la patru apune luna, la cinci se crapă de ziuă, iar la şase se ivesc primele raze peste noianul de omăt. Ele ne aduc în inimi şi primele licăriri de umor: camaradul Heinz ne înviorează cu snoavele lui rostite în dialectul din Königsee. La fiecare troian de patru metri lucrează opt oameni. Zăpada trebuie îndepărtată în etape. Când, la ora 6, soseşte trenul, ne credem eliberaţi, dar mai-marele trupeţilor de la calea ferată, cel cu accentul berlinez, nu ne lasă să ne suim până nu terminăm şi ultimele cărări, ca să poată anunţa: „A fost deszăpezită linia fix până la mila cutare.“ Subofiţerii mai primesc de la el o lecţie: „A trebuit să daţi şi voi la lopată, că doar n-aţi venit numai ca să vă uitaţi şi să mâncaţi. Aţi lucrat şi voi toată noaptea, că altfel aţi fi îngheţat. Dar, cum a dat o geană de lumină, aţi şi lăsat lopeţile din mâini, pentru că, vezi Doamne, munca asta ar fi sub demnitatea voastră.“

În fine, la ora 7 dimineaţa se termină acţiunea şi avem voie să ne urcăm în tren. În gara Hagieni vedem cât de multă zăpadă au dat bieţii ţărani. Zăpada ajunge acolo până la marginea de sus a ferestrei vagonului, aşa încât, când trecem pe acolo, se face întuneric în tren. Oricum, au fost curăţate numai liniile cele mai importante. Apoi trebuie să facem din nou pe jos drumul din gara Feteşti până în sat. Abia spre ora 10 ajungem acasă. Punem pe uşă o tăbliţă cu inscripţia bilingvă: „Wir sind nicht zu Hause / *Nu suntem acasă*“. Apoi încuiem şi ne băgăm în pat.

— Feteşti, 3 martie 1917 —
„UNITATEA DE SECŢIONARE SUBACVATICĂ“ – MUNCITORI CIVILI NEMŢI – DEZMEMBRAREA MARELUI POD – PEISAJ MELANCOLIC – iluzie optică

Aşa cum am bănuit, la ora 4 după-amiază vine ordonanţa şi bate la uşă. Ne facem că n-auzim. În ciuda a ceea ce e scris pe tăbliţă, el urlă prin uşă că trebuie să plecăm iar să dăm zăpada. Nu răspundem nimic, dar socotim că cel mai bine ar fi s-o ştergem de-acasă. Fac o plimbare până la pod, unde mă uit la operaţiunile uimitoare ale aşa-zisei „Unităţi de secţionare subacvatică“. (Acestei trupe i se putea spune şi „unitate de pionieri“, dar probabil că denumirea „unitate de secţionare subacvatică“ i-a plăcut mult comandantului. E imprimată pe toate uneltele trupei. În felul acesta, oştirea germană s-a îmbogăţit cu încă o trupă de intervenţii speciale.) Urcaţi pe drugii de sus, oamenii taie cu lampa de oxigen podul bucată cu bucată. E o muncă periculoasă să stai cocoţat deasupra fluviului. E semnificativ faptul că cei care manipulează lămpile de oxigen nu sunt soldaţi, ci muncitori civili germani foarte bine plătiţi, solicitaţi special în acest scop. Nimeni nu s-ar încumeta la o treabă aşa de primejdioasă în schimbul soldei de cincizeci şi trei de pfenigi pe zi. De altfel, cu conducerea operaţiunilor de dezmembrare a podului nu este însărcinată USS („Unitatea de secţionare subacvatică“ – armata s-a îngrijit şi de abreviere), ci *Maschinenfabrik Augsburg-Nürnberg*[47]. Jerbe luminoase de oxigen creează, spre seară, un spectacol minunat. E ca şi cum podul ar fi iluminat pentru ultima oară. Fierul vechi trebuie să valoreze câteva milioane de mărci, dar dezmembrarea costă şi ea o jumătate de milion, iar schela de lemn, o sută de mii. Aşa mi se spune pe şantier. În fiecare zi se taie cu hărnicie, aşa încât în scurt timp întregul pod va zăcea, desfăcut în bucăţi, pe mal. La urmă, se va tăia şi sub apă. (Comandantul ar fi trebuit să-şi denumească trupa „Unitate de secţionare supra- şi subacvatică“, pentru că nu se taie numai sub, ci şi deasupra apei.)

Franta nu s-a putut abţine să nu dea o raită prin sat şi, în felul acesta, a dat nas în nas cu plutonierul, care i-a înmânat lui şi, prin el, şi mie ordinul să mergem din nou, la noapte, la deszăpezire. A făcut rost pentru fiecare din noi de o porţie suplimentară de o jumătate de livră de cârnaţi, aşa că nu ne

rămâne nimic de făcut decât să plecăm în marş la deszăpezire pe drumul înspăimântător spre gară.

Drumul e mai bun astăzi, pentru că zăpada a îngheţat. O melancolie adâncă domneşte peste zarea îndepărtată. Acum, în amurg, linia orizontului se şterge şi urcă spre cer. Dacă n-am vedea liniile de telegraf, ne-am putea crede călători prin nori, atât de nepământească şi de ruptă de lume e preajma. Nu vedem înaintea noastră nici gara, nici satul înapoia noastră. Melancolie e şi înlăuntrul nostru. Franta vorbeşte despre planurile lui scriitoriceşti, eu îi dezvălui tot felul de lucruri ce-mi stau pe suflet. Ce-o să mai facem noi, dacă ne-om întoarce sănătoşi acasă? Ne gândim însă şi la moarte şi ne dăm unul altuia adresele la care eventualul supravieţuitor să ducă teribila veste. Ei, dar ce se aude? Un zumzet şi un strigăt sfâşie liniştea adâncă. „Lupi!“, zice Franta şi pune mâna pe armă. „Gâşte sălbatice“, spun eu. Departe în spate, unde pământul urcă la cer, vedem cum se târăşte prin zăpadă o omidă întunecată. Stăm pe loc. O fi vreo haită de lupi? Am tot auzit povestindu-se despre lupi în ultima vreme, pentru că sătenii au pus adesea pe fugă aceste animale tot mai îndrăzneţe. Chiar aşa, ce poate fi? Omida se apropie din ce în ce mai mult, se răsuceşte şi vine şerpuind spre noi, prin zăpadă. Lupi nu pot fi pentru că aceştia s-ar vedea ca nişte puncte distincte. Mergem mai departe şi, după un timp, ne oprim. Monstrul continuă să se apropie de noi şi să facă cu puternicul său cap aceleaşi mişcări şerpuitoare prin zăpadă. Apoi ne dăm seama că de fapt nu vine spre noi, ci rămâne în acelaşi loc. Totul e doar o iluzie optică creată de lumina difuză a amurgului pe întinderea nesfârşită şi orbitoare de zăpadă. Trebuie că e o ridicătură de pământ îndepărtată, iar strigătul e într-adevăr al unor gâşte sălbatice, care însă nu se lasă zărite.

Cum nu ne-am prea grăbit, ajungem, din fericire, puţin după plecarea trenului. La postul de pază al gării îl întâlnim pe căprarul Tischer, care i-a condus pe ceilalţi soldaţi la tren. Ne spune că, de data aceasta, a putut strânge numai douăzeci de oameni, dintre care nici un subofiţer, pentru că toţi s-au declarat bolnavi. Ne sfătuieşte prietenos să ne întoarcem acasă şi să nu încercăm să prindem trenul din urmă cu vreo locomotivă, aşa cum ne aşteptam. Zis şi făcut. Abia pe la unsprezece noaptea ajungem, rupţi de oboseală, acasă, fără să fi dat nici o lopată de zăpadă.

— Feteşti, 4 martie 1917 —

MÂNĂM BOII – TRANSPORTĂM GRÂNE – MOINĂ – UN COPIL VOLUNTAR DE RĂZBOI

Suntem extenuaţi şi ne doare tot corpul. Şi toate astea din pricina unei singure nopţi de deszăpezire şi a unui drum de douăzeci şi opt de kilometri! Ce ne-am face dacă ne-am petrece toate nopţile în tranşee? Deocamdată însă nu e cazul. Franta primeşte, în calitate de „spiritual de serviciu“, ordinul să meargă la Ţăndărei la înmormântarea unui camarad răpus de tifos exantematic, iar mie mi se porunceşte să mân boii, în măsura în care mi-o permit îndatoririle de la tribunal. Mi se încredinţează comanda a douăsprezece care cu boi, ca să transport grânele din dispensarul transformat între timp în magazie într-o altă magazie de la celălalt capăt al satului. Asta pentru ca dispensarul să fie din nou dat în folosinţă, în cazul în care tifosul va ajunge, Doamne fereşte!, şi la noi: în România, boala seceră mii de vieţi în această perioadă a anului. La Călăraşi, oraş situat la şaizeci de kilometri de noi, a făcut deja ravagii printre trupele turceşti.

Treaba cu ţăranii şi cu boii merge foarte încet. Trag şi unii, şi ceilalţi de timp. Nu-i, de altfel, nici o grabă. O să dureze mult şi până când grânele vor fi încărcate pe şlepuri, ca să fie apoi transportate pe Dunăre în sus. Şi e cam acelaşi lucru dacă cerealele sunt adăpostite până atunci într-o magazie sau în cealaltă. Fiecare ţăran caută să încarce cât mai puţini saci în căruţa proprie. Boii trebuie cruţaţi, fiindcă nu prea au ce să mănânce. Din când în când ţăranii trebuie luaţi tare ca să nu se lenevească de tot. Apoi trebuie să avem grijă să nu-şi hrănească boii cu grânele pe care le au de transportat. O clipă de neatenţie numai, şi îi şi surprinzi asupra faptului. Dacă ar fi de capul lor, puţine bucate ar mai ajunge în magazie.

Astăzi începe să se înmoaie vremea. Soarele şi vântul dinspre sud-vest au făcut deja treabă bună. Către seară începe să şi plouă zdravăn. Străzile sunt inundate din pricina topirii nămeţilor: e tot o baltă de la un capăt la altul al satului. Dacă vrei să traversezi, nu-ţi rămâne nimic altceva de făcut decât să intri de-a dreptul în apă. Mulţi săteni merg deja desculţi. Femeile şi fetele îşi ridică fustele îngrijorător de mult când trec pe stradă. O tânără îi amuză pe soldaţi: aleargă desculţă prin apa rece ca gheaţa şi îşi sumecă fusta până sus la coapse. Şi ori de câte ori sare peste câte o baltă mai mare, scoate

ţipete de bucurie. Se distrează astfel de una singură.

Ajunge, în sfârşit, şi mult aşteptatul tren de la Bucureşti, din păcate însă fără corespondenţă. Aceasta a rămas blocată în Ungaria, aşa că o s-o aşteptăm încă mult şi bine.

Mă simt foarte singur fără Franta. Stau plictisit în odaia noastră. N-am mai fumat nici o ţigară de patru zile, n-am mai citit un ziar de mult… Îmi omor puţin timpul cu ordonanţa companiei, voluntarul Schorler. Are acum şaisprezece ani. S-a înrolat în 1915, la paisprezece ani, minţind că are cincisprezece. Îşi terminase şcoala cu doar o jumătate de an înainte să intre în armată. Îmi povesteşte cât de greu i-a fost să-şi şteargă din minte toate grozăviile pe care le-a văzut la Verdun şi pe Somme. Nu-i poate ierta tatălui său că i-a dat binecuvântarea să se înroleze voluntar. Oare se va ajunge până acolo ca şi în Germania majoritatea tinerilor să spună, ca acel ceauş turc, că, din 32 de ani de viaţă, 12 şi i-au petrecut pe front?

— Feteşti, 10 martie 1917 —

CÂND SE FACE PACE? – O FAMILIE ÎNDURERATĂ – AGAPĂ PENTRU PLUTONIER

În fiecare dimineaţă mă întreabă ţăranii dacă nu se mai face odată pace. Le spun, pentru a nu ştiu câta oară, că anul acesta nu ne putem gândi la aşa ceva, mai ales că America s-a pus împotriva noastră. Se jeluiesc şi se plâng că n-o să-şi poată cultiva pământurile lor şi ale boierului, care se găsesc la o distanţă de cincisprezece kilometri de sat. Nu sunt oameni să le însămânţeze. Tinerii care n-au dezertat şi s-au întors acasă sunt încă în Moldova. Pentru ei e întâia primăvară în război. Îi asigur de ajutorul autorităţilor militare germane.

În sfârşit a sosit poşta, trei vagoane pline: un munte de scrisori, ziare, ilustrate, pacheţele, care se citesc, se mănâncă şi se fumează cu mare voluptate. Primesc şi primul foileton pe care l-am publicat în ziarul local din Jena despre plecarea noastră din Germania. Franta aduce mari elogii producţiei mele scriitoriceşti şi o citeşte peste tot locul.

Am găsit de cuviinţă să-l invităm pe plutonierul nostru la o agapă. Soseşte punctual şi dă, plin de curaj, iama în meniul zilei. Franta a lăsat frâu liber tuturor nuanţelor bucătăriei austriece. Mai cu seamă sosurile dau

măsura măiestriei sale culinare. Meniul e următorul:

Limbă de viţel cu sos de roşii à la Feteşti – Vin de Drăgăşani
Gulaş de Seghedin cu varză – Coniac
Raţă sălbatică în sos de vin – Vin Ştirbey
Plăcinte româneşti – Cafea cu lapte şi zahăr

Raţa are un gust minunat de vânat. După ospăţ urmează un concert de armoniu: „Phantasia“ din *Meistersinger*, „Corul pelerinilor“ din *Tannhäuser*, *Cavalleria rusticana*. Masa festivă s-a ridicat, aşadar, la nivelul gradului mai-marelui companiei.

Seara primim vizita soţilor Negrea şi a unei femei mai în vârstă, rudă cu ei. Toţi au chipurile îndurerate, de parcă ar fi împovăraţi de un destin sumbru. Fiecare dintre ei ţine în mână câte un obiect pe care vor să mi-l dea de cum intră în casă. Par să mă ia drept servitorul lui <„domnul popa“>, cum îi zic ei lui Franta. E vorba de ouă, slănină şi o sticlă de lapte. Intră cu sfială şi se aşază pe scaune numai după îndemnuri repetate. Când Franta îi întreabă ce vânt îi aduce, izbucnesc toţi trei în lacrimi: le-au luat-o pe Florica şi au dus-o la Bucureşti, ca să se caute şi să se vindece la spitalul Colentina. „Am doi ochi în cap“, spunea doamna Negrea, „aş fi văzut cu siguranţă dacă Florica ar fi intrat în vorbă cu vreun bărbat. Copilul e neprihănit ca un înger. Cum poate fi atunci vorba de o boală ruşinoasă?“

Franta a dovedit deja astăzi cât de bine se pricepe să se îngrijească de trup: acum îi pot admira şi abilităţile de îngrijitor al sufletelor. În ciuda cunoştinţelor sale sumare de limbă, reuşeşte cu uşurinţă să liniştească familia şi s-o convingă că Florica lor nu va păţi nimic rău la Bucureşti. Promite că o va scoate cât de repede poate din compania mizeră în care se află şi că o va aduce înapoi la părinţii ei. La spitalul Colentina se tratează drojdia prostituţiei din Bucureşti. Încredinţat, Negrea ne pune zilnic la dispoziţie proviziile sale de ouă, untură şi lapte. Să spunem numai de cât avem nevoie.

Întâmplarea face ca, în scurtă vreme, să ne viziteze dragul nostru camarad, farmacistul Kehrmann din Pössneck. Până acum a fost, ca subofiţer, comandant local al comunei Şocariciu, unde a dus-o ca în *O mie şi una de nopţi*. Se pare că acolo au făcut mai multe progrese decât noi în

studierea sufletului neamului românesc, mai cu seamă în cunoaşterea teoretică, dar şi practică, a sufletului româncei. Franta şi cu mine facem ochii mari: vasăzică sunt şi posturi mai bune decât al nostru. Kehrmann e gras, bine hrănit. Acum e detaşat ca farmacist la Bucureşti. Îl punem să jure că va face tot ce poate pentru Florica.

— Feteşti, 13 martie 1917 —
MUTAREA – UN RĂNIT DE RĂZBOI –
ÎN GAZDĂ LA ŞTEFANA

Astăzi ne punem în aplicare planul de mutare. Cu toate că ne leagă multe amintiri dragi de căsuţă, neajunsurile sunt totuşi destul de mari şi poate că le-am mai fi putut îndura un timp, dar, de vreme ce încă nu suntem doriţi în tranşee, trebuie să ne facem rost de ceva mai mult confort. De fapt ce ne lipseşte? Pe scurt, ne lipseşte o femeie în casă. Când trăieşti mai multă vreme în burlăcie, îţi dai seama că Dumnezeu nu a făcut femeia degeaba. De aceea şi avem o coastă mai puţin în trup, şi anume cea pe care părintele ceresc i-a luat-o lui Adam. Franta îşi dă zilnic osteneala să facă de mâncare, pentru că ce primim la popotă este de nemâncat. Ca atare, a trebuit să sparg lemne în fiecare zi. După ce am pus pe foc gardul care separa grădina de curte, l-am luat pe cel de la stradă, apoi coteţul de găini şi cocina. Şi pătulul nou-nouţ a trebuit doborât. Acum sunt pe punctul de a da jos şi hambarul, treabă periculoasă din pricina grinzilor care se pot prăbuşi în orice clipă. De la bun început, camarazii au făcut un inventar al mobilelor din casă, alcătuit din comode şi dulapuri ce urmează să fie puse pe foc. Pascal o să rămână uimit, când o să se întoarcă acasă la sfârşitul războiului. Chiar dacă acum ar mai fi ceva lemn, totuşi lipsa lui va deveni acută în curând. În plus, nu pricep de ce trebuie să sparg zilnic lemne, în timp ce ţăranii lenevesc fără griji. Şi spălatul rufelor şi curăţenia, îndeletniciri care mi-au revenit tot mie după plecarea lui Vieweg, o să mă dea gata în curând. Soba şi hornul sunt tot mai părăginite. În aceste condiţii, invitaţia vecinei noastre din stânga, doamna Ştefana Cucu, de a ne muta la ea soseşte la ţanc. Are o cameră înzestrată cu două paturi, covoare, pături şi perdele şi ne asigură că o să fim mulţumiţi şi de mâncarea ei. Bărbatul ei, Mitache Cucu, o să taie lemne, o să facă focul şi alte treburi, atât cât îi va îngădui sănătatea. Deşi civil, e rănit

de război, merge în baston şi suferă de nervi de când l-a atins, în noiembrie trecut, un obuz german. Într-adevăr, la răniţii de război nu ne-am mai gândit deloc. Mitache e primul pe care îl vedem de când am plecat din Germania. Suntem în război şi nu vedem răniţi. În fine, să nu ne plângem de aşa ceva!

De bună seamă, motivul pentru care Ştefana ne invită cu atâta prietenie să stăm în gazdă la ea nu este cu totul gratuit: ne spune că vrea să se asigure că nu vor fi încartiruiţi în gospodăria ei soldaţi bulgari. Cum nu stă departe de bacul cu care trec spre Dobrogea trupele bulgăreşti, Ştefana a avut adesea ghinionul să găzduiască ofiţeri bulgari. De curând a trebuit să primească un general de brigadă, însoţit de nu mai puţin de cinci huidume. Ăştia s-au instalat cum le-a venit şi nu s-au dat în lături să-şi bage mâna prin lucrurile ei. Nu s-au sfiit nici să se urce cu cizmele în pat. Aşa că, se gândeşte Ştefana, deşi n-o spune, <„domnul popa“> o s-o sprijine în toate greutăţile care se ivesc zilnic într-o ţară ocupată, pentru că e pe deplin convinsă că influenţa lui Franta este enormă. Habar n-are că, de fapt, suntem amândoi nişte soldaţi de rând.

Ne mutăm aşadar la ea, dar păstrăm vechiul cvartir drept „casă de oaspeţi“, pentru situaţia în care nu vom avea unde să gătim în voie.

— Feteşti, 14 martie 1917 —
STUDENTUL LA DREPT TENKOV – ATOTPUTERNICIA TRADUCĂTORULUI

La audieri ne folosim de serviciile de traducător ale unui student român la Drept, Anton Tenkov. Este un dandy din Bucureşti, simpatia tuturor drăguţelor din sat. Nici în pauzele de lucru nu-şi uită profesiunea, pentru că l-am găsit adesea într-un colţ al comandaturii, studiind de zor din Caius şi din Ulpianus. Juriştii români se concentrează mai mult pe studiul dreptului roman decât ai noştri. În Germania n-am văzut nici un student la Drept care să-i citească pe Gaius şi pe Ulpianus în original. La audieri învăţ foarte bine româneşte şi pot să-mi dau seama când Anton nu traduce perfect depoziţiile. Ştie şi el că nu poate să dea în mod intenţionat traduceri false fără ca eu să nu bag de seamă.

Astăzi trebuie să-l audiem chiar pe traducătorul nostru. Locotenentul Stöcker produce un denunţ cuprinzător în care îl acuză de luare de mită şi

de conduită frivolă – acuzaţie cu atât mai gravă cu cât Anton este prizonier – şi face aluzii la sumele mari de bani de care acesta dispune. În timpul interogatoriului, Anton este foarte nervos, dar tăgăduieşte că ar fi primit vreun cadou în bani, alimente sau haine. De fapt, ar fi primit numai o cămaşă veche de la o ţărancă, dar instanţei nu i-a fost înaintat denunţul acesteia. Totuşi, în privinţa atenţiilor, lucrurile nu sunt chiar atât de curate. Anton recunoaşte că are unsprezece mii de lei, dar spune că nu a obţinut banii din mită, ci că-i avea asupra lui când a fost luat prizonier. Maică-sa i i-ar fi cusut în căptuşeala mantalei când a plecat la război.

Tentaţia unui traducător de a se lăsa mituit este însă foarte mare, fiindcă la mila lui stă toată populaţia asta sfioasă şi neajutorată care nu înţelege boabă nemţeşte. O petiţie sau o plângere are succes numai dacă traducătorul o prezintă cum trebuie ofiţerului german. De altfel, românii s-au obişnuit deja de mult să nu primească nici un serviciu gratuit din partea funcţionarilor publici.

În ceea ce priveşte mita, lui Anton nu i se poate imputa nimic concret. Locotenentul Bachmann nu continuă cercetările, pentru că Anton e foarte bine văzut şi de el, şi de maior, însă aceşti doi domni nu au relaţii prea bune cu locotenentul Stöcker. Intră apoi în discuţie traiul deşucheat al lui Anton. El recunoaşte fără şovăială că are o legătură cu Mărioara, „aşa cum s-a putut deja convinge domnul locotenent“. Apoi tânărul trece în ofensivă şi declară că e folosit să aducă fete din sat ofiţerilor austro-ungari aflaţi în trecere, iar că ofiţerii germani, mai ales domnul Zahlmeister… Aici Bachmann îi taie vorba, după care povesteşte amuzat ce belele a avut Anton cu o fată pe care i-a plasat-o unui ofiţer austro-ungar. Respectivul a refuzat-o pentru că nu era prea frumoasă, iar ea i-a cerut lui Anton bani de întors acasă.

Spre sfârşit instanţa l-a mai întrebat pe tânăr de unde a primit atâtea sticle de coniac, pentru că în fiecare dimineaţă, la ora 9, duhneşte de la o poştă a alcool, cu toate că la faţa locului nu se vând băuturi alcoolice. Anton spune că i le trimite maică-sa în fiecare săptămână din Bucureşti printr-un soldat neamţ. Tânărul e achitat. În privinţa acuzaţiei de comportament imoral, Bachmann decretează că nu se poate vorbi despre desfrâu, de vreme ce Anton a avut de-a face numai cu o fată. Ăsta e cel mai important argument.

La terminarea şedinţei, Bachmann îmi mulţumeşte pentru activitatea mea de grefier, care se şi încheie cu această ocazie. Conducerea batalionului se mută la Slobozia, dar eu va trebui să rămân aici, întrucât compania are nevoie de toate energiile disponibile. Mie îmi convine, pentru că rămân cu Franta.

— Feteşti, 15 martie 1917 —
FĂINĂ PENTRU TRUPĂ ŞI FĂINĂ PENTRU OFIŢERI – „A ARANJA“ – NIMIC FĂRĂ BILET – ALINIEREA BOILOR – UN POST DE GARDĂ SINISTRU

Ştefana nu s-a înşelat în privinţa noastră. Avem grijă de ea în toate privinţele. Numai o politică de tip *do ut des*[48] rezistă în timp. Azi îi şi aduc o sută cincizeci de kilograme de porumb, mai multe funii de ceapă mare şi douăzeci şi cinci de kilograme de făină pentru ofiţeri. Un camarad, care e morar la moara din Milescu, ne povesteşte că făina pentru trupă este cernută de două ori, pe când cea pentru ofiţeri de cinci ori. Apoi o las pe Ştefana să strămute cele treizeci şi două de găini ale noastre în coteţul ei. E din cale-afară de bucuroasă, cu atât mai mult cu cât bulgarii i-au mâncat toate găinile. Pe urmă „aranjăm“ ca Mitache să primească lemne. Cuvântul „a aranja“ capătă o mare importanţă în discuţiile noastre de zi cu zi. „Gerhard, aranjează tu cu găinile.“ „Franta, aranjează tu cu pâinea.“ Aşa ne îndemnăm reciproc. Astăzi, Franta „a aranjat“ cu lemnele. „Aranjarea“ asta nu implică nici un efort, deoarece constă în simpla aşternere a unor cuvinte pe o bucată de hârtie. „Biletele scrise“ joacă un rol important în România. Nimic nu se face fără bilet, de aceea la nimic nu se uită românul cu mai mare evlavie decât la un bilet, mai ales dacă el însuşi nu ştie să scrie. Lemnele se procură gratis din pădurea comunală numai contra unei adeverinţe eliberate de comandatură. În pădure a fost postat un poliţist român. Cum acesta nu ştie să citească, primeşte cu sfinţenie orice bilet scris, care arată mai acătării. Franta „aranjează“ astăzi cu lemnele, scriind pe un bilet : „Am nevoie de nişte lemne. Rezervist Sindig.“ Mitache îşi înhamă bălanul la căruţă, pleacă la drum cu biletul ăsta nevinovat şi se întoarce acasă cu o ditamai grămada de lemne de foc. Franta scrie apoi şi alte bilete cu acelaşi text, cu care se procură alte şi alte care cu lemne. Ştefana îşi aduce şi vecinele, care au şi

ele nevoie de celebrele bilete şi pentru care îşi arată recunoştinţa anticipat.

În timp ce Franta se ocupa odată cu scrisul biletelor, Ștefana l-a rugat să-i scrie unul care să-i înlesnească soţului ei o vizită la un doctor neamţ. Franta „aranjează“ şi asta, scriindu-i o scrisoare afabilă medicului de batalion Schrammen, pe care îl cunoştea deja de acasă. Acesta l-a consultat, într-adevăr, pe Mitache şi i-a prescris o doctorie. Ștefana s-a bucurat tare. Blocul de scris al lui Franta şi stiloul lui sunt, pentru ea, obiecte magice. Cine ştie ce fel de bilete o să mai scrie ele…

Munca noastră constă în supravegherea transportului de cereale, pe care îl fac ţăranii cu carele cu boi. Dacă se întâmplă cumva ca o magazie să fie, în sfârşit, plină, vine imediat un ordin de sus să o golim şi să mutăm grânele în altă magazie. De parcă singurul scop al acestor ordine ar fi să dea de lucru boilor, ţăranilor şi soldaţilor. Cu siguranţă, grâul şi porumbul nu se înmulţesc, pentru că boii, flămânzi, mai mănâncă pe ici, pe colo, iar din sacii de proastă calitate curge pe jos o cantitate suficientă ca să astâmpere foamea ciorilor. Pe comandantul companiei noastre, locotenentul Stöcker, nu-l vedem cu săptămânile. Comanda transportului de cereale o lasă în seama „ofiţerului de ordonanţă“, sublocotenentul Mehlert. Acesta a rechiziţionat o trăsură boierească cu doi căluţi şi apare cu ea din senin în orice loc şi la orice oră, până în cele mai îndepărtate colţuri ale comunei. Ţine foarte mult ca boii şi atelajele de boi să circule în bună rânduială pe stradă, unele în spatele celorlalte. În privinţa asta soldaţii noştri trebuie să-i şmotrească aprig pe ţărani. Sarcină grea, pentru că boii sunt animale încăpăţânate şi ies adesea din rând fără permisiune. Când Mehlert trece astăzi în trap întins pe lângă coloana de care, o pereche de boi îi iese înaintea cailor şi îl face să se oprească. Omul sare mânios din trăsură şi îi ţine soldatului care conduce convoiul o morală zdravănă despre „lipsa de disciplină“.

Pe când ne adunăm noi seara binişor acasă, primim ordinul să mergem la postul de gardă din gară. Trebuie, aşadar, să dăm „salonul“ nostru pe un post de gardă. Cotrobăim după căşti şi arme şi îl punem pe Mitache să înhame caii ca să ne ducă la gară, nu însă înainte de a atârna o tăbliţă pe casă pe care scriem că e cvartir rezervat, ca s-o scutim pe Ştefana de alte încartiruiri. Hotelul Comercial în care e instalat postul de gardă lasă o

impresie jalnică. Aproape toate geamurile sunt sparte de obuze, iar mobilierul e jefuit. Pe lângă gară mai sunt câteva case, toate însă abandonate de populaţia civilă. Sunt casele muncitorilor de la calea ferată, care au trebuit să plece cu armata română. Au dispărut şi animalele din gospodării: nici vaci, nici oi, nici capre, nici măcar câini nu mai sunt de văzut la faţa locului. În clădirea gării s-a instalat un detaşament de soldaţi feroviari nemţi. Din pivniţa hotelului auzim ţipete de femei. „Sunt «femeile sălbatice»“, ne lămuresc camarazii, „persoane fără adăpost de sex femeiesc, care trăiesc aici din resturile de la popota feroviarilor. Ele sunt singurii civili de aici.“ În jur, nu se zăreşte nici un copac, nici un tufiş, nici o biserică, nici o şcoală, nici o prăvălie. Privirea rătăceşte în depărtări necuprinse prin Câmpia Bărăganului, netedă ca-n palmă.

Dormim şase oameni într-o cameră pe priciuri. Printre camarazi sunt doi oameni de 47 de ani care fac de gardă aici de la întâi ianuarie. Au liber douăzeci şi patru de ore, dar nu au voie să se îndepărteze, aşa că nu-şi pot aduce de mâncare din sat: sunt aşadar consemnaţi la hrana mizerabilă de la popota feroviarilor. Următoarele douăzeci şi patru de ore şi le petrec în patru gărzi de câte două ore fiecare în gară, chiar dacă nu au nimic de păzit. În afară de „femeile sălbatice“ nu au de-a face decât cu militari. Aceşti doi bărbaţi mai în vârstă sunt cu totul îndobitociţi din pricina îndatoririi pe care o au de îndeplinit. Unul din ei vorbeşte îndelung cu sine însuşi. Zice, de pildă: „Aş putea fuma o pipă.“ După care: „Fumatul mai poate aştepta.“ Înainte de culcare se roagă cu voce tare să fie izbăvit de locul acesta înspăimântător. Cu nişte camarazi atât de simpatici, abia aşteptăm să ne cărăm din pustietatea asta.

— Gara Feteşti, 17 martie 1917 —

MEDITAŢII NOCTURNE – CUM AJUNGE UN REZERVIST PRUSAC SĂ SEMENE CU UN BOU

Postul de gardă din gară e nebunie curată! Aici nu se întâmplă absolut nimic. Ne e dor de satul nostru. Zilnic se manipulează patru trenuri de persoane: dimineaţa, unul de la Bucureşti, altul înapoi după-masa şi, la aceleaşi ore, unul de la şi, respectiv, spre Ţăndărei. Cine nu e de jurnă merge pe peron la venirea fiecărui tren, ca să vadă măcar nişte oameni la

faţă. Franta nu vine cu mine astăzi la tren, cu toate că trece un general neamţ, întâmpinat pe peron de toată colonia militară din Feteşti. L-am trimis pe pastor în sat ca „să aranjeze“ cu plutonierul să ne scape de iminenta idiotizare. Revine cu promisiunea că mâine ne putem întoarce. Astăzi stau de gardă între unu şi trei la prânz, între şapte şi nouă seara, apoi între unu şi trei noaptea şi între şapte şi nouă dimineaţa. În timpul gărzii se consumă o cantitate importantă de resurse morale. Câte gânduri negre nu-ţi mai trec atunci prin minte! Ajungi să te simţi prost ca boul. Aşa cum cară el, fără sens, grânele dintr-o magazie într-alta, la fel de fără sens păzim noi calea ferată de nişte terorişti care nu vin şi nu vor veni vreodată. Şi aşa cum un bou nu-şi poate lepăda jugul, la fel nu-şi poate lepăda ostaşul mantaua verde şi casca. Totuşi, boul e mulţumit când îşi primeşte nutreţul, dar omul e mistuit pe dinăuntru când stă singur într-un post în Europa de Est şi se lasă bântuit de gândul consecinţei ultime a acestei situaţii.

Să stai de gardă pare o îndeletnicire care predispune la lene, dar e de fapt o treabă mizerabilă, pentru că nu te poţi niciodată odihni în lege. De pildă, dacă ieşi din post la ora 9, până mai mănânci ceva, până mai sporovăieşti, te culci la 11. La 12:40 trebuie să te trezeşti, pentru ca la 1 fix să te prezinţi la post. Nici cu somnul dintre 3 şi 7 dimineaţa nu ajungi mult mai departe.

— Feteşti, 19 martie 1917 —

„APĂ MARŞ!“ – FRANTA, FEMEIE DE SERVICIU

Ordin de la Bucureşti: pretutindeni trebuie instruiţi oameni pentru combaterea incendiilor. Fruntaşul Tischer, în patrie comandant de pompieri, primeşte însărcinarea de a alcătui un detaşament de pompieri militari la Feteşti. Eu sunt căţărător. Ne învaţă, mai întâi fără apă, toate comenzile. Comanda „Apă marş!“ stârneşte de fiecare dată ilaritate. După ce suntem bine şmotriţi, urmează să lucrăm, pe bune, cu apă. Pentru exerciţiu, ni se spune că arde comandatura. O grupă dă fuga cu carul de apă la Borcea, alta, chiuind, cu tulumba pe uliţa mare din sat spre comandatură. Aici se face joncţiunea şi se aduc scările. Durează însă douăzeci de minute până ajunge la faţa locului carul cu apă de la Borcea. Nici o fântână nu e mai aproape decât Dunărea şi puţinele furtunuri pe care le avem nu ajung până acolo. Când, în fine, vine apa, toată lumea aşteaptă amuzată comanda lui Tischler:

„Apă marş!“ E un fiasco absolut, iar veselia creşte când, cu toată sudoarea oamenilor de la pompă, din furtunuri nu curge o picătură de apă. La o adică, comandatura ar fi ars din temelii, cu tot cu pompieri.

După numai o noapte de somn în frumosul nostru cvartir de la Ştefana, Franta este solicitat din nou: din pricina lipsei de oameni, trebuie să facă de gardă în cazarmă. Acolo se află şi arestul. Are de păzit o societate numeroasă de hoţi de cai români, contrabandişti din Dobrogea, foarte mulţi dezertori turci, o trupă de başbuzuci, ţigani, prostituate venerice, cerşetori, pierde-vară bulgari ş.a.m.d. Postul de gardă al lui Franta este în curtea interioară şi e instruit să fie atent ca deţinuţii să nu se sustragă de la îndeplinirea unor obligaţii şi ca acestea să fie săvârşite cu rigoare prusacă. Îi aduc, la pachet, cina, care constă din ouă, şuncă, slănină şi cafea, ca să se mângâie măcar cu ideea că mănâncă ceva mai de Doamne-ajută. Şi iată-l cum stă el tot timpul cu casca pe cap şi cu baioneta la armă într-o curte în care trage curentul şi în mijlocul societăţii ăsteia pestriţe faţă de care e mai înalt cu un cap, făcând de pază potrivit instrucţiunilor. Probabil că aceasta e ultima gardă pe care o va mai face în viaţa lui, pentru că visează la un post de pastor de etapă.

---

36. Citare aproximativă a primelor două versuri ale baladei *Prinz Eugen, der edle Ritter* (*Prinţul Eugeniu, nobil cavaler*), compusă de Ferdinand Freiligrath (1810–1876), pe muzica lui Johann Carl Gottfried Loewe (1796–1869). Textul citat de Gerhard Velburg este: „Heda Posten! Werdarufer/ Lust’ge Nacht am Donauufer!“, pe când originalul este: „Zelten, Posten, Werdarufer / Lust’ge Nacht am Donauufer“.

37. Vezi *supra*, nota 1, p. 58.

38. Ion I.C. (Ionel) Brătianu (1864–1927), şeful Partidului Naţional Liberal, prim-ministrul României în mai multe rânduri, începând din 1908. A negociat intrarea ţării în război, după menţinerea neutralităţii timp de doi ani.

39. Ion C. Brătianu (1821–1891), fondatorul Partidului Naţional Liberal, prim-ministru între 1876 şi 1888.

40. Aproximativ 750 de grame.

41. Prescurtări de la *garnisonsverwendungsfähig* (g.v.) „apt de serviciu în ganizoană“, respectiv *kriegsverwendungsfähig* (k.v.) „apt combatant“.

42. „Soldat fanfaron“, în limba latină în text, aluzie la piesa cu acelaşi titlu a lui Titus Maccius Plautus (254–184 î. Chr.).

43. *Sic*. Probabil „Veșnica pomenire“.

44. Actuala localitate Liepāja din Letonia.

45. În Roma antică, penaţii erau zeii căminului (*dii penates*), invocaţi mai ales în ritualurile

casnice.

46. Joc de cuvinte. În loc de *Hipp-hipp-hurra!*, soldaţii strigă *schipp-schipp-hurra!*, primele două exclamaţii reprezentând forma de imperativ de la verbul *schippen*, „a da zăpada“.

47. Celebră companie germană producătoare de autobuze şi camioane, formată prin fuzionarea la 1898 a două fabrici de maşini grele de la Nürnberg (fondată în 1841) şi Augsburg (fondată la 1840), cunoscută mai ales prin abrevierea MAN.

48. „Îţi dau ca să-mi dai“, în limba latină în text. Principiu religios în lumea romană care regla relaţiile dintre oameni şi zei.

— Feteşti, 21 martie 1917 —

DIN NOU, DESPRE MOARTE ŞI NAŞTERE ÎN CĂRUŢELE REFUGIAŢILOR – ÎNCERCARE DE MITUIRE – TRAI RUSESC – ORGANIZAREA ADMINISTRAŢIEI MILITARE DIN ROMÂNIA – FRANTA AJUNGE PRIMAR – GOSPODĂRIRE AUTOMATĂ

Sunt din nou repartizat la paza bacului. Nesfârşit e şirul de căruţe cu refugiaţi care vor să treacă pe malul celălalt, nesfârşită e şi jalea care îi însoţeşte: foamete, sărăcie, boală. Sus într-o căruţă trage să moară, învelit în cergi, un <„moş“>. Mai are doar o dorinţă: să moară şi să fie îngropat în Dobrogea, în pământul de acasă. Aparţinătorii lui mă duc la el şi mă imploră să dau ordin ca această căruţă să treacă înaintea celor din faţă. Aşa şi fac. Însă pe loc se şi înfiinţează alte patru-cinci grupuri care au şi ele bolnavi în căruţe. Îmi spun să trec pe la toate, ca să-i văd pe bolnavi cu ochii mei. În treaba asta nu mă pot băga pentru că nu am cum să decid cine e mai grav bolnav şi să reorganizez coada în consecinţă. Refuz să dau ascultare acestor nerozii şi întorc spatele femeilor foarte stăruitoare. Cu toate acestea, după ce le alung pe toate, se mai apropie de mine câte un tată de familie care vrea să-mi înmoaie inima cu bani. Mi se oferă douăzeci, cincizeci, o sută de lei ca să-i las să treacă dincolo, peste rând. Mituirea este aici un obicei atât de împământenit, încât nimeni nu se mai sfieşte de ea. Nu las să treacă în faţă nici măcar o căruţă cu o femeie „foarte însărcinată“. Las’ să nască liniştită în căruţă, pentru că dobrogencele sunt femei zdravene. Chiar dacă aş lăsa-o să treacă dincolo, tot în căruţă ar naşte, pentru că e din Kara-Omer[49] şi până acolo mai e drum lung. În afară de asta, pe loc ar veni la mine alţi patru-cinci viitori taţi cu aceeaşi rugăminte, iar eu, om simplu, nu mi-aş putea da seama cine va naşte mai iute. Aşa că îi zic fiecăruia, fără îndurare: <„Aşteapte, trece la rând.“>

Pe bietele bacuri nu încap decât două căruţe şi patru vite. Din pricina vântului şi a valurilor mari, încărcarea, descărcarea şi întoarcerea bacului de pe malul celălalt durează o oră. Şirul de căruţe creşte între timp continuu. Sunt familii care aşteaptă de trei săptămâni să treacă.

Statul-major al batalionului nostru se mută astăzi la Slobozia. Traducătorul Anton, care, în ciuda denunţului la adresa lui, nu a pierdut

nimic din simpatia şefilor, pleacă şi el. Deplasarea se face cu mai multe trăsuri. Într-una şade adjutantul cu „domnul Zahlmeister“ – aşa îi zic românii –, cel din urmă însoţit de o româncuţă frumuşică; în altă trăsură se află plutonierul batalionului Reimer şi traducătorul Anton, amândoi „prevăzuţi“ cu neveste de împrumut. Nu e acesta trai rusesc?

Controlul regiunii Feteşti îl preia astăzi comandatura de etapă nr. 281. Comandant de etapă este căpitanul de cavalerie Nielsen, care aduce cu el un întreg stat-major de ofiţeri, secretari, traducători şi experţi agricoli. De curând a fost instalat un subprefect român, care se va afla permanent sub controlul comandaturii de etapă. Aceasta se subordonează comandaturii de district de la Călăraşi, care acoperă teritoriul judeţului românesc Ialomiţa, ce cuprinde, pe lângă Feteşti, plasele Călăraşi, Ţăndărei, Lehliu şi Urziceni. La Călăraşi a fost reinstalat un prefect român. Prin urmare, administraţia militară germană se împleteşte organic cu administraţia românească.

Primarii primesc în sediile primăriilor organe de control germane, după ce acestea au fost confirmate de autoritatea trupelor de ocupaţie şi de instituţiile superioare româneşti. În satul Feteşti-Dudeşti, comandatura de etapă îl învesteşte în funcţia de controlor pe Franta. Aşa că el merge zilnic la primărie şi e cu o treaptă mai sus decât puternicul locului. Trebuie să supravegheze toată corespondenţa, tot ce intră şi ce iese. Ieşirile se fac numai cu contrasemnătura lui. Îi are în subordine pe toţi poliţiştii civili şi trebuie să le elibereze persoanelor de la 15 ani în sus nou-prevăzutele acte de identitate.

Cu toate că Franta a fost instalat abia astăzi, seara ştie deja tot satul că el a ajuns „primarul german de la Feteşti“, pentru că atunci se şi face o coadă de petenţi cu tot felul de cereri, plângeri în legătură cu rechiziţiile, chestiuni legate de impozite, de ajutoarele de război ş.a.m.d. Ei, oamenii nu vin cu mâna goală, ci, după obiceiul pământului, care cu o găină, care cu o legătură de ouă, care cu murături. Franta le promite tuturor, cu toată solicitudinea, că le va îndeplini dorinţele. Când să i se înmâneze darurile, el îi îndrumă pe oameni, cu gesturi pline de demnitate, la mine. Eu însă nu pricep imediat de ce anume trebuie să primesc găinile, brânza şi cine mai ştie ce şi îi trimit pe oameni cu aceleaşi gesturi la Ştefana, care îşi face veacul pe lângă uşă. Cei care vin mai târziu sunt deja avertizaţi să nu lase

nimic nici la „primarul german“, nici la mine, ci numai la Ştefana. Abia după aceea le luăm în considerare cererile.

Suntem foarte mulţumiţi de gazdele noastre, după cum şi ele vor fi mulţumite de noi. Trebuie doar să cerem şi se rezolvă orice. Oamenii fac multe lucruri din proprie iniţiativă, ne citesc dorinţele în ochi. Mitache sparge lemne, face mici comisioane, încălzeşte camera, iar Ştefana găteşte, spală, face curat, ne aduce ouă şi hrăneşte animalele.

— Feteşti, 25 martie 1917 —

VINE PRIMĂVARA – CONCERT DE PROMENADĂ – SLUJBĂ DE CAMPANIE – RECOMPENSĂ DE RĂZBOI

Iarna e înfrântă. Această duminică primăvăratică ne lasă să întrevedem farmecul sudului. Cerul se arcuieşte, albastru-pur, peste albia Dunării. Orchestra noastră poate în sfârşit să dea primul concert pe uliţa satului. Uhlendorf mânuieşte plin de încântare bagheta de capelmaistru şi se uită, după fiecare bucată, spre fereastra comandantului de etapă, ca să vadă dacă acesta îl bagă sau nu în seamă. S-a strâns un public numeros, deopotrivă militar şi civil. Plin de inspiraţie, Uhlendorf a ales să ne cânte, printre altele, şi „Kennst du das Land, wo die Zitronen blühen?“[50], în aranjamentul muzical al lui Thomas. În inimile noastre se strecoară melancolia. Şi astăzi ar fi o zi minunată pentru încheierea păcii. De ce nu se face oare pace odată? Ce să mai tot aşteptăm? La care Uhlendorf ne răspunde cu trompetele „Wir müssen siegen“. Da, într-adevăr, mai vrem să şi învingem!

Franta ţine, pentru prima oară, o slujbă de campanie. Voia să rostească o predică în biserica din Dudeşti. Paracliserul rânduise şi odăjdiile, pentru că nu putea concepe ca un popă, fie el şi neamţ, să nu predice în odăjdii, aşa cum se întâmplă în Dudeşti din vremuri imemoriale. Însă comandantul de etapă a binevoit să ordone că trebuie să fie o slujbă de campanie, care să se desfăşoare nu într-o biserică, cu altar, amvon şi bănci, ci într-un loc deschis, sub cerul albastru. Şi aşa se şi întâmplă. Franta predică înaintea întregii garnizoane, suit pe un dâmb din faţa cantinei, fără să se mai fi îmbrăcat în odăjdii.

În plus, avem parte de o bucurie duminicală cu totul neaşteptată: fiecare om primeşte douăzeci şi unu de lei recompensă de război pentru

participarea la cucerirea Bucureştiului. Cât primesc gradaţii nu se poate şti. Se presupune că generalilor le-au intrat câteva mii de lei. Aşa că oraşul a trebuit să plătească din greu. Nu ştiam că şi în armata germană li se dau bani ofiţerilor şi soldaţilor atunci când cuceresc o fortăreaţă sau torpilează un vapor. Credeam până acum că asta e doar o practică englezească. Mă rog, suntem oricum mişcaţi că suntem priviţi în felul acesta, cu toate că în Bucureşti am ţinut-o numai într-un chef.

— Feteşti, 26 martie 1917 —
NU POŢI FI SOLDAT DE MAI MULTE ORI –
PROFITORI DE RĂZBOI – NOTABILITĂŢILE SATULUI – PRIMĂRIA DUHNEŞTE A ŢUICĂ

Plutonierul mă citează la cancelarie. E vorba despre următoarea chestiune: comandatura de regiune mi-a trimis cinci ordine de prezentare la oaste. Primele trei au fost retrase la cerere, la al patrulea m-am încorporat. Ei, după acest al cincilea ordin ar fi trebuit să mă prezint în 3 martie la Weimar. Carevasăzică n-ar fi avut nimeni nimic de obiectat dacă nu m-aş fi supus celei de-a patra somaţii. Numai a cincea pare să fie o treabă serioasă. Cum la 3 martie nu m-am prezentat la Weimar, au trimis poliţia după mine acasă, la Jena, care a informat ulterior că sunt deja soldat în batalionul de rezervişti XI/35. Armata nu a dat crezare acestei informări – de când nu mai e crezută poliţia în Germania? –, ci a trimis ordinul aici la batalion, iar plutonierul m-a convocat ca să mă întrebe dacă eu sunt într-adevăr acel Velburg, încorporat la 2 octombrie în batalionul XI/35. Asta da, rigoare germană!

Nu am, din nou, nici o ocupaţie, deşi la bac e încă mare agitaţie. Cei doi camarazi cu care fac cu schimbul de pază sunt foarte fericiţi când nu mă arăt pe acolo. Mi-am dat deja seama că fac o mică bişniţă şi nu vreau să le tulbur apele. De altfel, mi s-a şi povestit despre tertipurile lor. Mă bucur că mai câştigă câte ceva, pentru că rezervistul Heinz are nu mai puţin de zece copii acasă, iar fruntaşul este şi el un sărăntoc. Las’ să facă şi ei odată pe profitorii de război! În afacerea lor eu aş fi în plus.

Astfel, am zilnic vreme să mă dedic preocupărilor mele ştiinţifice. M-am hotărât să învăţ temeinic româneşte, atât teoretic, din cărţile pe care mi le-

am procurat, cât şi practic, prin conversaţiile cu Ştefana şi Mitache. Şi la primărie, unde îl vizitez în fiecare zi pe Franta, învăţ câte ceva nou. E foarte plăcut la primărie. Franta e idolul mai-marilor comunei. Dă mâna cu toţi şi îi întreabă de sănătate de mai multe ori pe zi. Îi cunosc şi eu pe toţi acum. Acolo îl găseşti pe primarul Nicolescu, cel dintâi primar al satului, un om avut, proprietar al mai multor mori şi grădini de zarzavat şi al unui han, părinte al unor fete frumoase. De-a dreapta lui şade <„ajutorul“>, domnul Enescu, de meserie croitor. Tot acolo e şi <„notarul“>, un scribălău tipic şi, în fine, cel mai temut om, <„preceptorul“>. Funcţiile de primar şi de ajutor sunt neplătite şi deţinute pe perioada mandatelor electorale, în vreme ce notarul şi preceptorul sunt funcţionari de profesie, angajaţi pe viaţă în administraţia comunei.

La primărie e veselie mare. De câte ori te duci acolo, găseşti ceva de băut, fie <ţuică>, băutura naţională românească, fie coniac. Birourile sunt adesea atât de îmbibate de alcool şi duhnesc atât de tare, încât nu ştii dacă te afli într-o instituţie publică sau la cârciumă.

— Feteşti, 29 martie 1917 —

REFUGIAŢI ORĂŞENI – CUM VORBEŞTE CINEVA ÎN DIALECT SAXON FĂRĂ SĂ FI FOST VREODATĂ ÎN GERMANIA – REZERVISTUL CA TATĂ DE FAMILIE

Astăzi ajung la noi mai multe sute de refugiaţi orăşeni. Au fugit din Constanţa şi acum se întorc acasă. Nu au căruţe, ci îşi cară lucrurile în geamantane. Comandatura le acordă mai multă atenţie decât bieţilor refugiaţi ţărani: au fost transportaţi cu trenul, li s-au pus la dispoziţie căruţe rechiziţionate care să-i ducă de la gară la bac, s-a comandat telefonic un al doilea bac, ca să poată ajunge degrabă acasă. Cum astăzi nu e chip să fie cu toţii transbordaţi, se face pentru ei un cvartir special. Aceasta în vreme ce nimănui nu i-a trecut prin minte să-i adăpostească pe ţăranii care voiau să treacă dincolo în toiul iernii. Câteva domnişoare boite şi pudrate, cu ciorapii rupţi şi cu pantofi de lac s-au tot fâţâit pe la comandatură şi au înţeles că acolo trebuie tapat. Rezultatul a fost că refugiaţii ţărani, care aşteaptă deja de multă vreme să treacă, trebuie să aştepte acum şi mai mult din pricina lor.

Sunt adus să ajut la această importantă operaţiune. Eu însumi percep taxa la noul bac şi trec câte cincizeci de oameni odată pe malul celălalt. Printre ei sunt mulţi cu obârşii nemţeşti. Îmi atrage atenţia un domn în vârstă, care vorbeşte în dialect saxon. Mi-a plăcut întotdeauna să dibuiesc de unde se trag oamenii după dialect sau, mă rog, mai ales după accent. Mă apropii de el şi îi spun că trebuie să fie din Leipzig, pentru că numai acolo se vorbeşte aşa cum vorbeşte el. Surâde şi îmi spune că nu a fost niciodată în Germania şi cu atât mai puţin în Saxonia. Tatăl lui însă a emigrat din Saxonia şi s-a aşezat la Constanţa; de aia vorbeşte el şi toată familia lui această „nemţească diferită“. Ceilalţi nemţi din Dobrogea vorbesc o germană fără particularităţi dialectale, poate puţin cam prea ţeapănă. O moaşă nemţoaică, tot din Constanţa, îmi povesteşte o grămadă de lucruri interesante despre poporul român, în special despre femei şi despre meseria ei. Se ţine încă de nemţoaică, deşi părinţii ei fuseseră cetăţeni români. Repetă insistent că româncele par dichisite de la distanţă, dar e mai bine să nu le cercetezi îndeaproape, pentru că poţi constata lucruri care îţi dau frisoane. O ştie din proprie experienţă. E drept, românca se împopoţonează în fel şi chip, însă capitolul curăţenie e o altă chestiune. Doamna aceasta are un fiu de 17 ani, surdomut şi foarte îndărătnic. Îşi varsă amarul înaintea mea şi îmi spune cât de rău e copilul cu ea şi cum nu vrea deloc s-o asculte. Mă roagă să-l ameninţ o dată cu puşca, ca să-l bag în sperieţi şi să-şi respecte mai mult mama. La ce nu e bun soldatul german?! La drept vorbind, de ce nu i-aş face pe plac acestei mame îndurerate? Aşadar, îl ameninţ că îl împuşc, după ce mi-am descărcat arma şi mi-am reîncărcat-o sub ochii lui. Apoi îi pun patul puştii sub nas şi îl îndemn prin gesturi să-şi asculte mama. Sper să fi avut un oareşice efect asupra îndărătniciei sale.

E primăvară în toată regula, ba chiar aproape vreme de vară. Aici se trece direct de la iarnă la vară. În vreme ce zăpada se topeşte mai peste tot, pe ici, pe colo răsar şi floricele. Se mai abate câte o furtună zdravănă peste zi, dar seara orăcăie broaştele. Şi odată cu primăvara se trezeşte din nou iubirea – eterna poveste. Ce vedem şi auzim pe aici n-ar trebui să afle niciodată nevestele ostaşilor rămase în Germania.

— Feteşti, 1 aprilie 1917 —

O CĂLĂRIRE DIFICILĂ – RĂZBUNAREA FEMEII – FLORICA E NEVINOVATĂ!

Aerul de primăvară mă ademeneşte la o raită călare. Trupei îi este strict interzis să călărească. Aşa a stabilit comandantul de etapă, de când nişte răcani au tras un galop de zile mari pe uliţa satului cu cai rechiziţionaţi. Eu însă nu vreau să călăresc ca să mă fălesc, pentru că Mitache nu are nici şa, nici scări, nici măcar un frâu ca lumea, ci pur şi simplu îi leagă lui Bălan o funie de bot, iar Ştefana îi pune o pătură pe spate. Calul nu prea stă cuminte când dau să-l încalec şi observ pe chipul lui Franta şi al celorlalţi camarazi un zâmbet maliţios. Hopa-sus! A mers! Şed pe pătură şi îl ţin strâns pe Bălan cu coapsele. Dar ce animal prostuţ! Se teme de orice leş de câine şi de orice trecător. Trebuie să am mare grijă cu el. Îl mân spre malul fluviului şi încerc câteva volte. Reuşim. Apoi un trap, în fine un galop. Minunat! Şi aşa mă îndepărtez câţiva kilometri de sat, călărind tot de-a lungul fluviului. Când întorc, Bălan o ia la sănătoasa. Abia aşteaptă să ajungă din nou acasă în grajd. E de neoprit, dar la fel de înspăimântat de leşurile de animale scoase de ape pe mal. Funia se dezleagă, aşa că trebuie să-mi ţin echilibrul fără să am un punct de sprijin stabil. Nu-mi rămâne decât să-l apuc de coamă. Îl probozesc nemţeşte, dar nu înţelege. Îl probozesc româneşte, nici aşa nu vrea să înţeleagă. În cele din urmă i se termină suflul şi se opreşte din goana asta nebună. Cobor – vai de picioarele mele! – ca să-i leg la bot funia şi călăresc mai departe în siguranţă.

Franta este citat la batalion în Slobozia ca martor împotriva traducătorului Anton Tenkov. Câtă vreme a stat în Feteşti, nici un român n-a îndrăznit să compară împotriva lui Anton, dar, de îndată ce s-a mutat comandamentul batalionului, s-au adunat munţi de denunţuri despre afacerile sale necurate. Lua de la toţi petenţii sume enorme de bani şi alte cadouri ca să le rezolve cererile. Cu toate acestea, maiorul şi locotenentul Bachmann încearcă să-l păstreze pe Anton. Bachmann se poartă foarte rău cu Franta, când şi acesta depune mărturie împotriva traducătorului, spunând tot ce ştia despre el. Lovitura de graţie i-o dă însă Mărioara, care mărturiseşte că aflase că Anton era deja căsătorit pe vremea când îi tot promitea că se va însura cu ea, ceea ce face din el un mincinos ordinar. Şi ţine-te răzbunare: femeia dă în vileag toate infamiile traducătorului, astfel

că, în scurtă vreme, Anton va ajunge într-un lagăr de prizonieri din Germania.

Cu această ocazie se lămureşte, în sfârşit, şi povestea tulbure cu Florica. Fata a fost externată din spital şi s-a întors la Feteşti, fără să i se fi descoperit vreo boală. S-a descoperit, de fapt, că o altă Florică, una care locuieşte pe aceeaşi uliţă cu cea dintâi, i-a infectat pe soldaţi. Din pricina beţiei continue a lui Anton, cei doi poliţişti care trebuiau s-o reţină pe duduia vinovată s-au deplasat la adresa greşită, de unde şi suferinţele nevinovatei Florica. Ţăranii o să-l strângă de gât pe Anton dacă o să pună mâna pe el după terminarea războiului.

— Feteşti, 5 aprilie 1917 —

REFUGIAŢI FĂRĂ DE NUMĂR – PSIHOZĂ

ÎN TABĂRA DE REFUGIAŢI – ORDINEA PRUSACĂ, OBLIGATORIE!

Valurile Borcei sunt atât de mari, încât activitatea bacului a fost întreruptă. Pe măsură ce vremea se îndreaptă, tot mai mulţi refugiaţi pornesc înapoi spre casă. Vin de la Focşani şi Brăila. Astăzi s-au adunat din nou aici vreo câteva sute de orăşeni. Ca să poată trece atâta amar de oameni, care oricum stau pâlcuri-pâlcuri în jurul comandaturii, s-au adus în sfârşit o ambarcaţiune cu aburi şi câteva barje. Mai întâi se urcă orăşenii, care sunt transportaţi, prin Călăraşi, spre Cernavodă pe gratis. Abia mâine vor fi încărcaţi şi ţăranii pe barje. Tabăra de refugiaţi s-a mărit cu vreo două-trei sute de căruţe şi se anunţă că alte câteva sute au plecat din Brăila.

Când se întoarce ambarcaţiunea cu trei barje de la Cernavodă, se iscă în tabăra de căruţe o dezordine teribilă. Nimeni nu ştie în ce loc precis va începe încărcarea atelajelor. Agitaţia este însă atât de mare, încât întreaga caravană se pune în mişcare ca la comandă şi dă buzna spre locul în care parcela cu morile se apropie cel mai mult de apa fluviului. Băieţii deştepţi ştiu că acolo vor acosta barjele. Trei inşi asistăm neputincioşi la această „migraţiune“. E imposibil să restabilim ordinea. Cei sosiţi mai târziu ajung primii la noul loc de acostare, pentru că cei care ajunseseră mai devreme la bac au rămas pe loc. Femeile ţipă, copiii zbiară, bărbaţii dau bice boilor şi cailor şi se iau la harţă. Ici se ciocnesc două căruţe, colo se rupe o osie. Îi rugăm şi îi implorăm pe refugiaţi să rămână la locul lor. Fruntaşul încearcă

să le explice că harababura e atât de mare, încât echipajul domnului sublocotenent Mehlert nu mai poate trece pe stradă (ca să facă impresie, el traduce literal *Feldwebelleutnant* prin „plotonier-locotenent“). Nici un îndemn nu ajută însă la nimic. În nebunia de a nu mai adăsta pe drumul spre casă, cele câteva sute de căruţe se îndreaptă simultan în aceeaşi direcţie. Ei, şi chiar atunci apare „plotonierul-locotenent“ Mehlert! Şi să te ţii scandal pe capul nostru! Trebuia să punem ordine prusacă în lucruri şi să tragem cu arma dacă oamenii nu ne dădeau ascultare. Poftim de trage asupra unei mulţimi atât de jalnice, răpusă de foame şi de dor de casă! Ne ia ceva vreme să descâlcim acest nod de căruţe. Ne enervăm şi cine se face că nu pricepe e împins cu patul puştii. E mai bine aşa decât să tragem. Toate căruţele trebuie să dea înapoi, pentru ca locul de acostare să fie eliberat. Cine nu vrea să-şi îndemne caii sau boii cu bicele primeşte ajutorul nostru hotărât. Ce putem face?

Pomii au început să înflorească.

— Feteşti, 6 aprilie 1917 —

STRĂZILE PRIMESC NUME – COLŢUL STRATEGIC – CARTIERUL AVIATORILOR

Astăzi e Vinerea Mare. Desigur, nimic nu ne aminteşte de asta. Nu sunt sărbători câmpeneşti, iar românii ţin Paştele cu o săptămână mai târziu decât noi. Bacul e în funcţiune din zori, dar barja, deşi încărcată, nu s-a mai mişcat de ieri, iar vaporaşul a dispărut.

Plină de solicitudine, comandatura dă nume tuturor uliţelor şi maidanelor şi pune tăbliţe de lemn cu numele străzilor la fiecare colţ. Acum ţăranii ştiu măcar cum se cheamă uliţa pe care s-au născut şi pe care şi-au petrecut cea mai mare parte din viaţă. Şi noi, soldaţii, aflăm la ce adresă locuim: stăm, adică, la colţul străzilor Hindenburg[51] şi Ludendorff[52]. Mai rar să locuiască nişte bieţi soldaţi pe un colţ atât de important din punct de vedere strategic. Strada principală se cheamă, bineînţeles, kaiserul Wilhelm[53], uliţele îşi trag numele de la diverşi capi ai armatei, iar drumurile care duc spre malul înalt al Dunării au fost denumite după aviatori celebri. Acolo, în cartierul „zburătorilor“ se află strada Immelmann, Calea Bölcke şi Piaţa Zeppelin.

În sfârşit apare un vaporaş ca să tracteze barja. E vorba de vaporaşul

„Battaschik“ de la Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft[54]. Mă urc la bord, ca să grăbesc traversarea. Pe punte mă întâmpină căpitanul, un domn corpolent şi foarte jovial, şi mă invită în salon unde discutăm despre durata şi numărul probabil de traversări. E un vienez veritabil şi înjură la tot pasul. „Na, vă daţ’ sama că pe aici nu se găseşte picătură de alcool!“, îmi zice. Totuşi, după replica aceasta duhneşte tot salonul. Şi ca să-şi aplice, chipurile, o pedeapsă pentru minciună, scoate dintr-un dulăpior încuiat cu grijă o sticlă de coniac Ştirbey, din care bem mai multe rânduri pentru încheierea cât mai grabnică a războiului. „Daţi-vă-ţi sama că pe aici nu se găseşte nici măcar o sticlă!“ Îi răspund că, totuşi, carne de berbec se găseşte peste tot pe aici. „Şi cine mâncă carne de berbec, mă rog, că mie nu-mi place!“, după care a început să-i înjure pe români, pe bulgari, pe turci şi pe nemţi şi propria-i companie navală. Numai pe „vianezi“ nu i-a înjurat. Îl întreb de ce naţionalitate e echipajul lui şi îmi spune că nu sunt doi care să vorbească aceeaşi limbă: cei mai mulţi sunt sloveni, dar şi italieni, bulgari, unguri şi cehi. Desigur, vorbeşte cu toţi numai nemţeşte, pentru că nu pricepe nici o limbă străină şi că, în cei 30 de ani pe care şi i-a petrecut pe Dunăre între Regensburg şi Sulina, şi-a făcut un principiu din a nu vorbi nici o altă limbă.

Când mergem pe puntea de comandă, observ, spre surprinderea mea, că omul înjură în zece minute în cel puţin patru limbi. Carevasăzică, pentru el „a înjura“ nu e acelaşi lucru cu „a vorbi“. Mai observ şi că echipajul nu se lasă călcat în picioare, ci îi răspunde tot cu înjurături. Nici comenzile nu le dă numai în nemţeşte, ci, imediat după ce a tras, de pildă, o înjurătură ungurească, urlă în megafon „visza“[55] în loc de „rückwärts“[56], iar dacă aburii necesari întârzie să apară, zbiară: „Na, bag de samă că v-aţi îmbătat cu toţii acolo jos!“ La asta însă primeşte o replică tare, pentru că primul mecanic, tot un austriac, se iţeşte pe jumătate din cabina lui de sub punte şi urlă: „Di ce poronciţi «visza» în loc de «zaruck»[57]? Câte limbi tre’ să ştiu ca să pricep tot ce ziceţi?! Şi mai vreau să ştiu care dintre noi îi rupt de beat. V-am mai zâs de vreo zece ori că io răspund numa’ la comenzi nemţeşti.“ Legăm zdravăn la babord barja cu refugiaţii şi cu căruţele lor. Pe la mijlocul apei, funiile se dezleagă, vaporaşul ajunge pe partea cealaltă a barjei, aşa că nu mai poate fi legată decât la tribord şi trebuie tractată astfel spre malul

celălalt. Durează foarte mult până când matrozii găsesc un loc potrivit ca să fixeze stâlpii de acostare în solul mlăştinos de la mal. Pe lângă comenzile necesare în asemenea situaţii, se aud şi tot felul de înjurături de-o parte şi de alta până când ambele ambarcaţiuni sunt aduse cu bine la ţărm. Descărcarea căruţelor, a cailor, a boilor şi a femeilor pe scândurile abrupte care coboară de pe barjă pe mal este şi mai amuzantă. După strigătele pe care căpitanul le aruncă refugiaţilor îmi dau seama că ştie bine şi româneşte.

— Feteşti, 8 aprilie 1917 (Duminica Paştilor) —
MITUIRE DIN BANI PUBLICI – ORDINE NOI –
UN PREOT TRIST

Când, în zorii zilei, ajung cu Heinz la barjă, câţiva ţărani tocmai se bătuseră până la sânge pentru întâietatea la încărcare. Iar avem de tras din greu ca să punem cât de cât ordine în confuzia de care. Marinarii nu încep să încarce căruţele până când nu eliberăm locul unde acostează barja. De fiecare dată când o căruţă urcă rampa, alte câteva se reped să-i ia locul. Spiritele sunt încinse, cum e lesne de înţeles, din pricina aşteptării care durează de săptămâni în şir. Un primar care plecase în bejenie cu întreaga comună îmi oferă trei sute de lei din banii acesteia, ca să-i permit să treacă peste rând şi să fie încărcate astăzi cele treizeci şi două de căruţe din satul lui. Aşadar, autoritatea însăşi recurge aici la tentative de mituire!

Sunt bucuros să las toată nebunia asta în seama lui Heinz, pentru că mi se ordonă să mă prezint la cancelaria companiei. Acolo aflu că am fost numit furier la nou-înfiinţatul birou de evidenţă a populaţiei din Feteşti, care are sediul în comandatura de etapă, fără a fi însă în subordinea acesteia, ci direct a comandaturii districtului Ialomiţa din Călăraşi. Instanţa supremă peste cele patruzeci şi trei de birouri de evidenţă din regiune este reprezentată de un departament special de pe lângă cartierul general al administraţiei militare din Bucureşti. Fiecare astfel de birou acţionează în teritoriul câte unei comandaturi şi are îndatorirea de a lua în evidenţă populaţia bărbătească între 16 şi 40 de ani, pe toţi combatanţii, indiferent de vârstă, şi pe cetăţenii altor state inamice, femei şi bărbaţi, de asemenea indiferent de vârstă. Birourile de evidenţă îi urmăresc pe cetăţenii recrutabili germani, austro-ungari, bulgari şi turci, care se găsesc ca

persoane civile în România. Se fac controale în fiecare lună. Cei însărcinaţi cu controalele au în permanenţă asupra lor o carte de raport pentru situaţiile în care recrutabilii se eschivează de la recrutarea imediată.

La comandatura de etapă mă întâlnesc cu camarazii care au fost şi ei detaşaţi la biroul de prezentare. Şef de birou va fi subofiţerul August Schlemmer, un domn jovial şi trupeş, agent de asigurări din Hofgeismar[58]; urmează rezervistul Karl Schopeck, până ieri „copilul“ cancelariei de companie, asistent comercial din Leipzig, infanteristul[59] Berlich, un băiat drăguţ şi simpatic, în civilie angajat la Siemens & Halske[60] în Breslau, rezervistul Karl Hesselbarth, asistent comercial din Weimar, un caracter destul de dificil. Director este numit subofiţerul Kießer, plutonier activ. Cum el nu se arată încă, ne cărăm iute şi facem o plimbare de Paşti, discutând cu însufleţire despre noua noastră activitate. Numirea noastră la birou pare să fie o însărcinare de durată. Carevasăzică am purtat arma pe umăr numai o jumătate de an, după care m-am întors la lucrul cu condeiul.

Slujba de Paşti a oficiat-o pastorul de etapă Klammroth de la Călăraşi. Franta l-a luat imediat pe sus şi l-a adus să prânzească la noi, ca să afle de la el lămurit cum a făcut să ajungă pastor de etapă. (De altfel, Franta nu prea ia moartea în serios.) Klammroth este un om profund deprimat. Înainte să ajungă pastor militar, a fost multă vreme soldat simplu, mai precis sanitar. În noua poziţie se simte în plus şi, din pricina asta, nefericit: spune că nu a putut găsi tonul potrivit pentru a li se adresa soldaţilor şi fiecare predică i se pare o trudă imensă. Tânjeşte după traiul lui de sanitar. La Franta e exact pe dos. Klammroth îi recomandă să se adreseze cu o cerere la secretarul capelanului evanghelic al armatei din Berlin.

— Feteşti, 9 aprilie 1917 —
O SĂPUNEALĂ – RECHIZIŢIONARE
DE MOBILE – AMENAJAREA UNUI BIROU

Kießer, şeful biroului nostru, a venit deja de ieri şi a constatat cu neplăcere că nu m-am prezentat de îndată la el. Prima favoare pe care mi-o face este, de aceea, o săpuneală straşnică. Vrea, chipurile, să se facă în felul acesta respectat. Să nu-mi închipui cumva că voi putea trândăvi la birou: în caz contrar, mă va da imediat afară. În fine, o să ne înţelegem noi bine, în ciuda

acestei primiri.

De altfel, nu avem deocamdată nici o altă treabă decât să amenajăm biroul. Primesc însărcinarea ca, împreună cu Schlemmer, să rechiziţionez toate cele de care avem nevoie. Comandatura de etapă nu ne pune la dispoziţie decât o sală cu pereţi goi. Nu avem nici un scaun, nici o masă, nici un dulap. Nici cerneală, peniţe şi sugativă nu vrea să ne dea comandatura, însă, în cele din urmă, după îndelungi negocieri, se învoieşte să ne împrumute articolele cu pricina. De toate celelalte trebuie să ne îngrijim noi. Cum în Feteşti nu se mai găseşte neam mobilă de prisos, pentru că oamenilor li s-a rechiziţionat deja totul, mă duc cu Schlemmer în satul vecin dinspre nord, la Maltezi. Găsim acolo, într-o prăvălie părăsită, nişte mese şi dulapuri mari şi frumoase şi, prin casele oamenilor, scaune şi lămpi. Kießer îl pune pe un tâmplar să ne împartă sala printr-un paravan de lemn în două cămăruţe, ca el, şeful, să nu stea în aceeaşi încăpere cu subalternii lui. Acesta ar fi al treilea birou pe care îl amenajez de când a început războiul.

— Feteşti, 12 aprilie 1917 —

INFECŢIE – ORDINE COMPLICATE – INFLUENŢAREA MORALĂ A INAMICULUI

A trebuit să stau două zile în spital, pentru că am avut o infecţie la mână. În timp ce adunam cu patul puştii boii şi caii pentru suprataxare la bac, mi-am făcut o mică zgârietură în palmă. De la asta mi s-a umflat tot braţul. Astăzi sunt iar sănătos, după ce am zăcut două nopţi şi două zile cu mâna suspendată într-un cadru.

Kießer a aflat că sunt jurist şi mă numeşte consilier juridic la biroul de evidenţă. Lunga ordonanţă de prezentare emisă de administraţia militară, cu numeroasele ei reguli de aplicare, i-a dat deja fiori şi, de aceea, îmi dă ordinul să trec imediat la studierea amănunţită a tuturor dispoziţiilor. După ce examinez ordonanţa, trebuie să constat că nu se putea ceva mai complicat şi mai de neînţeles. Câte categorii intră în registru şi ce diferenţieri trebuie operate! Combatanţii primesc alte cărţi de identitate decât civilii, după cum prizonierii de război primesc altele decât inamicii care nu sunt prizonieri. În fine, cărţile de identitate ale inamicilor străini,

care nu sunt români, au altă culoare. Prin acest sistem de evidenţă ar trebui ţinuţi sub control toţi bărbaţii apţi combatanţi. Cine vrea să se mute dintr-un loc într-altul are nevoie de consimţământul nostru. Dacă s-ar ajunge vreodată – Doamne fereşte! – la vreo retragere germană, atunci am putea să-i convocăm în grabă pe toţi românii apţi de luptă şi să-i luăm cu noi. În plus, avem un control constant asupra tuturor străinilor şi a soţiilor acestora. Un alt scop enunţat în ordonanţă este acela de „a induce inamicilor noştri spiritul de disciplină şi de ordine faţă de administraţia germană şi de a exercita asupra lor o influenţă morală“. Redactez astăzi o înştiinţare, care urmează să fie afişată în toate satele din regiunea noastră, precum şi o circulară către toţi primarii.

— Feteşti, 15 aprilie 1917 —

PAŞTE ROMÂNESC – TRADIŢIA SCRÂNCIOBULUI –
OUĂ DE PAŞTE – LOCOTENENTUL-MAJOR AUSTRO-UNGAR
SPOREA ÎI ÎNJURĂ PE PORCII
DE PRUSACI – BERE BRAGADIRU

Astăzi e Paştele românesc. Pomilor le-au dat frunza şi floarea. Soarele ne râde vesel de deasupra Dunării. Ştefana ne pune pe masă, la cafeaua de dimineaţă, un castronel cu ouă roşii: sunt vopsite artistic şi prinse unele de altele cu ceară. Popa din comună ne face o vizită de curtoazie la ieşirea din biserică, ne cadoriseşte pe fiecare cu câte un ou şi o pâine şi ne dă binecuvântarea pascală. La prânz, Ştefana ne-a pregătit mielul de Paşte, din care a făcut diverse feluri de mâncare. Satul întreg e în haine de sărbătoare. Toate drumurile sunt măturate proaspăt. Scrobite, fetele merg la biserică. Ne atrage atenţia faptul că în fiecare curte copiii se dau în scrânciob. Până acum n-am mai văzut pe nimeni dându-se în scrânciob. Astăzi fiecare gospodărie are scrânciobul ei, chiar dacă, în cele mai multe cazuri, e vorba de o alcătuire primitivă. E un obicei vechi al locului, ţinut fără ştirbire de veacuri, ca în dimineaţa zilei de Paşte copiii să se dea în leagăne.

La biroul de evidenţă şeful nu are să ne dea nimic de făcut. Se vede că e Paşte. Iar dacă ar fi să mai prindem un Paşte aici, atunci l-am ţine cu siguranţă numai pe cel românesc. Ne simţim pe jumătate civili: duminica nu lucrăm, avem casa noastră, bucătăreasa noastră.

Cea mai mare bucurie a mea de Paşte este că am cunoscut un om – un Om, vreau să zic. Şi omul ăsta este dragul – da, o spun cu toată convingerea –, dragul nostru Sporea. Ce băiat fain! Sudist get-beget, om de duh şi impulsiv la culme. Şi ştie ce vrea. A păţit-o rău în Galiţia şi acum suferă din greu de pe urma rănilor. Cu toate astea, e plin de poftă de viaţă, se bucură de fiecare zi şi nu scapă nici cel mai mic prilej să fie voios. În fişa lui de caracter ar putea figura şi puţină afectare şi autoreferenţialitate. Franta l-a cunoscut pe undeva – el face cunoştinţă cu oricine are chef – şi l-a invitat imediat pe la noi. Sporea umblă în civil. Uniforma o să vină pe urmă, pentru că nu a avut vreme s-o împacheteze, fiind reîncorporat în pripă. Aici este comandant al nou-înfiinţatei filiale a Companiei Fluviale Austro-Ungare. De la începutul întâlnirii noastre prinde să-i înjure cu atâta plăcere pe „porcii de prusaci“, încât noi, soldaţi prusaci, râdem în hohote. În prima zi a şederii lui aici a avut o ciocnire cu un locotenent prusac foarte legalist. Omul nostru se găsea pe unul dintre şlepurile aflate sub comanda lui, ca să dea dispoziţii. Locotenentul a vrut să-l dea afară de pe vas, ba chiar şi din toată zona portului, zicând că civilii nu au ce căuta acolo. Noroc că Sporea a putut să demonstreze cu acte că este noul comandant al aşa-zisului trafic portuar; totuşi, s-a mâniat rău cu ocazia asta. Şi mai rău s-a mâniat la prânz la popota ofiţerilor, unde, fiind îmbrăcat civil, nu a fost băgat în seamă de nimeni, deşi li s-a prezentat tuturor domnilor ca locotenent-major chezaro-crăiesc. Ba chiar a prins din zbor comentariul cuiva care se îndoia de „veridicitatea“ lui.

Astăzi a fost instituită ora de vară, aceeaşi cu cea est-europeană. Acum românii nu trebuie să mai întrebe, când le spui cât e ceasul, dacă e vorba de „ora germană“ sau „ora românească“. Acum avem aceeaşi oră, adică ora românească.

Nu în ultimul rând, pe lângă amintita bucurie de Paşte trebuie să menţionăm şi cinstea cu bere pe care ne-o face Moritz frizerul. Ni se serveşte delicioasa bere Bragadiru, care are un conţinut ridicat de orz – o plăcere căreia i-am dus de mult lipsa.

— Feteşti, 16 aprilie 1917 —

CHININĂ CONTRA MALARIEI – TABIETURILE DE DIMINEAŢĂ

ALE LUI FRANTA – DE SERVICIU LA TELEFON – DISPOZIŢII PESTE DISPOZIŢII

De azi înainte trebuie să luăm câte o pastilă de chinină pe zi, iar duminica, câte două, ca să combatem malaria.

Franta se transformă din ce în ce mai mult în mai-marele satului. Numărul petenţilor care se adună pe uliţă, în faţa casei noastre, încă de la ora 5 dimineaţa este mare, la fel de mare ca numărul produselor în natură care trec prin cămara Ştefanei, pentru ca apoi să ajungă pe masa noastră. Când mă trezesc dimineaţa, aud cum e întrebată Ştefana dacă „domnul popa“ poate vorbi. Iar ea răspunde fiecăruia: <„Popa doarme.“> Când ies la ora 7 pe verandă, toată lumea se scoală de pe jos. Cei mai îndrăzneţi se apropie de mine şi mă întreabă dacă pot vorbi cu „domnul popă“. Le răspund, la rândul meu: „Popa doarme.“ Şi el doarme cât poate de mult dimineaţa, pentru că seara adoarme greu. Când omul se trezeşte în sfârşit, Ştefana află, spionându-l la uşă sau la fereastră, şi dă de veste mulţimii că <„Popa s-a sculat“>. Când aude dinăuntru pleoscăieli, îi strigă adunării <„Popa se spală“>. În felul acesta, poporul este ţinut la curent cu fiecare stadiu al toaletei de dimineaţă a lui Franta. Când acesta iese, în fine, din casă, toată lumea se ridică tăcută ca să-i dea bineţe. Dar nu a sosit încă momentul ca oamenii să-i spună păsurile, pentru că mai întâi vine spălarea pe dinţi, pe care Franta o „efectuează“ în faţa tuturor, aplecat peste balustrada verandei. Acesta e un spectacol neobişnuit pentru sătenii români, fiindcă pentru ei periuţa de dinţi nu este un articol de uz curent. Cu toate acestea, majoritatea ţăranilor au dinţi frumoşi şi albi, fapt care se poate explica numai prin aceea că mănâncă mult mălai. Din păcate, din pricina numărului mare de privitori, nu mai putem lua micul dejun pe verandă, ci ne bem cafeaua de dimineaţă înăuntru, în odaie. Apoi eu plec la biroul de evidenţă, iar Franta primeşte în audienţă. După ce dă asigurări cordiale fiecărui petent, se duce la primărie, unde îl aşteaptă şi mai mulţi oameni. Cum biroul de evidenţă se găseşte vizavi, îl vizitez de mai multe ori pe zi. Însă din pricina oamenilor se ajunge atât de greu la el, încât nu avem timp nici măcar să bem o ţuică în primărie. Franta trebuie să elibereze fiecăruia legitimaţii nominale şi să şi perceapă taxa pentru ele. Bărbaţi, femei şi copii îl asaltează în cămăruţa lui joasă, în care duhneşte cumplit. Trudeşte până

seara şi cu toate acestea comandatura îl acuză că nu lucrează suficient de repede.

Cum telefonul din comandatura de etapă deserveşte şi biroul de prezentare, trebuie să facem cu schimbul de gardă şi noaptea. Astăzi e rândul meu. Trebuie să stau de veghe de la şapte seara la şapte dimineaţa. Folosesc prilejul acesta ca să mă pun la curent cu starea economică a comandaturii. În încăperile în care am acces, cea a adjutantului, a traducătorilor, a consilierului agricol, la casierie, zac peste tot, pe toate mesele, dispoziţii peste dispoziţii, ordine peste ordine, iar în dulapuri, formulare peste formulare. „Prezentaţi-vă urgent“, „Prezentaţi-vă din trei în trei zile“, „Recensământul să fie cât mai exact“, „Este strict interzis să…“ Tot aşa sună ordinele şi dispoziţiile. Şi încă cum trebuie făcut recensământul: până la viţelul proaspăt fătat, la puiul de găină abia ieşit din ou, la gâscă, la ultima coţcă de brânză. Predarea untului, a ouălor, a laptelui şi a brânzei trebuie întreprinsă cu mare zel. Trebuie reglementată munca de cultivare a pământului. Toate acestea, ca să-i susţinem şi să le dăm fraţilor noştri de pe frontul de vest avântul pentru victorie.

— Feteşti, 21 aprilie 1917 —

MICROCOSMUL STATULUI MILITARIZAT –
HAOS VALUTAR

Biroul nostru este acum pus la punct. Am rechiziţionat până şi draperii pentru ferestre. Cel mai greu a fost să obţinem sticlele pentru lămpile de gaz. Organizarea pe clase a statului militarizat îşi găseşte expresia până şi în acest birou. Şeful stă singur în chichineaţa lui de lemn şi are pe uşă o plăcuţă cu inscripţia: „Subofiţer Kießer, director al Biroului de evidenţă a populaţiei din Feteşti. Pentru audienţe, la uşa de alături.“ Acolo e personalul. Între aceştia, subofiţerul Schlemmer are o poziţie privilegiată: stă la o masă singur, în aşa fel încât să-i poată supraveghea pe toţi ceilalţi. Noi, cei patru secretari, avem doar două birouri, la care stăm câte doi. Dar noi nu suntem cei mai de jos, pentru că sub noi se află *misera plebs*[61], de care ne separă un scrin ce taie camera în două şi e folosit pe post de tejghea. Această protecţie se dovedeşte foarte folositoare, întrucât faţă de damfurile de usturoi ale poporului trebuie să iei distanţă.

La plata soldei, trebuie să luăm în calcul un leu de argint la valoarea de optzeci de pfenigi. Un murmur străbate rândurile de soldaţi, dar plutonierul nu-l ia în seamă. Administraţia militară a calculat mereu până acum un leu de argint la şaizeci şi cinci de pfenigi. Nu vom reuşi niciodată să lămurim de ce s-a stabilit la începutul ocupaţiei ca leul de argint să valoreze mai puţin decât leul de hârtie, care face optzeci de pfenigi. Acum s-a hotărât dintr-odată ca ambele tipuri de lei să aibă o valoare egală. Rămâne neclar încă dacă acest lucru a fost decretat de contabilul-şef, de intendentul-şef sau de guvernatorul militar. În vremurile astea, armata poate stabili şi cursul de schimb, pentru că suntem în zodia lui Marte.

Franta a primit, pe lângă numeroasele sale îndeletniciri, şi însărcinarea de a mai ţine o predică. În seara asta, stă la masă cu Biblia în faţă şi lucrează la predică. Nu-i prea iese însă, pentru că mă tot ţine de vorbă despre alte lucruri, până când, în cele din urmă, îmi ordonă să mă duc la culcare. Trebuie să mă supun şi, în timp ce încerc să adorm, el se plimbă în sus şi în jos prin cameră, încercând să-şi memoreze predica.

— Feteşti, 22 aprilie 1917 —

SUNT PARACLISER ŞI ORGANIST

Pentru ca slujba să iasă mai frumoasă, am dus armoniul nostru în biserica din Dudeşti. Franta mă numeşte paracliser şi organist. Mă duc la biserică cu o jumătate de oră înainte de începerea slujbei. Popa român tocmai vrea să înceapă liturghia. Duminica, liturghia începe la ora 6 dimineaţa. Îi explic că, până la ora 12, biserica e ocupată de armata germană, la care el se retrage de bunăvoie cu diaconul şi cu copiii de altar. Totuşi, câţiva oameni rămân în biserică şi participă la slujba armatei germane.

Împart ofiţerilor şi soldaţilor cărţile de rugăciuni pe care le-a adus Franta, închid uşa bisericii, mă aşez la armoniu, cânt un imn de introducere şi acompaniez apoi cântarea obişnuită. Franta vorbeşte destul de puţin, dar electrizant. E iscusit la vorbă. Se vede la toţi ascultătorii că sunt foarte interesaţi de ce se spune. La sfârşit îmi zice Franta: „Gerhard, am ţinut predica numai pentru tine.“

— Feteşti, 23 aprilie 1917 —

HARABABURA NUMELOR – LANDOUL ÎL FACE PE OM – CHIAR ŞI PLUTONIERII-MAJORI SALUTĂ LANDOUL – O ARTISTĂ A GĂTITULUI – LA CÂRCIUMA SATULUI

Primarii ne-au trimis listele cu persoanele care trebuie să fie înregistrate. Din ele nu e clar însă care e prenumele şi care e numele persoanei. În cazul multora, lipsesc numele de familie. Când un ţăran e întrebat cum îl cheamă, el îşi dă numai prenumele. Ca să se deosebească de alte persoane cu acelaşi prenume, îşi adaugă prenumele tatălui său. Dacă, de pildă, pe el îl cheamă Radu şi pe taică-său Ion, îşi spune Radu Ion. În registrele armatei el figurează ca Ion Radu. Dacă însă pe fiul lui îl cheamă Nicolae, acesta va trece drept Radu Nicoale ş.a.m.d. Se întâmplă adesea ca unora să li se spună în comunitate cu totul altfel decât cum figurează în scripte, iar primarii îi trec pe listele pe care le dau autorităţilor germane cu numele cu care sunt cunoscuţi în comunitate. Aşa se explică de ce unii fraţi au nume de familie cu totul diferite. Ţiganii, foarte numeroşi, sunt de regulă neînregistraţi şi nu au acte de identitate. Întocmirea unei liste corecte devine, în aceste condiţii, foarte grea. Toată tărăşenia asta l-a enervat rău pe şeful nostru. Se plimbă exasperat prin birou, ridicând listele cu nume spre cer şi strigând: „Radu Ion, Ion Radu, Şerban Nicolae, Nicolae Şerban, Constantin Gheorghe, Gheorghe Constantin şi tot aşa şi aşa. Un primar scrie una, altul alta, câteodată acelaşi scrie două lucruri diferite. Ce porcărie românească! De unde să ştii care e prenumele? Dacă mă cheamă Emil Kießer, apăi Emil e prenumele şi Kießer numele de familie. Asta-i ordinea nemţească!“

Ca să lămuresc haosul cu numele, şeful mă însărcinează să plec la Stelnica: trebuie să primesc informaţii de la primarul de acolo. Îmi dă landoul lui şi cei doi cai suri pe care i-a rechiziţionat în postul dinainte şi pe care i-a adus pur şi simplu cu el. Berlich mână droşca, stând drept ca lumânarea pe capră. Eu mă tolănesc pe băncuţa din spate. Îmi dau imediat seama că sunt privit ca o figură importantă, de vreme ce călătoresc cu droşca. Ajung să am eu însumi impresia că în trăsură se află cineva de soi: această credinţă e întărită de faptul că toţi soldaţii mă salută de departe, ba chiar şi un plutonier-major îmi dă onorul de pe o stradă secundară rămasă mult în spate. Trebuie să-i povestesc asta lui Franta, care are pentru acest

grad o aversiune specială. Dorinţa lui de a deveni pastor de etapă trebuie să fie în mod fundamental aţâţată de gândul că în viitor el va fi salutat primul de plutonierii-majori.

Între Feteşti şi Stelnica malul Dunării e foarte abrupt. Între fluviu şi coama malului nu mai e loc pentru drum, aşa încât acesta urcă pieptiş pe coamă. De acolo de sus se deschide o priveliște minunată cu fluviul şi Balta complet inundate, întinzându-se spre nord până spre Hârşova în Dobrogea, iar spre sud până la cotul fluviului de la Cocargeaua. Pe celălalt mal se vede fiecare casă din Cernavodă. Adie dulce un vânt de primăvară, o ciocârlie cântă în înaltul cerului. Liliacul şi alţi arbuşti sunt în floare. Ne apucă dorul de ducă. Berlich a fost înainte încartiruit la Stelnica şi, prin urmare, cunoaşte tot satul, mai ales pe faimoasa gospodină *madame* Constantina, care a lucrat la case mari şi şi-a dus arta culinară la un asemenea nivel, încât mâncărurile ei au nu numai un gust trupesc, ci chiar şi unul spiritual. De curând s-a aşezat la Stelnica, fiindcă, în ultima vreme, statutul de bucătăreasă în casele protipendadei nu i-a mai adus nici o mulţumire; asta în primul rând pentru că la mesele celor mari stau toţi neisprăviţii şi, în al doilea, pentru că alimentele de la oraş sunt din ce în ce mai slabe calitativ. Acum însă are marea bucurie să le dea celor care o vizitează în liniştea ei campestră probe de măiestrie culinară. Berlich mi-a povestit multe despre ea şi vreau s-o cunosc şi eu.

Ne primeşte foarte prietenoasă în căsuţa ei plină de flori şi ne propune să ne gătească cina. Primarul din Stelnica nu poate să-mi zică nimic în privinţa numelor, aşa cum bănuiam de la bun început. De aceea mergem mai departe, până în satul Cegani. Mă întâlnesc cu singurul funcţionar public din localitate, cu notarul, care e bine aghesmuit. Ne sugerează să mergem să discutăm la cârciuma satului, unde ne face cinste cu vin şi ţuică de prune. Locul în care ne-a dus este o veritabilă cârciumă de ţară. Nu e o cameră propriu-zisă, ci o încăpere care aduce a grajd cu un cazan de cupru într-un colţ. Ferestre nu sunt, iar lumina intră numai prin uşile deschise. În loc de scaune, buţi. Vinul e tras dintr-un butoi uriaş. Notarul ne ţine o lungă cuvântare despre situaţia funcţionarilor comunali în general şi despre cea a celor din Cegani în special. Dar despre nume nu reuşim să obţinem nici de data asta nimic.

După ce bem în sănătatea noastră, a tuturora, câţiva litri, mă grăbesc să pun capăt întâlnirii, pentru că mă tem de siguranţa călătoriei cu Berlich pe capra landoului. Totul merge însă bine şi putem să ne dedăm cu totul cinei opulente pe care a pregătit-o *madame* Constantina: borş, tocăniţă de pui, ardei umpluţi. Berlich nu exagerase cu nimic: a fost foarte bine.

— Feteşti, 26 aprilie 1917 —
ÎMPRUMUT DE RĂZBOI – AVERTISMENT
DE LA FISC – VINE ALCOOLUL – SCENĂ CU ÎNJURĂTURI –
MUNCĂ DE BIROU

La ordin, Franta ţine la şcoală un discurs despre împrumuturile de război. Toată garnizoana a fost convocată să-l asculte. Vorbeşte foarte bine, aşa încât mi se pare că a reuşit să-i facă pe unii dintre camarazi să treacă la subscripţie. Spune şi o poantă, pe care i-am spus-o eu cu puţină vreme înainte: la trezoreria imperială stă, într-o cameră goală şi fără vreun act în faţă, un director din minister a cărui unică însărcinare este să se gândească la noi impozite. După care îmi spune încet: „N-o să subscrie nimeni.“

Fiscul din Jena mă avertizează oficial că am o restanţă de şaptezeci şi cinci de pfenigi. Pentru asta lipeşte pe plic un timbru de cincisprezece pfenigi.

În Feteşti se redeschide prima cârciumă. Până acum nu se putea face rost de băuturi alcoolice, pentru că circulaţia feroviară şi rutieră a populaţiei civile erau aproape cu totul suspendate. Cu mari dificultăţi şi în ciuda tuturor şicanelor, pescarul Tudor Andrei a reuşit să facă rost de alcool. Până acum ne uscaserăm pur şi simplu. Şi prin alte locuri din sat, pe ici, pe colo, se aud cântece şi vorbă însufleţită, ceea ce te trimite musai cu gândul la nou-sositul alcool. Îndelungata absenţă a acestuia pare să-i fi înnebunit pe oameni. De aceea, să păstrezi măsura când faci rost de marfă e foarte greu. Se întâmplă, aşadar, tot felul de lucruri care altfel nu s-ar fi întâmplat. De pildă, subofiţerul Schiller a încercat să siluiască la popotă o fătucă drăguţă, care lucra la bucătărie. A urmărit-o prin toate camerele până când a spart o lampă scumpă. Urlând, fata a dat fuga la comandatură, însă lui Schiller nu i s-a administrat nici o pedeapsă, pentru că domnişoara nu are un renume prea bun. Locotenentul-major Sporea şi Franta s-au întors ieri într-o stare

deloc sobră dintr-o călătorie la Făcăeni. S-au făcut harcea-parcea, pentru că vizitiul lui Sporea, prizonierul italian Coco, căruia îi dăduseră de băut, i-a azvârlit cu mare boltă în şanţul drumului. Droşca s-a făcut zob de un stâlp de telegraf. Aproape toate ouăle procurate pe şest s-au spart, iar ţuica şi vinul s-au vărsat. Numai tabla de slănină pe care puseseră laba a rămas nevătămată. Chiar când zăceau ei în şanţ, a trecut pe acolo plutonierul companiei şi i-a auzit cum se tutuiau. Omul nu putea pricepe defel cum se poate tutui un locotenent-major cu un simplu rezervist. Observase de altfel cu neplăcere de câteva zile că Sporea ne duce dimineaţa cu droşca lui la primărie, respectiv la comandatură, pentru că avem de bătut un drum lung până acolo. Ca să-i arate lui Franta că nu e decât un soldat de rând, plutonierul îi face o scenă îngrozitoare. Se duce la el la primărie, îl strigă din faţa casei şi urlă la el într-un asemenea hal, încât toată lumea aleargă într-acolo consternată. Primarii, notarul şi celelalte notabilităţi cu care Franta are mereu de-a face în mod oficial sunt îngroziţi că el, omul pe care îl ţin de popă şi de înalt funcţionar, adjunct chiar al comandantului de etapă, trebuie să se lase şmotruit în public de un subofiţer. În plus, nu pricep nici un cuvânt din ce zice plutonierul, anume că vrea să-l pedepsească pe Franta pentru că a părăsit noaptea satul fără permisiune. De fapt, ceea ce iese acum la iveală este frustrarea celui lipsit de educaţie faţă de cel educat şi poate că nu s-ar fi ajuns la o asemenea scenă dacă plutonierul n-ar fi fost băut. Aşa că până acum alcoolul nu a produs prea multă voie bună.

Şi şeful meu mârâie la mine, pentru că am întârziat patru minute. Din pricina harababurii cu numele, omul este în continuare în cea mai proastă dispoziţie. Lămuririle mele nu l-au mulţumit deloc. Munca noastră este însă foarte plăcută. Programul la birou este de la opt la douăsprezece dimineaţa şi de la trei la şase după-masa. În rest, sunt stăpânul absolut al timpului meu liber. Vom avea de luat în evidenţă doar două mii o sută de persoane. Toate cărţile de identitate şi cărţile funciare (acestea din urmă pentru cartoteca noastră) sunt deja pregătite. Comandatura ne împrumută o maşină de scris cu caractere româneşti. Cum sunt singurul care ştie să scrie la maşină, trebuie să redactez, în germană şi în română, toate înştiinţările care trebuie răspândite în regiune.

Vorbesc cu nişte refugiaţi din Dobrogea. O femeie şi un moş sunt foarte

zdruncinaţi sufleteşte din pricina pierderilor suferite în război. Femeia ne povesteşte că au avut o gospodărie frumoasă. Bulgarii le-au ars casa, le-au luat patru cai, opt boi, doisprezece porci şi o sută de găini şi le-au batjocorit copila. O surioară a acesteia, care tocmai se născuse când au venit bulgarii, a murit de spaimă.

Florica Negrea îmi aduce „tricolul“, la care a putut lucra numai în ultima vreme, după ce a fost lăsată să plece din spitalul de la Bucureşti. Este o haină fără mâneci pentru femei, tricotată dintr-o lână groasă, un cadou preţios, care va ţine de cald în iernile reci. Îi ofer în schimb un mic tablou de gen înrămat.

— Feteşti, 6 mai 1917 —

ZILE DE SĂRBĂTOARE – LUNEA LIBERĂ – PRIMA CONVOCARE DE CONTROL – FRICA DE DEPORTARE – „M-AM NĂSCUT ACASĂ“ – MASE DE ANALFABEŢI

Astăzi este duminică şi Sfântul Gheorghe. În România, oamenii îşi împodobesc casele cu ramuri verzi. E bine că sărbătorile mai cad şi duminica, pentru că altfel aş rămâne prea mult în urmă cu treaba: aici sunt nu mai puţin de o sută cincizeci de zile de sărbătoare pe an. Desigur, numai cele importante sunt declarate zile libere, dar şi aşa sunt destul de numeroase. În plus, ţăranii obişnuiesc să îşi ia şi lunea liber. M-a frapat în repetate rânduri că sătenii şed lunea în faţa porţilor fără nici o treabă şi, mai cu seamă, că fetele sunt la fel de îngrijite ca duminica. Un traducător mi-a confirmat acum că, din bătrâni, ţăranii socotesc lunea ca fiind pe trei sferturi sau măcar pe jumătate zi de sărbătoare[62].

Pentru biroul de evidenţă azi este o zi importantă, pentru că mâine la ora 6 e programată prima adunare de control. Nervozitatea lui Kießer a atins punctul de fierbere. Ieri a ţinut o repetiţie generală, în timpul căreia fiecare şi-a luat în primire rolul precis pe care îl are de îndeplinit. Ca persoană de mare încredere a biroului, primesc, apăsată în palmă, ştampila serviciului, în ochii lui Kießer un obiect sfânt, de pus la închinat. Trebuie să ştampilez fiecare carte de identitate şi să verific autenticitatea datelor personale ale deţinătorului. Berlich şi Schopeck notează semnele particulare ale persoanei înregistrate, Hesselbarth le scrie numele în registru, subofiţerul Schlemmer

ne supraveghează, iar Kießer însuşi ne ţine pe toţi din scurt. În jurul orei şase ne întâlnim cu toţii şi credem că, distribuindu-ne sarcinile în felul acesta, vom face faţă şi celui mai mare asalt al maselor. Dar vai şi iar vai! Nici una dintre cele cinci sute de persoane din Dudeşti-Feteşti care trebuie să se înregistreze nu se arată la faţă, cu toate că am afişat peste tot cu câteva zile înainte ordinul de prezentare, ba mai mult, l-am pus şi pe crainic să-l anunţe. Kießer tună şi fulgeră. Încep să mă îngrijorez pentru sănătatea lui mintală. Îşi varsă mânia pe mine şi pe traducătorul nostru: ei, dacă am fi tradus noi corect, dacă n-am fi făcut noi o porcărie cu calendarul gregorian şi cel iulian, cu ora central şi est-europeană, cu ora de vară şi cea de iarnă… Nici măcar primarul şi notarul, care trebuiau să ia parte la adunare, nu au venit. Kießer trimite după primar, care e încă în pat şi apare pe la şapte. Acesta ne atrage atenţia că am stabilit două zile pentru convocarea generală, astăzi şi mâine, şi, după cât îi cunoaşte pe oamenii lui, ei o să vină numai mâine, pentru că astăzi vor prefera să aştepte să vadă dacă nu li se întâmplă nimic rău celor care se prezintă în prima zi. Căci umblă vorba peste tot că birourile de evidenţă au de fapt misiunea de a face conscripţii pentru armata germană sau cel puţin să organizeze deportări în Germania sau în Austria, şi mai ales să exercite un control strict asupra bărbaţilor pasibili de recrutare. Interpretarea primarului nu este chiar greşită, pentru că, într-adevăr, în înştiinţarea noastră, le-am lăsat oamenilor libertatea să vină astăzi sau mâine.

Cum însă noi vrem să lucrăm de astăzi, Kießer îl pune pe Nicolae să-i cheme pe cei care trebuie să se prezinte la control. La ora 10 se strâng trei sute de bărbaţi. Trebuie să intre în curte, iar Kießer îi cere lui Ziegler poliţaiul, care stătea de mai multă vreme în România, să le tragă un perdaf zdravăn şi să-i înveţe regulamentul de prezentare. Lui Ziegler îi face plăcere să abată o ploaie de înjurături – de care limba română abundă – asupra adunării. Româna lui nu e chiar cursivă, dar nu încape nici o îndoială că înjurăturile le stăpâneşte de minune. Un pluton special constituit îi conduce pe cei care trebuie să se înregistreze, în grupuri mici, în biroul nostru. O mare parte dintre cei prezenţi nu sunt înscrişi pe listele pe care ni le-a înmânat primarul. La mai mult de o jumătate din cei înscrişi pe liste, locul şi data naşterii sunt greşite. În cazul locului de naştere, greşeala provine din

aceea că în România se face distincţia dintre sat şi comună. Un sat mai mare alcătuieşte, împreună cu altele mai mici, o comună, care poartă numele satului celui mare. Dacă cineva este născut într-un cătun, el este înregistrat ca fiind născut în comună. Omul însă indică numele cătunului ca loc de naştere. De aici o întreagă harababură. Iar în ceea ce priveşte data naşterii, aceasta le este celor în cauză necunoscută în procent de cincizeci la sută. Primarii au putut indica pe liste numai datele de naştere ale celor înregistraţi în scriptele comunelor lor. Unii oameni se jenează să recunoască că nu-şi ştiu propria zi de naştere şi atunci dau una la întâmplare. Nici măcar *anul* naşterii nu şi-l ştiu, aşa încât trebuie să ne bucurăm dacă au fie şi o vagă idee de câţi ani au, mai ales cei mai în vârstă. Adesea la rubrica cu data naşterii trecem pe cărţile de identitate doar anul. Unii ne zic: „Sunt născut în mai“, alţii „M-am născut în cinşpe“, dar nu ştiu nici luna, nici anul. Când îi întrebi dacă data pe care ne-o spun e corectă, ei ne răspund: „Mama aşa mi-a spus.“ Cel mai rău e cu ţiganii, care sunt nomazi şi nu sunt înregistraţi nicăieri. La întrebarea despre locul naşterii ne răspund cel mai adesea „la Baltă“, carevasăzică în mlaştina imensă ce se întinde între cele două braţe ale Dunării şi nu intră sub jurisdicţia nici unei localităţi. Sau răspund: „În căruţă!“ Un băietan român ne zice: „M-am născut acasă.“

La toate astea se adaugă haosul cu numele. Majoritatea nu îşi ştiu decât prenumele. Cât priveşte semnătura, la mai bine de jumătate dintre ei trebuie să ne lăsăm păgubaşi, pentru că nu ştiu să scrie. Dintre ţigani nici unul nu ştie să scrie. În cazurile acestea, oamenii desenează o cruce şi îşi pun mecanic, aşa cum se obişnuieşte pe aici, degetul mare pe un strop de cerneală. Unii spun că nu sunt în stare să deseneze nici măcar crucea şi îl roagă pe Hesselbarth s-o facă în locul lor. Ca să nu-i prăpădească peniţa, el şi-a făcut un beţigaş de lemn cu care oamenii trebuie să „picteze“ semnul crucii.

Kießer rămâne uimitor de calm la aceste complicaţii nemaipomenite. Enervarea şi zelul lui de la început s-au transformat într-o resemnare sumbră. Şi-a dat repede seama că în Balcani activităţii birocratice trebuie să i se aplice o cu totul altă unitate de măsură decât cea cu care este obişnuit civilizatul neamţ, care e primul în lume când e vorba de calitatea și cantitatea actelor contabile. Şi într-adevăr, dacă am trece prin toate

registrele, de la cele ale administraţiei militare superioare până la ultima căsuţă, n-am mai termina până la sfârşitul războiului.

— Feteşti, 8 mai 1917 —

ALCOOL CONTRA MALARIEI – CÂRCIUMA PARASCHIVEI

Astăzi biroul de evidenţă pleacă în turneu. Numai eu rămân în urmă ca administrator. Se formează un întreg convoi de căruţe însoţit de o trupă foarte numeroasă, de mai mulţi traducători, până şi de un sanitar. Alaiul începe cu landoul lui Kießer, căruia îi spunem „Trăsura biroului de evidenţă“. Pe capră, Berlich face pe vizitiul şi Hesselbarth pe lacheul, iar pe locul din spate şade, singur, Kießer, într-o atitudine de general. Toţi ceilalţi trebuie să se mulţumească cu căruţe ţărăneşti.

Aşa rămân eu pe loc fără superior direct şi pot să fac ce vreau. Pentru câţiva întârziaţi mai ţin o scurtă adunare de control. Singura delectare spirituală e *Bukarester Tagblatt* care soseşte zilnic la ora 2 după-amiaza, e redactat de administraţia militară şi se poate procura foarte ieftin de la diverse birouri ale armatei. În lipsa hranei spirituale, mintea rămâne puternic ancorată în realitatea hranei materiale. Ne gândim prea mult cum să mâncăm şi să bem bine. Pentru stimularea puţin cam stătutelor creiere din spatele frontului, oamenii se dedulcesc cu ţuică şi „drojdii“, după care se trece la coniac şi rom, ca să nu mai zic de vinul românesc. Ne desfătăm straşnic şi cu darul dulce al boabelor de cafea. Franta a lăsat cafea spre păstrare la diverse femei din sat, ca să ne invite, pe mine şi pe alţii, să stăm la o cafeluţă când ajungem prin respectivele locuri. Femeile trebuie să pregătească cafeaua la orice oră şi să-i pună toate mirodeniile. Un astfel de depozit se găseşte la grecoaica Anastasia, o copilă drăguţă, altul la Elena ardeleanca, care nu e drăguţă, dar are alte calităţi. Când merg la birou dimineaţa, înainte de ora 8, sunt dus de Sporea în cerdacul lui şi primesc o cafea excelentă, în care gazda pune de cele mai multe ori fără ştiinţa mea o măsură zdravănă de rom. Atât de devreme dimineaţa şi mai ales în zilele foarte călduroase, alcoolul produce efecte devastatoare. Când, înainte de prânz, îl vizitez la primărie pe Franta, nu mă pot sustrage „drojdiei“ care mi se oferă: domnii de acolo sunt foarte bine dotaţi cu „materie primă“. La

prânz, Ştefana pune pe masă vin. Arta ei culinară devine pe zi ce trece mai rafinată, mai ales că Franta îi stă alături cu sugestii foarte bune. Are însă o scădere: le face pe toate prea devreme, aşa că mâncarea este adesea rece. Pentru ea, la unsprezece e ora prânzului. Nu e un ceas în toată casa. Seara ne-o petrecem în general în odaia din dos de la cârciuma Paraschivei, cu care ne-am înţeles să ne aducă un vin roşu dulce de Drăgăşani. Nu trebuie să plecăm la ora închiderii, Paraschiva ne dă de băut până dimineaţa devreme sau până când se duce ea să se culce şi ne roagă s-o lăsăm mai moale.

Franta îmi alină orice mustrare de conştiinţă legată de alcool şi îşi predică noua teorie ca pe evanghelie: aici trebuie să bem cantităţi industriale, dacă nu vrem să ne alegem cu cea mai nesuferită boală, pe care a şi încercat-o pe propria-i piele, malaria. Am încetat cu toţii să mai luăm pastila de chinină care ne fusese prescrisă, pentru că ne făcea rău la stomac. Noi ascultăm această nouă evanghelie cu evlavie, mai ales că este predicată de un pastor. Iar pastorul ne dă el însuşi exemplul. Şi cât mai poate să ducă!

De altfel, notabilităţile din Dudeşti i-au oferit parohia din comună. Cu toată sinceritatea! Postul e vacant şi absenţa preotului e suplinită din când în când de popii din Feteşti. Oamenii din Dudeşti îi şi spun lui Franta „părintele“ şi îl pupă pe obraji.

Astăzi a mai apărut un băutor zdravăn în odaia din dos de la Paraschiva: noul plutonier-major bugetar Halsen, de meserie portărel la Göttingen. Ne povesteşte la nesfârşit despre munca lui cu studenţii, cum era să-şi rupă el gâtul în nenumărate rânduri, trebuind să potolească ieşirile nebunaticilor de domni *studiosi* cu câte o vânătaie din oficiu şi cum a învăţat până la urmă să bea tare împreună cu ei. Vinul i se urcă iute la cap. Se îndrăgosteşte imediat de Paraschiva. Nu înţelege pur şi simplu cum poate femeia să-şi dezgolească sânii în prezenţa noastră, ca să-şi alăpteze copilul. Închină în cinstea ei, cu vorbele: „Îngăduiţi-mi să beau pentru această ocazie specială, stimată doamnă!“ Idealizează deja România, deşi abia a ajuns în ţară.

— Feteşti, 16 mai 1917 —

O SCRISOARE DE DRAGOSTE ÎN LIMBA ROMÂNĂ – CUVÂNTUL MAGIC – CÂRCIUMA INTERNAŢIONALĂ A SÂRBILOR – „VCHUMI

MARIŢA“ – APĂ DE TRANDAFIRI DE LA KAZANLÎK

Rezervistul Tolle, un tânăr verde şi simpatic, vine la mine şi mă roagă să-i traduc o scrisoare pe care a primit-o de la o fată, pentru că a auzit că m-aş pricepe la română. Înţelege şi el despre ce vorba în mare, dar e foarte important să priceapă fiecare cuvânt. E o scrisoare de dragoste în toată regula. Începe cu cuvintele <„Dragă puiule“>. Deşi scrisul nu se supune nici celor mai elementare cerinţe ortografice – nici măcar oamenii de litere din România nu au ajuns la consens în privinţa ortografiei –, îi traduc omului meu fiecare cuvânt ca să-i sune plăcut prin „dragă băieţele“.

În cârciuma Paraschivei, doi subofiţeri nemţi străini de batalionul nostru vor să facă scandal. Încep să-şi bată joc de cei de faţă şi să-i dea afară. Când nu mai poate suporta, Paraschiva se duce la ei plină de arţag şi le azvârle în faţă scandalagiilor vorbele: <„popa german e în casă“>. Franta se află, nevăzut, în odaia din dos. Cuvintele fac minuni: deşi subofiţerii nu ştiu boabă româneşte şi nici nu înţeleg la cine se referă Paraschiva când pomeneşte de „popa german“, părăsesc localul în grabă. Urmărim amuzaţi această scenă de la ferestruica odăii din dos.

Şi primarul, domnul Nicolescu, a deschis o cârciumă. Pe fiicele sale – care au mers la şcoli bune şi fac o impresie plăcută în portul lor orăşenesc, motiv pentru care au şi primit diverse cereri în căsătorie de la ofiţeri germani –, pe fiicele sale le pune să ne aducă un vin delicios şi greu de Drăgăşani. Ne pun alături pâine proaspătă şi ceapă verde din grădină, legumă ce se mănâncă aici în cantităţi apreciabile la orice masă.

Se pare că în afacerile cu alcool nu e nevoie de nici o autorizaţie de funcţionare, cel puţin nu în vreme de război. În fiecare zi descoperim alt local. Astăzi un al doilea, în casa unui avocat aflat în refugiu, casă cu totul devastată, fără geamuri la ferestre şi nelocuită de multă vreme. Geamurile au fost înlocuite cu nişte scânduri ca vai de lume, iar mobilierul e alcătuit din câteva taburete şi butoaie. Aceasta e bodega lui Veliko sârbul. Interiorul are un aspect romantic. În jurul singurei mese stă un grup de bulgari, băutori zdraveni, alături de câţiva austro-germani şi croaţi, iar în mijlocul lor, Nedelcu Costescu, cel mai bogat om din sat. Veliko şi nevastă-sa se zoresc din cale-afară să îndeplinească dorinţele oaspeţilor cât mai degrabă. Toată scena se petrece la lumina slabă a singurei lămpi cu gaz. Când Franta

salută bulgăreşte, suntem imediat invitaţi să ne alăturăm grupului şi ne trezim, înainte chiar de-a ne fi aşezat, cu un pahar în mână. Adunarea e prezidată de locotenentul bulgar Voskov, un om cu o voce de tenor demnă de invidiat. Cântă minunat şi e neobosit. În pauzele de cântat, lumea bea şi chiuie ceva de speriat. Punctul culminant e atins când, la iniţiativa mea, se cântă imnul Bulgariei *Şumi Mariţa*.

„Spumegă Mariţa, de sânge şiroaie,
Lacrimi de văduvă curg ca pâraie.
Marş înainte, marş, bravi soldaţi,
A noastră-i victoria, nu vă predaţi!“

Noi, nemţii, cântăm refrenul în limba germană după fiecare strofă rostită în bulgăreşte. La a doua strofă ne urcăm pe taburete, la a treia, pe masă, ale cărei scânduri se îndoaie îngrijorător sub staturile grosiere şi ciolănoase de ţărani ale bulgarilor. Ultimele strigăte (*Marş, înainte marş!*) riscă să doboare pereţii. Veliko şi nevastă-sa, el sârb, ea româncă, sunt încântaţi. Chiar şi Costescu ni se alătură, deşi trebuie să se fi gândit adesea la cât de mult i-a scăzut lui averea din pricina bulgarilor. *Şumi Mariţa* a fost cântată prima oară de batalioanele de voluntari bulgari la asaltul Pasului Şipka în războiul ruso–turc din 1878 şi de atunci a devenit imnul naţional al Bulgariei. Acele batalioane au pus bazele armatei bulgăreşti de astăzi. Când pleacă bulgarii la luptă, când trec la atac de baionetă, fanfara cântă imnul şi soldaţii se năpustesc înainte strigând, aşa cum au făcut odată camarazii lor, în Pasul Şipka.

Când terminăm de cântat, un coleg bulgar din Kazanlîk, capitala apei de trandafiri, ne stropeşte cu parfum de roze. Are şaptezeci de grame din această materie, altfel foarte scumpă. În război însă, din pricina căderii pieţei, produsul s-a ieftinit simţitor. Un gram costă astăzi numai un franc şaizeci, pe când în vreme de pace, trei franci.

Când ne întoarcem acasă, mergem braţ la braţ cu Franta pe strada principală, pentru ca generoasa noastră „linie ondulatorie“ să nu se apropie prea tare de garduri…

— Feteşti, 17 mai 1917 —

UN CHEF – TELEGRAFUL – LĂUTARII – SERENADA ŞI BRAŢUL ALB – LINIA ONDULATORIE

Când intri în dispoziţie de băut, ieşi greu din ea. Spre seară stăm, cam cătrăniţi, cu Franta acasă: pentru litrul de vin din faţa noastră ne-am dat ultimul bănuţ. Oare să ne lăsăm aşa să cădem pradă malariei? Atunci ne vizitează, pe neaşteptate, locotenentul bulgar Radov, care este repartizat ca traducător de germană şi rusă la centrala telefonică bulgărească, şi ne invită la un „chef“ în seara asta din partea locotenentului Kozlov. Acceptăm bucuroşi şi ajungem la fix. Nu ştim ce este un „chef“ , dar bănuim că trebuie să fie ceva asemănător cu ce am făcut ieri.

La intrare este postat un taraf de ţigani care cântă câte un tuş la apariţia fiecărui invitat. În afară de bulgarii de ieri, sunt invitaţi şi camarazii de la centrala telefonică chezaro-crăiască, toţi vienezi. De-a lungul peretelui e aşezată într-un coş de lemn o damigeană de treizeci de litri de vin, pe masă sunt farfurii cu brânză de oaie şi friptură rece de miel, garnisită cu ceapă şi usturoi. Ne gândim că azi o să fie şi mai bine. De la început domneşte o veselie teribilă. Toată lumea e pornită să-şi înece tot amarul războiului în Lethe şi să lase deoparte toate gândurile care altfel umplu mintea omului oră de oră. Şi asta se şi întâmplă mulţumită insondabilei ospitalităţi a aliaţilor noştri balcanici, primordialei bune dispoziţii a vienezilor şi muzicii neîntrerupte şi de o veselie copilărească a tarafului de ţigani, <lăutari> cum se cheamă ei aici. Doi cântă la vioară, unul la violoncel şi unul la ţambal. Alternează melodiile populare cu romanţele. Nu uită să ne cânte, tocmai ca să ne atragă atenţia, *Heil Dir im Siegerkranz*[63]. După fiecare piesă şeful tarafului se apleacă graţios, în semn de mulţumire pentru aplauze.

Numai telegraful aşezat pe mijlocul mesei ne îndeamnă, cu păcănitul lui, să ne îndreptăm cu gândul unde nu avem chef astăzi. Acest aparat păcăne de fapt în ritmul destinului lumii şi îl aduce în această casă, pe care o doream astăzi o insulă de pace în înfuriatul ocean al lumii. Păcănitul telegrafului îmi dă ghes să le pun ofiţerilor bulgari întrebarea: „Va continua poporul bulgar cuceririle din Dobrogea, Macedonia şi de aiurea? Pentru ce luptă poporul bulgar?“ şi primesc următorul răspuns: „Poporul nu vrea cuceriri, vrea numai pace. Din 1912 nu am mai ieşit din starea de război. Dacă s-ar putea face astăzi pace, ne-am mulţumi cu o Bulgarie mică.“

Veselia nebună din jur alungă însă toate aceste gânduri. Acum se face loc şi începe dansul. Ţiganii primesc mâncare, băutură şi ţigări, iar un vienez cântă la vioară un vals minunat. În vreme ce ţiganii se grăbesc apoi la instrumente, greoaiele cizme bulgăreşti bat în podea de ies scântei. La miezul nopţii se pleacă în procesiune prin sat. Locotenentul Radov e îndrăgostit lulea de o tânără profesoară de aici. Îmi dă să citesc scrisorile de la ea, în limba franceză. Ne îndreptăm, la braţ, spre casa ei, iar aici taraful de ţigani începe o serenadă. Încet, se deschide ferestruica unei camere întunecate, Radov se apropie şi sărută mâna care i se oferă, delicată şi albă. Serenada continuă la mai multe ferestre în spatele cărora vreun bărbat din gaşca noastră ştie că se ascunde cineva drag inimii sale. Însă pe nici una nu se mai strecoară vreun braţ alb. După asta ne întoarcem la halbe. O fâşie de lumină se arată peste Dunăre când, împreună cu Franta, ne urmăm „linia ondulatorie“ printre garduri.

— Feteşti, 20 mai 1917 —
O BOMBĂ – PAPARUDA – CUM NI SE UMPLE
PE PLOAIE CĂMARA – SUSPICIUNI DE SPIONAJ –
CUM POT BĂGA OMUL ÎN CEAŢĂ UN NASTURE
DE UNIFORMĂ ŞI ALCOOLUL –
ŞLEPUL LOCUIBIL – MARION

Dimineaţa, pe când stau comod în fotoliu acasă şi citesc şi fumez, aud la mare înălţime elicea unui avion. Îmi zic numai: „Ce-o fi asta?“ şi citesc mai departe. Deodată aerul se cutremură de o bubuitură puternică. Dau fuga afară şi văd un aeroplan zburând spre Cernavodă. Era un francez, care viza barjele cu cereale din portul nostru. Bomba a ratat însă ţinta şi a căzut în mlaştina din Baltă. Va fi omorât cel mult câteva oi, pentru că alte pagube nu putea face.

Nu a mai plouat de la Paşti şi recolta e ameninţată. Peste tot ţăranii merg în procesiuni în frunte cu popii lor. Şi Franta a fost rugat să-şi pună o sutană şi să conducă o asemenea procesiune. A refuzat, însă le-a promis ţăranilor că-l va ruga pe Dumnezeu în particular să trimită ploaie peste însetoşatul pământ românesc. De atunci până azi-dimineaţă s-a abătut o cumplită furtună de nisip, care a vârât firişoare de praf prin toate crăpăturile caselor

şi în toţi porii oamenilor, după care, pe la amiază a venit o ploaie care măcar a pus tot praful la pământ. Această reuşită, oricât de incredibil sună, este pusă pe seama rugăciunii lui Franta. Mai-marii localităţii îi aduc mulţumiri la primărie: mulţumirile se traduc în lucruri foarte materiale. Puţinele picături de ploaie ne umplu din nou cămara.

La o nou-deschisă cârciumă primim pe gratis din partea proprietarului, Sava Ionescu, vin, pulpe de berbec în untură, brânză şi pâine. Nu ştiu dacă acestea se datorează succesului lui Franta cu rugăciunea pentru ploaie sau dacă Sava urmăreşte altceva. Cârciumarul acesta are o fire ciudată. Bănuim că e spion, pentru că le povesteşte unor străini, în rusă, limbă pe care Franta o înţelege, că batalionul nostru de rezervişti va fi dotat zilele următoare cu mijloace moderne de luptă, ca să meargă pe front şi să ajute la împiedicarea asaltului aşteptat al românilor şi al ruşilor. În plus, zice că a adus vinul de pe la Tulcea, localitate aflată în Delta Dunării, în spatele frontului ruso-bulgar. Oare să li se îngăduie traficanţilor şi spionilor să treacă linia frontului în schimbul unor sume frumuşele? În Balcani se întâmplă o sumedenie de lucruri care în alte părţi sunt de neconceput. Aşa că această posibilitate nu e deloc de lepădat. Sava ne copleşeşte cu amabilităţi, ne spune chestii inofensive şi ne roagă să-l vizităm des. Ne propunem să fim cu ochii pe el.

Dragul nostru Schiller, care, în ciuda abaterii sale de natură morală, a fost înaintat la gradul de sergent de popotă, face din nou vâlvă. La înmormântarea unui camarad austriac, la care slujeşte Franta, el comandă salva de onoare. Înainte însă a băut un păhărel de „drojdie“. Omul face parte din categoria celor care nu pot bea o picătură de alcool fără să se pilească. La asta s-au adăugat şi arşiţa de astăzi şi recent dobânditul nasture de sergent. Aşa se face că Schiller a avut un comportament incredibil la înmormântare. Pentru că unele împuşcături nu s-au sincronizat, a muştruluit plutonul chiar pe marginea gropii şi l-a pus să repete până când a reuşit salva. Şi acum e revoltat Franta din pricina asta şi i-a spus lui Schiller adevărul în faţă. Totuşi, comandantul companiei l-a iertat, zicând că vina ar fi a plutonierului-major care i-a dat lui Schiller, care e cum e, o asemenea însărcinare.

Sporea a ordonat să i se aducă din Ungaria un şlep pe care să-l folosească ca birou şi reşedinţă. E un vaporaş de vreo 30 de metri lungime şi 5 metri

lăţime. În frumos aranjata locuinţă se găseşte un birou confortabil cu sofa, masă de scris, fotolii, covoraşe; în afară de asta, pe şlep mai sunt două camere, o sufragerie şi un dormitor. Când va veni căldura, plănuieşte să-şi părăsească cvartirul din casa ţărănească şi să se mute aici. Pe catarg e arborat drapelul chezaro-crăiesc alături de cel al Donau-Dampfschiffahrts-Gesellschaft. Şlepul e bine ancorat la malul de care îl leagă o punte.

Astăzi îi facem o vizită aici şi suntem întâmpinaţi pe mica punte cu un pahar de bun venit, aşa cum e obligatoriu la Sporea. Omul e astăzi într-o dispoziţie foarte bună, pentru că a fost avansat la gradul de căpitan de cavalerie. În urmă cu câteva zile mi-a transmis prin Franta că vrea să ne tutuim. Aşa că iată-ne stând pe puntea vaporaşului şi bând, astăzi, *Brüderschaft*. Ceilalţi invitaţi sunt oberoffizialul[64] chezaro-crăiesc Neumayr din Innsbruck cu eleganta lui damă Marion von Nagy, o unguroaică educată la Berlin, care locuieşte acum la Bucureşti. A călătorit de mai multe ori în jurul lumii şi ştie numeroase limbi. Nu numai că îmi vorbeşte în dialectul de la Berlin, dar îmi dă şi informaţii valoroase despre graiurile româneşti şi, când sună telefonul pe care Sporea l-a instalat pe vaporaş, vorbeşte preţ de câteva secunde nemţeşte, ungureşte, ceheşte şi româneşte. Asta e cumplit la aliaţii noştri austro-ungari, anume că atunci când vorbesc la telefon trebuie să se asigure mai întâi ce limbă pricepe colocutorul. De regulă, se merge pe germană, dar, dacă aceasta e vorbită prea rău, se preferă limba maternă a colocutorului, dacă şi cel dintâi o înţelege. De aceste probleme lingvistice mi se plânge şi subofiţerul austriac care a instalat linia telefonică. „Băieţii ăştia trei“, îmi zice şi arată către echipa lui, „mi-au fost daţi ca să instalez linia telefonică. Primul e bosniac, al doilea ceh, al treilea ungur. Nici unul nu ştie nemţeşte şi nu pot nicicum să se înţeleagă unul cu altul. Nu pot să le dau ordine decât prin semne. Adesea îmi vine să-i spânzur de stâlpii de telegraf.“

Neumayr este trimis aici ca să preia conducerea tehnică a nou-înfiinţatei staţii de radiotransmisie austro-ungare. Promite să ne ţină la curent cu ştirile de pe front chiar în ziua sosirii lor. Franta invită întreaga societate să cineze la noi. Mergem înghesuiţi cu trăsura lui Sporea. Marion trebuie să şadă în poala unuia dintre domni, lucru de care face mare haz. Ştefana aşterne masa în curte cu un ştergar de in alb şi ne serveşte cu crapi de Dunăre, o parte

prăjiţi, o parte fierţi în ciorbă, friptură de pui, pâine proaspătă şi brânză.

— Domeniile Jegălia, 23 mai 1917 —
NUMAI INJURII ŞI VĂTĂMĂRI CORPORALE –
ISTORIA DREPTULUI ÎN ROMÂNIA – FRANCEZI DE CULOARE –
UN PLUTONIER-MAJOR „NEMILITAR“

Judecătorul de pace român cu reşedinţa la Călăraşi călătoreşte prin judeţ, ca să ia cunoştinţă de diverse plângeri de pe teren, după ce activitatea juridică a fost suspendată vreme de şase luni. Este vorba de un anume domn von Roslinsky, descendent al unei familii nobile de imigranţi polonezi. Primeşte mai ales plângeri individuale de jignire şi vătămare corporală. Exact ca la noi în Germania! Şi cât nu au fost avertizaţi oamenii ca, măcar în vreme de război, să lase deoparte micile şi penibilele ciorovăieli, mai ales ca să nu încarce inutil tribunalele. Dar se pare că aceste avertismente nu au avut succes nici aici, nici în Germania. Domnul magistrat – aşa i se spune aici judecătorului – vorbeşte perfect nemţeşte, aşa că, la rugămintea mea, e în stare să ţină o prelegere despre drept românesc şi istoria lui. Sub forma codului napoleonian, sunt puse laolaltă elemente din vechiul drept românesc, slav, italian şi francez. Cercetarea ştiinţifică a originilor dreptului românesc e încă la mare ananghie, aşa încât mulţi învăţaţi mai au o pâine bună de mâncat. În privinţa istoriei dreptului, ne găsim în stadiul de notiţe şi monografii. Aşa era şi în Germania la început, când istoria dreptului era apanajul exclusiv al filologilor. Abia câteva chestiuni parţiale au fost studiate de jurişti până când domeniul a ajuns o ramură de sine stătătoare a ştiinţei.

Astăzi, în sfârşit, s-a încheiat turneul judeţean al biroului nostru de evidenţă. Dificultăţile de înregistrare nu au fost atât de mari ca în Feteşti, pentru că e vorba de sate considerabil mai mici. Însă domeniile Jegălia nu au fost încă supuse controlului. Primesc împreună cu subofiţerul Schlemmer însărcinarea de a mă duce într-acolo. Domeniile Jegălia se găsesc în mijlocul Bărăganului, la douăzeci de kilometri de satul Jegălia, lângă gara Mărculeşti de pe linia ferată spre Bucureşti. Acestea constau dintr-un conac boieresc şi un număr mare de grajduri, magazii şi stâne. În afară de clădirea gării, cale de kilometri întregi, nu se vede nici o altă casă,

pom sau tufiş.

Pe domeniu se găseşte o tabără de şapte sute de francezi de culoare, arabi, marocani, tunisieni, care au fost trimişi aici, într-o climă mai blândă. Asta însă nu i-a ajutat cu nimic, pentru că, pe cât de cald e vara în România, pe atât e de frig iarna. De aceea, starea de sănătate a francezilor e proastă, mai ales că au venit de acasă cu tot felul de infecţii. Inspectăm unele barăci şi încercăm să ne întreţinem în franceză cu unele dintre aceste arătări cu fes şi burnuz. De cultură sunt foarte puţin atinşi. Românii ne sunt mult mai aproape decât popoarele acestea.

După ce i-am înzestrat pe lucrătorii agricoli de aici cu cărţi de identitate, ne prezentăm la comandantul taberei, plutonierul-major Schmidt, ca să-l rugăm de găzduire peste noapte. Ei, şi aici se întâmplă o chestie cu totul neverosimilă pentru armata prusacă: Schmidt ne întreabă, mai întâi pe mine, apoi pe plutonierul Schlemmer, ce meserie avem în civilie. După care îi porunceşte ordonanţei să-mi pună la dispoziţie „camera în care obişnuieşte să locuiască domnul consilier imperial“, o încăpere cu tot confortul, şi mai ales cu un pat înfăţat cu un aşternut alb impecabil, iar lui Schlemmer să-i pregătească un loc în dormitorul slugilor. O asemenea apreciere a ocupaţiei din civilie este nemaiauzită în istoria militară a Prusiei, mai ales când vine din partea unui plutonier-major cu experienţă. Schlemmer a amuţit de uimire, la fel ca mine de altfel. Şi nici nu pot să-i propun subofiţerului care îmi e superior în grad un schimb, pentru că ordinul e ordin. Există, la o adică, o posibilă explicaţie a comportamentului plutonierului-major, chiar dacă destul de puţin verosimilă în sine. Când a fost întrebat Schlemmer cu ce se ocupă în viaţa civilă, acesta a răspuns: „director general al vechii Societăţi de Asigurări de Viaţă din Stuttgart…“. A vrut să adauge cât de mari erau capitalul acţiunilor şi rata asigurărilor şi care erau condiţiile de asigurare, însă Schmidt i-a întors spatele. Probabil că omul avea o aversiune puternică pentru agenţii de asigurări şi de aceea va fi dat ordinul de campare care nu ţinea seama de gradele militare.

— Feteşti, 24 mai 1917 —
UN PROFESOR GERMAN ÎI SPIONEAZĂ PE NEGRI – ORDIN DE PLECARE PE FRONT

Patul cel alb mi-a înlesnit un somn bun şi mi-a dat o părere excelentă despre plutonieri-locotenenţi. M-am hotărât să nu mai îngădui vorbele grele ale lui Franta împotriva acestui grad. Cum trenul nostru de întoarcere pleacă abia la ora 11, putem să mai aruncăm o privire la proprietatea de aici şi la locuitorii ei de culoare. Ne conduce un domn german în civil. Este chiar consilierul imperial, în a cărui cameră am dormit azi-noapte. S-a întors în zori de la o altă tabără de prizonieri negri. Le cunoaşte limbile şi a fost însărcinat de guvernul german să tragă cu urechea la ce spun aceştia. Trebuie să raporteze ce gândesc ei despre Germania şi Franţa. Într-adevăr, organizarea germană nu lasă de dorit. În mijlocul turbionului acestuia uriaş, guvernul german face planuri politice de viitor.

Plutonierul-locotenent Schmidt îşi dă cu asupra de măsură silinţa pentru hrănirea noastră. Dă ordin să primim dis-de-dimineaţă o supă de vită de la bucătăria taberei şi să luăm cu noi pe drum câtă carne poftim.

La Feteşti găsim o stare de spirit destul de tensionată. A fost emis ordinul ca batalionul de rezervişti să fie pus în dispozitiv de marş, pentru ca, în câteva zile, să plece pe front. Oare cine o să rămână aici şi cine o să ajungă în tranşee? Acesta este singurul subiect de discuţie. Au sosit căştile de oţel, lopeţile de tranşee, mitralierele. Sava Ionescu a ştiut totul dinainte. Până şi luptătorii cu experienţă se codesc să-şi mai scoată pieptul în calea gloanţelor inamice, tocmai ei, care nu mai pridideau, zi de zi, să-şi tămâieze eroismul în bătăliile cele mari de la Arras, de la Ypres şi din Munţii Vosgi. Nici nu li se poate reproşa că sunt mâhniţi să lase în urmă un trai atât de bun. Aici orice rezervist e boier. Are animale şi slujitori, ţăranul şi ţăranca muncesc pentru el, iar fiica lor îi face ochi dulci. Nu are griji domestice. Nevasta şi copiii lui de acasă primesc pensie de război. Şi chiar dacă uneori i se face dor de Germania, se gândeşte totuşi că ar fi bine să rămână aici liniştit până când se va face în sfârşit pace. Probabil că batalionul va fi dus pe frontul de pe Siret. Acolo nu sunt nici gaze toxice, nici atacuri aeriene, iar focul nu se poate compara în nici un fel cu cel de pe frontul de vest. Cele mai rele lucruri la care te poţi aştepta sunt bolile şi insectele. Tifosul şi malaria fac ravagii.

Nu mă miră deloc că un fruntaş se prezintă imediat la birou ca să mă înlocuiască şi să-mi dea ordinul să mă întorc la companie. Îl găsesc pe

Franta împachetând. Şi-a şi exprimat „vrerea din urmă“ în privinţa averii sale de aici, cadorisind-o pe Ştefana cu partea de găini şi oi care i se cuvine lui. Nu-l găsim pe plutonierul Halsen la secretariatul companiei, ci în separeul de la Paraschiva. Plin de bucurie, ne strânge mâinile şi ne spune că la plecare o să ne facă subofiţeri şi o să ne ia în secretariatul lui. Nu poate trăi fără „antren academic“, pentru că aşa s-a obişnuit el de când era portărel la Göttingen. Ce mai viaţă o să ducă el împreună cu noi pe front! Îi spunem că am primi cu plăcere avansarea, dar că, dacă într-adevăr mergem pe front, am vrea să nu mai lucrăm cu pana, ci, în fine, cu puşca. Dacă ne-ar da de lucru la secretariat e ca şi cum ne-ar mai oferi o etapă şi pe front, or traiul ăsta îl cunoaştem îndeajuns. Singura lui supărare este că nu a mai fost lăsat să se ducă la artilerie, unde fusese în serviciu activ. Socotea că cea mai importantă faptă din viaţa lui a fost înfiinţarea Societăţii de Artilerie din Kassel. O va transforma într-o societate de artilerie şi rezervişti, ca să putem face şi noi parte din ea, ceea ce ne pune să-i promitem pe loc. Vinul îşi face efectul şi ne pune în dispoziţia luptătorilor care pleacă pe front. Pentru prima oară mă surprind în ipostaza de soldat care cântă într-o cârciumă cântece de război şi de rămas-bun. Întocmai aşa au cântat soldaţii care au părăsit Germania în 1914. Când aude Paraschiva de chemarea noastră la război, ne pune trandafiri la butonieră şi ne dăruieşte drept amuletă câte un omuleţ din metal. Franta îmi spune: „Acum e momentul de cotitură în roman. Te rog să scrii tu sfârşitul dacă o fi ca eroul să cadă la datorie.“

— Feteşti, 25 mai 1917 —

MONSTRUOSUL BRAŢ BORCEA –
CELE CINCI CUVINTE ALE SUBPREFECTULUI

De plecarea pe front nu se mai aude nimic. Sunt chemat din nou la biroul de evidenţă. Kießer a luat legătura cu toate forurile competente, ca să se asigure dacă trebuie să-şi mai trimită oamenii pe front. Printre alţii, a vorbit la Bucureşti cu căpitanul Balzer, care este şeful suprem al registraturii din teritoriile ocupate. Acesta îl informează că în câteva zile va ieşi un ordin prin care ofiţerii şi soldaţii detaşaţi la birourile de evidenţă să înceteze să mai facă parte din unităţile din care au plecat, iar acestea din urmă să nu mai aibă dreptul să-i cheme înapoi. Aşadar, eu nu mai fac parte din

batalionul de rezervişti XI/35, ci din cartierul general al administraţiei militare din România.

Mă sfătuiesc cu Franta şi cu Halsen, dacă are vreun sens să întreprind ceva împotriva ordinului. Amândoi socotesc că orice aş face ar fi inutil, iar Kießer m-ar declara dezertor de la biroul de evidenţă. „Fiecare are soarta lui“, îmi spune Franta „şi nimeni nu trebuie să i se împotrivească. Aşteaptă până îţi vine ordinul. Mie mi-a sosit. Din păcate nu poţi să-mi scrii tu romanul până la sfârşit. Aşa că o să-l rog pe camaradul Halsen să o facă.“

Aerul plăcut şi cerul albastru mă ademenesc să mă duc la scaldă în Borcea. Cine nu ştie să înoate ar trebui să rămână unde ştie precis cât de adâncă e apa. La câţiva paşi de mal e mică, după care, brusc, are zece metri adâncime. An de an fluviul îşi cere jertfele din rândul localnicilor. Astăzi, prima şi din rândul germanilor: rezervistul Müller s-a înecat la baie. Cadavrul e de negăsit. Curentul din mijlocul fluviului e atât de puternic, încât e imposibil să înoţi în amonte. În ciuda oricărui efort, nu poţi nici măcar să stai în acelaşi loc, iar să traversezi braţul înot este foarte riscant.

În apă fac cunoştinţă cu domnul Stănescu, subprefectul din Feteşti, care s-a întors pe vechiul lui post. Este doctor în drept la Bruxelles. Din păcate, şueta juridică pe care încerc să o antamez este zădărnicită de bariera lingvistică: eu nu-i înţeleg expresiile ştiinţifice, iar el nu ştie boabă nemţeşte. Nu ştie boabă e poate prea mult spus. Sunt cinci cuvinte pe care şi le-a însuşit tot românul în şase luni de ocupaţie: *nix*, *los*, *Ausweis*, *Guten Morgen*[65]. Dacă poate, preferă să nu le spună. Pe *nix* îl ştiau dinainte. *Los*, pe care l-au învăţat acum de la noi, le-a făcut o impresie puternică, la fel cum „haide“ i-a marcat pe soldaţii noştri. Când reprezentanţi ai celor două popoare au de făcut ceva împreună, se poate cu uşurinţă constata că germanii spun „haide“, iar românii „los“. Cuvântul *Ausweis* a fost deja românizat sub forma „ausvaisul“ şi se declină. Orice copil trebuie să aibă un „ausvais“, dacă nu chiar o serie întreagă de „ausvaise“. E aşa de îndrăgită vorba asta, încât va îmbogăţi multă vreme de aici înainte vocabularul limbii române. Cum soldaţii germani sunt aproape toţi din nord, românii nu zic *Guten Morgen*, ci *Gmorjen*.

În timp ce înotăm, domnul subprefect îmi prezintă toate aceste cuvinte ca pe întregul lui vocabular nemţesc şi se amuză teribil.

— Feteşti, 3 iunie 1917 —

TREI SĂRBĂTORI ÎN ACEEAŞI ZI – DUPĂ CE SE CUNOAŞTE CĂ UN ŞTRAND APARŢINE ARMATEI

Astăzi avem o întreită sărbătoare, îmi atrage atenţia gazda noastră, Mitache: Rusaliile româneşti, Sfinţii Constantin şi Elena[66] şi sfânta duminică. Începem luna cu a doua adunare de control. Ar trebui să meargă incomparabil mai repede decât cea din mai. Numai pentru Feteşti-Dudeşti am stabilit o zi întreagă, pentru celelalte sate mai mici, două-trei la număr, o altă zi ar trebui să fie destul. Treaba noastră s-a împuţinat, pentru că acum emitem buletine numai pentru întârziaţii de data trecută. În plus trebuie să trecem data în buletinele pe care posesorii le prezintă lunar şi să o notăm şi în registrele noastre. În Feteşti terminăm astăzi în doar câteva ore.

Moartea camaradului nostru în Borcea a determinat comandatura să înfiinţeze un „ştrand“ militar, să stabilească limitele până la care pot înainta în apă cei care nu ştiu să înoate şi să interzică scăldatul în alte locuri. În cazul în care nu ai şti de la bun început că e vorba de un „ştrand“ militar, ţi-ai da totuşi cu uşurinţă seama: el reproduce, în clasica sa configuraţie, structura şi organizarea militară. Mai întâi dai de o cabină mică cu o uşă care se închide bine, e prevăzută cu podea de scânduri şi cu o măsuţă. Urmează o cabină mai mare, însă fără uşă, cu podea de scânduri şi măsuţă şi, mă rog, un spaţiu mărginit din toate părţile de pereţi de scânduri. În fine, vine încă un singur perete de scânduri, prevăzut cu o bancă lungă de-a lungul lui. Îţi dai seama imediat, înainte ca tăbliţele cu inscripţii să fie instalate, că prima cabină mică cu uşă este pentru ofiţeri, cabina mai mare, fără uşă, pentru subofiţeri, iar peretele de scânduri, complet la vedere, este pentru trupă.

— Jegălia, 4 iunie 1917 —

DELEGAŢIE – O ŢIGĂNCUŞĂ – IGIENĂ SUFLETEASCĂ

Astăzi plecăm în turneu de control, mai întâi în partea sudică a etapei noastre. Echipa este sensibil mai mică decât la prima astfel de călătorie de luna trecută: e vorba de doar cinci persoane, faţă de paisprezece în mai. Nu mai luăm nici un pompier şi nici un sanitar. Pe bancheta din spate a trăsurii stă din nou singur Kießer, pe capră, Berlich, în chip de vizitiu, şi

Hesselbarth, pe post de lacheu. Îi urmez, împreună cu traducătorul Bartolo, într-o căruţă ţărănească.

Adunarea din primul sat, Cocargeaua, se desfăşoară impecabil: primarul a convocat prompt pe toată lumea. La intrarea noastră în comună, sună o goarnă ca să-i zorească pe întârziaţi şi pe cei care nu au ceas sau nu ştiu să-l citească. Îi punem pe oameni să intre la rând, aşa cum sunt scrişi pe listă. Kießer se plasează cu traducătorul în faţa oamenilor şi dă, prin acesta, toate indicaţiile de prezentare la control, însoţite de ameninţările cunoscute. După care oamenii sunt conduşi în şir indian la primărie, unde Hesselbath şi cu mine punem ştampilele pe cărţile de identitate şi transcriem datele fiecăruia în listele noastre.

Când suntem gata, Kießer aduce la primărie o ţigăncuşă de vreo 15 ani care povesteşte foarte precipitat şi cu o mimică demnă de un film că ar fi fost violată de un conaţional de-ai ei, care a fugit pe urmă în pădure. Îi roagă, aşadar, pe ofiţerii germani să pună să fie urmărit făptaşul şi să-i tragă o bătaie zdravănă. Ea urma să se căsătorească astăzi, iar iubitul ei nu ar mai vrea s-o ia acum. Ca să probeze gravitatea faptei, îşi dezveleşte sânii în faţa tuturor. Kießer îi promite amuzat să-i tragă douăzeci şi cinci de lovituri băiatului dacă e prins, lucru de care trebuie să se ocupe, în orice caz, ţiganii înşişi. Fata întreabă dacă poate lua asupră-şi treaba asta, iar Kießer încuviinţează. După care ea dă fuga cu zbierete şi tânguieli, ca să-i sară tot satul în ajutor pentru necazul ei. Ţiganii sunt stat în stat. Aşa că autorităţile nu se sinchisesc de nimic din ce se întâmplă în comunitatea lor.

La prânz mâncăm la cârciuma lui Stan Anastasescu pe socoteala comunei. Apoi, în crucea căldurii, mergem mai departe, de-a lungul Borcei, spre Pietroi, unde facem controlul actelor într-o şcoală frumoasă şi pentru satele Mârleanu şi Gâldău. Fără să ne odihnim deloc, plecăm după aceea spre Jegălia, unde trebuie să facem, mâine în zori, aceeaşi treabă şi pentru localitatea Beilicu. Toate locurile astea sunt pline de vegetaţie. Trandafirii sunt în floare, au boboci mari, dar nu sunt la fel de parfumaţi ca în Germania. Pretutindeni miroase a muşeţel. Pe marginea drumului sunt tot felul de flori colorate, mărăcini roşii şi înalţi şi alte buruieni. Salcâmii foarte numeroşi din jurul acareturilor sunt încă înfloriţi. E absolut încântător să mergi tolănit pe o grămadă de paie într-o căruţă ţărănească. Cum e cerul

curăţit de toţi norii, la fel se curăţeşte şi sufletul de toate grijile. Să ne gândim oare în orele acestea la viitor, la bătălia din urmă a războiului, la dezastrul economic de după depunerea armelor? Nu şi nu! Trebuie să ne îngrijim de igiena sufletului, oricând şi oriunde putem, iar aceasta ne cere să ne bucurăm de clipa ce ni s-a dat.

La Jegălia sunt cazat excelent, împreună cu Hesselbarth, la familia administratorului Dinescu. Din păcate, nu se poate procura nici un pic de vin prin tot satul. Aerul umed şi cald ne împiedică să dormim.

— Șocariciu, 5 iunie 1917 —

„PACIFISTUL“ – O CĂŢĂRĂTOARE ÎNDRĂZNEAŢĂ

Peste noapte soseşte vinul. Deja la ora 7 dimineaţa domnul Dinescu mă invită să bem prima sticlă. Ne punem în curte sub dud. După primul pahar, gazda se chercheleşte şi începe să facă politică. Spune despre sine că e un pacifist convins. În cele din urmă strigă în gura mare: „Brătianu, Hindenburg, kaiserul Wilhelm, regele Ferdinand să se ducă-n…“ Îl înşfac de beregată şi îi zic: „Omul lui Dumnezeu, linişteşte-te! Dacă continui aşa, ajungi imediat la puşcărie!“ Se linişteşte şi îmi spune iute după aceea că cea mai mare bucurie a vieţii lui ar fi să se mai ducă o dată în Bulgaria sub arme, ca să se răzbune straşnic. Carevasăzică nu l-a ţinut prea mult pacifismul.

Florica, *filia hospitalis*, se zdrobeşte în fel şi chip pentru noi: se îngrijeşte de patul nostru, de micul dejun, de ligheane, ne face cizmele şi găteşte pentru noi. Familia se ocupă cu creşterea viermilor de mătase. Florica îşi face singură ii de mătase. Cum mă arăt interesat de metoda de fabricare, ea îmi explică totul, de la A la Z. Îşi începe demonstraţia, căţărându-se iute în dud, ca să ia câţiva viermi de mătase. În asemenea situaţii îţi dai seama de naturaleţea acestor copii ai sudului, încă total nepervertiţi de pudori de salon. Florica se urcă fără cea mai mică ezitare, în straiele ei simple ţărăneşti, până în vârful pomului sub care stau eu, măcar că bate şi un vânt straşnic.

După ce mâncăm la Dineşti, plecăm mai departe spre Șocariciu. Florica strigă în urma căruţei: <„Mai poftiţi la Jegălia!“> Controalele se desfăşoară bine peste tot. Kießer e găzduit la popa din sat, un bărbat educat şi elegant,

cu o soţie la fel de elegantă, în vreme ce eu şi Hesselbarth stăm vizavi, iar Berlich şi Bartolo, într-un al treilea loc. Mâncarea e peste tot excelentă şi din belşug, lipseşte numai vinul, care pare imposibil de procurat. Laptele gras este doar un slab înlocuitor pentru răcorire. Hesselbarth şi cu mine ne-am aprovizionat totuşi cu două sticle de vin de la Jegălia, însă ne-am vorbit să le trecem sub tăcere când primim seara, în cvartirul nostru, vizita şefului şi a celorlalţi. Ei de ce nu şi-au luat provizii, în definitiv?!

---

49. Astăzi localitatea Negru Vodă din judeţul Constanţa.

50. Primul vers al celebrului cântec al lui Mignon, personaj din romanul *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* de Johann Wolfgang von Goethe, care a cunoscut numeroase interpretări muzicale.

51. Paul von Hindenburg (1847–1934), mareşal, şeful Statului-Major al armatei germane între 1916 şi 1919. Preşedinte al Germaniei între 1925 şi 1934.

52. Erich Ludendorff (1865–1937), general german, adjunct al şefului Marelui Cartier General.

53. Wilhelm II de Hohenzollern (1859–1941) a fost ultimul împărat al Germaniei şi rege al Prusiei.

54. Companie austriacă de navigaţie pe Dunăre fondată la Viena în 1829.

55. „Înapoi“, în limba maghiară în text.

56. „Înapoi“, în limba germană.

57. Pronunţare greşită a germanului *zürück*, „înapoi“.

58. Mic oraş din landul Hessa, situat la 20 de kilometri de Kassel.

59. În limba germană Musketier.Începând cu secolul al XVI-lea, odată cu descoperirea muschetei, infanteriştii germani primesc acest supranume, pe care continuă să-l poarte multă vreme după ieşirea din uz a respectivei arme, adică până la sfârşitul Primului Război Mondial.

60. Celebră companie specializată în fabricarea de instalaţii electrice, fondată la 1837 de Werner von Siemens şi Johann Georg Halske. Firmei Siemens & Halske i se datorează construirea primei linii europene de telegraf electric între Berlin şi Frankfurt-am-Main.

61. „Plebea sărmană“, în limba latină în text. Aluzie la celebrul *Tripartitum*, cod de legi al Regatului Ungar conceput şi redactat de juristul Werbőczy István la 1517, care împărţea populaţia statului în două categorii: *populus*, „poporul“, din care făceau parte numai nobilii, şi *misera plebs contribuens*, „plebea sărmană de contribuabili“.

62 Astfel se verifică şi informaţia baronului von Dungern cum că ţăranul român munceşte doar 115 zile pe an. (Almanahul *Gotha*, „Rumänien“, 1916, p. 59)

63. Imnul regatului Prusiei şi apoi al Imperiului German, compus iniţial de Heinrich Harries în 1790 în cinstea regelui Christian VII al Danemarcei şi modificat în 1793 de Balthasar Gerhard Schumacher ca să servească drept imn al Prusiei. Cum melodia sa este identică cu cea a imnului Imperiului Britanic, *God Save the King/Queen*, a existat întotdeauna o anumită reticenţă faţă de el în rândul populaţiei Germaniei. După Primul Război Mondial, mai precis odată cu instituirea Republicii de la Weimar, *Heil Dir im Siegerkranz* a fost înlocuit cu *Das Lied der Deutschen*.

64. Funcţionar de rang înalt al armatei austro-ungare, însărcinat cu supravegherea activităţilor administrative.

65. „Nimic“, „plecarea“, „permis“, „bună dimineaţa“, în limba germană.

66. 21 mai 1917, pe stil vechi (potrivit calendarului iulian). Însemnările autorului sunt datate după calendarul gregorian.

— Satul Noeni, 6 iunie 1917 —

SUSPICIUNE – CUM SE ÎNGRIJEŞTE UN PROFESOR NEAMŢ DE ŢĂRANII ROMÂNI

Dis-de-dimineaţă plecăm spre satul Noeni, unde vom face şi controlul buletinelor din Dichiseni, Coslogeni şi Brătianu. Primarul ne tratează foarte bine: nici nu putem povesti cu câte ne-a servit. Două ţărănci bătrâne nu-şi văd capul de treburi ca să ne hrănească îndeajuns. Ne supraestimează pofta de mâncare. Aşa cum aflăm însă pe parcurs, în alte privinţe nu au absolut nici o încredere în noi: când primarul le-a anunţat că vom fi încartiruiţi la ele, şi-au trimis copilele din casă la rude pe o ieşire din dos, ca nici măcar să nu le vedem la faţă. De bună seamă, nu ne socotesc mai buni decât bulgarii, care s-au dedat chiar în satul acesta la răpiri de femei şi fete. E peşte din belşug pe aici. Peste tot ni se fac plăcinte.

Ocupaţia germană din Noeni constă într-un subofiţer şi vechiul meu tovarăş de drum din Germania încoace, dr. phil. Beschorner. E din ianuarie aici şi se desparte cu părere de rău de locul ăsta prietenos ca să se întoarcă la batalion. S-a refăcut datorită aerului sănătos de ţară, arată înfloritor, aşa că nici nu ne mai pomeneşte de suferinţa lui de stomac. Ţăranii îl iubesc şi îl respectă pentru firea lui săritoare şi pentru blândeţea şi corectitudinea lui când e vorba multiplele rechiziţii şi cazne, pe care trebuie să le îndure zi de zi o ţară ocupată. I se spune peste tot <„domnul profesor“>. Îmi spune: „Trăiesc de cinci luni aici cu oamenii ăştia şi i-am văzut însămânţându-şi ogoarele, trudind din greu, păscându-şi vitele; cunosc pe toată lumea din sat şi toţi mă cunosc. Am învăţat să gândesc şi să simt ca ei, le înţeleg limba, i-am apărat – din păcate a fost necesar – chiar şi de camarazii noştri nemţi. Acum îmi doresc numai să-i văd şi secerând. Îmi vine greu să plec de aici.“

— Feteşti, 7 iunie 1917 —

ÎNTOARCEREA ACASĂ – TREBUIE OARE CA UN REZERVIST AL IMPERIULUI PRUSAC SĂ-I DEA ASCULTARE UNUI CĂPITAN DE CAVALERIE CHEZARO-CRĂIESC?

Astăzi n-avem nimic altceva de făcut decât să trecem în drumul spre casă prin toate satele prin care am venit. Nişte ţărănci ne dau un peşte uriaş, pe

care îl punem în paiele din căruţă. Primim şi cai buni, aşa încât în patru ore ajungem la prânz la Dineşti, în Jegălia. Florica ne-a pregătit o friptură pe cinste. Nici la Feteşti treaba cu vinul nu arată prea bine, pentru că subprefectul a închis toate cârciumile şi a pus sub lacăt tot vinul existent. A fost simpatic comerţul cu vin din ultima vreme. Toată lumea a vrut să facă o mică afacere şi a crezut că permisele de vânzare nu mai sunt de actualitate. Cine intenţionează să se ocupe cu comerţul de alcool de acum înainte va trebui mai întâi să obţină un permis legal care li se eliberează numai hangiilor de profesie.

Seara sunt invitat împreună cu Franta şi cu domnii la staţia radio chezaro-crăiască. Marion face cu mare pricepere oficiile de gazdă, spre satisfacţia domnului Neumayr. Sunt de faţă şi câţiva ofiţeri unguri.

Franta trebuie să plece seara târziu la drum. Pastorul de etapă Klammroth este în permisie. Franta trebuie să facă în locul lui un turneu pastoral prin tot judeţul Ialomiţa. Când mă duc, mort de oboseală, la culcare, vine Sporea, se aşază pe marginea patului meu şi îmi spune, cherchelit, bancuri. Cum dormim cu uşile şi cu ferestrele deschise, poate intra oricând la mine în cameră. Astăzi e fără adăpost şi, pentru că i-a dat casa „de pe uscat“ unui camarad aflat în trecere, iar locuinţa „de pe apă“ e prea departe, vrea să înnopteze la mine. Îi pun la dispoziţie patul meu, iar eu mă culc în patul lui Franta, care e ceva mai lung şi mai bun. În aroganţa lui, îmi spune că, dacă vrea, poate să-mi ordone, mie, răcanului, să-i cedez patul cel bun. Îi răspund că, după părerea mea, ordinul de a-i ceda patul nu ar avea absolut nici o valabilitate, pentru că el e numai ofiţer austriac şi că, în acest caz, nu poate fi vorba de subordonare. Acest „numai“ îl zgârie la urechi, aşa cum îl irită şi când îi aude pe ţăranii români spunând despre el că e „numai“ austriac. Îmi ordonă, aşadar, adresându-mi-se cu „dumneavoastră“, să mă mut în celălalt pat. Atunci mă enervez şi îi spun: „Îţi dau în scris că un căpitan de cavalerie chezaro-crăiesc nu-i poate da nici un ordin unui rezervist al Imperiului German.“ La cererea lui, scriu treaba asta pe o foaie de hârtie pe care mi-o întinde. Se mânie, ia foaia, se îmbracă şi pleacă fără să mă salute.

Din punct de vedere juridic nu am dreptate, pentru că, în virtutea alianţei foarte strânse dintre noi, ordinul unui ofiţer chezaro-crăiesc are aceeaşi valoare cu cel al unui ofiţer german, iar un soldat simplu nu are deloc

căderea să decidă la ce ordin să se supună sau nu. De data asta am am sfeclit-o cu el.

— Borduşani, 11 iunie 1917 —

CUM FACE UN SUBOFIŢER SĂ JOACE MAUSCHELN CU UN SUBORDONAT – CUM SE FACE ROST DE O TRĂSURĂ MAI BUNĂ

Rezervistul Tolle se întoarce din permisie de la Hanovra. Povesteşte că oamenii din Germania au slăbit cu toţii din pricina foametei. O mare problemă e cu femeile, care nu mănâncă destul, dar duc, în multe cazuri, o viaţă de-a dreptul frivolă. Şi, ce-i mai rău, acum se fardează şi femeile şi fetele din Germania la fel ca în Balcani.

Astăzi pornim în călătoria de control în partea de nord, ceva mai mare, a etapei. În fiecare zi sunt prevăzute, din nou, câte două adunări, una dimineaţa, alta după-amiaza. Ca de obicei, vor fi înregistraţi recrutabilii din cătunele ce ţin de fiecare comună. Înainte de prânz trecem în revistă la conacul din Maltezi – care aparţine boierului şi politicianului filogerman Maltezeanu –, pe lângă satul acesta, şi cătunele Stelnica şi Pârţani. După-amiază terminăm foarte iute în Cegani, comună care nu are cătune. Apoi ne apucă pe toţi plictiseala, pentru că locul nu oferă nimic de văzut, iar noi nu ne-am luat nimic de citit. Atunci îi vine lui Kießer ideea să jucăm nişte cărţi şi ne sugerează, împreună cu traducătorul Bartolo, să-i tragem un *Mauscheln*. Cum însă jocurile de noroc sunt interzise în armată, iar noi suntem în misiune, e riscant ca un subofiţer să joace cărţi cu miză cu subordonaţii lui. Prin urmare, Kießer ne roagă pe mine şi pe Bartolo, pe Hesselbarth şi pe Berlich să zicem, la o adică, că am jucat *skat*. Ca să ne fie clar cum se poate coborî din înălţimea gradului său să joace cărţi tocmai cu unul ca mine, îi spune lui Bartolo că e adevărat că eu aici sunt un simplu răcan, dar în viaţa civilă sunt om de carte şi că nu l-aş învrednici nici măcar cu o privire pe el, pe Kießer, odată ce războiul se va fi terminat. Şi s-ar putea să nu se înşele prea tare, pentru că până acum s-a purtat aşa de grosolan cu mine, încât în civilie nu mă voi mai sinchisi deloc de el. După aceste măsuri de precauţie şi lămuriri, jocul de cărţi poate să înceapă.

Azi-dimineaţă ne-am petrecut pe drum cu comandantul Companiei 3 a

Batalionului de rezervişti, locotenentul Kolkhorst. Se îndrepta, în landoul lui, spre gara din Feteşti, unde batalionul era urcat în vagoane ca să meargă pe frontul de pe Siret. Campase din ianuarie în Făcăeni şi avusese în administrare satele din partea de nord a etapei noastre. Landoul lui era mult mai bun decât cel al lui Kießer, mai ales dacă ţinem seama de drumurile din România, unde e nevoie de suspensii bune. Kießer pusese de mult ochii pe trăsura asta. Aşa că îmi ordonă mie şi lui Hesselbarth s-o rechiziţionăm în vederea unui schimb. Ca să îndeplinim ordinul, îl pândim în mijlocul câmpului, între Cegani şi Borduşani, pe copilul de ţărani care trebuie să-i ducă trăsura primarului din Făcăeni, căruia îi şi aparţine. Între timp trimitem căruţa noastră ţărănească înapoi la Cegani şi aşteptăm până când ne recuperează Kießer cu trăsura lui. În hohotele de plâns ale micului surugiu, ne înhămăm caii la trăsura capturată şi îi schimbăm şi capra, pentru că a lui Kießer e mai bună. După care plecăm cu ambele trăsuri la Borduşani, unde rămânem peste noapte, şi îl trimitem pe băiatul care încă plânge cu caleaşca „falsă“ la Făcăeni. Aşa arată în mare ce face, în mic, soldatul de rând cu cizmele, raniţele, baionetele şi aşa mai departe. De unde şi impresia că la război lucrurile nu sunt deloc elegante.

— Făcăeni, 12 iunie 1917 —
RUŞI LIPOVENI – SINGURA DRAGOSTE ADEVĂRATĂ
A PAULINEI – SUNT SOLDAŢII DIN KÖNIGSBERG MAI BUNI
DECÂT CEI DIN GOTHA? – DIVORŢURI

În Borduşani trăieşte o comunitate de pescari ruşi, care ţin de secta lipovenilor. Tipologic sunt uşor de recunoscut, deopotrivă după statură, chip şi barbă şi după îmbrăcăminte. Sunt încă mai zdraveni decât ţăranii români, unii au chiar înfăţişare de uriaşi. Toţi bărbaţii maturi au bărbi lungi şi stufoase. În îmbrăcăminte folosesc mult roşu, mai ales cămăşile lor sunt de un roşu ţipător. E un fapt cert că sunt cetăţeni români, pentru că au plecat din Rusia de câteva generaţii. Cu toate astea, Kießer decretează că trebuie consideraţi alogeni. Aşa că, în conformitate cu ordinul, trebuie înregistraţi toţi bărbaţii şi femeile lor, indiferent de vârstă. Mulţi au atins venerabila vârstă de 90 de ani. Chiar şi bătrânii lor primesc, bărbaţi şi femei, cărţi de identitate şi trebuie să se prezinte lunar la apel.

Locotenentul Kolkhorst a locuit pe picior mare în conacul din Făcăeni. Acolo îl găsim singur pe soldatul Drackhuhn, care a fost lăsat în urmă de Batalionul Gottha ca să predea comandatura locului Batalionului I/50 Königsberg, aşteptat să sosească azi. Ne arată toate încăperile impunătorului conac părăsit de proprietar. Aici trebuie că s-a trăit regeşte. S-au adus cele mai bune mobile, covoare, lenjerii de cea mai bună calitate, chiar dacă şi înainte totul era de foarte bună calitate. În compania lui Drackhuhn găsim două dame: pe Marioara, iubita lui de 20 de ani, o bucăţică dulce, soţia unui proprietar de hotel din Constanţa, şi pe Pauline, o curtezană din Viena, de 58 de ani, care locuieşte de multă vreme la Făcăeni. Ni se pune o masă regească şi toată lumea ne ţine companie. Acum că cei din Batalionul Gottha au plecat, e vremea să fie bârfiţi cu sârg. Damele nu pridideşc să înşire poveşti după poveşti. Ce va fi fiind adevărat nimeni nu poate şti. Câteodată sună prea ca din poveşti.

Pauline întreabă dacă cei din Batalionul Königsberg sunt mai buni decât cei din Gottha şi dacă au aceeaşi uniformă. Îi răspund că uniforma e exact aceeaşi, atâta doar că la rever sunt cusute alte cifre, iar dacă oamenii care urmează să se instaleze aici sunt mai buni, habar n-aveam. „Au fost şi oameni buni printre cei plecaţi astăzi“, zice Pauline. N-o să-l uite niciodată pe iubitul ei, Karl. Din câte îşi dă seama acum, el a fost singura şi adevărata ei iubire. Când a observat cât de drag îi era băiatul, ca s-o supere, locotenentul Kolkhorst l-a detaşat într-un avanpost în Câmpia Bărăganului, la cincisprezece kilometri de sat. Iar ea se ducea acolo săptămânal, cu mâncare şi vin şi lăutari ţigani, fiindu-i fidelă cel puţin o zi pe săptămână.

Şi Marioara intră în dispoziţie elegiacă. Mâine îşi va pierde iubitul. Se retrage des cu Drackhuhn în încăperea alăturată, ca să-l mai drăgălească şi să-l mai sărute o dată. El ne trece tuturor fotografia soţiei sale din Germania, ceea ce o face pe Marioara să ne arate şi ea poza bărbatului ei, care e în Moldova, în rândurile armatei române. Da, da, aşa-i la război. Cei căsătoriţi nu pot rezista, pare-se, deloc fără o persoană de sex opus. Ce avem dinaintea ochilor e un dublu adulter. Ce-o să facă soţii din Germania şi din România? Ar putea fi vorba de un adulter înşesit. Şi câte adultere nu va fi dat pe faţă deja războiul şi câte încă mai are de vădit? Legiuni!

Dispoziţia elegiacă nu ţine însă mult. Pauline vrea să ştie ce sunt eu de

meserie. După mâini, e imposibil să fiu muncitor. Apoi începe să spună nişte poveşti de felul celor pe care le auzi în localurile de noapte, fapt care îi stârneşte şi pe ceilalţi să spună bancuri pe potrivă. Marioara o pune pe Pauline să-i traducă totul după fiecare hohot general de râs, iar dacă nu-i traduce imediat, tabără cu pumnii asupra ei.

Pe la vremea cafelei, sosesc într-o caleaşcă doi ofiţeri din Batalionul de rezervişti Königsberg. Curioase, femeile dau fuga la ferestre ca să-i vadă pe domnii nou-veniţi. Drackhuhn le face totuşi iute vânt pe uşa din spate şi îi conduce pe ofiţeri în salon.

Noi socotim că e mai comod să ne găsim cvartir în altă parte. Ne instalăm la profesorul din sat, unde ne tocmim seara un taraf ţigănesc. Drept răsplată, lăutarii nu ne cer nimic altceva decât să le ştampilăm cărţile de identitate care trebuiau ştampilate după-masă.

— Hagieni, 13 iunie 1917 —
„SOŢIA“ COMANDANTULUI – MATRIMONIALE ÎN ARMATĂ – TRADUCĂTORUL DIPLOMAT

Cu tot respectul cuvenit, primarul din Făcăeni ne arată că droşca rechiziţionată de Kießer e proprietatea lui şi îl roagă să i-o restituie. Kießer îi răspunde că are nevoie de ea în scopuri militare presante. În plus, îi promite că îi va repara roţile şi că i-o va înapoia la sfârşitul războiului. Într-o resemnare tăcută primarul se înclină. Acum are la îndemână cealaltă trăsură, dar trebuie să se aştepte ca adevăratul proprietar să i-o ia în orice clipă.

Astăzi ajungem într-un ţinut uitat de Dumnezeu. Dimineaţa se convoacă adunarea la Vlădeni, iar după-amiază în Chioara, Bobul şi Sfântul Vasile. Drumurile sunt tot mai desfundate, aşa încât călătoria cu căruţa devine o tortură fizică, mai ales că micuţii cai ţărăneşti nu pot, pur şi simplu, să meargă la pas. E musai să meargă la trap şi gonesc adesea cu tot cu căruţă prin bolovani.

Locurile amintite se găsesc în zona de antrenament a trupelor româneşti din jurul Făcăenilor. Numai pe malul Ialomiţei, care se varsă în dreptul satului Chioara în braţul Borcea, pământul e roditor, însă cum te îndepărtezi de râu se întinde stepă stearpă. Pe celălalt mal al Dunării ne salută, cu

casele ei albe, Hârşova, un târg dobrogean cu ruine romane şi turceşti. Plecăm după-masă devreme mai departe către Hagieni, unde mă instalez de unul singur la o familie de pescari, în vreme ce ceilalţi sunt găzduiţi fiecare pe unde au stat la primul control.

Pescarul are două fete, Anicuţa şi Ioana, de şaisprezece şi de paisprezece ani, amândouă tipul de ţărăncuţe îndesate. Abia am trecut pragul casei, şi mama fetelor îmi povesteşte că Anicuţa e soţia comandantului plecat alaltăieri pe front, subofiţerul Hans Aschenbach din Berlin. Când se va termina războiul, omul se va întoarce la Hagieni, ca să-şi facă o <„plugărie“>, adică o fermă. Are, cică, o fermă şi la Berlin, pe care o s-o vândă. E un băiat cumsecade şi drăguţ şi toată lumea e devastată că a plecat pe front. La vorbele astea, Anicuţa izbucneşte în lacrimi. De două zile plânge bietul copil. Când îi trece plânsul, îmi vorbeşte mândră despre traiul ei cu Hans. Tatăl şi mama ei sunt foarte bucuroşi că şi-a găsit bărbat aşa de repede.

Cum ştiu că încheierea de căsătorii între militari şi localnice e strict interzisă de administraţia militară, îndrăznesc să-mi exprim îndoiala că Anicuţa e chiar căsătorită. Atât mi-a trebuit! Formal, căsătoria nu a fost încheiată, îmi zic tatăl, mama şi mătuşa ei, dar asta nu contează. Copiii se iubesc atât de tare, încât formalizarea ulterioară este o chestiune secundară. Anicuţa mă roagă solemn să nu-i zic „domnişoară“, ci „madam“. Tot satul ştie că e soţia comandantului. Concepţia de aici e aceeaşi ca în multe zone rurale din Germania, unde relaţiile dintre doi parteneri sunt privite ca un preambul legal la căsătorie, ba chiar ca relaţii matrimoniale. Aşa era şi în Evul Mediu înainte ca Biserica să prescrie o formă clară pentru încheierea căsătoriei: simplul trai în comun de tip marital consfinţea căsătoria.

Apoi îndrăznesc iar să pun la îndoială faptul că „soţul“ Anicuţei ar fi proprietarul unei plugării tocmai la Berlin. Însă credinţa acestor oameni e emoţionantă. Ce-i în guşă şi-n căpuşă! Îl şi socotesc pe soldatul neamţ ginerele lor.

La cârciumă fac cunoştinţă cu Ellen Thoma, care se trage din Hamburg şi pretinde că e de ani de zile soţia unui căpitan român. Duce un trai asemănător cu cel al lui Pauline din Făcăeni. În vreme ce bancurile celei din urmă aveau izul localurilor de noapte din Viena, vorbele fără perdea ale lui

Ellen aduc a Reeperbahn din districtul St. Pauli[67]. În aparenţă face pe doamna avută, proprietăreasa unei vile, în care se şi instalează Kießer. Cu toate că îl văd în curtea din faţă aşezat la o masă îmbelşugată, plutonierului pare să nu-i placă prea tare acolo, fiindcă mă vizitează, împreună cu traducătorul Bartolo, la gazda mea, ca să le vadă pe ale mele *filiae hospitales*, despre care a auzit vorbindu-se de bine.

Când o vede pe Anicuţa, îl trec, vizibil, căldurile. După ce îi zâmbeşte vreo cinci minute în şir – încă nu ştie să spună corect nici un cuvinţel româneşte –, începe o conversaţie amoroasă prin mijlocirea traducătorului. Bartolo se jenează să-i traducă fetei de-a dreptul vorbele lui Kießer. În loc s-o întrebe dacă vrea să meargă într-o zi cu el la Bucureşti, Bartolo o întreabă dacă ar vrea să meargă la o plimbare cu domnul ofiţer. E trimis, cum era de aşteptat, mieros, la plimbare. Micuţa Ioana izbucneşte în râs când îl vede mai de aproape pe Kießer şi chiuie: „N-are nici un fir de păr!“ De bună seamă, Kießer nu pricepe ce zice fata şi îi ordonă lui Bartolo să-i traducă. Acesta trebuie din nou să dreagă busuiocul şi spune că fetiţa ar fi zis că domnul ofiţer e deja căsătorit. E a treia oară când Kießer pune ochii tocmai pe acele *filiae hospitales* în casa cărora sunt din întâmplare încartiruit. Aşa a fost şi în Jegălia, şi în Făcăeni, şi acum şi aici. La plecare mă sfătuieşte să profit în noaptea asta de „norocul“ meu. Îi spun răspicat că am o concepţie diferită despre norocul în dragoste, iar el îmi răspunde că nu-i vine totuşi să creadă că ceea ce lui i se pare a fi un asemenea noroc mă poate lăsa rece în noaptea asta. Îmi povesteşte apoi sincer că el n-a avut niciodată în viaţă „noroc la femei“, cu toate că a fost intendent în timpul ultimelor manevre imperiale şi îşi alegea cele mai bune cvartiruri, la cele mai adorabile creaturi.

În starea asta de spirit, ne hotărâm să ne petrecem seara la un joc de cărţi în casa administratorului moşiei, Haralambie, un domn gras şi jovial, tată a doisprezece copii.

— Săveni, 14 iunie 1917 —

DEFINIŢIA TURCEASCĂ A STRĂZII –
ÎN TABĂRA DE PRIZONIERI

După executarea rapidă a controlului, continuăm să jucăm *Mauscheln* cu

Haralambie în veranda lui până când suntem invitaţi să rămânem la masa de prânz. Ni se alătură şi Hesselbarth şi Berlich. Kießer e aşa de prins, încât îşi uită şi faţă de aceştia „demnitatea de superior“ şi le permite să joace cu noi. La masă, fiecare îşi povesteşte aventurile de azi-noapte. Am semne de întrebare în privinţa fiecărei povestiri. Mi se pare că Berlich, care a avut şi el parte de o foarte drăguţă *filia hospitalis*, înfloreşte totul dinadins, ca să-l enerveze pe Kießer. Când ajung la gazdele mele ca să-mi iau bagajul, trebuie să mai prânzesc o dată. Aici se mănâncă peste tot carne de pui gătită în varii feluri: ciulama, tocană, ciorbă… Anicuţa şi Ioana îmi poartă de grijă în toate privinţele. Când m-am trezit în zori, mi-au dat apă, lapte şi o perie de ghete. Mi-a fost peste putinţă să găsesc un locşor în care să mă spăl, neobservat, pe dinţi. Fetele au insistat să urmărească toate stadiile toaletei mele matinale. Spălatul pe dinţi li s-a părut o chestie din cale-afară de interesantă, pentru că ele nu se îndeletnicesc cu aşa ceva. Pentru prânz se pare că mi-au pus la cale o cură de îngrăşare. Abia îmi dădeau un fel, şi mi-l şi suplimentau. Îmi potrivesc şi centura în jurul brâului când mă urc în căruţă.

Începe să plouă. Trecem printr-un ţinut mlăştinos. Noroiul ne stropeşte din cap până-n picioare, aşa că ne învelim în pături. Drumului ăstuia spre Săveni i se potriveşte perfect definiţia turcească a străzii: un drum *pe lângă* care mergi. Glodul şi ogaşele de pe şosea sunt aşa de mari, încât s-au ivit alte drumuri pe lângă ele, care, la un loc, au o lăţime apreciabilă.

Săveni e un sat mare şi frumos. Fiecare gospodărie ocupă un lot pătrat mărginit de patru uliţe şi e înconjurată de câte o grădină uriaşă. Câteodată durează şi cinci minute să ajungi de la o gospodărie la alta. Străzile sunt foarte largi şi drepte; toate sunt perpendiculare una pe alta, aşa încât satul întreg e o alcătuire simplă de pătrate. De-ale gurii se găsesc aici din belşug, pentru că satul a fost cruţat de bulgari. Cu toate acestea, aici suntem hrăniţi şi cazaţi rău, pentru că în Săveni se găseşte o tabără de prizonieri. Nouăzeci şi opt de români de rang înalt au fost mai demult arestaţi şi sunt deţinuţi aici ca represalii pentru arestarea unor cetăţeni germani de către armata română în Moldova[68]. Au dreptul să ocupe case în sat, să-şi procure hrana şi să se plimbe în voie contra obligaţiei de a se prezenta de două ori pe zi la apel. Sunt cu toţii nişte domni cu pretenţii: au închiriat cele mai bune locuinţe şi

cumpără la preţuri foarte ridicate toate alimentele care se găsesc în sat. Dacă mai rămân aici mult, comuna o să se îmbogăţească de pe urma lor, pentru că banii nu le lipsesc şi îi toarnă cu nemiluita peste localnici şi pentru alte înlesniri decât procurarea hranei. De aceea nu e deloc de mirare că oamenii n-au nici un chef să le dea de mâncare pe nimic soldaţilor germani şi că trebuie să căutăm multă vreme o gazdă onorabilă. Primarul şi notarul sunt scumpi la vedere, iar comandamentul lagărului se îngrijeşte numai de Kießer. Noi, ceilalţi patru, tragem în sfârşit la două fete, care stau singure şi numai tinere nu sunt, Ţaţa şi Mariţa, chiar dacă locuinţa lor poate găzdui numai două persoane. Cea mai bună cameră este închiriată de un prizonier. Mâncarea trebuie să mergem să ne-o cumpărăm singuri, pentru că nu vrem s-o luăm de la gura amărâtelor de fete, deşi ele ne îndeamnă să nu ne sfiim. De un menaj aşa de prost nu am avut încă parte în călătoria asta. Chiar şi aşa, suntem veseli şi în toane bune şi cântăm până noaptea târziu. Când mergem la culcare, Ţaţa şi Mariţa aştern pentru fiecare dintre noi câte un pat de campanie. Durează însă mult până adormim pentru că şuşotelile şi chicotelile lor nu mai încetează odată şi prin pereţii subţiri de chirpici se aude tot.

— Feteşti, 15 iunie 1917 —

ŢĂRANII POT AŞTEPTA, BOIERII ŞI AVOCAŢII, NU – BUCOLICE – CÂMPIA BĂRĂGANULUI – UN RĂCAN AVANSEAZĂ, PAS CU PAS, LA GRADUL DE PREOT MILITAR – ANTIAERIANA PĂCATELOR

Printre prizonieri se remarcă domni foarte eleganţi. Toţi poartă haine impecabile şi, foarte impresionant, au pantofi excelenţi. Cei mai tineri au 35 de ani. Vreau să sper că sunt în majoritate agitatori de război cei asupra cărora se exercită astfel de represalii. E strânsă aici o bună parte a inteligenţiei României. Cei mai mulţi sunt din Bucureşti, alţii din Craiova, Ploieşti şi Turnu-Severin. Sunt boieri, avocaţi, profesori universitari, jurnalişti (printre ei şi câţiva evrei, pe nume Rosenthal şi Grauer), primari. Primarul Bucureştiului e şi el aici, apoi doi episcopi, care se poartă în odăjdii scumpe şi au cârje pastorale. De drept, aceşti domni ar fi trebuit să se prezinte la apelul nominal în ordine alfabetică, laolaltă cu ţăranii din sat şi cu ciobanii de la câmp, de la care exală nu cele mai bune miresme şi a

căror atingere te poate însemna binişor cu marca tuturor animalelor din Balcani. Nu e deloc de mirare că un cioban aflat în bătaia vântului pute a bălegar şi a zer de la zece metri: la câmpie apa e o raritate.

Prizonierii se prezintă la apel separat de restul şi ne comunică rugămintea să-i luăm pe ei primii pentru că nu sunt obişnuiţi cu aşteptarea, în vreme ce ţăranii şi ciobanii nu ar avea nici o problemă în acest sens. În consecinţă, Kießer ordonă ca prizonierii să fie luaţi primii la apel. Eu, unul, mă indignez şi îi arăt limpede că e inconsecvent, spunându-i că el, sergent cu state vechi, s-a căznit din greu ca, în armata germană, numai gradul militar să justifice un tratament diferit, şi nu statutul social din viaţa civilă, nici nivelul de educaţie. Mai mult, biroul de evidenţă a populaţiei este menit să impună ordinea militară în rândul populaţiei civile din teritoriul inamic, aşa cum e scris clar în ordonanţa de funcţionare. De ce să nu aştepte şi aceşti domni eleganţi la un loc cu localnicii simpli până când le vine rândul? Fără să-mi răspundă, Kießer îmi întoarce pur şi simplu spatele. Rămâne cum a stabilit.

La întoarcere o luăm de-a dreptul prin Câmpia Bărăganului şi mergem cale de cincizeci de kilometri fără să trecem prin vreun sat. Cât vezi cu ochii, o întindere nesfârşită de iarbă uscată şi mărăcini înalţi. Câte turme de capre ar putea paşte aici, mai ales în mărăcinii ăştia! Numai că războiul a lichidat majoritatea turmelor. Numai ici-colo dacă s-a mai păstrat câte o turmă mică. Ciobanul locuieşte departe de lumea civilizată, în ceea ce se cheamă o târlă. Are o fântână şi câţiva copaci, sălăşluieşte într-un bordei săpat în pământ, dotat cu ferestre şi cu ceva mobile. Oile n-au saivan, ci doar un ţarc prevăzut cu un acoperiş amărât. De jur împrejur, câmpia atinge cerul de un albastru adânc[69].

Acasă mă întâlnesc cu Franta, care s-a întors şi el dintr-o călătorie misionară în etapele Urziceni şi Lehliu. Batalionul nostru a fost dus pe front fără el. Omul a fost oblojit pe la toate popotele ofiţereşti, cu toate că unii locotenenţi au strâmbat din nas, pentru că nu e decât „un răcan de rând“. Aşa că Franta a înţeles foarte bine că trebuie să se adapteze cât mai degrabă la mult aşteptata lui ridicare în grad. Şi-a aruncat baioneta cât colo şi face lungi plimbări fără raniţă. Şi-a rupt fără ezitare epoleţii de rezervist şi şi-a făcut rost de un chipiu impresionant. Ofiţerilor le face, de bună seamă, o

plecăciune – ceea ce le este cu totul interzis sublocotenenţilor. Ca semn distinctiv al gradului său ar trebui ca, la întâlnirea cu un sublocotenent, să încline uşor capul şi să facă un gest nonşalant din mână. Din popotele ofiţerilor s-a întors cu tot felul de expresii pompoase pentru îndatorirea de preot militar: „cadet al cerului“, „antiaeriană a păcatelor“, „deparazitor de suflete“, „soldat al lui Christos“.

Batalionul XI/35 se află în tranşee lângă Brăila, faţă în faţă cu ruşii. Totuşi, nu e deloc periculos, pentru că între cele două linii se întind pe o lăţime de 15 kilometri mlaştinile Siretului. Numai artileria grea bate atât de departe şi asta ar presupune o cheltuială prea mare de ambele părţi. Loviturile aeriene au efecte slabe, iar gaze nu se folosesc deloc. Estimp, s-a instalat la Feteşti Batalionul de rezervişti Königsberg, care ne hrăneşte şi pe noi, în vreme ce pentru soldă şi îmbrăcăminte depindem direct de statul-major al administraţiei militare din Bucureşti.

— Feteşti, 17 iunie 1917 —

PREOTUL ŞI PARACLISERUL BEAU VINUL DE ÎMPĂRTĂŞANIE – O ÎNMORMÂNTARE CU MUZICĂ ŢIGĂNEASCĂ – INSULELE FERICIŢILOR – DE CE NU VREM SĂ FACEM BAIE CU MARION

Cum astăzi, duminică, nu am absolut nimic de făcut, îl însoţesc pe Franta ca paracliser la o slujbă în Făcăeni. Bătrânul Negrea ne duce şi ne aduce cale de cinci ceasuri cu trei cai. Şcoala e frumos împodobită ca să găzduiască slujba. Catedra, ornată cu lumânări şi flori, a fost făcută altar. De-o parte şi de alta sunt leandri şi piramide de arme. Ca paracliser am însărcinarea să număr, în scopuri statistice, credincioşii, să împart cărţi de rugăciuni celor care nu au şi să dau tonul la cântări. Se prezintă un ofiţer şi douăzeci şi patru de soldaţi, dintre care patru pentru împărtăşania de la sfârşit. La slujba de după-masă de la Dudeşti, unde cânt din nou la armoniu, sunt de faţă treizeci de soldaţi, dar nici unul pentru împărtăşanie. Cifrele sunt apoi puţin rotunjite în sus de Franta. Cum vinul alb din cele două sticle pe care ni le-a dat primarul din Făcăeni pentru împărtăşanie este folosit numai în parte (de bună seamă pentru că la cina Domnului se împarte foarte puţin), ne serveşte ca bine-venit întăritor pentru drumul de întoarcere sub soarele torid.

În vreme ce Franta dă curs invitaţiei la micul dejun la conac alături de

batalionul Königsberg, eu am ocazia să merg la înmormântarea foarte frumoasă a unei ţigănci tinere. Patru băieţi, împodobiţi cu panglici colorate, cară năsălia cu coșciugul deschis, cu totul acoperit cu flori. Înaintea sicriului merg popa şi diaconul, murmurând litanii, iar în spate un taraf ţigănesc intonează melodii vesele la vioară, contrabas şi ţambal, ţinând hangul unui gurist. De-a dreapta şi de-a stânga coșciugului, bocitoare cu simbrie se jeluiesc şi îşi smulg părul din cap. Tot satul ia parte la înmormântare, unii de pe margine, alţii alăturându-se convoiului. La poarta bisericii, unde moarta e adusă pentru ultima binecuvântare, taraful trebuie să înceteze să cânte, pentru că păgânii ăştia nu au voie să intre în lăcaşul sfânt. Ca să arate cât de îndurerate sunt, femeile instalate în faţa bisericii îi îndeamnă cu strigăte pe băieţii din clopotniţă să tragă clopotele cât pot de tare.

La sud de Feteşti se găseşte o pădurice, singura din împrejurimi, care se întinde până hăt spre Borcea, dar este despărţită de sat de câteva fâşii de mlaştină, aşa încât, din pricina apei destul de adânci, se poate merge într-acolo numai în picioarele goale sau cu căruţa. În mlaştini sunt o mulţime de sălcii. Pământul din pădure este şi el foarte moale, de unde şi vegetaţia luxuriantă care-l acoperă: anemone, trestie înaltă, rogoz. În luminişuri se întind pajişti mănoase. Ici-colo se joacă copii care păzesc cai la păscut. Femei stau în băltoace cu hainele sumecate şi pescuiesc cu nişte plase mari. Stârci şi berze îşi fac veacul pe aici. Am botezat acest colţ idilic de lume „Insulele fericiţilor“. Găsim azi aici răcoare şi umezeală, găsim un refugiu de razele nemiloase şi pârjolitoare ale soarelui din România, după ce ne-am isprăvit îndatoririle de pastor şi de paracliser.

Tocmai când dăm să ne dezbrăcăm ca să ne răcorim cu o baie în Borcea, soseşte în goană prin băltoacele din pădure o caleaşcă cu doi cai ungureşti focoşi. În ea şade Marion, cu patru domni de la staţia radio a armatei chezaro-crăieşti. Femeia şi-a abandonat azi îmbrăcămintea atât de la modă şi şi-a pus un costum naţional unguresc, greu de fir de aur. Are în picioare cizme de lac până la genunchi. Ne cheamă să facem baie împreună. Franta se uită la mine, eu mă uit la Franta: n-avem costum de baie. Nu ne-a dat armata. Şi cu siguranţă domnii austrieci au. Trăsura se opreşte într-un loc unde, între pădure şi cursul de apă, se întinde o plajă lată cu nisip alb. În

timp ce ne apropiem să salutăm grupul, pregătim o minciună: tocmai ne-am scăldat. Drept urmare, stăm şi ne uităm. După un tufiş, Marion îşi schimbă portul cu un costum de baie. Domnii austrieci au, desigur, cu toţii chiloţi de baie. Numai după ce distinsa societate îşi isprăveşte scalda şi pleacă, putem să ne luăm şi noi costumul lui Adam şi să ne aruncăm în bulboanele Borcei.

— Bucureşti, 24 iunie 1917 —

ARŞIŢĂ DEMORALIZATOARE – TUMULI – SPRE CAPITALA ŢĂRII – AUSTRIECII, ALIAŢI DE MÂNA A DOUA, BULGARII, DE MÂNA A TREIA

Călătoresc cu Schlemmer, în interes de serviciu, la Bucureşti, ca să ducem acte. Arşiţa e înnebunitoare. Trebuie să fie vreo 49 de grade la umbră şi 65 la soare. Sigur, asta e numai o vorbă. Termometrele obişnuite nu sunt făcute să înregistreze asemenea temperaturi, ele arată numai foarte multe grade peste limită. Dacă cineva petrece mai multe veri din astea îşi intră, bănuiesc, foarte bine în rolul sudistului, cu eternul lui *dolce farniente*. Arşiţa demoralizează.

În crucea căldurii, o căruţă mică ţărănească ne duce agale spre gară. Contemplu în tihnă movila mare care se înalţă brusc din câmpie spre răsărit. De la prima vedere îţi dai seama că e făcută de mână omenească. Specialiştii au făcut o serie de presupuneri despre aceste movile care se găsesc în număr mare mai ales în Dobrogea. Sunt şi pe malul Dunării, pe ţărmul Mării Negre, pe vârfuri de munte, dar şi pe coaste de deal şi la câmpie, uneori izolate, alteori în grupuri. S-a crezut că erau pur şi simplu posturi de observaţie. Această explicaţie e însă cu totul nesatisfăcătoare. Cea mai plauzibilă ipoteză este că e vorba de morminte sau monumente romane (*tumuli*). S-au găsit înăuntru schelete şi podoabe. Movila pe lângă care trecem în drumul spre gară are o înălţime de aproape opt metri şi e o piramidă cu baza de zece metri pătraţi.

În tren sunt aproape numai militari; pentru civili o astfel de călătorie întâmpină tot soiul de greutăţi. Aceştia sunt separaţi de militari, ca să nu afle secrete în discuţiile din compartiment. Cea mai neplăcută companie de drum sunt aliaţii noştri bulgari. În primul rând din pricina duhorii de usturoi. Fiecare bulgar are câte o desagă cu mâncare în care se găseşte

pâine, brânză, usturoi şi ceapă. Damful de usturoi umple tot compartimentul. De îndată ce s-a urcat în vagon, bulgarul îşi desface desaga şi începe să pape. E bine însă că bulgarii nu ştiu nemţeşte, pentru că, altfel, amabilităţile la adresa lor nu i-ar lăsa tocmai reci. Îşi dau totuşi seama, după mutrele şi gesturile soldaţilor nemţi, că nu li se poartă cele mai prietenoase simţăminte. Soldaţii feroviari nemţi le arată scurt cele mai proaste vagoane, iar soldaţii călători îi scot din compartimentele lor. Nici cu austriecii nu sunt mai prietenoşi, dar ăştia nu se lasă chiar aşa de uşor ca bulgarii. Reticenţa faţă de cei din urmă vine şi din faptul că poartă costume neconforme, uzate şi mizerabile. Nici măcar cizme n-au cu toţii, ci câteodată numai opinci, pentru că Bulgaria e săracă. În fine, nu e exclus să te căptuşeşti şi cu purici de la ei. Totuşi, nimic din toate astea nu justifică un comportament atât de neprietenos. E o minune că frăţia noastră de arme nu s-a rupt acum multă vreme.

Căldura după-amiezii apasă greu peste câmpia pe care am străbătut-o mereu în linie dreaptă timp de cinci ore până la Bucureşti. Deşi suntem îmbrăcaţi numai în cămaşă şi pantaloni şi stăm cu ambele ferestre deschise, nu e chip să ne răcorim. Nici măcar căderea nopţii nu alungă pojarul. Într-o văioagă ne vine, în sfârşit, o boare mai răcoroasă. Pe loc, un camarad ne oferă o înghiţitură de vin. Ce minunat e hohotul de râs pe care picătura aceea îl scoate din piept după o zi atât de fierbinte!

Comandatura gării ne trimite în apropiere la hotelul „Griviţa“. Pe Calea Griviţei e forfotă mare. De parcă Bucureştiul şi-ar trăi viaţa numai în ultimele ore ale serii. Grămezi de ofiţeri şi soldaţi aliaţi animă străzile, restaurantele şi mai ales grădinile de vară. Peste tot se cântă la vioară şi din gură. Varieteurile şi cinematografele sunt luate cu asalt.

— Bucureşti, 25 iunie 1917 —
ELDORADO-UL DIN SPATELE FRONTULUI – ARMATE DE CONŢOPIŞTI – ÎN COTROCENI – LA ŞEFUL POLIŢIEI MILITARE – „BANI PROŞTI“ – OCHI DE FEMEIE, PANGLICI ŞI CONFETTI

Mai întâi ne facem datoria: ne procurăm permise de oraş, ne facem necesarul de ustensile de birou şi de săpun, solicităm un cvartir nou şi o

maşină. Pentru asta mergem la comandatura garnizoanei care e găzduită la Ministerul Lucrărilor Publice pe Bulevardul Elisabeta. Ce aparat monstruos de birouri, personal, hârţoage şi regulamente! Armate întregi de conţopişti şi de dactilografe nemţoaice populează clădirea uriaşă, legiuni de ordonanţe cu dosare aleargă de colo-colo, mulţimi de ofiţeri şi de funcţionari intră şi ies din birouri. Sălile de aşteptare sunt umplute până la refuz de solicitanţi civili români. Ce organizare! Sau poate supraorganizare! Dar, spre uimirea noastră, clădirea comandaturii nu este singura care adăposteşte birouri. Pentru săpunul nostru trebuie să mergem la cartierul general de intendenţă. Acesta a rechiziţionat întregul Minister de Justiţie. Şi aici, aceleaşi armate de conţopişti, etaje după etaje cu birouri, pe ale căror uşi atârnă inscripţii cu specificul serviciului şi numele ofiţerilor şi funcţionarilor militari care lucrează înăuntru. Desigur, pentru săpun suntem trimişi toată ziua de la Ana la Caiafa şi ne dăm seama că în oraş nu există nici o clădire mai mare în care să nu se afle vreun serviciu militar.

Subofiţerul Schlemmer nu se poate abţine să nu ceară o audienţă la căpitanul Balzer, şeful departamentului de evidenţă a populaţiei din cadrul cartierului general, ca să afle dacă personalul departamentului va primi în viitorul apropiat avansări. În armată nu există decât o dorinţă: să ajungi subsergent. Biroul lui Balzer se găseşte într-o casă numai pentru sine. Pare să aibă la fel de puţin de lucru ca noi la Feteşti, pentru că se întreţine o oră bună cu Schlemmer. Trist, el îmi dă de ştire că nu urmează nici o avansare, pentru că aşa interpretează un general din conducere ordinul Ministerului de Război. Balzer însuşi doreşte să se facă avansări, mai ales pentru că oamenii din celelalte departamente ale administraţiei din spatele frontului avansează foarte repede; întâmpinările lui la general au rămas însă fără rezultat. În continuare, Balzer şi-a exprimat uimirea că în toată România ocupată au fost înregistraţi numai un sfert de milion de cetăţeni după primul raport al birourilor de evidenţă din luna mai. Feteşti e cel mai mic astfel de birou, cu numai două mii şase sute de persoane înregistrate. Ar trebui să se facă o reducere de personal. Balzer a fost organizatorul serviciului de evidenţă în Belgia şi acolo a fost obişnuit cu un număr mult mai mare de înregistraţi.

Materialele pentru birou trebuie să le luăm din Cotroceni. Acesta este

Charlottenburgul românesc, situat ca acela, tot în vestul oraşului. Acolo e şi reşedinţa de vară a regelui. La palatul Cotroceni a avut loc fatidicul consiliu de coroană din 1916. În spatele palatului se află „oraşul militar“: arsenalul, aerodromul, cazărmile, clădirile administraţiei militare, toate ocupate acum de autorităţile militare germane şi austro-ungare. O magazie întreagă este plină până în pod de hârtie de scris, plicuri, călimări, gume de şters, peniţe şi tot ce ţine de rânduiala unui birou. Şi cu aceste obiecte se face războiul. Faţă de cât am cerut am primit mai puţin şi suntem avertizaţi să facem o economie drastică.

După asta îl vizităm la comandatură pe un prieten de-al lui Schlemmer, sergentul companiei de poliţie militară. Când aude că sunt jurist, îmi spune că şeful poliţiei militare caută un jurist pentru rezolvarea treburilor poliţieneşti, dar că până acum nu a găsit pe nimeni. Cu acordul meu, îi dă telefon locţiitorului şefului de poliţie, locotenentul Johannsen, care mă invită imediat la el. Locotenentul e un domn din cale-afară de nervos, pe chipul căruia se citeşte surmenajul. El îmi spune că şi-a luat în ajutor până acum doi rezervişti, un judecător şi un avocat, însă ăia nu s-au descurcat. Piaţa neagră şi alte infracţiuni sunt la ordinea zilei în Bucureşti. Ar avea nevoie de cel puţin încă un jurist pe post de şef de departament. Ar vrea să-mi pună la dispoziţie un birou cu personal în subordine. Ar putea să mă avanseze cel mult până la sergent în viitorul apropiat dacă aş vrea să accept postul. Încuviinţez şi spun că nu mă interesează absolut deloc avansarea, ci numai să obţin ceva de muncă în domeniul meu pentru ca osteneala mea de a veni pe front să nu fie în van. Johannsen mă roagă să fac o cerere pentru avansarea la gradul de sergent şi să-mi scriu *curriculum vitae*; va face chiar el solicitarea pentru mine. Rareori mi-a fost dat să văd o figură mai uluită decât a lui Schlemmer când îi spun c-o să devin în curând sergent.

Apoi vine şi distracţia noastră. Căutăm mai întâi locurile unde am petrecut între Crăciun şi Anul Nou. Peste tot aceeaşi viaţă efervescentă şi colorată. Dar vai, din ieftinătatea ei n-a mai rămas nimic. Monedele şi bancnotele româneşti au dispărut fără urmă, mai circulă numai biletele de bancă emise în virtutea unui credit pe care banca naţională a României l-a contractat la banca Imperiului, bilete care se cheamă popular „bani proşti“. Astea se aruncă precum piţulele. Friptura de gâscă, frişca, colţunaşii,

plăcinta cu ceapă, de care ne aducem încă bine aminte din decembrie trecut, nu se mai găsesc neam. La hotel Europa ni se confiscă şi cartelele de pâine!

Seara mergem la un varieteu în aer liber, la Teatrul Alhambra. Programul, afişele, reprezentaţiile sunt şi în nemţeşte, şi în româneşte, pentru că oraşul a devenit bilingv. Spectacolul se joacă repede până la zece, astfel încât cele două ore rămase până la închidere să poată fi folosite pentru flirturi. Se mută mese în orchestră, artistele coboară direct de pe scenă, pocnesc dopurile de şampanie. Femeile în număr evident mult mai mare aruncă cu panglici colorate, ca să agaţe câte un ofiţer pentru o seară. Mulţi se lasă seduşi, totuşi sunt şi unii, nu puţini, care îşi fumează ţigările în linişte, fără să se aprindă de flăcările din ochii femeilor şi de panglicile colorate pe care le aruncă acestea.

— Feteşti, 26 iunie 1917 —

TOTUL E GRATUIT PENTRU SOLDAŢI –
DESCÂNTEC DE PLOAIE

Hotelul Alianţa, care ne-a fost repartizat pentru noaptea asta, e la fel de jalnic ca hotelul Griviţa. Totuşi, nu trebuie să plătim nimic, nici măcar bacşiş nu trebuie să dăm, obicei care poate strica buna dispoziţie matinală a călătorului civil. Totul intră în contul ţării ocupate. Şi trenul e pe gratis. Şi e bine că soldatul are parte şi de înlesniri în viaţa lui, altfel ar fi prea trist.Trenul nostru pleacă la şase şi la unsprezece suntem înapoi. Tovarăşii de compartiment se dau mari cu aventurile lor amoroase de la Bucureşti. În cele mai multe cazuri, partenera fusese o domnişoară foarte tânără şi garantat neprihănită. Mitache a ţinut morţiş să mă ia de la gară cu căruţa lui şi se bucură enorm de tutunul pe care i l-am adus.

De mult n-a mai dat o ploaie adevărată şi iarăşi se stârneşte o cumplită furtună de nisip. Dacă rugăciunile creştineşti nu mai ajută, lumea se întoarce la obiceiurile păgâne. Asistăm astăzi la Feteşti la un rit care este încă practicat peste tot în România. Ţigăncuşe aleargă pe jumătate goale din casă în casă şi cântă pe nas un descântec de ploaie. În jurul gâtului şi al coapselor le atârnă frunze de boz. În toate gospodăriile în care intră sunt stropite cu găleţi pline de apă. Copilele se cheamă paparude. Descântecul începe aşa:

<Paparudă
Se adună,
Dă ploaie,
Dă ploaie.>

— Săveni, 30 iunie 1917 —

LA CRÂŞMA PRIZONIERILOR – NERESPECTARE A ORDINULUI COROANEI PRUSACE

Turneul de control din luna iulie se face de data aceasta invers: începem la Săveni, trecem prin Feteşti şi mergem până la Dichiseni. Sunt trimis singur cu căruţa încărcată cu lada de acte la Săveni. Ceilalţi urmează să sosească spre seară. Fac patru ore pe drum prin Bărăganul fără nici un arbore. Soarele arde cumplit. Comandatura mi-a aranjat din nou un cvartir mizerabil, aşa că prefer să trag iarăşi la Ţaţa şi Mariţa. Spre seară mă duc la crâşma din sat, locul de întâlnire al prizonierilor. Un boier, doctorul în ştiinţe juridice Alexandru Costescu, mă invită la o cinzeacă. Are, pe lângă alte averi, numeroase case în Bucureşti, una la Karlsbad şi alta la Viena. Ştie perfect nemţeşte şi îmi vorbeşte cu entuziasm despre viaţa de noapte din Berlin. Îmi face cunoştinţă cu diverşi alţi prizonieri şi îmi arată cele mai importante personalităţi, care stau adunate la mese retrase sau care se plimbă de colo-colo pe stradă prin faţa birtului. Am convorbiri foarte interesante cu un profesor universitar de filozofie, discipol al lui Wundt[70] la Zürich, şi cu directorul Casei de Economii din Bucureşti. Toţi se plâng de statutul nedrept de prizonieri care le-a fost impus, de faptul că le este controlată corespondenţa, de faptul că soţiile lor nu-i pot vizita, dar mai ales de lipsa oricărui criteriu în virtutea cărora au fost arestaţi şi a oricărei forme de „scutire“. Îmi arată doi bărbaţi îmbrăcaţi ţărăneşte, dar foarte curaţi: sunt primari cărora nu li se poate imputa în nici un caz nimic din punctul de vedere al desfăşurării războiului, care n-au făcut deloc politică, ci care au fost numai funcţionari comunali onorabili. Directorul Casei de Economii îmi spune indignat că de la ridicarea lui şi până în ziua de astăzi nu a fost redactată nici o motivare a detenţiei lui, ba mai mult, că nu a fost nici măcar o dată întrebat cine e, cu ce s-a ocupat înainte, dacă a avut vreodată orientare antigermană sau dacă şi-o va fi manifestat în public. Dacă l-ar fi

întrebat cineva, ar fi aflat că e cavaler al Ordinului Coroanei Prusace clasa a treia. La toate plângerile lui îi răspund că acest prizonierat urmăreşte să afecteze numai persoane absolut nevinovate, că sunt vizate numai notabilităţile şi că o asemenea detenţie nu poate fi considerată un abuz conform dreptului internaţional, pentru că este un răspuns direct la un abuz similar comis de cealaltă parte a frontului.

Seara, când soseşte Kießer, urlă la mine din trăsură că l-aş fi lucrat pe la spate. „Nici să nu te gândeşti că n-o să-ţi pun beţe în roate. Bine ţi-ar mai şedea să fii avansat pe lângă comandantul poliţiei militare din Bucureşti!“ Aşadar, Kießer a primit cererea de avansare. Ce prostie din partea lui să-şi verse mânia pentru viitoarea mea avansare în felul ăsta atât de grobian! N-are decât să scrie că nu se poate lipsi de mine, pentru că bănuiesc că oricum se va trece peste împotrivirea lui.

— Hagieni, 1 iulie 1917 —
UN OASPETE „RECUNOSCĂTOR“ –
DORM ÎN PATUL IOANEI

Prizonierii din Săveni sunt din nou chemaţi primii la apel. La Hagieni, unde se face controlul după-amiază, fiecare dintre noi merge la gazda obişnuită, numai Kießer nu se mai cazează la Ellen Thoma, ci la administratorul de moşie Haralambie. Ocazie cu care aflu de la Ellen însăşi, cu care mă întâlnesc din nou la birtul unde sunt de găsit mastică şi drojdie, că e supărată foc pe el, pentru că s-a purtat pur şi simplu incredibil. Ea l-a tratat data trecută cu cele mai alese mâncăruri şi i-a dat cea mai bună cameră. Când l-a condus în odaie, omul a zis: „Am stat şi mai bine.“ Vinul nu l-a plătit niciodată, ci i l-a trecut ea în contul ei. Ba şi în privinţa asta el a avut de comentat. Acuma nici nu-şi mai dau bineţe.

Cinăm în veranda lui Haralambie. Nevasta şi cele două fiice ale lui ne servesc, în vreme ce nu mai puţin de şapte băieţi, toţi fii ai lui Haralambie, stau de jur împrejur şi se uită la noi. După asta jucăm *Mauscheln* sub clar de lună până la miezul nopţii. De oboseală adorm la masă, în vreme ce ceilalţi joacă mai departe. În sfârşit, se satură Kießer şi plec acasă, împreună cu Bartolo care locuieşte cu mine la familia pescarului. Acolo oamenii credeau că nu mai venim, de aceea găsim ambele paturi ocupate de cele două fete

care dorm de regulă în ele. Sar speriate deoparte, iar bătrânul ne aduce lumină. Fetele trebuie să plece şi se duc să doarmă la mătuşa lor, iar eu mă culc în patul Ioanei, iar Bartolo în al Anicuţei.

— Făcăeni, 2 iulie 1917 —

DEŞTEPTAREA REZERVISTULUI – PREOTEASA ŞI CUTIUŢA SECRETĂ – PORCUL GUIŢĂ CÂND N-AR TREBUI – SCHILLER ÎN ROMÂNEŞTE

Cele două fete se îngrijesc cu mare râvnă de toaleta mea matinală. Mai întâi Anicuţa le porunceşte la doi dintre fraţii ei să-mi arate un loc de baie în râul Ialomiţa, care curge aproape în spatele casei. Ieri am încercat să fac o baie, dar n-am putut să ajung la apă din pricina nămolului de la mal. Baia e minunată. Curentul e atât de puternic, încât într-o apă de numai un metru nu te poţi ţine pe picioare. Apoi, ca să mă spăl pe picioarele mânjite de nămol, Ioana îmi aduce un scăunel şi o perniţă, iar Anicuţa îmi toarnă apă. Îi pune pe fraţii lor să-mi cureţe cizmele: fiecare cu câte una. Îmi aduc o oglindă şi nişte ştergare şi, la sfârşit, laptele şi micul dejun. O deşteptare mai frumoasă decât ar îndrăzni să viseze vreodată un rezervist!

În Bobul cumpăr cu ajutorul notarului un purcel dolofan pentru îngrăşare. Are în jur de 30 de pfunzi şi costă 11 lei. De bună seamă garda militară nu trebuie să afle nimic, deoarece cumpărarea de animale este strict interzisă. Trebuie aşadar să fie legat şi băgat într-un sac, ca să poată fi transportat neobservat în căruţă.

În Chioara ne oprim pentru prânz la fierarul satului. Soţia lui ne face atât de multe ochiuri, încât ne vine greu să le mistuim. Şeful şi-a asigurat pentru prânz şi siestă un cvartir pe măsura rangului său: la popa. Când ajungem tocmai la Vlădeni, îşi dă seama – vai ş-amar! – că nu mai are ştampila de serviciu, acest instrument sacrosanct pe care trebuie să i-l predau după fiecare apel, pentru că se teme să nu fie folosit abuziv sau pierdut. Bănuiesc că i-a căzut din buzunar în timpul siestei şi mă ofer să mă întorc la Chioara unde mi-am uitat şi eu baioneta. Lui îi mai lipseşte ceva, dar despre asta îmi şopteşte numai la ureche: e vorba de o treabă pe care domnii trebuie s-o aibă întotdeauna la ei. Şi, în fine, îi mai lipseşte şi un portmoneu. Mă întorc şi primesc totul înapoi. Preoteasa găsise ştampila, portmoneul şi cutiuţa

pentru domni pe patul din dormitor. Numai că vrea să ştie la ce serveşte cutiuţa. Îi spun că nu mă pot exprima suficient de bine în româneşte ca să-i explic. Bărbatul ei face, de alături, o mutră hâtră, dar la început lasă impresia că nu ştie nici el. Când însă preoteasa intră în casă, el se apropie de căruţa mea şi mă întreabă în şoaptă dacă cutiuţa nu se foloseşte cumva în situaţiile în care ai vrea să te fereşti de anumite pericole, care ar putea răsări deodată… ştiu eu ce. Da, aşa e, într-adevăr. Popa ştie la fel de bine ca mine ce e într-o cutiuţă d-astea. Râzând, mă salută cu pălăria ridicată, în vreme ce caii mei se urnesc din loc.

Bine că pot să aduc totul înapoi!

Porcul are puteri urieşeşti: şi-a rupt legăturile şi a ros sacul. Vizitiul trebuie să ia o funie din ham ca să-l lege la loc. Numai că acum animalul începe să guiţe, aşa că mi-e groază ca nu cumva să-mi fie confiscat la Făcăeni, unde se face un control foarte strict. Îl dezleg parţial, păstrându-i legătura numai la picioarele din spate. Stă o vreme cuminte şi liniştit, până când intrăm în localitate unde începe iar să grohăie şi să guiţe, pentru că îşi adulmecă semenii de-a stânga şi de-a dreapta drumului. Slavă Domnului, nu se zăreşte nimeni de la ocupaţie pe stradă. La familia Nagy bag porcul în coteţ. Franta mi-a făcut cunoştinţă cu această familie de unguri cu ceva vreme în urmă. S-au mutat din Ardeal şi au învăţat abia aici româneşte. Margit Nagy este o fetişcană educată şi isteaţă, care vorbeşte impecabil româneşte, aşa încât îi înţeleg fiecare cuvânt. În general se întâmplă ca astfel de persoane să vorbească mai curat o limbă străină decât cei care au crescut de mici cu ea. Din păcate, cvartirul de la familia Nagy este ocupat, dar Margit mă duce la nişte prieteni de-ai lor, tot ardeleni, familia Vlăsceanu. Şi acolo se află o *filia hospitalis* educată, împreună cu care citesc pe roluri, seara, în limba română, scena finală dintre Ferdinand şi Luise din piesa lui Schiller <*Intrigă şi amor*> (aşa s-a tradus în româneşte *Kabale und Liebe*).

— Cegani, 3 iulie 1917 —

PĂRINŢELUL DIN CEGANI

În Borduşani, primarul ne face cadou doi purcei, unul mie şi unul lui Kießer. Întâmplător mă întâlnesc cu primarul din Feteşti, care, la

rugămintea mea, transportă toţi trei porcii la Ştefana.

Peste noapte trag la bătrânul preot din Cegani, unde şi cinez. Omul îmi spune că slujeşte de 49 de ani în Cegani. A învăţat întâi „meseria“ de la tatăl lui, apoi a făcut şi seminarul. Bartolo îmi zice să nu-l cred, pentru că pe vremea aceea popii nu făceau seminar, ca să nu mai zic de facultate, ci deprindeau teologia ca pe un meşteşug de la preoţii slujitori. Astăzi, dacă un popă face şi numai câteva semestre de facultate, primeşte imediat parohie la oraş. De altfel, îmi zice venerabilul, sintagma <„domnul popă“> nu corespunde demnităţii spirituale a oficiului, ci este, dimpotrivă, peiorativă. Ar trebui să i ne adresăm cu <„domnul Părintele“>.

— Feteşti, 4 iulie 1917 —

AVANSAREA COSTĂ UN PORC – PORŢII DUBLE – „IMBECILUL DUHOVNICESC“ – DIURNĂ DE 53 DE PFENIGI PENTRU UN PASTOR

Kießer mă convoacă la cvartirul lui din Cegani ca să mă întrebe dacă vreau să păstrez pe lângă cei doi porci primiţi cadou ieri şi porcul cumpărat de mine în Bobul. Îi răspund că primarul din Cegani ne-a dat, *expressis verbis*, un porc mie şi un porc lui. Mă mai întreabă dacă nu ştiam că militarilor le este interzis să cumpere şi să ţină animale. Îi răspund că ştiam foarte bine asta, dar şi, pe de altă parte, că domnul comandant de etapă, mulţi alţi ofiţeri şi el însuşi au porci şi că acest lucru le este interzis şi ofiţerilor şi subofiţerilor în aceeaşi măsură ca soldaţilor de rând. Deci, o să-i dau la Feteşti numai unul din porcii primiţi cadou. Ei, de data asta am feştelit-o de tot cu el. Lăcomia şi invidia lui nu cunosc limite. E doar un suflet comun şi subaltern de sergent. În fine, îl întreb ce răspuns o să dea solicitării comandantului poliţiei militare de la Bucureşti. N-o să zică nimic din toată tărăşenia cu porcul, îmi spune. Ar fi totuşi absolut ridicol să trebuiască să-i cumpăr acordul pentru transfer cu un porc!

Tragem un galop cu Max şi Lieschen, caii noştri de atelaj, pe terenul accidentat de pe malul Dunării. Bartolo cade şi se răneşte în asemenea hal, că trebuie să stea culcat preţ de câteva ore şi-i apar vânătăi pe spinare. Kießer se mânie atât de tare din pricina asta şi a convorbirii cu mine, încât nu vine la masa de prânz de la popa, care e pregătită pentru patru persoane.

Cum Bartolo îşi revine târziu, eu şi cu Berlich halim mâncarea pentru patru oameni. La cina de la primarul din Stelnica mergem însă din nou toţi patru şi uităm, datorită ospitalităţii extraordinare, toate supărările de peste zi.

În Feteşti ne întâlnim cu Schlemmer, care nu e deloc într-o stare decentă. E potopit de alcool, pentru că îndelungata disoluţie a biroului de evidenţă i-a afectat şi varietatea preocupărilor. Abia târziu în noapte îl aduc în cvartirul meu, unde îl sculăm pe Franta din somn cu bubuituri. E prima oară în câteva săptămâni când dorm din nou la un loc cu Franta, pentru că şi el e prins tot timpul cu călătoriile misionare. Prin grija „imbecilului duhovnicesc“ de la Bucureşti – adică a referentului pastoral de la cartierul general – i-au fost încredinţate permanent spre pastoraţie ambele circumscripţii de etapă, Feteşti şi Ţăndărei. Nu i se poate cere totuşi să facă prea multă vreme munca asta istovitoare cu cincizeci şi trei de pfenigi pe zi. Nu vor mai avea nici o altă soluţie decât să-l numească oficial pastor al etapei. Pastorul Klammroth mai are în jurisdicţie doar celelalte trei circumscripţii din districtul Ialomiţa: Călăraşi, Lehliu şi Urziceni.

— Satul Noeni, 5 iulie 1917 —
BLESTEME ÎNSPĂIMÂNTĂTOARE –
TOTUL SE FACE AFARĂ

La prima oră, Kießer trimite un om la mine ca să ia porcul. Vreau să-l smeresc pentru purtarea lui lacomă şi îi dau, din cei doi porci, pe cel mai mic. Ar trebui să merg împreună cu Schlemmer în circumscripţia din sud, dar omul e atât de mahmur, încât o să mă duc iar cu nesimţitul ăsta de Kießer. Moş Tudor mă duce pe o arşiţă teribilă direct la Dichiseni, unde se face adunarea azi după-masă. Când se termină, facem o plimbare cu trăsura lui Kießer până în cel mai sudic sat, Coslogeni, unde ne petrecem seara în faţa birtului, cu vin şi <„mezelik“>. Liniştea satului e tulburată brusc de înjurăturile tinerei hangiţe, care vin dinăuntru. N-o vedem, dar auzim tot ce zice. Deşi românii obişnuiesc să-şi verse mânia pe orice mărunţiş cu un potop de înjurături, din care am ajuns să stăpânesc şi eu o culegere întreagă, asemenea vorbe şi blesteme precum cele ieşite din gura acestei tinere nu am mai auzit niciodată, nici în cafenelele din Berlin Nord, nici în speluncile din Eastend la Londra, pe care am socotit de datoria mea să le frecventez în

studenţie, ca să nu mai vorbesc de suduielile din mediile muncitoreşti sau ţărăneşti din Germania. E bine numai că majoritatea subofiţerilor nemţi nu înţeleg suficient româneşte, ca să poată prinde sensul acestor prodigioase înjurături, pentru că altfel şi-ar îmbogăţi vocabularul de cazarmă într-un mod cu totul supărător. Nici un popor nu posedă o cantitate atât de mare şi de seducătoare de blesteme ca românii. Din acest punct de vedere, pe locul al doilea defilează italienii. În fine, mi s-a întâmplat să aud şi copii mici înjurându-i pe alţi copii sau animalele cu cele mai obscene şi ordinare cuvinte. Asta se datorează faptului că adulţii nu se feresc nici un pic de copii, fiindcă ei înşişi nu mai sunt conştienţi de sensul obscen al înjurăturilor pe care le tot îndrugă nu numai faţă de alţi oameni, ci şi faţă de animale şi de obiecte neînsufleţite.

În satul Noeni mi-am găsit adăpost, prin mijlocirea primarului, la doamna Elefteria Zamfir. Dintr-o neînţelegere, femeia a pregătit masa pentru două persoane, aşa că iar mănânc cât doi. Dumneaei îl regretă încă pe dr. Beschorner care a mâncat zilnic la ea şi pe care l-a îngrijit cu dragoste maternă. Face o pâine de grâu minunată, din care îi trimite pe front. Arta ei culinară este, fără dubiu, ireproşabilă.

Vara, viaţa sătenilor se desfăşoară aproape în întregime în aer liber. Se găteşte şi se mănâncă în curte, se doarme sub pleduri pe verandă. În case, noaptea, e un aer închis şi greu.

— Jegălia, 6 iulie 1917 —

ROMÂNII PRIMESC DIN MÂNA MEA

PRIMELE SCRISORI – URIAŞE LANURI DE FLOAREA-SOARELUI – EROS ŞI HELIOS SUNT

MAI PUTERNICI ÎN TĂRÂMUL DE MIAZĂZI – ADMONESTEZ UN PACIFIST FĂRĂ MINTE

În zori, călăresc împreună cu Berlich pe caii de la trăsura noastră ca să-i adăpăm în Borcea. Cu această ocazie facem o baie în apa rece. Max şi Lieschen nu vor să se lase încălecaţi aşa goi cum suntem. Se ruşinează dacă te apropii de ei în costumul lui Adam.

La ordinul lui Franta, care pe lângă toate îndatoririle lui o îndeplinea şi pe cea de agent poştal, împart populaţiei civile scrisori în toate satele în care

ajung. E vorba, pe de o parte, de scrisori ale prizonierilor români din Ungaria şi din Germania, ai căror aparţinători primesc acum de la ei primul semn de viaţă din noiembrie încoace, şi, pe de altă parte, de corespondenţa obişnuită, acum restabilită. Bucurie mare peste tot, mi se înmânează multe scrisori de răspuns pentru prizonieri. Corespondenţa civilă are un traseu foarte lent: mai întâi toate scrisorile ajung la centrul de control de la Bucureşti, aşa încât o scrisoare ajunge în satul vecin şi în opt zile. Se folosesc timbre germane cu supraimprimarea valorii lor în bani româneşti. Desigur, corespondenţa de la şi dinspre prizonieri e gratuită în virtutea convenţiilor internaţionale.

Te-ai plimbat vreodată pe kilometri întregi pe lângă un lan de floarea-soarelui? Şoseaua naţională care leagă toate satele din sudul etapei noastre trece adesea pe lângă mari plantaţii de floarea-soarelui. Oriîncotro te-ai uita – numai floarea-soarelui uriaşă, galben-aurie. Dacă trece o boare pe deasupra, câmpul se unduieşte ca o mare cu valuri liniştite şi egale. Ca la comanda unui general atotputernic, florile îşi îndreaptă capetele spre soare şi şi le pleacă atunci când soarele se îndreaptă spre alte zări. Mii şi mii de capete aurii se înclină înaintea călătorului grăbit.

Alte plante nu suportă soarele la fel de bine. Astrul e prea binedispus anul ăsta, aşa că plantele se tem de el: căldura lui usucă vegetaţia. Iar n-a mai plouat de ceva vreme. Pământul e uscat iască. Aşa cum românca începe să îmbătrânească la 20 de ani şi primele riduri îi brăzdează deja obrajii, tot aşa şi vegetaţia din România – sau cel puţin cea de aici, din Bărăgan – începe să aducă de la începutul lui iulie, uneori chiar din mai, a toamnă. Femeia înfloreşte repede dedându-se la Erosul exagerat şi epuizant al sudului, câmpul e potopit de razele fierbinţi şi fără scăpare ale lui Helios.

În Jegălia dorm din nou la Dineşti. Florica tocmai se întoarce de la câmp de la o procesiune în care oamenii s-au rugat lui Dumnezeu pentru ploaie. Femeia a cântat cu însufleţire la slujbă. Bătrânul, care şi-a îngăduit din nou câteva păhărele, îşi proferează blestemele pacifiste la adresa lui Hindenburg, a regelui Ferdinand, a lui Mackensen şi Brătianu în plină stradă. Îl implor cu toţi sfinţii să-şi ţină gura. Ca să ne pregătească nouă mâncarea, familia renunţă la invitaţia făcută rudelor lor, profesorii. Ne dau ce am mai mâncat şi în alte locuri zilele astea: gâscă tânără. De data aceasta

însă după o reţetă excepţională, adică gătită cu pepene şi dovleac într-un sos picant.

Kießer îmi transmite prin Berlich că porcul pe care i l-am trimis nu era porcul „corect“, cu alte cuvinte că era cel mic. E prea laş să mi-o zică în faţă. Perfidia lui e cu atât mai abjectă cu cât i-a ordonat lui Berlich să mă abordeze în aşa fel încât să pară că mi-ar zice-o din proprie iniţiativă. De bună seamă Berlich îmi dezvăluie cum stau lucrurile şi îmi mai împărtăşeşte şi faptul că plutonierul Kießer i-ar fi dat ordin să mă mintă că nici măcar n-ar fi văzut porcul. Scopul acestei manevre era să pună presiune pe mine să-i dau porcul cel mare; îmi spune să fiu sigur că Kießer o să fie din cale-afară de mânios dacă şi-o da seama că i-am dat porcul mai mic. Mă rog, deocamdată nu reacţionez în nici un fel.

— Feteşti, 7 iulie 1917 —

DE CE NU MAI POATE BEA ŞEFUL NOSTRU LAPTE BĂTUT

Turneul de control se termină astăzi şi şeful n-a avut nici de data asta noroc într-o privinţă la care ţine foarte mult. Nu e vorba de domeniul profesional, pentru că toate apelurile au ieşit bine, iar populaţia luată în evidenţă a arătat bunăvoinţă şi respect. Nu e vorba nici de capitolul alimentar, pentru că şi-a pus bine burta la cale cu mâncare şi băutură, iar trăsura lui conţine, la intrarea în Feteşti, cantităţi deloc neglijabile de ouă, unt, untură, peşte şi bucate, pe care şeful le-a primit, în general, pe degeaba. Altceva i-a umplut sufletul de nelinişte: nu a avut, din nou, „noroc“ la partea femeiască. De asta duce el lipsă. Altfel nu-i lipseşte nimic şi e sănătos tun. Dar aceea e o chestiune care îi dă dureri de inimă. Cum în Feteşti nu mai e, evident, „nimic de făcut“ din pricina ocupaţiei militare prea stricte, Kießer trăgea speranţă să-şi vadă înflorind amorul prin celelalte sate. Pe măsură ce ne apropiam de sfârşitul călătoriei, Kießer devenea tot mai preocupat să-şi forţeze norocul. În Pietroiu îl pune pe un localnic să-i spună în ce case locuiesc cele mai frumoase fete şi apoi le ia la rând. Cum ne întâlnim cu el curând la un „21“, conchidem că iar n-a avut succes. Traducătorul ne povesteşte spre marea noastră încântare că, la avansurile lui Kießer, o fată a arătat că omului îi lipsesc câţiva dinţi şi că şi numai ăsta e un motiv

suficient pentru un răspuns negativ.

Resemnat, ajunge în Cocargeaua, ultima noastră oprire. Aici e cu totul apelpisit. Dă frâu liber veneraţiei sale fără limite pentru zeiţa Venus printr-o vizită la o frumuseţe bulgărească pe care o adoră în mod ideal, fără să aştepte nici un favor. De aceea e cu totul neprimejdios să ne ia şi pe noi într-acolo. Familia de bulgari are o proprietate mică şi se ţine, prin statutul ei, la hotarul dintre ţărani şi boiernaşi. Manja, lumina ochilor părinţilor ei, face impresia unei fete educate, are 15 ani şi este, într-adevăr, o fată foarte frumoasă: tipul de frumuseţe nemţească, cu ochi mari, albaştri şi cu părul mai degrabă şaten. Dar are aşa un zvâc, un nu-ştiu-ce care le lipseşte fetelor din Germania. Uneori poartă costum naţional, alteori, ca astăzi de pildă, cele mai şic haine pariziene.

Ca să-şi poată justifica vizitele, Kießer dă ordin prin poliţistul local să i se aducă lapte bătut sau smântână. Plină de inocenţă, Manja ne serveşte cu lapte bătut şi se aşază la masă lângă maică-sa. Kießer se dedică apoi cultului pentru trupul şi chipul ei adorabil. În prezenţa ei nu-l vizitează nici un gând murdar. Însă, în orice caz, pe lapte n-o să mai pună gura, pentru că azi a trebuit să bea prea mult.

— Feteşti, 8 iulie 1917 —
SLUJBĂ ORTODOXĂ, ROMANO-CATOLICĂ ŞI EVANGHELICĂ – DE CE E SLUJBA ROMANO-CATOLICĂ MAI FRUMOASĂ DECÂT CEA EVANGHELICĂ – CUM STRĂLUCESC STELELE ÎN SUD

Întâmplarea a făcut ca astăzi să asist, vreme de trei ore în aceeaşi biserică, la slujbele a trei confesiuni diferite. Când ajung la opt dimineaţa la biserica din Dudeşti, e slujba ortodoxă, la nouă cea romano-catolică pentru soldaţii nemţi catolici, iar la zece cea evanghelică pentru soldaţii nemţi evanghelici. Unii români rămân şi ei la slujbele nemţeşti pentru că oricum obişnuiesc să stea mai multe ore la biserică duminica. La catolici, un preot tânăr staţionat la Călăraşi face o liturghie foarte frumoasă. Franta și cu mine îi spunem „papistaşul“, dar altfel e băiat de viaţă, nu cu totul reticent la plăcerile lumii acesteia. Purtând un minunat veşmânt galben-pai de liturghie, intonează cu o voce frumoasă de bas rugăciunile latineşti. Când soldaţii catolici

îngenunchează, toţi ţăranii români de faţă, bărbaţi şi femei, îi imită şi îşi fac cruce. Apoi, cu glas puternic, papistaşul ţine o predică scurtă de mare impact. Românii îi sorb cuvintele din priviri şi fac nişte feţe de parcă ar înţelege fiecare vorbuliţă.

După care intră în biserică în marş soldaţii evanghelici. Mă aşez la armoniu şi Franta se duce la altar. Şi predica lui o ascultă românii aparent cu mare atenţie. Apoi îmi zic că popa cu veşmântul elegant – adică papistaşul – a ţinut o slujbă mai frumoasă. Cred şi eu, pentru că Franta a predicat în uniformă, nu a cântat, nu a îngenuncheat şi nu şi-a făcut cruce.

Azi am bucuria să-mi exercit din nou meseria de jurist: un sergent de la logistică mă consultă într-o problemă de drept, iar eu îi redactez o petiţie către autorităţi. Vrea să-mi dea onorariu, dar îl refuz.

Noaptea facem baie pentru a doua oară în Borcea şi facem pluta pe spate în mijlocul curentului: ne uităm la marea strălucitoare de stele, căreia nu-i pune zăbranic nici un nor. După întrebări încrucişate ne dăm seama că nu ne puteam înşela în privinţa constelaţiilor, pentru că strălucirea stelelor este, la latitudinea asta, mult mai puternică decât în patria noastră nordică.

— Feteşti, 10 iulie 1917 —

VREA PORCUL „CORECT“ –
PIPA SENZAŢIONALĂ

Kießer îmi cere printr-un mesager porcul „corect“. Sunt hotărât să-l enervez în continuare şi-i transmit că am vândut ambii porci. Ce-o să se mai enerveze acum!

În garda de noapte a postului telefonic de la comandatura etapei îmi iau cu mine o pipă lungă, care, sprijinită pe pământ, îmi ajunge până la gură. Franta a păstrat-o pentru mine; a primit-o de la fratele lui de slujire, Klammroth, în semn de mulţumire că îi ţine locul. La rândul lui, acela o adusese din Germania. Cu pipa asta fac furori pe uliţa satului. Primarul mă roagă să-l las să o privească mai de aproape, femeile dau iama din casă, băieţii rămân cu gura căscată, se vorbeşte în pâlcuri dacă poţi fuma cu pipa asta fără să ţi se facă rău.

— Feteşti, 11 iulie 1917 —

ŞEFUL NOSTRU VA FI ELIBERAT DIN FUNCŢIE – MĂ INIŢIEZ ÎN CREŞTEREA DE PORCI ŞI GĂINI

La biroul de evidenţă sună telefonul. Schlemmer răspunde precipitat şi repetă: „Deci mâine soseşte la ora 10:15 domnul sublocotenent Blumenau din Călăraşi, ca să-l înlocuiască pe domnul locţiitor de ofiţer Kießer. Să trimitem o trăsură să-l ia de la gară.“ Toate peniţele din birou se opresc, toate urechile stau ciulite. Kießer iese din birou, palid şi tremurând din toate încheieturile. A încălcat vreo regulă? O să meargă în tranşee? Se duce la telefon ca să se convingă personal de vestea incredibilă şi izbucneşte apoi într-un hohot forţat. În spatele lui, biroul întreg ţopăie, în linişte, de bucurie.

Citesc cu atenţie în *Bukarester Tagblatt* sfaturi pentru creşterea porcilor şi a găinilor. Nici în visele mele cele mai fantastice n-aş fi crezut c-o să ajungă vreodată să mă intereseze acest domeniu ştiinţific. Acum însă sunt de-a dreptul mândru că în curtea mea cântă cocoşul şi guiţă porcii. Stau cu plăcere vreme îndelungată în faţa cocinii, chiar dacă înainte duhoarea mi se părea de nesuportat.

— Feteşti, 12 iulie 1917 —

LIPIT DE SCAUN

Sublocotenentul Blumenau soseşte la timp. E un bărbat aparent liniştit şi cumsecade. Dar, pentru Kießer, ideea că trebuie să se care este de neconceput! Are tupeul să scrie la Călăraşi că trebuie să fie vreo eroare la mijloc. Probabil Compania 1 din Batalionul de rezervişti I/25 a solicitat din greşeală un sublocotenent de la Călăraşi. Kießer îşi face în continuare treaba liniştit, concede oricum că trebuie să-l instruiască pe posibilul lui înlocuitor în privinţa serviciului de evidenţă. Iar în eventualitatea că nu e nici o greşeală, mă presează să-i dau porcul „corect“, ca să-şi poată pregăti slănina pentru tranşee. Nu poate să creadă că l-aş fi vândut.

În aceste circumstanţe, mă înmoi şi îi dau în sfârşit porcul cel mare, iar el mi-l trimite înapoi pe cel mic.

— Feteşti, 16 iulie 1917 —

CEI DOI ŞEFI AI NOŞTRI JOACĂ CĂRŢI LA BIROU – „GERMANIA E O FLOARE“

În vreme ce noi citim romane la birou, şefii noştri joacă, alături… cărţi. Nu

avem absolut nimic de făcut. Am renunţat tacit de multă vreme la înregistrarea exactă a numelor şi datelor de naştere ale persoanelor luate în evidenţă. Prizonierii de război români, chiar şi cei duşi în Germania, au început să fie lăsaţi la vatră treptat, pentru că autorităţile vor să-i folosească la muncile câmpului. Astăzi vine unul dintr-ăştia la birou, ca să se înregistreze. A fost la Worms. Îl întreb ce părere are despre Germania. Îmi răspunde: „Vai, domnule, toată Germania e o ţară ca o floare.“

— Feteşti, 17 iulie 1917 —

O BERĂRIE – DAOLICĂ, LEANO!

Biroul de evidenţă reuşeşte să cumpere un butoi de douăzeci şi cinci de litri din cea mai bună bere Bragadiru. Costă unsprezece lei. O bem la Schopeck pe verandă, în casa familiei Văduva, aflată pe o coastă de deal. Doamna Văduva face ciorbă de pui şi friptură cu salată de castraveţi, iar la desert, o plăcintă uriaşă. Ne dăm mari că putem dovedi, şapte câţi suntem, întregul butoi. Însă cei doi traducători beau puţin, motiv pentru care cedăm o oarecare cantitate tarafului ţigănesc şi spectatorilor de pe margine. Primarul Anghel ne cântă mai multe cântece frumoase, de pildă *Ţiganii sunt plini de foc* sau *Daolică, Leano*, a cărui primă strofă am tradus-o la rândul meu:

<Aleargă, Gheorghiţă, aleargă
C-a scăpat calul la iarbă.
Daolică, Leano, daolică, Leano,
Leano, şi-am să mor.
Calul lui Gheorghe-a scăpat,
Iarba în câmp s-a uscat.
Daolică, Leano, daolică, Leano,
Leano, şi-am să mor!>[71]

Cântăm apoi cu toţii cântecul nemţesc despre camaradul cel bun, revederea în patrie şi păsărica din pădure[72]. Ţiganii au învăţat de mult să-l cânte. Între timp se dansează cu foc, traducătorii ne învaţă *sârba*, dansul naţional românesc. La ora 2 ne calcă un grup de austrieci nu tocmai treji, care ne ajută să dăm gata şi ultimele picături de bere, şi împreună

mărşăluim cu taraful în frunte pe uliţa satului. Bulgarii şi fetele frumoase au parte de serenade. După care, toată liota trage la mine în cvartir, unde se cântă şi se dansează până când se crapă de ziuă.

— Feteşti, 19 iulie 1917 —

FOAIA NOASTRĂ PENTRU TRUP ŞI FOALE

Provizia noastră de hrană spirituală zilnică o obţinem cu ajutorul publicaţiei *Bukarester Tagblatt* la care suntem cu toţii abonaţi. Dacă poşta ajunge pe la prânz, toate birourile sunt acoperite de ziare. Sus, pe prima pagină se publică zi de zi numele vapoarelor inamice scufundate de submarinele noastre, iar Schlemmer le citeşte de fiecare dată cu voce tare. Toată lumea citeşte, de la A la Z, pagina cu anunţuri. Începem să ne interesăm şi de cele mai mărunte evenimente din România, la fel ca de cele din Germania, sau poate chiar mai abitir, pentru că cine poate garanta că n-o să ne petrecem o parte considerabilă a vieţii aici? Cum deocamdată nu ne putem gândi la permisii, ne imaginăm uneori că suntem în exil sau la puşcărie şi citim cine s-a mai născut şi cine a mai murit în Bucureşti, cine s-a mai logodit şi cine s-a mai căsătorit – se mai întâmplă şi asta –, unde a mai fost un incendiu şi cine a condus operaţiunile de stingere, ce se mai joacă la teatru şi ce filme mai rulează, pe unde s-au mai dat spargeri şi ce crime s-au mai săvârşit. De mare interes sunt şi starea culturilor agricole şi buletinele meteorologice de pe tot cuprinsul României, pentru că acestea au o importanţă capitală pentru întreaga activitate a armatei de ocupaţie: ele contribuie în bună măsură la hrănirea Puterilor Centrale. Astfel, *Bukarester Tagblatt* a ajuns o foaie pentru trup şi foale.

Kießer a avut, într-adevăr, dreptate: sublocotenentul Blumenau nu trebuia să-i ia locul şi astăzi pleacă înapoi. Însă plutonierul tot va fi mazilit, pentru că de aici înainte birourile de evidenţă nu mai pot fi conduse de subofiţeri, ci doar cel puţin de sublocotenenţi. În alte părţi au ieşit la iveală tot felul de mânării, aşa încât pe aceste posturi vor fi folosiţi numai ofiţeri. În perioada următoare va veni din Germania, ca urmaş al lui Kießer, sublocotenentul Walter.

— Feteşti, 21 iulie 1917 —

SCRISORI ALE OFIŢERILOR ROMÂNI AJUNŞI PRIZONIERI ÎN GERMANIA – GERMANIA, MODEL DE ORDINE ŞI HĂRNICIE

În timpul gărzii de noapte de la comandatura de etapă, găsesc o grămadă de scrisori ale prizonierilor. Toate vin de la Crefeld[73], unde sunt ţinuţi ofiţerii români. Sunt deschise. Aş vrea să traduc două dintre ele în întregime şi să le transcriu în jurnalul de faţă.

Prima e de la fiul popii din Hagieni, locotenentul G.S. Zodilă, şi e adresată părinţilor lui:

„24 iunie 1917, Crefeld

<Iubită mamă şi tată,>

Nu ştiu dacă aţi aflat până azi că sunt prizonier în Germania, cu toate că v-am mai scris de câteva ori.

Ceea ce mă uimeşte la poporul acesta care a câştigat prin luptă respectul întregii lumi este înţelegerea, ordinea în toate cele şi hărnicia – de la mic la mare, de la bogat la sărac. Aceste însuşiri ne lipsesc nouă, românilor.

Dacă ne-o ajuta Dumnezeu să ne întoarcem în patrie, o să vă povestesc pe larg despre poporul german.

<Sărutări la toţi>,

Gheorghe

Această scrisoare despre care expeditorul va fi crezut că este primul semn de viaţă pentru părinţii lui este ciudată. E un elogiu adus inamicului şi sunt ispitit să mă îndoiesc că omul chiar credea ce scria sau că a făcut-o cu scopul de a primi el însuşi o notă de bună purtare de la cenzura germană.

O altă scrisoare sună mai autentic:

<„Dragă Tăticule şi Mamiţică,>

Aflaţi despre mine că sunt prizonier în Germania, în lagărul pentru ofiţerii români din oraşul Crefeld. Vă rog să-mi trimiteţi 200 de lei. De asemenea vă rog să-mi trimiteţi un pachet cu mâncare: brânză, unt sau untură, pâine prăjită, miere de albine, brânză de vaci sau ce mai credeţi de cuviinţă.

Sărutări de mâini pentru voi şi pentru Lenuţa,

<Al D-voastră fiu,>

Sublocotenent în rezervă
23 iunie 1917, Crefeld“

Buricescu I. Ion“

De consideraţiuni ideale n-are vreme tânărul ăsta. Pune mai mare preţ pe cele materiale.

— Feteşti, 22 iulie 1917 —

TIPIC EVREIEŞTE – SUBPREFECTUL RECALCITRANT

Astăzi slujba e ţinută din nou de pastorul Klammroth. După aceasta, fac baie cu el şi cu Franta în Borcea. Ne întrebăm dacă să ne încumetăm să trecem braţul Dunării înot. Îl întreb şi pe traducătorul Rosenbaum dacă nu vrea să traverseze înot. Îmi răspunde tipic evreieşte: „Da’ ce rost are?“ În mod obişnuit îşi spune Rădulescu, dar acum, în timpul ocupaţiei, îşi vădeşte atitudinea germanofilă revenind la numele lui adevărat, Rosenbaum. Klammroth ne face o demonstraţie de cum se trece Borcea, dar e dus de curent vreo trei sute de metri în aval. Îi ia douăzeci de minute până dincolo. Nu vrea să rişte să se şi întoarcă înot şi îl recuperăm cu o barcă de pe malul celălalt.

O rudă în vârstă a gazdelor noastre, moş Stan, vine în fiecare duminică din Baltă la noi. Până luni dimineaţă nu doarme în casă, ci de-a dreptul pe jos în verandă, pe o rogojină şi cu o pătură, la cei 60 de ani ai săi. Ne spune că nu poate dormi în casă vara. În Baltă doarme toată vara direct pe pământ.

I-am dat subprefectului o amendă de patruzeci de lei, pentru că a crezut că-şi poate permite să chiulească de la apel. Astăzi vine valvârtej, mânios din cale-afară, la birou ca să conteste pe un ton arogant dispoziţia. Zice că nu vrea cu nici un chip să plătească, mai bine îşi dă demisia şi merge la puşcărie. Şi mai bine ar fi dacă l-am duce direct în Germania, pentru că oricum n-a văzut-o până acum. Ia să-şi bage minţile în cap! Îl lămurim că, în calitate de şef al judeţului, ar trebui să fie un model pentru localnici şi să fie punctual la apel.

— Feteşti, 25 iulie 1917 —

DIN CLOPOTE SE FAC GRENADE

Spre seară aud sunând în mod cu totul surprinzător clopotele de la biserica

din Feteşti. Mă gândesc că anunţă victoria soldaţilor noştri pe frontul de est. Mitache bate la uşă şi îmi spune supărat că austriecii fac haos cu clopotele şi mă întreabă dacă vreau să mă duc cu el la biserică ca să-i pun la punct. Mă duc şi aflu că un tânăr sergent chezaro-crăiesc are ordin ca, împreună cu oamenii lui, să rechiziţioneze clopotele care urmează să fie topite şi făcute grenade. Le spun asta lui Mitache, popii şi numeroşilor săteni adunaţi în grabă. O tristeţe mută se întipăreşte pe toate chipurile, iar un moş bătrân nu-şi poate stăpâni lacrimile. Popa stă şi el resemnat, incapabil să găsească o vorbă de îmbărbătare pentru turma lui mică. Va trebui să ne obişnuim de acum fără dangătul zilnic al clopotelor care ne devenise atât de drag. Metalul lor va intra acum în trupurile pline de viaţă ale soldaţilor, poate chiar ale acelor care s-au născut pe aceste meleaguri şi la ale căror botezuri vor fi răsunat. Ce să le mai zic acum oamenilor? Ce rost are să le arăt că şi în Germania clopotele au fost de mult topite ca să ucidă oameni? Aceşti săteni simpli nu ne vor ierta niciodată că le luăm clopotele.

— Feteşti, 26 iulie 1917 —

FAC PE POŞTAŞUL – SE SPUNE CĂ AŞ FI INDISPENSABIL – CERERE DE PLECARE PE FRONTUL DE VEST

Dimineaţă de dimineaţă, încă de la ora 5, se adună în faţa casei noastre, în curte şi pe stradă, o mulţime de femei cu copii. Toate aşteaptă să primească scrisori de la soţii şi fiii lor făcuţi prizonieri. Cele care nu ştiu sigur dacă soţii sau fiii lor au căzut prizonieri vor să afle veşti şi declară la plesneală că respectivii sunt prinşi, tocmai ca să facem verificări. Vin încoace din toate satele etapei, pentru că Franta este singurul agent poştal. Scrisorile trimise de prizonieri sunt primite de norocoasele adresante cu o evlavie îngândurată şi privite de toată lumea. La ce le servesc însă scrisorile dacă nu le pot citi? Astăzi Franta e plecat şi încep de la ora 7 – Franta se apucă întotdeauna de treabă numai la 10 – să fac pe locţiitorul de poştaş, împărţind scrisorile în curte. Apoi le şi citesc dacă mi se cere şi scriu, tot la cerere, cărţi poştale de răspuns. Scrisorile prizonierilor vin din Germania, Ungaria, Bosnia şi Bulgaria. Unele sunt scrise în noiembrie trecut, imediat după arestare, altele în martie anul acesta. Un locotenent-major îi scrie soţiei sale că a primit

ultimul semn de viaţă de la ea în 12 octombrie 1916. Toţi cer bani şi mâncare. Multe femei au adus şi una, şi alta şi mi le şi predau.

Răspunsurile pe care le scriu au, toate, unul şi acelaşi text: „Dragă fiule, am primit scrisoarea de la tine şi mă bucur că eşti sănătos. Şi noi suntem cu toţii sănătoşi. În curând îţi trimit bani şi un pachet cu mâncare. Caii ne-au fost rechiziţionaţi şi mai avem numai şase oi. Bivoliţa a murit. Te sărută mama.“

Când le întreb dacă vor să mai scrie ceva, îmi zic, de regulă, că e destul atât. Scriu astfel în fiecare zi un număr mare de cărţi poştale, desigur în limba română.

La prânz se întoarce Franta de la Bucureşti, unde a fost din nou la „imbecilul duhovnicesc“, ca să-i aducă respectivului la cunoştinţă cererea pentru numirea lui pe postul de pastor de etapă. I se comunică faptul că dorinţa îi va fi îndeplinită în viitorul apropiat. Schlemmer are, aşadar, ghinion, când vine la noi în încercarea de a-l târî pe Franta într-o poziţie de inspector la agenţia lui de asigurări de la Stuttgart. Mai în glumă, mai în serios, Franta spusese la un moment dat că slujba lui de pastor îi aduce un venit prea mic şi că are mare nevoie de o altă ocupaţie. Atunci Schlemmer a scris pe loc la firma lui, susţinând că „domnul pastor Sindig e cea mai potrivită persoană pentru o poziţie de colaborator la distanţă, mai ales datorită prestanţei sale deosebite“. Acum Franta nu se mai gândeşte deloc la aşa ceva şi îl face şi pe Schlemmer să simtă treaba asta, motiv pentru care cel din urmă e foarte mâhnit.

Nu la fel de bine îmi merge mie cu avansarea. La rugămintea mea, Franta s-a interesat la Bucureşti dacă mă pot muta acolo în curând pe postul de comisar de poliţie, dar îmi aduce vestea că între timp Kießer a declarat că sunt indispensabil aici şi că şeful poliţiei militare a renunţat să facă alte demersuri. Deci chiar dacă stau ore în şir la birou fără să fac nimic, iar ceilalţi n-au nici ei nimic de făcut, omul ăsta are tupeul să scrie numai minciuni.

În ciuda rugăminţilor şi a implorărilor lui Franta, mă apuc şi scriu o cerere de transfer pe frontul de vest, indicând la ce mă pricep pentru satisfacerea serviciului militar. Franta îmi spune că dacă vreau neapărat să merg pe front, să cer să mă duc pe frontul românesc. Refuz, pentru că şi asta

mi se pare inutil, aşa cum a dovedit-o mersul lucrurilor de la încorporarea în batalionul nostru. Gândul că va trebui să mai fac o activitate în care să nu-mi folosesc întreaga capacitate de muncă este insuportabil.

— Feteşti, 30 iulie 1917 —
LUPTE ÎN DEPĂRTĂRI – ÎN VÂRTEJUL
DIN BORCEA – BACŞIŞ – MEDITAŢII
DESPRE NĂRAVURILE GRECEŞTI

Nici măcar noaptea nu mai aduce răcoare. Din pricina căldurii şi a ţânţarilor nu pot închide un ochi. Pe malul Borcei sunt mlaştini, sălaşuri a legiuni întregi de insecte. Câinii nu încetează să latre cât e noaptea de lungă, în plus se aud puternice bubuituri de tunuri din depărtare[74]. Pe la ora 2 îmi dau seama că e inutil să mai încerc să dorm. Mă îmbrac şi mă duc pe malul Borcei. De ce s-o mai trage oare pe frontul românesc? Pentru că aici, în est, soarta războiului nu a fost încă decisă. Războiul costă vieţi omeneşti şi resurse materiale. Soldatul de pe front se trezeşte când se termină canonada, soldatul din spatele frontului, când începe. Un vuiet sinistru ca de tunet se rostogoleşte dinspre linia de artilerie din nord, dinspre Brăila. Fulgere luminează întunericul adânc ori de câte ori se cască gurile de foc ale armelor de mare calibru. Pot întrezări limpede lumina focurilor de semnalizare. Când se iveşte prima strălucire palidă deasupra Bălţii, spre est, mă arunc în apă. Curentul mă târăşte câteva sute de metri în aval. Când reuşesc să mă îndrept din nou spre mal, dau de un vârtej care, deşi nu e periculos, îmi face inima să bată destul de tare, pentru că mi-e teamă ca, dând iute din mâini şi din picioare, să nu mă epuizez şi să fiu purtat în altă parte. Nu poţi şti dacă vârtejul nu-ţi zădărniceşte cu totul mişcările. Dacă îţi pierzi curajul, eşti şi tu pierdut. Aşa e şi la război: o tabără e cu totul pierdută de îndată ce se abandonează pe sine.

Grecia a devenit şi ea inamica noastră. Fără vreun ordin special, s-au prezentat la biroul de evidenţă o grămadă de greci care ar trebui înregistraţi. Sunt negustori, hangii, comercianţi, meşteşugari. Ţinând seama că au peste 40 de ani, cei mai mulţi încearcă să ne convingă că nu sunt cetăţeni români şi deci că nu intră sub incidenţa ordinului de înregistrare. Unii pot dovedi asta şi cu acte şi nu au nici o problemă să-şi întărească pledoaria strecurând

pe masa de lucru, pe lângă documente doveditoare, şi atrăgătoare bancnote de zece şi de douăzeci de lei. Însă printre toţi camarazii din biroul nostru domneşte convingerea de a respinge pe loc orice bacşiş. Personalul birourilor de evidenţă a fost în mod special îndemnat, prin multiple ordine de sus, la corectitudine. Într-una dintre aceste circulare se arată că un soldat dintr-un birou de evidenţă este pasibil de acuzaţia de înaltă trădare, pentru că, în schimbul unui bacşiş, i-a făcut scăpaţi pe nişte prizonieri români care trebuiau înregistraţi. Aşa încât există posibilitatea ca respectivii să reintre în rândurile armatei române şi să lupte din nou împotriva noastră.

Ajuns în faţa unui funcţionar, de orice fel ar fi acela, românul nu ştie decât că trebuie să-şi deschidă punga. De bună seamă, nici cu autorităţile germane nu socotesc că trebuie să se poarte altfel decât cu ale lor. Mă tem că nu tot personalul militar german a făcut zid împotriva obuzelor de monede şi de bancnote. Dacă e uşor să deschizi palma şi să bagi şpaga în buzunar, e cu atât mai uşor să pui deoparte nişte acte în care sunt strecurate câteva bancnote. Cum s-ar putea ca în România lucrurile să stea altfel, de vreme ce coruptul sistem turcesc şi grecii fanarioţi, care închiriau ţara în scop exclusiv de exploatare, au fost alungaţi abia de curând? Sultanul şi fanarioţii au dat tonul, aşa că nu e de mirare că au fost imitaţi de cei mici şi neînsemnaţi.

— Feteşti, 3 august 1917 —

CEA MAI FIERBINTE ZI

După părerea tuturor, asta e cea mai fierbinte zi de până acum. Căldura te tâmpeşte de-a dreptul după-amiaza când, după siesta care m-a mai răcorit un pic, trebuie să mă duc pe uliţa satului la birou. În fine, spre seară vine ploaia. E a doua oară după Paşti când plouă considerabil. Prima oară a fost după rugăciunea lui Franta. Vine şi o furtună mică, întrucât una adevărată pare-se că nu se poate. Probabil că nu în toate regiunile din România e la fel de secetă ca aici, pentru că judeţul Ialomiţa e alcătuit în cea mai mare parte din Câmpia Bărăganului.

— Feteşti, 5 august 1917 —

CUM POATE UN CÂINE SĂ-L SCOATĂ

DIN SĂRITE PE UN PASTOR – GUSTARE DE DUPĂ-AMIAZĂ CU MUZICĂ ŢIGĂNEASCĂ

Predica de astăzi a lui Franta nu-mi prea place. Se vede că nu s-a pregătit. E atât de enervat de câinele lui Schopeck care năvăleşte pe uşa deschisă a bisericii, încât nu apucă să-şi mai termine cuvântarea. Îmi dau seama că activitatea duhovnicească pe o asemenea căldură în ţara asta e o trudă istovitoare. În plus, traiul pe care Franta e silit să-l ducă e atât de epuizant şi pentru că omul e toată ziua pe drum. Ţine şi prea multe predici. Când călătoreşte, predică zi de zi, de fiecare dată în alt loc, câteodată şi de câte două ori pe zi: un adevărat preot itinerant.

Vechiul nostru plan să bem o cafea şi apoi o bere la o crâşmă în aer liber e azi pus în practică. Punem să ni se aştearnă o masă mare într-o gospodărie ţărănească, între o căpiţă de fân şi una de paie. Gazda lui Berlich ne pregăteşte nişte căni impresionante cu cafea şi munţi de plăcinte. Gustul lor excepţional e asezonat de taraful lui Anghel, care ne ajută apoi să dăm pe gât, până la ultima picătură, un butoi de bere. O furtună ne alungă din curte în casă, dar nu ne tulbură voia bună. Seara, pe drumul spre casă, norii de ploaie s-au risipit, fără să dăruiască vegetaţiei însetate umezeala şi răcoarea mult aşteptate, iar luna plină luceşte în toată splendoarea în tării. Astrul nopţii mă trage pe malul fluviului, ale cărui vălurele se leagănă în strălucirea de argint a bolţii cereşti. Acolo, pe malul Borcei, zăresc o căsuţă din care răzbate încă un licăr de lumină, cu toate că satul întreg e cufundat într-un somn adânc. Se aude muzică şi tropăit de paşi de dans. Intru. Odaia e înţesată cu vreo treizeci de inşi. Chiar dacă o femeie zace bolnavă în pat şi nişte ţânci urlă în gura mare, se dansează, se dansează cu patimă, se dansează în ciuda căldurii încă strivitoare, se dansează în ciuda întregii suferinţe din război. Vioara şi ţambalul răsună vesele. Se prind la început doi inşi în joc, pe urmă li se alătură un al treilea şi un al patrulea, apoi se face o horă, care se învârteşte sălbatic când la stânga, când la dreapta. Se prinde în cerc şi o femeie cu un copil în braţe. Cum copilul o incomodează, îl azvârle la un privitor de pe margine. Sudoarea curge şiroaie şi umple cu mirosul ei toată încăperea. Aşa se joacă sârba. În pauză mi se dă un scaun. Împart ţigări oamenilor. După care totul merge mai departe.

— Feteşti, 9 august 1917 —

NEBUNIA ORDINELOR –

FRANTA AVANSEAZĂ PUTERNIC

După orele de serviciu, studiez la comandatura de etapă numeroasele publicaţii cu ordine. Nu le ajunge că au umplut Germania cu legiuni de astfel de foi, acum potopesc cu ele şi teritoriile inamice. Dacă un funcţionar din administraţia militară din România vrea să se pună la curent, nu e nici pe departe suficient să studieze corpul de legi, nu. El trebuie să citească neîntrerupt următoarele publicaţii: *Foaia de decrete militare*, *Foaia de decrete a armatei lui Mackensen* şi *Foaia de decrete a administraţiei militare din România*. Ce aparat monstruos! Cum e urmărit totul până în cele mai mici detalii, până la detaliul irelevant! De exemplu: „Unde se găseşte locotenentul Otto Ephraim din Regimentul 25 de Infanterie, care a primit, în octombrie 1914, cu douăzeci şi cinci de mărci mai mult la avansare?“ Sau: „Unde este acum pionierul Emil Schulze, care a primit la un moment dat Crucea de Fier, despre care însă nu se menţionează nimic în registrele militare?“ Mai departe se pot citi zi de zi lungi decrete referitoare la următoarele chestiuni: „Colectarea zaţului de cafea“, „Bagajele ofiţerilor“, „Haine interzise pentru soldaţi“. Zău, dacă războiul s-ar câştiga cu decrete, l-am fi câştigat de mult.

Franta primeşte o scrisoare de la cancelaria consistoriului evanghelic militar de la Berlin. Conţine numirea lui în poziţia bugetară de pastor al lazaretului etapei. Salariul e echivalent cu cel al unui căpitan, adică şapte sute de lei pe lună. Primeşte două ordonanţe şi un atelaj cu doi cai. La gât va purta un lanţ cu o cruce de argint, iar pe cap chipiul de prelat.

Franta iese imediat din căsuţă şi îi porunceşte Ştefanei să taie o gâscă şi îl pune pe Mitche să aducă de la popota ofiţerilor un coş plin cu şampanie şi vin roşu.

Avansarea de la rezervist la căpitan, ăsta e un eveniment cu care nu te întâlneşti oricând. În orice caz, e un prilej să sărbătorim.

---

67. Stradă din Hamburg, centru al vieţii de noapte din oraşul hanseatic.

68. Una dintre primele măsuri luate de autorităţile române în momentul intrării în război a vizat internarea tuturor civililor consideraţi suspecţi, fie ei sau nu cetăţeni ai statelor inamice. Internaţi iniţial în mai multe localităţi din Ialomiţa, aceştia vor însoţi trupele române în refugiul din Moldova.

Printre civilii internaţi se aflau şi peste 3.000 de germani. Mortalitatea ridicată în rândul acestora va provoca îngrijorarea autorităţilor germane, care au recurs la măsuri similare împotriva celor rămaşi sub ocupaţia Puterilor Centrale (v. Vasile Th. Cancicov, *Jurnal din vremea ocupației*, vol. I, Humanitas, Bucureşti, 2015).

69. Descrieri frumoase ale câmpiei Bărăganului se găsesc la Istrati, în *Ciulinii Bărăganului*, şi la Netzhammer, *Din România*, vol. II, p. 149. [Toate trimiterile la cartea lui Raymund Netzhammer se fac la ediţia românească, *Din România: Incursiuni prin această ţară şi istoria ei*, 2 vol., traducere din germană de George Guţu, Humanitas, Bucureşti, 2010 – n. tr.]

70. Wilhelm Maximilian Wundt (1832–1920), psiholog şi filozof german, a fost unul dintre întemeietorii psihologiei moderne şi fondator al primului laborator de psihologie experimentală.

71. Traducerea autorului în limba germană sună astfel: „Lauf, Georgchen, mache Beine, // Denn das Pferd entlief die Leine. // Jemineh, Helene, jemineh, Lena! // Lena, mein Tod is nah. // Es entsprang Georges Gaul, // Trocknes Heu lockt seinem Maul. // Jemineh, Helene, jemineh, Lena! // Lena, mein Tod ist nah.“

72. E vorba despre cântecul *Nun geht's ans Abschiedsnehmen* (*Acum ia-ţi ziua bună*), foarte popular în rândul soldaţilor germani din Primul Război Mondial, al cărui text a fost compus de Hugo Zuschneid, pe muzica lui Friedrich Silcher.

73. După 1929, scris numai Krefeld, oraş în landul Nordrhein-Westfalen, situat pe malul stâng al Rinului, în apropiere de Düsseldorf.

74. Era în plină desfăşurare bătălia de la Mărăşti (11/24 iulie –19 iulie/1 august 1917).

— Feteşti, 13 august 1917 —

ÎNCORPORAREA BULGARILOR APŢI DE RĂZBOI – TREIERIŞ – SECERIŞ

Bulgarii care locuiesc aici sunt de acum încorporaţi în armata bulgară. Nimeni nu se înghesuie. Toţi fac mutre înăcrite şi încearcă, în van, să demonstreze că sunt cetăţeni români. Nu le foloseşte însă la nimic. Trimitem deocamdată şapte oameni din circumscripţia noastră în marş către Sofia.

Ţăranii încep treierişul. Procedeul e foarte primitiv: se întind bucatele în curţi, se bate un ţăruş în pământ, se leagă unu, doi sau trei cai de ţăruş şi sunt mânaţi în cerc în jurul lui. Când funia se încolăceşte cu totul în jurul parului, caii sunt mânaţi în sens invers până când funia se încolăceşte din nou complet. Copiii sunt puşi de regulă la treaba asta. Trebuie să se învârtească aşa toată ziua.

Din pricina secetei, recolta de grâu e foarte slabă anul acesta în Ialomiţa. Dimpotrivă, în pământul mlăştinos din Baltă e o recoltă excepţională, mai ales de in. Acolo se găseşte moşia boierului Mielescu. Se zice că, anii trecuţi, domnul acesta care, în paranteză fie spus, trece drept filogerman ar fi primit de la Antantă opt mii de lei aur pentru un vagon de in. Anul ăsta administraţia militară germană îi plăteşte numai patru mii de lei în „bancnotă proastă“. Ce avere ar fi putut strânge România dacă ar fi rămas ţară neutră!

— Feteşti, 17 august 1917 —

ALIMENTELE SUNT DIN CE ÎN CE MAI PUŢINE – POPOTA BIROULUI DE EVIDENŢĂ – PRIMESC DIN PARTEA LUI CAROL VON HABSBURG ŞI WILHELM VON HOHENZOLLERN CÂTE O STICLĂ DE ŞAMPANIE – ENTUZIASM PENTRU MAIESTATEA SA

Deja de mai multă vreme o ducem greu. Odată şi odată tot trebuie să se isprăvească mâncarea şi din ţara asta. Nu e de mirare, pentru că rechiziţiile de grâne şi de animale nu se mai opresc. Turme imense de oi şi de vite sunt adunate, ca să fie transportate pe frontul de vest. Ar fi interesant de aflat ce procent din aceste animale mor astfel fără sens. Din pricina transportului în masă, nimeni nu se mai sinchiseşte de ele. S-au organizat numai posturi de

pază la stânile improvizate unde sunt adunate, dar nimeni nu se îngrijeşte să le dea apă şi mâncare. Deja când sunt duse la gară, rămân în urmă nenumărate cadavre în ţarcuri.

Din pricina lipsei tot mai acute de alimente, nu ne mai putem permite luxul să refuzăm mâncarea de la companie. La batalionul de rezervişti Königsberg mâncarea nu e la fel de mizerabilă ca la al nostru, dar oricum… – suntem destul de răsfăţaţi. Zi de zi se dă supă. Cartofi nu se găsesc deloc. Seara, numai pâine şi marmeladă. Ne hotărâm aşadar să ne facem propria popotă, o cantină pentru furierii de la biroul de evidenţă: primim alimentele de la batalionul Königsberg şi i le dăm doamnei Mariţa să ni le gătească. Legumele le cumpărăm din banii comuni. La cină, fiecare trebuie să pregătească câte ceva la fel ca înainte cu ajutorul gazdei sale. Mariţa primeşte patruzeci de lei pe lună şi găteşte spre mulţumirea noastră.

Popota asta este însă ca un ghimpe-n coastă pentru şeful nostru Kießer, care observă că Berlich nu le mai dă porcilor săi mâncarea primită de la bucătăria batalionului. Ne interzice pe faţă să ne mai facem singuri mâncarea şi are tupeul să-i spună furierului de la batalion, asupra căruia nu are de drept nici o autoritate, să nu ne mai dea alimente nepreparate. Aşadar, pentru ca porcii lui să aibă parte de mâncarea destinată oamenilor, trebuie ca şi noi să avem parte de aceeaşi mâncare ca ei.

Franta vine cu chipiul, brasarda şi crucea specifice unui pastor de etapă. E foarte fercheş. A primit deja şi numirea oficială. Căpitanul de cavalerie Sporea, pe care nu-l înghit de la discuţia noastră nocturnă de nici nu ne mai salutăm pe stradă, vrea să sărbătorească cu fast ziua de naştere a împăratului Carol[75]. I-a invitat prin urmare pe toţi ofiţerii la o masă festivă la el pe şlep. În seara asta vrea să ţină, în calitate de gazdă, două cuvântări, una în cinstea lui Carol de Habsburg, cealaltă în cinstea lui Wilhelm de Hohenzollern. Desigur în nemţeşte, pentru că majoritatea ofiţerilor sunt germanofoni. Cum nu stăpâneşte bine limba germană, Sporea l-a rugat pe Franta să-i compună discursurile. Acesta e însă prins ca întotdeauna cu tot felul de treburi şi mă roagă pe mine să le fac, cu promisiunea că îmi aduce o sticlă de şampanie de la Sporea. Totuşi, pentru că e vorba de doi potentaţi, îi spun lui Franta că fiecare merită câte o sticlă de şampanie şi că ar trebui să primesc, în consecinţă, două sticle. Mai mult, cer, după obiceiul balcanic, plata în

avans. Atunci Franta se duce la Sporea, şterpeleşte în absenţa acestuia două sticle şi mi le aduce. După care mă pun pe treabă şi alcătuiesc două scurte cuvântări despre cei doi şefi supremi ai Puterilor Centrale.

Larma de pe şlepul lui Sporea, care se aude toată noaptea până în camera mea, trebuie pusă, fireşte, mai puţin pe seama celor două cuvântări citite de gazdă, cât mai degrabă pe seama râurilor de şampanie care au curs cu această ocazie. La fel şi beţia cruntă a lui Franta când se întoarce dimineaţa, stare care o face pe Ştefana să se teamă pentru sănătatea lui. Încerc să-i explic femeii că nu e vorba de o beţie obişnuită, ci de o formă obligatorie de manifestare a entuziasmului pentru Maiestatea Sa chezaro-crăiască. Dacă o fi înţeles ceva, habar n-am. Cele două sticle de şampanie ale mele sunt puse bine la păstrare în pivniţă. Să fie pregătite pentru binecuvântata oră a bucuriei atât de mult aşteptate!

— Feteşti, 22 august 1917 —

VINE NOUL ŞEF – BIROUL MIROASE A ŢUICĂ

Kießer împreună cu Schlemmer, Schopeck, Berlich şi Bartolo sunt în turneu de control, iar eu cu Hesselbarth şi cu un al doilea traducător care ne-a fost repartizat, pe nume Iosif Lupescu, trebuie să păzim biroul. Cum rezolvăm cele câteva cazuri într-o clipită, se întâmplă ca uneori să închidem deja biroul la nouă dimineaţa şi până la sosirea corespondenţei, adică la douăsprezece la prânz, să ne ducem la crâşma lui Iancu Vasilescu, unde, în compania plăcută a sătenilor care n-au nici ei nimic de făcut, să dăm pe gât o ţuică trăsnet. Când azi la prânz soseşte căruţa de la gară, văd în ea un sublocotenent pe care nu-l cunosc, ceea ce mă face să presupun că ar putea fi noul nostru şef. Ce-i de făcut cu Hesselbarth şi cu Iosif? Din câteva întrebări rapide îmi dau seama că încă nu sunt în stadiul în care se pot prezenta înaintea unui şef nou, chiar dacă au ajuns binişor la limitele acceptabilului. Oamenii înţeleg imediat care e situaţia, îşi dreg uniformele şi îşi dau sincer silinţa să se adune şi sufleteşte. Chiar în clipa în care ne aşezăm pe scaune în birou, apare şi noul şef, sublocotenent Walter, şi mi se prezintă ca atare. Ne face impresia unui om liniştit, simpatic şi educat. De meserie e secretar de judecătorie în Landsberg an der Warthe. Felul în care ne priveşte e destul de curios: poate că l-o fi izbit mirosul de ţuică din birou

sau poate complimentul pe care l-a făcut Iosif nu e chiar din poziţie verticală sau poate că Hesselbarth nu reuşeşte să evite o evidentă deviere de la necesara postură perpendiculară. Sunt în mare dubiu că impresia generală pe care noul şef şi-a făcut-o la intrarea în birou este favorabilă. În orice caz e foarte mulţumit când îi vând câteva ponturi despre noua lui slujbă. Îmi este mai ales recunoscător când îl informez despre planurile făţişe ale lui Kießer legate de trăsura biroului de evidenţă. Omul are de gând nici mai mult, nici mai puţin decât să ia cu el caii şi droşca, dar a făcut prostia să vorbească în gura mare despre treaba asta. Walter vrea să meargă chiar azi la comandantul de etapă şi să se asigure pentru orice eventualitate.

— Feteşti, 23 august 1917 —
ŞEFUL TOT NU VREA SĂ SE RETRAGĂ –
MĂ IAU LA ÎNTRECERE CU KIESSER CINE URLĂ
MAI TARE – E NEVOIT SĂ PREDEA ATELAJUL

Ne gândim, desigur, că azi Kießer se va retrage în sfârşit, de vreme ce noul şef sosit ieri s-a legitimat incontestabil ca atare. O eroare e exclusă de astă dată. Nici pomeneală! Kießer îi spune lui Walter că are datoria să-l introducă în sarcinile de serviciu. Când cel din urmă îi zice că nu crede că lucrurile sunt atât de complicate încât să aibă nevoie de introducere, Kießer îl roagă să-l lase măcar să-şi ducă la bun sfârşit călătoria de control pe care a început-o. Tocmai a terminat partea sudică a etapei şi azi ar trebui să continue cu partea nordică. Şi Walter ce să facă? Se duce cu Kießer. Aş vrea să ştiu de ce se ţine atât de tare de scaun. O fi căutând o femeie, o fi vrând să se căpătuiască cu de-ale gurii sau poate e înlănţuit de o pasiune specială pentru treaba asta cu controlul? De lupte n-are de ce să se teamă fiindcă rămâne încă în spatele frontului.

Înainte ca echipa să plece azi în zori, am o ciocnire violentă cu Kießer. Mă ia la întrebări de ce nu i-am îndeplinit ordinul şi pregătesc în continuare prânzul la popota biroului de evidenţă. Îi răspund în doi peri că asta mă priveşte doar pe mine. Ţipă la mine, ţip şi eu la el, urlă mai tare, eu încă şi mai şi. E hărmălaie în toată casa. Toţi secretarii comandaturii de etapă se adună în grabă. Deși ştiu, că, subordonat fiind, n-am dreptul să-l ameninţ cu plângeri, îi pun întrebarea unde pot depune o contestaţie împotriva lui, la

comandantul de etapă, sau la comandantul de district. Îmi răspunde cinstit că la cel dintâi. Îmi pune însă în vedere că am ţipat la el în faţa întregii echipe, dar că va trece cu vederea purtarea mea. Şi-a vărsat nervii pe mine fiindcă ieri seară şi-a dat seama că eu am fost cel care l-a informat pe succesorul lui despre planul său de sustragere a trăsurii. Iar comandantul de etapă a dispus imediat ca atelajul să rămână pe loc.

— Feteşti, 26 august 1917 —

ADUCEM LEMNE DIN BALTĂ – TRAIUL TIHNIT AL CIOBANILOR ŞI AL PESCARILOR – O BAIE ÎN DUNĂREA CEA MARE – POST STRICT – CUM ÎŞI MULGE CIOBANUL OILE – PEPENI – CÂNTEC RUSESC

Ştefana se plânge de ceva vreme că nu mai are lemne de foc pentru gătit. În Baltă, unde se găsesc păduri ale statului, pădurarii au tăiat în anii trecuţi o mulţime de copaci şi au înălţat grămezi întregi de lemne. Lemnul e distribuit acum de autorităţile germane localnicilor, însă cu mare parcimonie, aşa încât nu e deloc uşor să obţii un permis. La bac e un post de supraveghere unde se cer permisele. Cum trebuie să ne îngrijim şi de rezerva pentru iarnă, mă hotărăsc să trec Borcea împreună cu Mitache. Dacă în căruţa care urmează să fie transportată cu bacul se găseşte un soldat, atunci paza nu mai întreabă nimic de scopul călătoriei. Las biroul de evidenţă numai în grija lui Hesselbarth, îl pun pe Mitache să înhame caii cu noaptea în cap, îl iau şi pe Iosif cu mine şi suntem gata să trecem cu bacul dincolo. Aşteptăm o jumătate de oră bună, pentru că, odată ajuns la mal, bacul trebuie descărcat. Parcurgem în ritm alert cu căluţul nostru cei şaisprezece kilometri de teren mocirlos până la Dunăre. Drumul e minunat, chiar dacă soarele e deja de foarte devreme dimineaţa insuportabil. În spate se zăreşte satul nostru, întins de-a lungul malului Borcei şi îngropat în verdeaţa pomilor. Pe stânga noastră se află marele pod, care, deşi e în cea mai mare parte întrerupt de un dig lung, trece peste cele două braţe ale Dunării. Înaintea Cernavodei se ridică greementul impresionant care traversează Dunărea propriu- zisă. Pe măsură ce ne apropiem, se văd tot mai clar clădirile din oraş, mai ales cazarma. Mai întâi ne oprim la o pescărie şi comandăm peşte pentru când ne-om întoarce. Pescarii au aici un

trai tihnit. Colibele lor sunt nişte alcătuiri dintre cele mai primitive. Toate realizările culturale care au distrus nervii europenilor le sunt necunoscute. Nu ştiu nici cât e ceasul şi n-au nici un motiv să întrebe. Se hrănesc cu peşte, carne de porc şi, zilnic, cu mămăligă. Mai mulţi porci se fâţâie de colo-colo, după placul inimii, prin mlaştină. Nu mai puţin vesel e traiul ciobanilor. Aceştia nu au nici măcar priciuri pe care să se culce în colibele lor pe jumătate acoperite, ci se întind direct pe pământ, înveliţi în şubele lor de oaie. Primăvara se trag înspre locurile acestea, iar toamna se întorc în sate. Se scoală de pe pământul-mamă la răsăritul soarelui, prânzesc când soarele e la zenit şi se culcă odată cu găinile. Cititul, scrisul, corespondenţa, ziarele sunt pentru ei o mare necunoscută.

Flora şi fauna oferă cercetătorului o pradă bogată. Mai cu seamă lumea păsărilor e încă puţin studiată. Se găsesc aici păsări dintre cele mai colorate, stârci cu pene frumoase, o mulţime enormă de păsări de apă, raţe şi gâşte sălbatice. Minunat e în pădurea de sălcii seculare, cu pajiştile şi bălţile ei, care se întinde până la malul Dunării, unde ne oprim ca să ne răcorim cu o baie. Undele pline ale fluviului alunecă iute spre Pontul Euxin. Socotesc că albia are aici o lăţime de şapte sute de metri. Dincolo se înalţă colinele tipice şi pleşuve ale Dobrogei.

În vreme ce noi, răcoriţi după baie, devorăm bucatele pe care ni le-am adus cu noi (friptură rece, brânză, lapte, pâine, pepene şi ţuică de prune), Mitache mănâncă numai pâine şi pepene. Refuză carnea, ba chiar şi brânza şi laptele pe motiv de post. Când îi zic că aici, în pustietate, nu vede nimeni ce mănâncă, el întinde solemn mâna spre cer şi spune: <„Dumnezeu vede“>. E uimitor cu câtă stricteţe ţin ţăranii români zilele de post. S-a susţinut că aşa se explică starea de sănătate precară a populaţiei rurale din România[76].

Mitache ştie unde sunt grămezile de lemne. În scurtă vreme încărcăm în căruţă nişte buşteni de toată frumuseţea. În trei sferturi de oră ajungem înapoi la malul Borcei, tronând sus pe grămada de lemne care se înclină adesea periculos. La o târlă bem <jitniţa> rece pe care ne-o oferă ciobanii. Dacă vrei să nu ţi se curme pofta de băut lapte şi de mâncat brânză, nu trebuie în nici un chip să te uiţi cum se mulg oile: ciobanul nu e foarte preocupat ca în găleată să intre numai laptele. La pescărie primim un peşte uriaş pentru nişte tutun. Din bostănăria rusească luăm un sac plin de pepeni.

Acest fruct se bucură aici de mare trecere. Pepenele verde este foarte răcoritor şi îţi potoleşte bine setea. Pepenele galben e mai hrănitor şi mai puţin apos şi nu mai are nevoie de îndulcitor.

În sat sunt încartiruiţi circa o sută cincizeci de prizonieri ruşi aflaţi în trecere. Seara cântă minunat pe mai multe voci. Imnul naţional urmat de rugăciune este foarte impresionant.

— Feteşti, 29 august 1917 —
INSPECŢIA COMANDANTULUI DE DISTRICT –
CE DOMN E ĂSTA! – ACTIVITATEA LUI LITERARĂ –
RECRUTAREA AUSTRO-UNGARILOR – CENZURAREA
SCRISORILOR – FETELE ROMÂNCE CER DE MÂNCARE

Noul comandant de district, colonelul Neumann de la Regimentului Regal Bavarez, vine în inspecţie la biroul de evidenţă. Când intră în birou, toată lumea sare de pe scaune, iar el strigă „Bună dimineaaaţa!“. Eu îi răspund simplu „Bună dimineaţa“, în vreme ce ceilalţi amuţesc. Colonelul ne admonestează pentru comportamentul ăsta şi îl dojeneşte pe Kießer somându-l să-şi instruiască echipa să răspundă cu un „Bună dimineaţa“ puternic când îi salută un superior. După cum îmi spune Franta, ofiţerul acesta e unul dintre aceia care ţin foarte mult la formă. A scris o lucrare ştiinţifică intitulată *Bagajul ofiţerilor*, în care a stors materialul până în cele mai mici detalii. Se pare că e foarte mândru de elucubraţia lui literară. La numirea în funcţia de pastor de etapă, i-a ţinut lui Franta o prelegere despre îndatoririle şi drepturile unui funcţionar militar cu grad de ofiţer, arătându-i că până atunci a fost doar rezervist şi nu are cum să ştie cum trebuie să se poarte un ofiţer german. Franta i-a respins predica indignat, cu argumentul că e un om în toată firea şi ştie cum să se poarte în orice circumstanţă.

Cum în biroul nostru nu e nimic de văzut în afară de noi, nişte răcani, câteva mese, scaune şi nişte acte, domnul colonel pleacă în complimentele ambilor noştri şefi.

Kießer se retrage astăzi în sfârşit, astfel încât Walter poate să preia cu adevărat treburile oficiului. Sunt chemaţi la apel cetăţenii austro-ungari apţi să poarte arme, care urmează să plece la Bucureşti pentru recrutare. Şi aceştia neagă în proporţie de nouăzeci la sută că ar fi cetăţeni austro-ungari.

Însă autorităţile chezaro-crăieşti sunt neînduplecate şi îi consideră pe toţi cei născuţi în Ardeal sau în Bucovina cetăţeni maghiari, respectiv austrieci, indiferent dacă au sau nu au acte care să dovedească că au dobândit cetăţenia română. În circumscripţia noastră sunt vreo două sute de astfel de persoane, dar numai şaizeci se prezintă azi la apel. Din pricina asta, sublocotenentul Walter îşi iese din fire şi dă în clocot. Nu poate concepe cum majoritatea recrutabililor nu se supun pur şi simplu ordinului. Ei, şi el o să se adapteze încet-încet la situaţia din teren. Se vede în toate cele că acum zece zile era încă în Germania. „Ungurii“ şi „austriecii“ recrutabili sunt nişte ciobani amărâţi şi nemâncaţi. Mulţi dintre ei au trecut de câteva zeci de ani peste Carpaţi în România, pe vremea când erau copii. Nici unul nu vorbeşte ungureşte sau nemţeşte, ci numai româneşte. E o nebunie curată să faci acum din ei soldaţi ai Puterilor Centrale. Pe lângă faptul că au aici neveste şi copii şi că au cu toţii, în toate privinţele, sentimente naţionale româneşti, mulţi dintre ei sunt, se vede cu ochiul liber, în pragul senectuţii. Cum autorităţile chezaro-crăieşti recrutează până la vârsta de 55 de ani, mulţi dintre oamenii aceştia arată de şaptezeci. E imposibil să crezi că recrutarea acestor oameni speriaţi va fi de vreun folos Puterilor Centrale.

Armatei de ocupaţie i se aduce la cunoştinţă următorul ordin de zi:

1. De astăzi se instituie cenzura în toate oficiile poştale ale armatei. Fiecare trebuie să se păzească să scrie acasă „ceva de rău“.

2. S-au prezentat românce care cer pensii alimentare pentru copii de la autorităţile militare germane. E sub demnitatea soldatului german să se lase ademenit de dame de companie din teritoriul inamic.

Şi acest ordin dă seama de prăbuşirea măreţiei germane. Abia la începutul lunii viitoare se împlinesc nouă luni de la ocuparea Ţării Româneşti, aşa încât ordinul de mai sus nu se poate explica decât prin aceea că româncele cer alocaţii înainte să se fi născut copiii. Mai bine de atât nu se poate!

— Bucureşti, 1 septembrie 1917 —

CONDUC O TURMĂ DE CIOBANI LA VIZITA MEDICALĂ DE LA UNITATEA DE TRIAJ CHEZARO-CRĂIASCĂ DIN BUCUREŞTI – O NOAPTE LA RESTAURANTUL RHEINGOLD

Primesc însărcinarea să-i conduc pe apţii combatanţi „austrieci“ la Comandamentul Staţionar de Etapă – ce nume frumos! – pentru recrutare… la Bucureşti. În ciuda apelurilor repetate şi insistente, se prezintă numai nouăzeci şi trei de persoane în gara Feteşti. Drept traducător îmi este atribuit Iosif, iar pentru paza a doi soldaţi sub arest, pe care trebuie să-i aduc înapoi în cazul în care li se refuză reîncorporarea, rezervistul Lauterbach. Fac apelul cu o jumătate de oră înainte de plecarea trenului, ca să pot confrunta oamenii cu numele de pe listă. Femeile şi copiii veniţi în număr mare cu căruţele la gară urlă de mama focului. Se mai fac inutile încercări de scăpare din ghearele fiarei războiului, în sensul că oamenii îmi aduc dovezi că au servit şi în armata română, ca unii care au fost recenzaţi ca vechi locuitori în Principate. Îmi arată livretele militare. Însă eu n-am voie să las pe nimeni să scape, pentru că instrucţiunile pe care le-am primit sunt neînduplecate. L-am rugat pe Iosif să-mi traducă doar câteva comenzi şi, în clipa în care ordon: <„În coloană de marş la dreapta“>, mulţimea de femei izbucneşte în hohote de plâns. Cu mânie în ochi, bărbaţii îşi iau bagajele de pe jos şi mă urmează pe peron. Sunt urcaţi cu brutalitate de către feroviarii germani într-un vagon de vite. Iar eu cu Lauterbach şi cei doi soldaţi sub arest ocup un compartiment de clasa a treia. Pe drum se urcă în vagonul nostru câteva femei şi fete, chiar dacă separarea dintre civili şi militari e altfel foarte strictă. Acestea alungă monotonia călătoriei îndelungate cu cântecele lor minunate, cărora le dau glas fără să fie rugate şi fără nici o jenă.

În gara din capitală ne întâmpină doi rezervişti austrieci care ne conduc la „unitatea de triaj“[77] din Strada Mihai-Vodă. Îmi adun toate cunoştinţele de limbă ca să-mi explic sensul acestei expresii pe care nu am mai auzit-o niciodată, fără să pot ajunge însă la o soluţie rezonabilă. Pe străzile din Bucureşti atrag, cu coloana mea, priviri deloc indiferente. Mulţi trecători în noapte se opresc ca să se uite la această turmă de ciobani în opinci, iar cei mai curioşi mă întreabă ce nelegiuiri au săvârşit respectivii. Mă închid în tăcere, pentru că nu vreau să le atrag atenţia nici camarazilor germani, nici civililor români că suntem nevoiţi să recrutăm nişte oameni atât de amărâţi. Cei mai mulţi dintre cei pe care îi păzesc nu pot nici măcar să ţină, în rând cu mine, cel mai lent pas de marş, ci se târăsc şchiopătând din greu în spate.

La intrarea pe Bulevardul Elisabeta ne oprim ca să ajungem la comandament într-o coloană cât de cât închegată.

Unitatea de triaj este atât de plină de apţi combatanţi, refugiaţi, arestaţi, fugari şi alţii, care vin din detenţia românească, încât oamenii noştri sunt nevoiţi să doarmă noaptea asta în curte, direct pe pământ, fără paie. Desigur, nimeni n-are voie să părăsească incinta. Probabil că pentru mulţi dintre ei poarta care îi separă de viaţa civilă s-a închis pentru totdeauna. Nervosul „domn plutonier chezaro-crăiesc însărcinat cu manipularea“ oamenilor îmi dă o confirmare scrisă de primire a împricinaţilor, mai cu seamă a celor doi inşi aflaţi sub arest, pe care îi pune imediat sub pază. În ciuda faptului că e foarte ocupat, îşi găseşte timp să se jeluiască de însărcinarea lui: de şase săptămâni au avut loc zi de zi „prezentări de persoane“, zi de zi trebuie să se ocupe ca „porcii ăştia de români“ să aibă unde locui, să primească de mâncare şi apoi să fie transportaţi la Braşov, ca să devină în sfârşit oameni de nădejde în armata chezaro-crăiască. A cerut în repetate rânduri să fie scutit de această muncă nimicitoare, mai bine ar lupta în zece bătălii precum cele de la Isonzo[78] decât să continue în postul ăsta.

După aceea îmi caut cu Lauterbach un cvartir la comandatură. Suntem trimişi la hotelul Patria şi ni se dă un <„sergent de oraş“>, pentru că nu ştim unde se găseşte. Cu acest băieţas elegant, îmbrăcat în sacou alb, cămaşă albă şi cizme înalte de călărie, cinăm mai întâi la restaurantul Rheingold, pentru că mai avem o jumătate de oră până la stingere. În grădina restaurantului se găsesc locşoare ascunse sub arbuşti, de unde râsete şi chicoteli întrerup din când în când acordurile orchestrei. Dinspre parcul Cişmigiu adie miresme dulci şi, stârnite de savoarea vinului, privirile rătăcesc bete pe bolta albastră pe ale cărei stele nu cutează să le acopere nici un norişor.

— Bucureşti, 2 septembrie 1917 —

OAMENII DE PE STRĂZILE DIN BUCUREŞTI – ÎNCĂLŢĂMINTEA DE LUX A BUCUREŞTENCELOR – POSTURI ŞI MIŞCĂRI GRAŢIOASE – ÎN PARCUL CIŞMIGIU – LA ARENA AMICII ORBILOR – „TRECI LA RÂND“

Primul drum îl fac la Comandamentul Staţionar de Etapă chezaro-crăiesc,

care e găzduit într-o clădire mare de birouri cu mai multe etaje. Acolo pare-se că lumea şi-a pierdut capul cu totul şi că nu se mai poate găsi nimic din pricina numeroaselor categorii de servicii. Nici nu poate fi vorba ca în haosul acesta să te ocupi cu verificarea tuturor obiecţiilor care se ridică la statutul deficient al cetăţeniei austro-ungare. Un ofiţer de recrutare mă informează că va depune plângere împotriva unor birouri de evidenţă, pentru că nu au socotit necesar să respecte în cazul fiecărui recrut în parte protocoalele care le-au fost trimise. Nici noi, cei din Feteşti, n-am făcut-o. Îi spun că am crezut că autorităţile austriece vor să-şi asume şi să rezolve chestiunea recrutabilităţii fiecăruia. Ofiţerul îmi răspunde că ei nu mai ştiu cum să se descurce; cică ar fi stat cu oamenii lui din subordine până noaptea târziu ca să scrijelească la protocoale. Cum n-am nici un chef să-mi petrec o duminică frumoasă cu scrisul, mă sustrag şi-l rog să-mi înmâneze mâine o listă cu cei respinşi de la recrutare, ca să ştiu pe câţi trebuie să-i duc înapoi.

În Bucureşti e o duminică luminoasă. Oriîncotro te-ai uita e pură bucurie. Toată lumea a ieşit în oraş şi vrea să petreacă o zi fără griji şi în tihnă. Pe străzi şi în parcuri se agită o mulţime veselă. O atmosferă atât de colorată n-o să mai fie aici niciodată: cinci tipuri de uniforme diferite, dacă punem la socoteală şi uniformele funcţionarilor români, contrastează cu îmbrăcămintea civililor.

Iar femeile în „civil“ se amestecă plăcut cu diversele porturi naţionale ale ţăranilor, care inundă duminica, după vechiul obicei, oraşul. Vedem autentice ii româneşti, broderii, rochii şi baticuri, care în Germania sunt doar contrafăcute şi kitsch. Broderiile şi ţesăturile sunt specific româneşti şi sunt realizate după modele precise şi străvechi, care au coborât din Norvegia, prin Ţările Baltice, Polonia şi Rusia până aici[79]. Oamenii locului le-au făcut la fel din vechime. Culorile vii, strălucitoare vădesc o profundă conştiinţă artistică, pentru că nu sunt folosite niciodată la întâmplare.

Luxul încălţămintei şi al ciorapilor damelor de la oraş depăşeşte orice limite. O pereche de cizme obişnuite costă o sută cincizeci de lei şi e foarte greu de găsit un cizmar căruia să-i poţi comanda o pereche. Administraţia militară le permite civililor să mai deţină doar cinci perechi de încălţări. Această recomandare este cu totul neglijată în cazul femeilor. Chiar şi cea mai neînsemnată fată de prăvălie socoteşte că e de demnitatea ei să poarte

astfel de încălţări elegante. În cel mai aglomerat punct al oraşului, la intersecţia dintre Calea Victoriei şi Bulevardul Elisabeta, se găsesc mereu o mulţime de domni, mai ales ofiţeri unguri, care par să aştepte pe cineva, dar care de fapt nu fac altceva decât să studieze doamnele cu încălţări frumoase, aflate în trecere. E şi acesta un studiu în sine. Dacă stai, obţii mai mult decât dacă te-ai plimba, pentru că în acest perpetuu du-te-vino de pe Calea Victoriei ai putea trece cu vederea cele mai spectaculoase privelişti.

Românca e convinsă că o apariţie graţioasă depinde în primul rând de calitatea încălţămintei şi că cea mai frumoasă rochie nu face cât o ceapă degerată dacă dedesubt se iţesc nişte ciorapi de lână sau un pantof cu toc nepotrivit. De toate astea femeia blondă pare să nu fie conştientă, iar mersul, felul în care e încălţată şi postura ei sunt oricum, numai graţioase nu. Pe de altă parte, româncele mai pot învăţa multe de la nemţoaice, calităţi pe care cele dintâi nu le au şi care pentru un bărbat nu sunt de neglijat. Nu pot să dau însă nici un verdict definitiv care dintre cele două tipuri de femei este preferabil.

La prânz sunt invitat acasă la părinţii lui Iosif Lupescu, care locuiesc la periferie, spre sud-est, într-o căsuţă de pe malul Dâmboviţei. Iau una dintre multele birje ca să mă ducă într-acolo. Trec pe străzi lungi, care seamănă tare cu cele din Londra, dar care sunt mărginite de case mult mai mici, locuite de câte o singură familie, având însă curţi mai mari. Iar în vreme ce la Londra centrul e ocupat numai de blocuri, Bucureştiul e alcătuit în cea mai mare parte din vile şi case cu un singur etaj, toate înconjurate de grădini. Acest fapt explică întinderea uriaşă a oraşului. Doamna Lupescu a pregătit o mâncare fără cusur: două feluri de salată orientală, supă cu tăieţei, friptură de raţă cu cartofi, roşii, ardei umpluţi, cafea, prăjitură şi vin. La masă ne-am întreţinut în germană, pentru că toţi evreii ne stăpânesc perfect limba, cu excepţia numeroşilor sefarzi care locuiesc aici.

După masă îi duc împreună cu Iosif, cu droşca, câteva găini mamei lui Bartolo, care locuieşte în partea de nord-est a oraşului. Găinile am reuşit să le trecem cu ajutorul „recruţilor austrieci“ de aprigul control din gară. Doamna amiral Bartolo, al cărei soţ defunct a servit în armata italiană, este nemţoaică prin naştere. Ne primeşte cu mare prietenie în vila ei frumuşică şi ne invită zilele următoare la prânz. Mai are, pe lângă fiul ei traducător la

Feteşti, încă doi fii care au primit şi ei educaţie germană. Mi se pare interesant să ştiu ce e în sufletele acestor tineri. Limba lor maternă şi principiile lor sunt germane, însă românismul i-a marcat profund. Locuiesc în Bucureşti şi e uşor de înţeles că simpatizează în acest război cu Antanta. Presupun că ar lupta mai degrabă de partea românească decât de cea nemţească, aşa cum îi va fi obligând şi poziţia militară a tatălui lor. Unitatea naţională a României Mari a devenit şi pentru vechii rezidenţi de alte naţionalităţi de aici un ideal înalt care a sedus şi cele mai bune minţi. Fiul cel mic scoate din buzunarul de la piept textul transcris al traducerii mele la cântecul de război românesc *Veniţi, viteji!*[80] şi se bucură din cale-afară când află că eu l-am tradus. Le-a arătat traducerea mea nemţilor din Bucureşti. Mulţi dintre ei au şi copiat-o.

La rugămintea lui Iosif, mă învoiesc să mă plimb de câteva ori cu droşca pe Calea Victoriei. Îmi zice că asta e cea mai mare plăcere a lui când vine la Bucureşti, iar eu nu vreau să-i stric această distracţie copilărească. Apoi ne amestecăm cu oamenii din Cişmigiu. Astăzi, duminică, parcul e parcă în sărbătoare. Toată lumea plină de viaţă din Bucureşti şi din satele din preajmă îşi dă aici rendez-vous cu ofiţerii şi soldaţii armatei de ocupaţie. Copacii, florile, pajiştile şi tufişurile alcătuiesc decorul pentru întâlnirea dintre tipuri atât de diferite de oameni şi naţionalităţi. Iar dacă mulţimea de uniforme nu ar aduce aminte de război, atunci cu siguranţă ar face-o căpăţânile de varză pe care administraţia militară germană le cultivă în mijlocul rondurilor de flori. Ele vădesc atitudinea germană utilitaristă faţă de plantele ornamentale în acelaşi fel în care e preferată încălţămintea comodă a femeilor din Germania faţă de cochetele opere de artă purtate de meridionale.

Seara mergem la Arena Amicii Orbilor[81]. S-au adunat acolo cam patru mii de persoane, aşa încât primim un loc numai departe în spate. Cu toate că nu înţeleg mare lucru, mă amuz de minune mai puţin de spectacol, cât mai ales de nişte ţărănci care fac în spatele meu observaţii de tot hazul. Femeile trăiesc cu patimă secvenţele de film. Chiote de uimire şi de încântare alternează cu strigăte de avertizare pentru actriţa Maria Carmi[82] care joacă în filmul respectiv. La sfârşit, femeile îşi manifestă indignarea faţă de „trădător“ cu blesteme şi huiduieli. După mai multe numere de varietăţi

urmează spectacolul de revistă <*Treci la rând*>, în care se face haz de greutăţile vremii, de cum trebuie să stai la coadă nu numai pentru pâine, ci şi pentru cartelele de pâine, ceea ce în ţara belşugului de grâu e de neconceput. Mai mult, se spune că, pentru a obţine o cartelă de pâine, ai nevoie de un *Ausweis* – se foloseşte cuvântul german –, pentru care trebuie să stai, de asemenea, la coadă. Mulţimea se amuză copios de toate astea, pentru că peste griul cotidian al lipsurilor de război se poate trece doar cu umor.

— Bucureşti, 3 septembrie 1917 —

ÎN PARCUL CAROL – LA PALATUL REGAL – CLOPOŢELUL LUI CARMEN SYLVA –

RECRUTARE CU SUCCES

Foarte devreme fac o plimbare cu Lauterbach în Parcul Carol. Se găseşte în sudul capitalei, la o jumătate de oră de centru, aşa că nu e la fel de aglomerat ca parcul Cişmigiu. Demne de văzut sunt un amfiteatru, o mică grădină zoologică, o moschee, mai multe clădiri de expoziţie, institutul meteorologic[83]. Deasupra tuturor tronează pe o colină Palatul Artelor, cu uriaşul său acoperiş de sticlă. Lângă el se află fostul restaurant al Expoziţiei, construit în stil vilă, care găzduieşte acum Casa Armatei. Din turnul lui se deschide o panoramă minunată a oraşului.

Întorşi în oraş, vizităm Palatul Regal. Nici o altă curte regală din Europa nu are parte de un palat atât de simplu: o fostă casă boierească, înconjurată de o grădiniţă îngustă şi în rând cu celelalte case particulare şi clădiri de birouri de pe Calea Victoriei. În partea de nord, edificiul e despărţit printr-o stradelă îngustă de restaurantul La struguri, ale cărui ferestre se află la zece metri de palat. Administratorii români ai clădirii ne fac un tur al palatului şi ne spun povestea casei, a mobilelor şi a oamenilor care au locuit în ea. Trecem prin sufrageria, prin dormitoarele şi prin camerele de lucru ale regelui Carol, ale lui Carmen Sylva, ale regelui Ferdinand şi ale reginei Maria. Simplitatea camerei de lucru a lui Carol şi a micului dormitor al lui Ferdinand este uimitoare. Cea mai puternică impresie o fac încăperile lui Carmen Sylva: biblioteca ei, sufrageria cu lucarnă şi sala de muzică dotată cu orgă şi clopoţei, cu care regina obişnuia să deschidă concertele. În

imediata apropiere a acestei încăperi se află o seră. În palat se găsesc operele multor pictori germani, majoritatea reprezentându-l pe Friedrich cel Mare al Prusiei şi vremea lui.

La oficiul de triaj austro-ungar mă întâlnesc cu „protejaţii“ mei, animaţi de sentimente amestecate. Au fost, în sfârşit, recrutaţi, în conformitate cu stipulările din protocoale. Însă lista cu numele lor nu e gata nici astăzi, deşi am cerut-o de ieri. Totul e întors cu susul în jos, aşa încât mi se spune că va trebui să duc înapoi treizeci şi cinci dintre cei nouăzeci şi cinci de oameni. Unul dintre cei puşi sub arest a apărut întâmplător direct pe lista de recrutabili, „din fericire“ pentru el chiar înainte de depunerea jurământului, aşa încât nu mai e acuzat de dezertare. Cei respinşi sunt lăsaţi să plece numai pe motive medicale, nici unul pentru că i-ar fi fost luată în considerare dovada cetăţeniei române. Bucuria lor este de nedescris. Toţi şi-au făcut socoteala că îi duc astăzi acasă, sunt totuşi mulţumiţi când le promit că o să plecăm mâine-dimineaţă. Chipurile celor care au fost recrutaţi arată cu totul altfel. O să plece chiar astăzi din Bucureşti în direcţia Braşov. Mulţi dintre ei vin la mine şi mă roagă să notez numele unor consăteni de-ai lor care au plecat şi ei din Ardeal şi care ar trebui consideraţi tot cetăţeni unguri, dar care şi-au trecut sub tăcere datele personale. Adică – pentru unii mumă, pentru alţii ciumă. Notez adresele şi o să cercetez dacă s-au făcut matrapazlâcuri.

Astăzi, luni, distracţia nu e cu nimic mai prejos decât duminica. Spre seară, ba chiar începând de după-amiază, toate cinematografele, cafenelele, berăriile şi restaurantele sunt din nou pline ochi. Mergem seara la cinematograful în aer liber Colosal, la un spectacol de revistă intitulat <*Acum ori niciodată*>. Totuşi, capacitatea mea de rezistenţă e depăşită: trei zile la rând într-o capitală sunt prea multe pentru omul de stepă. Adorm pe scaunul de la cinematograf şi mă trezesc abia la aplauzele de final.

— Feteşti, 4 septembrie 1917 —

BUCURIA ÎNTOARCERII – O DISCUŢIE

La ora 6 dimineaţa pleacă trenul, iar eu mă trezesc abia la cinci la hotelul Patria, aflat departe de gară. Reuşesc cu greutate să-l urnesc pe Lauterbach din somn. Dau fuga fără el la staţia de triaj, unde, în spatele gratiilor, îşi

aşteaptă cu nerăbdare eliberarea din ghearele zeului mânios al războiului turma mea de ciobani, alcătuită acum din doar treizeci şi cinci de inşi, toţi cu desagii de mâncare deja pe umeri. Rareori mi-a fost dat să aud un mai vesel „Bună dimineaţa, domnule“. Îi aranjez în rânduri de câte patru, îmi este adus de la izolare şi celălalt arestat pe care îl dau în grija lui Lauterbach. Acesta soseşte între timp gâfâind, paza deschide poarta şi plecăm în pas alergător spre Gara de Nord. Dintr-odată oamenii pot să şi alerge acum când e vorba să se întoarcă la mama acasă. Cu chiu, cu vai ajungem la trenul umplut până la refuz şi îi urc pe toţi într-un singur vagon. Bucuria trecerii pe lângă o mare primejdie străluceşte încă pe toate chipurile. Cu fiecare rotire a roţilor sunt mai aproape de brazda lor, de turma lor, de familia lor, pe care nu le-au mai văzut de mai bine de… două zile. Când îi număr, constat că nu sunt treizeci şi cinci, ci cincizeci, pentru că cincisprezece oameni care ţin de biroul de evidenţă din Ţăndărei nu au conducător şi s-au decis pur şi simplu să vină cu mine cu trenul. Din fericire pentru ei, la gară nu am mai avut vreme să-i număr. Pe drum îl pierdem şi pe al doilea arestat cu a cărui pază era însărcinat Lauterbach. A coborât din vagon la Pasărea şi a fugit tocmai când s-a pus trenul în mişcare. Lauterbach stă liniştit, fără să-i pese de „clientul“ lui. Îi ordon să coboare la staţia următoare, să ia o căruţă, să se întoarcă înapoi, să-l prindă dacă poate pe dezertor şi să-l aducă mâine la Feteşti (pentru că pe linia asta trece doar un tren pe zi). Iosif, cum era de aşteptat, a scăpat trenul şi astfel mă întorc acasă fără cei doi arestaţi, fără traducător şi fără Lauterbach.

Într-o staţie se scoală deodată unul dintre recrutabili, un bărbat mai în vârstă, şi ţine o cuvântare. Din vorbele lui nu înţeleg decât că toţi cei care se întorc acum acasă se cuvine să fie bucuroşi şi că e corect şi cinstit să-şi exprime bucuria mulţumindu-i pentru înapoiere „domnului comandant“. Adică mie. În acelaşi timp vorbitorul mi-a adresat rugămintea să dispun la comandatură ca tuturor celor care au fost la recrutare, adică celor care sunt de acum consideraţi în mod oficial cetăţeni austro-ungari, să li se pună o tăbliţă pe porţile gospodăriilor care să ateste acest fapt pentru a fi scutiţi de cumplitele rechiziţionări din viitor. Logica acestor cuvinte mi se pare perfectă: aliaţii trebuie să fie trataţi cu adevărat ca aliaţi, nu ca inamici, cărora li se ia şi ultima vacă din grajd şi sunt puşi la muncă obligatorie. Îi

promit că o să-mi folosesc influenţa pe lângă organele abilitate.

Cererea mea de transferare pe frontul de vest a fost respinsă. Sublocotenentul Walter îmi comunică oral motivele, anume că sunt considerat indispensabil aici şi că, în cazul extinderii războiului din Est, trebuie să rămână în România un număr cât mai mare de apţi combatanţi. „E, acum nu mai poţi face nimic“, îmi zice Franta. „Aşteaptă să ţi se împlinească destinul.“ Accept situaţia şi scriu o cerere de concediu.

— Feteşti, 16 septembrie 1917 —

EXPEDIŢIE DE VÂNĂTOARE ÎN BALTĂ – CUM SE POATE FOLOSI CINEVA DE TITLUL DE DOCTOR

Cu gândul la iarnă, îl pun pe Mitache să înhame caii dis-de-dimineaţă ca să aducem lemne din Baltă. Ne însoţeşte camaradul Schopeck. În acelaşi timp ne pregătim şi de vânătoare şi ne luăm cu noi armele de infanterişti. Dacă am avea nişte puşti cu alice am putea aduce acasă o pradă bogată, dar aşa, cu gloanţe, ne ia o grămadă de timp până să nimerim o lişiţă dintr-un cârd întreg. Această „reuşită“ a noastră îl ambiţionează pe însoţitorul meu, micuţul Schopeck, să nimerească şi el, imediat, o lişiţă. Trebuie să fac şi pe câinele şi să mă avânt dezbrăcat prin mlaştină ca să recuperez raţa. Toate încercările de a împuşca stârci, gâşte sălbatice şi alte păsări mari şi grase eşuează, pentru că nu suntem deloc obişnuiţi cu puştile noastre, de fapt astăzi tragem cu ele pentru prima oară. Numai de lişiţe te poţi apropia la o distanţă rezonabilă de aproape treizeci de metri, toate celelalte păsări trebuind pândite îndelung şi anevoie, dacă nu vrei să tragi de la o distanţă prea mare. Fiecare dintre noi împuşcă câte patru lişiţe, pe care le atârnăm ca trofee pe oiştea căruţei. În afară de acestea, primim de la ciobani şi de la pescari o cantitate considerabilă de brânză de oaie şi un crap uriaş.

Abia la lăsarea serii ajungem pe malul Borcei. Bacul îşi opreşte activitatea la apusul soarelui, dar, cum la venire le-am spus podarilor că ne întoarcem cu siguranţă în seara asta, ei ne-au aşteptat. Rezervistul care supraveghează activitatea bacului şi care se întoarce acasă în fiecare seară cu ultimul transport e astfel obligat să ne aştepte şi el. Se lasă înduplecat numai când podarii îi spun că „domnul doctor“ se află în Baltă. El şi-a închipuit că e vorba de un medic militar. E foarte dezamăgit că nu găseşte

pe umerii noştri nici o tresă de ofiţer şi face tărăboi că a trebuit să ne aştepte pe noi, nişte răcani, o oră întreagă. Purtarea lui mă face să-mi păstrez bacşişul pe care am vrut să i-l dau şi pe care nu l-ar fi primit de altfel de la nici un doctor militar pentru că respectivii sunt foarte strânşi la pungă. În orice caz, cel mai important e că nu a trebuit să petrecem o noapte sub cerul liber, pentru că în această parte a Bălţii nu sunt nici case, nici colibe. Se vede treaba că titlul de doctor poate fi ici-colo de folos.

— Feteşti, 17 septembrie 1917 —
MÂNCARE VÂNĂTOREASCĂ – ORA „NEMŢEASCĂ“
ŞI CEA „ROMÂNEASCĂ“ – PREGĂTIRI DE CONCEDIU

Prima mea mâncare vânătorească! La prânz mâncăm la Schopeck, a cărui gazdă ne găteşte raţele împuşcate de el; seara, la mine, unde Ştefana face din cele patru raţe ale mele mai multe feluri: tocană, ciorbă, friptură şi *fricasé* cu smântână. Toate bucatele au un gust excepţional de vânat.

Trebuie să ne dăm ceasurile cu o oră înapoi, pentru că ora de vară nu mai e valabilă de astăzi. Acum iar începe prostia cu „ora nemţească“ şi „ora românească“, adică ora Europei Centrale şi, respectiv, a Europei de Est. Iar o să înceapă talmeş-balmeşul de dinainte. La cinci şi jumătate e deja întuneric. Serile sunt încă de pe acum cumplit de lungi. Ce-o să ne facem la iarnă?

Cererea mea de concediu a fost astăzi aprobată la Călăraşi. Prima mea permisie după zece luni şi jumătate. Acum să te ţii pregătiri! Ştefan şi Mitache sunt prinşi toată ziua cu treburile pentru mine: taie o oaie, două gâşte şi patru raţe. Un tânăr îmi face nişte lăzi. O să iau cu mine 75 de pfunzi de făină, un sac de fasole, unul de orz, unul de linte, mai multe kilograme de unt, tutun, usturoi şi ceapă. Totul trebuie bine împachetat. Cum o să duc eu toate astea?

— Buzău, 19 septembrie 1917 —
PLECAREA ÎN PERMISIE – DEPARAZITARE
LA TELEFON – ADULTERE ŞI AICI, ŞI ACOLO –
UN AVANTAJ AL BĂRBAŢILOR – ÎNNOPTAREA
PE UN PERON GOL

Înapoi spre Germania! Oare cum o mai arăta? Ce stare de spirit o mai fi pe

acasă? O fi oare foametea atât de mare cum se spune prin scrisori? Aceste gânduri sunt încă înecate de grijile de călătorie: pe ce rută om merge, or mai fi locuri în trenul care îi transportă pe militarii aflaţi în permisie, am toate aprobările, de pildă avizul parazitologic, biletul de rapid? Totul iese aşa cum mi-am dorit. Deparazitarea o fac telefonic, adică dau un telefon la spital, le spun numele şi gradul, după care mi se trimite imediat o adeverinţă semnată de medicul-şef însuşi, care atestă că deparazitarea mea a avut loc în conformitate cu toate regulamentele. La plecarea din birou, şeful îmi mai dă o ladă pentru soţia lui. Aşa că am de transportat cu totul patru lăzi de lemn mici şi una mare, un sac de făină, raniţa şi două plase cu pâine. Tovarăşul meu de drum este sergentul Schmitko din Batalionul de rezervişti Königsberg. Mă ia cu trăsura jandarmeriei militare. Cum însă şi el are la fel de mult bagaj, trebuie să mai luăm şi o căruţă. <„Mergi sănătos“>, îmi strigă din urmă Mitache şi Ştefana, când căruţele se pun în mişcare, şi amândoi îşi fac semnul sfintei cruci.

În gară ne întâlnim cu subofiţerul Günther din Holtina, care pleacă şi el în permisie şi care are de asemenea un bagaj mare. Ne punem laolaltă să încărcăm bagajul, deoarece se pare că nici un soldat aflat în permisie nu e în stare să şi-l transporte singur. Fiecare dintre noi e dator să-l ajute pe celălalt cu bagajul la schimbarea trenurilor. Din câte aflu, Günther şi-a luat permisie pentru că soţia lui are o relaţie extraconjugală. Aşadar se duce acasă nu cu cele mai plăcute sentimente şi probabil că a pus la cale „un plan de bătaie“. Despre faptul că e adus la gară de o româncă, care i-a pregătit un pachet copios de mâncare şi care se desparte de el în termeni foarte afectuoşi, nevasta lui nemţoaică n-o să ştie de bună seamă nimic. Şi în această privinţă, bărbaţii ies mai bine decât femeile: dacă bărbatul e necredincios într-o ţară inamică, femeia lui din Germania află numai rareori; invers însă, bărbatul e înştiinţat foarte curând de prieteni buni, de vecini de nădejde şi de alţii asemenea că nevasta lui a luat-o pe căi greşite.

Ţărani plini de solicitudine ne urcă bagajele la tren. La ora 12 punct ne punem în mişcare. Nu mergem prin Bucureşti, ci prin Făurei direct spre Buzău, unde se formează trenul pentru soldaţi în permisie. Căldura e toropitoare. Tunicile, centurile, şepcile zboară în plasele de bagaje, cizmele sub banchete.

La Făurei tragem un şpriţ la căminul soldaţilor nemţi şi facem o vizită la cimitirul eroilor de lângă gară, unde se odihnesc vreo treizeci de vânători de munte şi cavalerişti bavarezi căzuţi la mijlocul lui decembrie în luptele din avanposturi. De la şapte la zece seara călătorim într-un vagon deschis al unui tren de marfă până la Buzău, împreună cu nişte soldaţi bulgari care pleacă în permisie de pe front. Aceştia ne spun că turcii nu mai primesc nici un fel de concediu pentru că obişnuiesc să nu se mai întoarcă.

În Buzău nu ni se primesc bagajele sub pază. Numai ale ofiţerilor sunt acceptate. Aşa că nu ne rămâne nimic altceva de făcut decât să campăm vreme de douăsprezece ore pe peron, pentru că ar fi o nebunie curată să transportăm, în schimbul unei cazări cum se cuvine, bagajele de la gară la hotel şi înapoi. Îmi aştern aşadar mantaua direct pe caldarâm, mă întind pe ea, iar sub cap bag desaga cu pâine. Dorm bine până la răsărit, în vreme ce ceilalţi tovarăşi de drum picotesc în şezut pe lăzi. Ce sănătos trebuie să fie să dormi mereu sub cerul liber!

— Pe drum, 20 septembrie 1917 —
PIAŢA DE LEGUME DIN BUZĂU – ÎN VAGONUL DE BAGAJE AL TRENULUI PENTRU SOLDAŢI ÎN PERMISIE NR. 66 – CĂLĂTORIE PRIN CÂMPURILE PETROLIFERE – SINAIA, SEDIU AL REZERVIŞTILOR GERMANI – CARPAŢII AU CHIPURI DE OAMENI – AERUL MINUNAT DIN PASUL PREDEAL

Pe la 4 dimineaţa îi las pe Schmitko şi pe Günther să viseze în continuare şi îmi desţepenesc oasele prin orăşelul drăguţ pe cale de a se trezi. Mi-ar fi plăcut să mă holbez ore în şir la târgul săptămânal care tocmai începe. Căruţe după căruţe ale ţăranilor matinali de prin împrejurimi se îndreaptă spre târg încărcate cu ceapă, usturoi, roşii, varză cât îţi pofteşte inima. Struguri însă nu se pot cumpăra în acest oraş viticol, pentru că preţul exorbitant de cincisprezece bani pe kilogram i-a făcut să dispară cu totul. Spre nord şi vest se văd, într-o nuanţă de albastru limpede, Carpaţii mângâiaţi de primele raze ale soarelui. Într-o cafenea îmi iau o cafea cu lapte la pachet şi îi eliberez pe tovarăşii de drum de sarcina păzirii bagajelor, ca să poată vedea şi ei oraşul.

Pe la unsprezece toţi cei de pe peron suntem înştiinţaţi că urmează să trecem printr-un control strict înainte de îmbarcarea în tren. Toţi cei o mie de militari aflaţi în permisie avem astfel plăcerea de a ne coborî bagajele de pe peron pentru ca după aceea să le urcăm la loc. Günther şi cu mine avem norocul să fim însărcinaţi cu paza bagajelor. Ne putem desfăşura după placul inimii în uriaşul vagon de bagaje, o să avem parte de o privelişte minunată şi noaptea o să ne putem întinde cât vrem toţi patru. Schmitko însă nimereşte într-un compartiment de clasa a treia cu încă zece oameni, o adevărată tortură pe căldura asta şi cu atâta amar de bagaje în jur, fapt care i-a descurajat deja pe mulţi să mai plece în permisie. Pe drum, unii se aşază pe scările şi pe acoperişurile vagoanelor, fiindcă în compartimente căldura e de neîndurat. Noi deschidem larg ambele uşi glisante ale vagonului de marfă, ne aşezăm pe lăzi sau pe marginea vagonului cu picioarele atârnând în afară, ca să putem contempla, voioşi şi netulburaţi, frumuseţea locurilor prin care trecem. Până la Ploieşti mergem de-a lungul dealurilor subcarpatice. Privirea ne hoinăreşte îmbătată pe deasupra acestui peisaj binecuvântat. Colinele când se apropie, când se depărtează de linia ferată. Din asprimea muntelui nu se vădeşte pe aici încă nimic. Faldurile lui domoale adăpostesc sătucuri fermecătoare cu livezi şi vii. Pe lângă calea ferată se lucrează la conducta care transportă petrol de la Câmpina peste Dunăre către Constanţa: trebuie să fie îndreptată, zice-se, spre Giurgiu.

În Ploieşti se găseşte belşug de mâncare. În plus, se pot schimba bani fără să ieşi în pierdere. De aici trenul coteşte spre nord–nord-vest către Carpaţi şi merge pe Valea Prahovei până în pasul Predeal. La Câmpina trecem prin inima ţinutului petrolifer cu nenumăratele lui sonde negre şi groteşti. Frumuseţea răpitoare a văii este nimicită, însă te consolezi cu gândul la imensa utilitate economică a exploatării. Cu mari strădanii administraţia militară germană i-a stârpit pe englezii din zonă şi bine a făcut. Ca o ciumă, sondele se întind peste tot: pe dealuri, pe coaste, în vale, ba una stă înfiptă chiar în mijlocul râului. Recolta de fructe este, anul acesta, extraordinară pe Valea Prahovei. Femeile ne aduc la tren, în toate gările, struguri, prune, mere şi pere. Către seară trenul nostru ajunge gâfâind la Sinaia, un mic colţ de rai. Din păcate, din tren nu se vede Castelul Peleş, sălaşul de poveste al reginei poetese, nici mănăstirea. Un camarad îmi arată numai casa lui

Brătianu. Rezerviştii noştri care staţionează aici trăiesc ca în paradis. Sanatoriul găzduieşte militari bolnavi. Seara ajungem în creierii munţilor, din spatele crestelor cărora răsare, sângerie, luna. Vârfurile munţilor, care urcă până la 2.500 de metri, arată ca două feţe omeneşti. La Predeal trecem printr-un tunel lung de doi kilometri şi intrăm în Ungaria prin Valea Timişului. Aerul din trecătoare este incredibil de curat şi tare. Brazii îşi pleacă tainic capetele, uimiţi de străinii care trec pe calea ferată.

— Pe drum, 21 septembrie 1917 —
VALEA MUREŞULUI – PUSTA MAGHIARĂ –
CAMPARE ÎN VAGONUL DE BAGAJE

Între unu şi două noaptea stăm la Braşov, unde e plin de militari germani. Nu ne putem gândi la somn din pricina lipsei de spaţiu, pentru că în vagonul nostru de bagaje au urcat mulţi oameni care nu au ce căuta în tren, aşa încât în fiecare staţie feroviarii maghiari trebuie să păzească uşa. În plus, intruşii se urcă cu saci de cartofi, pe care îi depozitează tot în vagonul de bagaje. Toată după-amiaza trecem prin minunata vale a Mureşului. La Szolnok avem ocazia să mâncăm de prânz şi să bem un rom. După-masa trecem prin câmpia cu ferme izolate, exact ca în patria noastră nordică. Pentru la noapte mi-am pregătit un culcuş fantastic din saci de rufe tocmai în vârful muntelui de bagaje, pe care dorm foarte bine. Totuşi, patul ăsta nu e cu totul lipsit de primejdii, pentru că geamantanele şi cutiile care atârnă deasupra mea se mişcă ameninţător la orice hurducătură a trenului.

— Jena, 21 septembrie 1917 —
DIN NOU ÎN GERMANIA!

La unu noaptea ajungem la Oderberg. La Kandrezin mă scol. De acum funcţionarii feroviari sunt nemţi. Încercăm să aranjăm bagajele sau să extragem acele cutii care urmează să fie date jos în staţiile de dinainte de Berlin. Întreprinderea aceasta se dovedeşte imposibilă, pentru că munţii de bagaje ne pun viaţa în pericol. De-ar merge toţi până la Berlin! O dimineaţă minunată se ridică peste câmpiile Sileziei. Diferenţa faţă de Europa de Est e uriaşă: nici o bucăţică de pământ nelucrată. Germania întreagă e o mare grădină! Îmi aduc aminte de vorbele acelui prizonier român: Germania e o

floare! La Sagan schimb trenul spre Halle, acolo, din nou, îl iau pe cel către Naumburg şi, încă o dată, pe cel către Jena.

Din nou acasă! Unde casele, locuinţele, oamenii, străzile şi aerul sunt atât de diferite! Ce contrast între camerele de acasă şi sălaşurile în care am fost silit să locuiesc în ultimul an.

— Jena, 23 septembrie 1917 —
ÎN CIVIL – INSTRUIRE PENTRU SOLDAŢII ÎN PERMISIE – DEALURILE JENEI – CEL MAI PROST TRABUC COSTĂ ŞAPTESPREZECE PFENIGI

Primul lucru pe care îl fac este să dau iama în hainele civile. Ce sentiment dumnezeiesc să poţi merge pe stradă ca un om liber, fără obligaţia enervantă de a saluta mereu. Soldatul care mă întâmpină la cazarmă îmi spune „domnule doctor“. Sunt perplex. Mi-a citit în ziar articolele pe care le-am scris în România şi e pur şi simplu încântat de ele. Şi mulţi alţi cunoscuţi îmi spun cuvinte măgulitoare despre activitatea mea scriitoricească. Adjutantul ne ţine o oră cu „instruirea“ lui, scurtându-ne astfel timpul atât de preţios al permisiei. La ce trebuie să ţinem seama: în primul rând să-i salutăm respectuos pe superiori. E de negândit ca vreun soldat aflat în permisie să neglijeze această obligaţie. Apoi cum să ne ridicăm în picioare în restaurant, cum să salutăm, dacă avem sau nu avem un pachet la noi. Apoi să participăm la toate subscripţiile de război, să-i prindem în schimbul unei recompense pe prizonierii evadaţi, să nu umblăm în civil fără o permisiune specială, care nu se obţine de la comandamentul garnizoanei, ci de la departamentul pentru trupele aflate pe front. Să nu credem cumva că nu se va afla dacă vom umbla în civil fără autorizaţie: peste tot sunt controlori care au însărcinarea să legitimeze pe toată lumea.

În fine, ies din aerul jalnic al cazărmii şi urc pe dealurile Jenei. Ce privelişte măreaţă asupra oraşului şi a văii râului Saale de pe Landgrafen! Te face să uiţi într-o clipită de greutăţile vieţii de soldat. Din punctul de vedere al peisajului, Jena e egalată de puţine oraşe din Germania. E de neschimbat, neatinsă de vreme. Altfel stau lucrurile când e vorba de pâinea zilnică. Situaţia nu s-a schimbat în bine. Berea costă cât apa, cea mai ieftină sticlă de vin face patru mărci, cel mai ieftin trabuc şaptesprezece pfenigi! Şi

nu vreau să fac o listă mai lungă.

— Lippehne[84], 30 septembrie 1917 —

LA PĂRINŢII MEI

Îi vizitez pe părinţii mei în Neumark, un orăşel drăguţ între lacuri. Aici nu se simt lipsurile de război, numai untul e mai greu de găsit. Tatăl meu a încărunţit de tot, ceea ce nu l-a împiedicat să intre în Partidul Patriei[85]. Predicile lui au un iz naţionalist. Ne îngropăm disputele politice cu un joc de cărţi de reconciliere care ţine toată seara.

— Berlin 3 octombrie 1917 —

ÎN BERLIN VEST – ROMANŢĂ PENTRU SUBSCRIPŢIA DE RĂZBOI

La grădina zoologică mă întâlnesc cu sora mea, pe care, la fel ca părinţii mei, nu am mai văzut-o de ani buni. Acum nu mai e o tinerică năstruşnică, ci o soţie şi o mamă sigură pe sine. Îi aduc de la mama un coş mare cu mâncare. După ce mă instalez la ea, trag o tură pe strada Tauentzien, aşa cum făceam în vremurile bune ale studenţiei mele. Mă opresc la cofetăria Schilling şi studiez lumea bună de pe Kurfürstendamm. Un fenomen îmi atrage privirile: nişte domni foarte fini poştesc o ţigară de foi în faţa unui local care îşi deschide porţile numai între orele cinci şi şase. Seara mă duc cu sora şi cu cumnatul meu la Teatrul de Vest, unde joacă Guido Thielscher[86] în opereta *Contele îndrăgostit*, după care mergem la o cafenea englezească. Nicăieri nu e voie bună. Toată eleganţa din lume nu poate înlătura impresia de coşmar pe care o produce războiul. Frumosul concert din cafenea e nimicit de agitaţia lipsită de gust pentru subscripţia de război: pe toate mesele tronează, spre a fi cumpărată, partitura cu text a unei romanţe. Romanţa e cântată de un artist de operă care îndeamnă publicul să-l acompanieze la refren.

— Jena, 4 octombrie 1917 —

DIN NOU ÎN JENA – PROVIZII DE ŢIGĂRI

Părăsesc fără regrete Berlinul care altădată era oraşul visurilor mele. Acum nu mai e de stat pe aici. O să dureze decenii până când generaţiile viitoare, animate de un spirit nou, o să facă din acest oraş o casă primitoare de oameni fericiţi. Îmi mai rămân puţine zile de stat la Jena. Durerea

despărţirii e pe-aproape, m-am echipat deja de plecare. Înainte de orice mă gândesc să-mi iau multe ţigări cu mine. La prăvălie nu ţi se dau mai mult de cincizeci de bucăţi. De aceea mă îmbrac în uniformă şi primesc câte vreau. Reuşesc să-mi achiziţionez două mii de ţigări cu trei pfenigi şi jumătate, pentru restul trebuie să plătesc patru şi cinci pfenigi.

— Breslau, 8 octombrie 1917 —
PREMONIŢII – PLECAREA – OPRIRE NEDORITĂ

Ultimele zile la Jena au zburat parcă. Soldatul în permisie nu-şi poate face prieteni adevăraţi, deoarece simte că e doar în vizită acasă, fiind mai degrabă un străin. Tragedia lumii îl smulge cu gheara-i de fier din matca lui pe care nu mai pune aşa de mare preţ, pentru că nu ştie dacă se va mai întoarce vreodată la ea sau nu. Pe fiecare soldat care pleacă la bătălie îl chinuieşte în dimineaţa plecării întrebarea dacă se va mai întoarce acasă. Şi, odată pusă, întrebarea cere un răspuns grabnic. Iar răspunsul urcă din cele mai adânci hăuri ale sinelui, din intuiţia cea mai profundă şi cred că e întotdeauna corect. Noi, oamenii, avem premoniţii, unii mai precise, alţii mai puţin precise. Dar cu toţii avem premoniţii. Câţi nu şi-au prevăzut, cu mare certitudine, apropiata moarte! Niciodată n-am fost mai sigur ca astăzi şi-mi zic: „Te vei întoarce!“

După schimbarea de tren de la Halle şi Leipzig, ajung la Dresda. De acolo vor să mă trimită prin Viena. De unde, după câteva ore de plimbare prin oraş, plec spre Breslau, ca să prind trenul soldaţilor aflaţi în permisie care merge la Buzău. Degeaba însă! Trenul e rezervat cu câteva zile în avans, aşa încât pentru soldaţii sosiţi în număr prea mare se formează poimâine o garnitură specială numită „tren de transport rapid pentru militari“, care urmează să ne ducă direct la Bucureşti. Împreună cu plutonierul sanitar Hartung din staţia Feteşti mă extrag din coloana care urmează fie încartiruită la grămadă într-un loc şi ne cazăm separat la un hotel.

— Breslau, 9 octombrie 1917 —
MUZEUL SILEZIEI – EXPOZIŢIE DE HÂRTIE –
TOTUL E DE HÂRTIE – FOAMETE – LA TRAVIATA

Pentru că plouă, vizitez cu Hartung Muzeul Sileziei. Cel mai mult mă interesează picturile lui Böcklin şi Klinger. După-amiază mergem la expoziţia de hârtie de la Kleinburg[87]. Totul e de hârtie, chiar şi uniformele locotenenţilor, centurile, ciorapii, chipiele, hainele, albiturile, până şi hăţurile! Chiar şi în celebra berărie Kiesling, care pe vremuri era un Eldorado al amatorilor de bere, băutura e astăzi un fel de apă colorată. Faţă de imaginea luxoasă a oraşului Breslau, viaţa locuitorilor e într-un contrast strigător la cer: nu o să uit niciodată cum, intrând pentru prima oară într-o băcănie, am văzut doamne foarte elegante care luau nişte amărâte de pacheţele de unt de douăzeci şi cinci de grame. La restaurante nu se dă carne.

Seara – probabil ultima pe care o petrecem în Germania – avem parte de o bucurie adevărată: la teatrul din oraş se joacă o impecabilă *Traviata* de Verdi. Rareori mi-a făcut o impresie mai puternică aria lui Giorgio Germont „Di Provenza il mar“.

— Pe drum, 10 octombrie 1917 —

ÎN „TRENUL DE TRANSPORT MILITAR RAPID“

SPRE BALCANI

Înainte de prânz rătăcim melancolici pe străzile din Breslau. Vrem să ne întipărim adânc în minte străzile şi oamenii din ultimul oraş german în care adăstăm, ca să ne hrănim din amintirea lor în lunga iarnă pe care o vom petrece în Balcani şi să nu uităm cum arată Germania.

După o aşteptare îndelungată şi o sumedenie de numărători, ne îmbarcăm în cele din urmă la ora 3 în trenul militar, câte cinci oameni într-un compartiment de clasa a treia. Seara primim cafea, pâine, cârnaţi şi vin în Oderberg.

— Pe drum, 11 octombrie 1917 —

„KIMENET“ ŞI „WAY OUT“ – FRUMOASA UNGARIE

Dorm bine în şezut. Dimineaţa la 6 primim micul dejun la Filotvár în Ungaria. Prânzul îl primim la „*Kimenet*“. Aşa am scris în jurnal. În staţia următoare citesc pe plăcuţă din nou „*kimenet*“ şi îmi dau seama că acest cuvânt înseamnă „ieşire“ şi nu e numele staţiei. Asta îmi aduce aminte de

întâmplarea pe care am trăit-o în Anglia în 1909: am stat câteva zile pe insula Wight şi în Londra şi am învăţat cu această ocazie cele mai uzuale cuvinte englezeşti. Prietenul meu Otto venise şi el pentru prima oară din Germania la Londra şi ştia prost englezeşte. Când într-o bună zi am făcut o excursie la reşedinţa de vară de la Hampton Court, Otto exclamă deodată: „Să fiu al naibii, încă o staţie care se cheamă «*Way out*»!“ Am izbucnit în hohote de râs şi i-am spus că „*way out*“ înseamnă „ieşire“. Citise inscripţia în mai multe staţii la rând şi se minuna că atâtea localităţi se cheamă aşa. De data asta se cuvine să râd de mine însumi. În apărarea mea şi a lui Otto pot să invoc însă argumentul că atât gările ungureşti, cât şi cele englezeşti sunt inscripţionate foarte prost şi că au atât de multe tăbliţe, încât e foarte complicat să te orientezi cum trebuie.

După-amiaza ajungem în spectaculoasa vale a Dunării, mai sus de Budapesta: peisajul e atât de frumos, încât, văzut din tren, îţi poţi face doar o vagă idee despre el.

— Pe drum, 12 octombrie 1917 —

CĂLĂTORIE ROMANTICĂ PRIN MUNŢI

În zori primim micul dejun la Timişoara, unde se află un lagăr mare de prizonieri. La sosirea unui tren regional, avem ocazia să vedem cum arată ţăranii unguri. Aceştia aduc o mulţime de gâşte la piaţă. În curând intrăm în teritoriul de limbă română. Încep să apară din nou femei desculţe şi zdrenţăroase, cultivarea ogoarelor e din ce în ce mai balcanică. La Lugoj şi Caransebeş auzim primele vorbe româneşti. Minunata Mehadia se întinde la poalele unui masiv vertical şi ale unor ruine, închisă într-o vale stâncoasă. Norii învăluie bătrânele creştete ale Carpaţilor. Turme de oi pasc pe coastele lor verzi şi se aventurează până la primejdioase colţuri de stâncă. La sosirea noastră în Orşova e din nou întuneric, la fel ca prima oară când am ajuns în România, aşa că nu se zăresc Porţile de Fier. Suntem îndopaţi cu găluşte cu carne.

— Pe drum, 13 octombrie 1917 —

UN TREN MILITAR PROST – ADIERILE CĂLDUŢE ALE BUCUREŞTIULUI

Şi în această a treia noapte dorm binişor în tren, şi cu toate astea mă dor toate oasele. În România trenul merge şi mai încet decât în Ungaria. În unele staţii opririle durează ore întregi. La Piteşti mâncăm de prânz, ceea ce ne face să pierdem şi mai mult timp. În loc să ajungem la nouă dimineaţa în Bucureşti, sosim tocmai la nouă seara. Nu mi-e clar cum se poate vorbi în condiţiile acestea de un „tren de transport militar rapid“. Cum garnitura noastră pleacă abia la miezul nopţii spre Feteşti, facem o plimbare prin oraş. Azi e parcă o seară blândă de vară. Noaptea târziu adie o boare călduţă prin parcuri şi pe străzi, unde forfotesc mulţimi vesele. Se stă în grădini şi la mesele din faţa cafenelelor şi a restaurantelor. E muzică pretutindeni.

— Feteşti, 14 octombrie 1917 —

DIN NOU ACASĂ, ÎN SPATELE FRONTULUI – FRANTA SE MUTĂ ÎNTR-O VILĂ DIN CĂLĂRAŞI – ÎMPĂRATUL WILHELM LA FETEŞTI – NIMENI NU ARE VOIE SĂ-L VADĂ PE ÎMPĂRAT

Abia la unsprezece dimineaţa ajung în locuinţa mea de etapă. Astfel, călătoria mea de înapoiere a durat, cu tot cu oprirea la Breslau, şase zile şi şase ore. De pierdut n-am pierdut nimic, pentru că la biroul de evidenţă nu e absolut nimic de făcut.

Încă de departe Franta îmi face cu mâna din fereastră când mă vede venind. Şi Mitache, şi Ştefana se bucură să mă primească din nou, mai ales pentru că Franta trebuie să se mute la Călăraşi, oraş care i-a fost desemnat drept reşedinţă. S-a întors şi el de abia câteva zile din Germania, de unde şi-a procurat noul echipament de pastor militar: mantaua lungă şi gri, chipiul cu bandă violetă, brasarda cu crucea roşie şi multe altele. Prin toată casa zac cutii şi geamantane, care trebuie încărcate în vreo trei căruţe ca să fie transportate în vila din Călăraşi care i-a fost pusă la dispoziţie. Pentru sărbătorirea revederii aduce şampanie şi vin roşu, eu o pun pe Ştefana să taie o raţă, după care ne povestim întâmplările. Bunele mele gazde se bucură foarte tare de cadourile pe care li le-am adus: farfurii, cuţite, pahare şi ceşti. Nu le folosesc încă, ci le pun la păstrare în dulap pentru zestrea copiilor.

Între timp, la Feteşti a fost un bărbat ai cărui paşi fac lumea să tremure. Când mikadoul japonez trece pe stradă, toate ferestrele de la etaj trebuie

închise, pentru ca nici un muritor de rând să nu-l poată privi de sus. Cum în Feteşti nu sunt case cu etaj, li s-a interzis strict localnicilor să iasă pe stradă de-a lungul întregii zile în care bărbatul despre care urmează să vorbesc a trecut, preţ de câteva minute, prin localitate. Acest om era împăratul Wilhelm. Sosirea lui fusese anunţată pentru dimineaţă. Toţi soldaţii din garnizoană şi conţopiştii de la biroul de evidenţă au trebuit să formeze, toată ziua, un şir neîntrerupt şi impecabil pe drumul care leagă staţia de bărci cu motor de gară. Însă Maiestatea Sa şi-a făcut apariţia abia la 7 seara. Astfel vreo două mii de oameni au fost scoşi, vreme de o zi întreagă, din orice activitate de producţie: trupele au stat în poziţie de drepţi până le-au amorţit picioarele, iar ţăranii au stat tolăniţi în case.

— Feteşti, 19 octombrie 1917 —

MUTARE – DOI DUCI NEMŢI ÎN FETEŞTI

Încă de multă vreme ne-am tot căutat un loc pentru biroul nostru de evidenţă, ca să fim cu totul independenţi de comandatura de etapă. Socotim că un sediu potrivit ar fi casa doctorului veterinar Popescu. O ocupăm pe toată cu mandat, aşa încât familia doctorului e obligată să se restrângă la două camere. O cameră din spate, foarte drăguţă, ne e suficientă pentru birou, în alta se instalează locotenentul Walter, iar camera din faţă serveşte ca sală de aşteptare. Mutarea se face la repezeală: rechiziţionăm două care cu boi, luăm patru ţărani şi încărcăm şi descărcăm rapid cele câteva mese, dulapuri şi scaune. Cele două fete ale familiei doctorului, Lucreţia şi Constanţa Popescu, se oferă să ne facă de mâncare. Aşa avem totul la un loc.

Feteşti primeşte din nou o vizită importantă: sosesc marele duce de Mecklenburg-Schwerin[88] şi ducele de Braunschweig[89]. După ce au fost în Carpaţi la vânătoare de urşi şi de lupi, au călătorit cu un tren de lux până în Dobrogea şi, la întoarcere, au anunţat că vor trece „la un ceai“ pe la popota ofiţerilor din Feteşti. Pentru acest „ceai“, comandantul de etapă, maiorul von Kutschenbach, a pus să se taie cinci găini, deşi creşterea şi sacrificarea găinilor şi a oricăror animale domestice sunt practici interzise. Brutarul a trebuit să facă chifle de făină albă, deşi consumul de făină albă în armată nu este oficialmente permis. S-au pregătit şi şuncă şi friptură rece, chiar şi

caviar. Grijuliu, comandantul de etapă a adus la staţia de bărci cu motor o trăsură şi un automobil, pentru ca ducii să poată alege cu ce să se deplaseze până la popotă. Rezerviştii sunt înşiruiţi de-a lungul întregului traseu.

— Feteşti, 22 octombrie 1917 —

O BOALĂ ROMÂNEASCĂ – BALUL DE INAUGURARE A UNUI OFICIU MILITAR GERMAN

Doctor Scebens, medicul batalionului, care vine la mine în cvartir ca să-l caute pe Franta, îmi atrage atenţia că mi s-au îngălbenit ochii. Mă consultă şi constată că am icter. Într-adevăr, de câteva zile nu mă simt bine: nu am poftă de mâncare, sunt slăbit, mi-e rău de la stomac. Doctor Scebens mă întreabă dacă vreau să merg la spitalul de campanie, pentru că acolo are vreo duzină de pacienţi cu icter. E o boală tipic balcanică, ce se trage de la stomac şi se manifestă şi cu febră. Îi mulţumesc deocamdată pentru invitaţia la spital, dar mă gândesc că o să scap şi fără. Doctorul îmi recomandă să mă feresc de grăsimi şi să-mi pun cărămizi calde pe burtă.

Boala nu mă împiedică să iau parte la balul de inaugurare a noului birou de evidenţă. Toţi prietenii sunt invitaţi, printre ei şi patru dame, cu care se dansează straşnic pe muzică ţigănească. De băut avem vin şi must proaspăt. În ritm de poloneză ieşim din casă şi ne mutăm în curte şi în grădină.

— Bucureşti, 24 octombrie 1917 —

LA AZILUL DE NOAPTE

Şeful nostru, sublocotenentul Walter, cu care se lucrează cu totul altfel decât cu ameţitul de Kießer, se ocupă şi de strângerea fondurilor din subscripţiile de război. La ordinul lui duc azi la Bucureşti nouă sute de lei strânşi din donaţii, ca să fie trimişi în centrală. De la comandamentul gării nu mi se dă nici o cameră de hotel, aşa că sunt silit să înnoptez la cvartirul pentru soldaţii aflaţi în trecere, care se găseşte în cazarma de la Malmaison. De la gară primesc o legitimaţie pentru cvartirul de noapte pe care urmează s-o schimb cu o „cartelă de pat“ şi bonuri de cafea şi pâine. Nici nu te poţi gândi să dormi în aşa-zisul pat – eu am numărul nouăzeci şi patru –, pentru că în jur e un du-te-vino continuu. Aproape din oră în oră din noapte sosesc trenuri. Doi tineri mai de soi dintre şoferii de automobile îşi varsă în gura

mare mânia pe militarismul prusac, când, în puterea nopţii, sunt din nou sculaţi din paturile în care dorm pentru că acestea le-au fost alocate altora. Credeau că amintitele „cartele de pat“ din seara precedentă sunt valabile şi pentru nopţile următoare. „Aşa ne-a învăţat Prusia, să fim mereu alungaţi de oriunde ne-am aşeza. Ce mizerie!“ Şi continuă pe acelaşi ton. Aici îşi petrec noaptea şi un jandarm de front împreună cu un popă bătrân, pe care cel dintâi l-a adus cu forţa ca să facă un vaccin antirabic.

— Bucureşti, 25 octombrie 1917 —

CAFEAUA DE DIMINEAŢĂ ÎN PARCUL CIŞMIGIU – PLIMBAREA MATINALĂ A LUI MACKENSEN – LA BANCA NAŢIONALĂ – UN REZERVIST E DIRECTOR DE BANCĂ – PRINŢESA CEARDAŞULUI LA TEATRUL CAROL CEL MARE

Renunţ la aşa-zisa cafea prusacă: nu e altceva decât zeamă de sfeclă. Prefer să iau micul dejun la o <lăptărie> de pe Calea Griviţei. A doua cafea o beau pe terasa Casei soldaţilor Allenstein din Cişmigiu. E splendid să stai dimineaţa devreme sub copacii umbroşi de pe malul lacului şi să te uiţi la lebede. Feldmareşalul von Mackensen[90] se plimbă pe aici în fiecare dimineaţă. Şi azi îl văd cum trece pe alei, cu adjutantul de-o parte şi cu un jandarm militar la vreo treizeci de paşi mai în spate. Mersul şi chipul lui sunt cele ale unui tânăr de 20 de ani.

Predau banii la Banca Naţională, o clădire uriaşă şi spectaculoasă. Sunt primit de un rezervist într-o încăpere luxoasă cu fotolii tapisate cu mătase, covoare groase şi un tapet extraordinar. Îmi pare că, în viaţa civilă, omul e expert bancar. Îi dictează uneia dintre multele sale dactilografe corespondenţa personală. Aşa un post aş accepta şi eu cu plăcere.

Astfel, scopul călătoriei mele e atins şi am la dispoziţie toată ziua să fac ce vreau. Cei nouă sute de lei abia o să ajungă pentru o grenadă, şi eu îmi pierd două zile din viaţă ca să-i aduc de la Feteşti la Bucureşti. Şi cât se vor fi căznit oamenii ca să strângă nouă sute de lei! Şi cine ştie dacă grenada aia o să nimerească la ţintă? Nu vreau să merg mai departe cu raţionamentul ăsta pentru că-mi poate afecta moralul.

După o tură interesantă prin halele din piaţă, mănânc excelent la prânz într-o mică bodegă: tocană de porc cu salată orientală şi vinul casei. După-

amiază mă întâlnesc întâmplător la Café Riegler cu Franta, aflat şi el în deplasare de serviciu. Salariul lui de şapte sute de lei nu-i ajunge pentru că, fiind mereu în delegaţii, cheltuieşte foarte mult. Eterna lui lipsă de bani nu s-a ameliorat deloc odată cu avansarea, aşa că mă tapează şi de data asta. Pare să nu fie prea mulţumit de ocupaţia lui. Cinăm împreună la Bodega Zografi. Din păcate, seara avem bilete la spectacole diferite. Eu mă duc la Teatrul Carol cel Mare[91], la opereta *Prinţesa Ceardaşului*[92]. E premiera românească, motiv pentru care e o aglomeraţie enormă şi de militari, şi de civili. Cei mai eleganţi sunt ofiţerii austro-ungari: damele lor, mai cu seamă, nu au concurenţă. Cuvântul „damă“ nu are nici o conotaţie negativă, pentru că în Bucureşti trăieşte o comunitate austro-ungară foarte mare, cu care ofiţerii Imperiului au avut legături sociale şi chiar de rudenie încă de dinainte de război. Reprezentaţia este bună până la apariţia actriţei principale, cântăreaţa de operă Virginia Miciora, care cântă destul de frumos, dar a cărei corpolenţă este neverosimilă. În plus, dansează ca o vacă. Nu e nici o asemănare între ea şi Massary[93], pe care am văzut-o jucând acelaşi rol anul trecut la Metropoltheater în Berlin. Massary este o Sylvia ideală. Felul în care îşi smulge părul în scena pătimirii – nu sunt sigur dacă e al ei sau o perucă – e fără egal. Spectacolul se termină tocmai la douăsprezece şi jumătate. În noaptea asta am primit de la comandatură un loc la Hotel Bruxelles – o pensiune ceva mai bună.

— Feteşti, 27 octombrie 1917 —

ROMÂNII PARTICIPĂ LA SUBSCRIPŢIILE DE RĂZBOI GERMANE – UN AGENT DE ASIGURĂRI HARNIC – „MERGI DREPT CA UN NEAMŢ“

Subofiţerul Schlemmer s-a oferit voluntar să-l ajute pe şeful nostru la promovarea subscripţiei de război. Toată viaţa şi-a petrecut-o vorbind şi făcând promoţii, aşa că e foarte bucuros să se poată implica acum în activitatea asta. Nu se mulţumeşte numai să stoarcă câteva sute de mărci de la soldaţii germani. Nu! El vrea să îşi extindă propaganda şi printre români. Şi cum îi vine greu până şi să se înţeleagă cu gazda lui în privinţa mâncării şi băuturii de zi cu zi, îi este, desigur, imposibil să facă pledoarii fără traducător pentru subscripţia de război germană. Deşi nu-mi vine a crede că

se vor găsi români care să se lase convinşi, mă învoiesc să-l însoţesc la crâşma lui Iancu Vasilescu şi să-i slujesc ca traducător. Întâmplător dăm acolo peste diverse notabilităţi ale satului care sunt deja într-o dispoziţie zglobie şi ne invită călduros la masa lor: primarul Nicolescu, Iancu Vasilescu însuşi, Ion Sterea şi alţii. Traduc cât de bine mă pricep frazele pompoase ale lui Schlemmer: „Aţi auzit până acum de noua subscripţie de război?“ „De bună seamă.“ „Nu vă prisosesc cumva nişte bani pe care să-i daţi la bancă?“ „De bună seamă.“ „Nu sunteţi de părere că germanii vor câştiga în curând războiul cu submarinele lor“ – cuvântul ăsta îl traduc cu mari cazne – „şi că Germania singură va face ordine în lume?“ Şi cu asta sunt de acord românii şi întreabă din proprie iniţiativă cine strânge banii pentru subscripţia de război şi despre ce dobândă e vorba. Pe chipul lui Schlemmer se întinde un zâmbet de învingător. Scoate formularele de subscripţie, primarul participă cu cinci mii de mărci, iar Vasilescu şi Sterea cu câte o mie. Ne spun că banii o să-i aducă mâine la birou. La cursul zilei o sută de mărci înseamnă o sută douăzeci şi cinci de lei. Le spunem clar că, în calitate de cetăţeni străini şi inamici, nu vor primi titlurile decât la sfârşitul războiului, iar că acum se vor alege cu o chitanţă de predare a banilor.

Sunt, de aceea, întru câtva uimit. N-aş fi crezut că nişte bărbaţi respectabili ar face imprudenţa să participe la o subscripţie pentru armata inamică. Pentru că, indiferent dacă România ar ieşi învingătoare sau ar fi învinsă, acuzaţia de trădare de ţară e imprescriptibilă şi poate atrage cele mai aspre pedepse. Faptul că toţi traducătorii evrei au contribuit cu sume mari mă miră mai puţin, pentru că la ei vorbeşte ura faţă de români. Ei joacă totul pe o carte: dacă învinge românii, o să le meargă foarte prost, pentru că fac mari servicii administraţiei germane şi au trecut drept prieteni ai nemţilor.

Succesul nostru poate fi pus în cea mai mare măsură pe seama faptului că oamenii aceştia se găsesc într-o dispoziţie excelentă după vizita pe care i-au făcut-o fostului comandant de etapă, căpitanul de cavalerie Nielsen, de curând transferat la Ploieşti. Bărbaţii descriu afabilitatea căpitanului în cele mai înaripate cuvinte. Ce om drăguţ! Le-a oferit şi trabucuri. După căpitanul Nielsen trec la un veritabil elogiu al Germaniei. Vasilescu ne lămureşte proverbul românesc: <„Să mergem drept ca neamţul.“> Maică-sa

îi spunea asta când îl trimitea să cumpere câte ceva de la băcănie: adică să nu se uite nici în stânga, nici în dreapta, ci numai înainte la drumul drept, ca să nu piardă banii şi să cumpere ce avea de cumpărat.

Îndrăzneţ, Schlemmer se gândeşte apoi şi la un avantaj personal şi îi ademeneşte pe oameni să-şi facă o asigurare de viaţă la compania Alter Stuttgarter. Nicolescu nu se dă în lături nici de la asta. Din păcate însă, afacerea se poate perfecta numai după încheierea păcii, pentru că, în timpul războiului, companiilor de asigurări le este interzis să racoleze străini din teritorii inamice.

— Feteşti, 30 octombrie 1917 —

ADUCEM LEMNE DIN BALTĂ – TABĂRĂ DE ŢIGANI – ARTA RULĂRII ŢIGĂRILOR

Serile sunt din ce în ce mai lungi. Se apropie a doua iarnă în România şi nu ştim dacă va fi şi ultima. La ora 5 se închide biroul, la şase terminăm cina. Ce putem face toată seara? Să citim sau să mergem mereu la cârciumă? În orice caz, e musai să ne procurăm cumva lemne de foc. De aceea fac astăzi o incursiune în Baltă cu şapte căruţe, ca să aduc lemne. I-am dat ordin lui Mitache să mă trezească la cinci dimineaţa. Cum familia nu are nici un ceas în casă, i-am dat omului în ajun ceasul meu de mână. În loc să mă trezească la cinci, mă trezeşte la patru. Când îl întreb de ce, îmi spune că e ora 5. Aha! Ceasul nu-i foloseşte la nimic, pentru că nu ştie să-l citească. Se face şapte până când trec cu toate căruţele peste Borcea în Baltă. Bacul dansează pe valurile umflate de un vânt aspru. La vânătoare nu prea avem noroc, pentru că majoritatea încercărilor de a nimeri lişiţe, gâşte sălbatice şi raţe eşuează. Cu toate astea, ne facem de un prânz de vânat. Pescarii ne dau nişte peşti uriaşi, pe care vrem să-i punem bine pentru la iarnă. Ciobanii mai au de petrecut câteva zile frumoase în Baltă, însă în curând trebuie să se gândească la plecare şi la retragerea în locurile de iernat. O ceată mare de ţigani care a lucrat în Baltă trebuie să plece şi ea. Şi-au petrecut aici vara în corturi. Bărbaţi, femei şi copii sunt cu toţii murdari din cap până în picioare. O haită de potăi care muşcă înconjoară tabăra. Copiii abia dacă au vreo zdreanţă pe ei. O fetiţă de doisprezece ani poartă o rochie scurtă fără nici un nasture, pe care trebuie să şi-o ţină mereu la un loc cu mâna. Mai toţi sunt

bolnavi sau cel puţin aşa zic. Cu toate astea sunt morţi după tutun. Buruiana asta divină alungă tristeţea şi ţine câteodată loc de mâncare, de băutură şi de cald. În vreme ce în Germania ţigările fără filtru sunt socotite a fi mai de soi, locuitorul din Balcani cere numai ţigări cu filtru. Totuşi, cel mai mult îi place când primeşte <„tutun şi foiţe“>, ca să-şi poată rula singur ţigările. Bărbaţi, femei şi copii sunt deopotrivă de pricepuţi la aşa ceva şi mulţi soldaţi nemţi au ajuns, la rândul lor, experţi în arta aceasta. Se rulează ţigări în toate poziţiile şi în toate locurile, în baie, în pat, călare, pe capra căruţei, pe furtună, la muncă.

— Feteşti, 2 noiembrie 1917 —

CIZME NOI – CUM SE TAIE GĂINILE

Primesc o pereche de cizme soldăţeşti noi-nouţe. <„Să le purtaţi sănătos!“>, îmi urează Ştefana şi spune că trebuie udate cu ţuică, să nu se rupă. Sublocotenentul Walter dă ordin să se facă cârnaţi din doi porci şi stă toată ziua prin preajmă ca să nu-i fie furaţi. Cu toate astea, vreo câţiva cârnaţi sunt subtilizaţi de o mână criminală.

Româncele nu taie niciodată animale: cum familia Popescu e alcătuită momentan numai din femei şi cum astăzi la prânz o să se gătească găini, trebuie să învăţ să fac şi asta. Ca un călău retez cu o secure pe un butuc capetele celor două victime.

— Feteşti, 4 noiembrie 1917 —

PLIMBARE DUMINICALĂ CU DAME LA CULES DE MURE

Berlich pleacă astăzi în concediu. Îl petrecem la gară cu Schopeck şi cu cele două domnişoare Popescu în trăsura biroului de evidenţă. După care punem la cale o plimbare duminicală în Câmpia Bărăganului, în căutare de mure de-a lungul liniei ferate spre Ţăndărei. Lucreţia şi Constanţa s-au îmbrăcat şic, dar fără pălării, ca să nu stârnească senzaţie în sat. Au avut parte de o şcoală bună şi nu pot fi comparate cu fetele de ţărani. Cu toate acestea, sătenii au pretenţia ca cele două fete să nu şi-o ia în cap şi le-au scos deja vorbe destul de mizerabile că nu se îmbracă în costum naţional. Dacă ar mai şi purta pălării în locul obişnuitului batic, ar fi o dovadă abominabilă de aroganţă. Alături de micuţul Schopeck, cu Lucreţia şi Constanţa am fi putut

forma două perechi foarte respectabile pe băncuţele din trăsură dacă am fi avut şi un vizitiu. Cum Schopeck este în dispoziţie de mare senior, nu-mi rămâne decât să urc eu pe capră. Când trecem prin Stelnica, Schopeck este salutat cu mare deferenţă de tot poporul, saluturi la care el răspunde cu o gesticulaţie plină de condescendenţă, iar domnişoarele înclină numai puţin din cap. Pe mine, vizitiu ce sunt, nu mă bagă nimeni în seamă. Când mă plictisesc să mă joc de-a vizitiul, îi fac vânt lui Schopeck de pe băncuţă pe capră şi mă aşez între cele două domnişoare. Acum mă salută pe mine toată lumea. Carevasăzică nu numai haina face pe om, ci şi trăsura şi damele. Din păcate, murele sunt în mare parte uscate, fiindcă nimeni nu se avântă atât de departe în câmpie ca noi. Totuşi, ciugulim câte ceva, dar oala pe care au adus-o cu ele Lucreţia şi Constanţa cu gândul la dulceaţa de mure rămâne goală.

— Feteşti, 6 noiembrie 1917 —

INSPECŢIE – JURNALE DE RĂZBOI – AVERTISMENT LEGAT DE MITĂ – RECRUTAREA MACEDONENILOR – SĂRBĂTOAREA TĂIERII PORCULUI – DOI PRIETENI SE REÎNTÂLNESC

Şeful tuturor oficiilor de evidenţă din România, căpitanul Balzer de la cartierul general, vine azi în inspecţie. E un domn subţire şi stilat, judecător la Köln. E mulţumit de inspecţie, dar critică faptul că jurnalul de război nu e redactat după tipicul prescris. Un asemenea „jurnal de război“ este culmea organizării militare. Ce-or face oamenii din departamentul de istorie al Marelui Stat-Major cu toate aceste jurnale? Adună o grămadă de date pe care le lasă apoi să putrezească! Mai departe, Balzer critică perceperea amenzilor de către sublocotenentul Walter. Ar trebui evitată până şi posibilitatea ca banii să fie delapidaţi. Pe viitor, biroul de evidenţă va trebui să dea amenzile, iar banii vor fi percepuţi direct la casieria comandaturii de etapă. E foarte mulţumit de rezultatele unui examen privind instrucţiunile de recrutare, la care ne supune pe noi, secretarii biroului, şi îşi trece în protocol următoarea remarcă: „Personalul cunoaşte bine instrucţiunile.“ Ne avertizează cu mare sinceritate în privinţa pericolului mitei şi ne povesteşte că într-un avion a fost descoperit un spion care avea asupra sa o carte de identitate valabilă, eliberată de biroul din Bucureşti şi obţinută prin mituirea

cu o mie de lei a unui funcţionar din respectivul oficiu. Soldaţii care se pretează la aşa ceva sunt, evident, trimişi pe loc în linia întâi şi pedepsiţi straşnic. După statisticile noastre, suntem cel mai mic birou de evidenţă. Cel din Bucureşti e cel mai mare şi nu se descurcă cu personalul lui limitat. De aceea Balzer vrea să ia de aici un om care este complet imun la toate ispitele marelui oraş. Am în această privinţă sentimente amestecate, pentru că nu ştiu ce mă aşteaptă la Bucureşti, dar ştiu prea bine la ce renunţ în cazul în care plec de aici.

La fel ca austriecii, şi bulgarii recrutează o mulţime de persoane care nu au cetăţenie bulgară. Ca atare, azi trebuie să trimitem în marş către Sofia doi sârbi care locuiesc aici, dar care s-au născut la Monastir[94], în Macedonia. O facem în ciuda protestelor lor vehemente. Toţi macedonenii sunt consideraţi de autorităţile bulgăreşti cetăţeni bulgari.

Sărbătoresc reuşita vizitei cu Schlemmer, care taie un porc gras. Gazdele lui au pregătit nenumărate feluri de mâncare din care ne ospătăm pe rând: tocană de cap de porc cu varză, ficat prăjit, creier, rinichi, cotlete. Bem ţuică şi bere minunată de la popota soldaţilor. O, de-am putea conserva belşugul ăsta de bucate ca să avem ce mânca mai încolo pe frontul de vest!

La întoarcere, cerul înstelat mă mână pe malul Dunării, unde întâlnesc, aşezată pe pământ şi sprijinită cu spatele de un gard, o făptură care vorbeşte singură. Acoperământul de cap, un chipiu austro-ungar, zace în praful drumului. Când mă uit mai de-aproape, îl recunosc pe Sporea. „Încotro, dragă doctore? Hai, aşază-te lângă mine“, îmi zice. Mă aşez aproape de el şi ne împăcăm. „A fost o prostie din partea amândurora să ne certăm dintr-o nimica toată.“ Probabil că am stat aşa vreo oră, unul lângă altul, pe malul Dunării, filozofând despre lume şi omenire. Cred că dragul meu Sporea e grav bolnav trupeşte. Suferinţa lui, cu care s-a ales în Galiţia, îl devorează. Şi chiar dacă îşi dă seama de asta, vrea să se bucure de lume până la ultima picătură de energie.

— Jegălia, 12 noiembrie 1917 —
FUNCŢIONEZ OFICIAL CA TRADUCĂTOR –
DESCRIERE EXHAUSTIVĂ A UNEI ADUNĂRI
DE CONTROL – DEZERTORI ÎN MASĂ –

„SĂ TRĂIŢI!“ – TRĂSĂTURILE SUFLETEŞTI ŞI TRUPEŞTI ALE ROMÂNILOR

Turneul de control care începe azi va fi, aşadar, ultimul pe care îl fac, şi o să-mi iau cu părere de rău rămas-bun de la toate satele acestea care mi-au devenit dragi şi pe care n-o să le mai văd niciodată. În absenţa unui traducător, mă achit perfect de această îndatorire. Alexandru a trebuit să plece la intendenţă, Iosif la Bucureşti, pentru că a ieşit urât cu transportul austriecilor noştri. De data asta munca de traducere nu e uşoară, pentru că tuturor foştilor combatanţi trebuie să li se elibereze cărţi de identitate noi, speciale, iar ei trebuie să declare sub jurământ că nu se vor implica în nici o acţiune duşmănoasă faţă de armatele de ocupaţie. În acest sens, trebuie să rostească cuvântul <„făgăduiesc“> în formula de jurământ, cuvânt prin care românii înţeleg un legământ solemn. Cărţile de identitate speciale pentru foştii combatanţi sunt diferite unele de altele, au şi culori diferite, în funcţie de calitatea de dezertor, de prizonier eliberat şi aşa mai departe a respectivilor care fie trebuie duşi într-un lagăr, fie mobilizaţi la diverse munci civile. Reuşesc fără mari dificultăţi să fac împărţirea oamenilor pe categorii şi să le explic că jurământul e sfânt şi pedepsele pentru nerespectarea lui, aspre. În fiecare caz în parte trebuie să figureze pe cartea de identitate regimentul din care a făcut parte, ziua şi locul în care au fost făcuţi prizonieri sau în care au dezertat. Eu trebuie să contrasemnez protocoalele în calitatea mea oficială de traducător.

Aş vrea să descriu în detaliu adunarea de control de azi din Cocargeaua. Toate celelalte decurg la fel. Ele sunt un mijloc excepţional prin care străinii pot cunoaşte naţiunea română şi caracterul acesteia. E esenţial însă ca în acest scop să ai o bună înţelegere a limbii locului. Judecăţi rigide şi opinii incorecte sunt emise numai de acele persoane care nu au făcut nici cel mai mic efort să înţeleagă sufletul poporului. Din păcate, e cazul celor mai mulţi ofiţeri, pentru că sunt scutiţi să înveţe limba localnicilor şi au mereu la dispoziţie un traducător. În plus, nu vin prea mult în contact cu poporul, fiindcă mănâncă la popote în care serviciul e în limba germană, în vreme ce rezerviştii sunt nevoiţi să vorbească în fiecare zi cu gazdele lor despre ce vor mânca.

La ora 8 dimineaţa am ajuns cu trăsura biroului la Cocargeaua.

Sublocotenentul Walter şi cu mine şedem pe băncuţele din trăsură, la picioare cu lada mea de acte. Pe capră stă Schopeck. Acesta e tot personalul, care s-a micşorat simţitor faţă de înainte, măcar că volumul de muncă a crescut. Terminăm însă pe la trei, pentru că sublocotenentul scrie cot la cot cu noi. În drumul spre primărie, de-a lungul uliţei principale, suntem salutaţi cu prietenie şi îi aud pe oameni spunând: <„Vine controlul băieţilor.“> Aşa s-a încetăţenit expresia, deşi sunt supuse controlului şi persoane de până la 40 de ani şi peste, nu numai „băieţii“. Pe treptele primăriei ne salută primarul şi notarul, în timp ce un trompet îi îndeamnă prin semnale repetate pe întârziaţi să se prezinte la adunare. Caii sunt deshămaţi, sub îndrumarea lui Schopeck, de nişte „băieţi“ şi duşi într-un grajd. Primesc peste tot nutreţ pe săturate, aşa că s-au îngrăşat şi s-au lenevit. E atât de cald azi, încât punem o masă în faţa primăriei şi ne întindem pe ea actele. Soarele ne bate direct în spate. În felul acesta, ne bucurăm de aer curat, pentru că un singur cioban poate strica aerul dintr-o cameră oricât de puţin ar sta.

De regulă popa se prezintă primul la masa noastră, cu rugămintea să terminăm repede pentru că are <„slujbă“>. Are mereu slujbă când e adunare de control. Adevăratul motiv este că nu vrea să stea la rând împreună cu oiţele sale. După aceea, când vrem să începem, primarul strigă în gura mare în piaţa din faţa primăriei: <„Hei, mă, băieţi!“> Cei care trebuie înregistraţi se ridică de pe jos din toate colţurile pieţei şi se strâng la un loc. Eu iau lista, îl strig pe fiecare în parte – şi asta îi reuşeşte numai unuia care ştie limba – şi îi pun să se prezinte câte doi. Pentru cei care lipsesc primarul aduce diverse scuze: <„la munte“> înseamnă că respectivul e dus după vin în zona Carpaţilor; „la Constanţa“ înseamnă că respectivul e dus după gaz lampant la Constanţa; „la cai“ sau „la oi“ înseamnă că băiatul păzeşte caii sau oile şi nu poate fi adus din pricina distanţelor mari; „la Baltă“ înseamnă că omul şi-ar pierde o zi dacă ar veni la control. În asemenea cazuri, primarul îi poate scuti pe oameni de control. Câteodată mai e vorba şi de câte un bolnav psihic care nu se lasă nici în ruptul capului urnit la control. Însă nu de puţine ori primarul şi notarul habar n-au unde sunt cei care lipsesc: mai ales ţiganii, care se mută de ici-colo şi nu se lasă înregistraţi de autorităţile locale. După cercetări zadarnice dăm aceste persoane în

urmărire militară.

Apoi vin la rând foştii combatanţi, împărţiţi pe diferite categorii. Aici apar dificultăţile, mai ales pentru că cei neavizaţi pot fi uşor înşelaţi. Dezertorii nu vor să figureze ca atare în actele noastre şi pe cărţile lor de identitate, ci încearcă s-o întoarcă în aşa fel încât să pară prizonieri de război. Satele din circumscripţia noastră au făcut parte din bazinul de recrutare pentru Regimentul 63 Infanterie staţionat la Călăraşi. În timpul retragerii de acum un an, majoritatea soldaţilor s-au întors la familiile lor, şi-au luat haine civile şi au rămas pe loc, dându-se drept ţărani paşnici la sosirea armatei germane. Cei mai mulţi susţin acum că se aflau în permisii când au intrat inamicii în ţară. Crede-i dacă poţi! În permisie acasă, când ai duşmanul pe urme! Mă rog, nu ne mâniem pe nimeni dacă încearcă să distorsioneze puţin adevărul într-o privinţă sau în alta. În cele din urmă m-am convins că românii sunt un popor bun la suflet şi cumsecade. Au un fond bun, iar ţării i se poate prevedea un viitor strălucit. Înclinaţia spre minciună şi mituire este rezultatul opresiunii seculare a otomanilor şi a grecilor fanarioţi.

După ce se termină înregistrarea, le citesc articolele de război şi instrucţiunile demne de luat în seamă ale autorităţilor germane şi li le explic, în vreme ce Walter stă în spatele meu fără să priceapă o iotă. E important să le linişteşti sufletele înspăimântate şi să le atragi atenţia că întregul sistem de control serveşte numai la împiedicarea eventualelor tentative de fugă în teritoriile româneşti neocupate sau în Rusia, şi nu la recrutarea în armata germană. Când îi întreb: <„Aţi înţeles tot?“>, toţi răspund în cor <„Să trăiţi!“>. Aşa prevede codul militar românesc.

„Materialul uman“ este minunat, mai ales foştii soldaţi. Bărbaţi înalţi ca brazii, cu nişte grumazuri ca ale titanului Atlas, cu braţe şi picioare de fier. Tipul german pare mic şi slab în comparaţie cu acesta. <„Regele soldat“> şi-ar fi putut recruta de aici după pofta inimii bărbaţii zdraveni de care avea nevoie. Trebuie însă să remarc că românii sunt o populaţie amestecată şi nu reprezintă un tip unitar[95].

La sfârşit sunt controlaţi şi alogenii. În toate satele locuiesc greci, sârbi şi ruşi. Cei dintâi sunt băcani, cei din urmă, pescari. Ici şi colo dai şi peste câte o familie de italieni sau de albanezi. Toţi aceşti inamici străini trebuie să-şi

aducă şi fiicele de peste şaisprezece ani şi nevestele.

Treaba odată încheiată, primarul ne conduce la o grecoaică văduvă, care e foarte frumoasă, dar şi foarte reţinută. Ea ne-a pregătit, pe cheltuiala comunităţii, masa de prânz.

La Jegălia trag, ca de obicei, la Dineşti. Bătrânul îşi predică în continuare netulburat şi fără precauţii pacifismul: regele Ferdinand, kaiserul Wilhelm, generalul Averescu, mareşalul Mackensen – capul pe butuc! Noroc că soldaţii din postul de poliţie militară se schimbă mereu şi nu-i cunosc pe localnici mai îndeaproape, că altfel de mult ajungea bătrânul nostru Dinescu după gratii. Din octombrie se găsesc în această circumscripţie husarii din Krefeld. Au fost aduşi aici, pentru ca bidiviii lor să aibă nutreţ din belşug. Fac parte din Regimentul activ 15, toţi băieţi tineri. Batalioanele de rezervişti sunt mutate din loc în loc în teritoriile ocupate tocmai pentru a nu intra în legături prea strânse cu localnicii. De îndată ce încep „să se încălzească“, sunt strămutaţi. Dacă mă mut la Bucureşti luna asta, Schopeck va fi singurul soldat care locuieşte aici neîntrerupt de la 1 ianuarie. Între timp au fost strămutaţi şi toţi ofiţerii.

---

75. Carol I al Austriei (1887–1922) a fost ultimul împărat al Imperiului Austro-Ungar.

76. *Cf.* Freiherr von Dungern, „Rumänien“, p. 91.

77. *Transenenabteilung* în limba germană.

78. Douăsprezece bătălii sângeroase între armatele Austro-Ungariei şi Italiei, care au avut loc între iunie 1915 şi noiembrie 1917, pe valea râului Isonzo, majoritatea purtate pe actualul teritoriu al Sloveniei.

79. *Cf.* Dungern, „Rumänien“, p. 118.

80. Este vorba despre poezia lui Şt.O. Iosif *La arme*. V. şi *infra*, însemnarea din 2 februarie 1918.

81. Grădină de vară cu cinema în aer liber de pe Strada Academiei, situată aproximativ pe locul actualului Minister de Interne.

82. Numele de scenă al Norinei Gilli (1880–1957), devenită prin căsătorie prinţesa Norina Matchabelli, actriţă italiană de film de origine elveţiană.

83. Mai multe detalii despre cel din urmă se găsesc în volumul lui Netzhammer, *Din România*, vol. I, pp. 16–184. [Ed. rom. cit., pp. 153–156 – n. tr.]

84. Denumirea germană a oraşului Lipiany din Polonia..

85. *Vaterlandspartei*, partid naţionalist, antisemit şi conservator, activ mai ales în a doua parte a Primului Război Mondial în Germania.

86. Guido Thielscher (1859–1941), actor comic de teatru şi film, cabaretist şi autor de cuplete umoristice.

87. În prezent, cartierul Borek din Wrocław, Polonia.

88. Friedrich Franz IV (1882–1945), ultimul mare duce domnitor de Mecklenburg-Schwerin în

perioada 1897–1918.

89. Ernst August de Hanovra, duce de Braunschweig-Lüneburg (1887–1953), ultimul duce domnitor de Braunschweig şi ultimul monarh al Casei de Hanovra (1913–1918).

90. Una dintre cele mai importante personalităţi din armatele aliate ale Puterilor Centrale, Anton Ludwig August von Mackensen (1849–1945) a fost feldmareşal al Imperiului German şi s-a distins în Primul Război Mondial în multiple campanii pe frontul de est. A fost guvernatorul militar al României ocupate, după retragerea guvernului şi a armatei române la Iaşi.

91. Teatru de revistă situat pe Strada Eforie.

92. *Die Csárdásfürstin*, operetă compusă de Emmerich Kálmán, a cărei premieră a avut loc la Viena în noiembrie 1915.

93. Friederike Massaryk (cu numele de scenă Fritzi Massary) (1882–1969), actriţă şi soprană austriacă.

94. În prezent, Bitola, în Republica Macedonia.

95. Dr. Emil Fischer scrie în a sa *Origine a românilor* la pagina 179: „Dacă unui antropolog care nu cunoaşte condiţiile istorice ale ţării i s-ar prezenta nişte ţărani din Oltenia (din Piatra-Olt), din Curtea de Argeş, din, să zicem, Frăţeşti (lângă Giurgiu) sau din Buciumeni (lângă Bucureşti), nu ar putea să spună că respectivii sunt locuitori ai aceleiaşi ţări şi conaţionali. Ţăranul din Feteşti (pe Borcea) şi ţăranul din Bermăneşti (în Moldova) par să nu aparţină aceluiaşi popor.“

— Satul Noeni, 13 noiembrie 1917 —

UN CVARTIR DE VIS

Doamna Elefteria Zamfir, gazda noastră de aici, ne poartă de grijă cu dragoste de mamă. Vrea să ne ţină în puf şi ne pune la cură de îngrăşare: lapte acru, găini, ouă, smântână, pâine albă, plăcinte, untură, cafea boabe, ne îndoapă cu de toate. Ce dor trebuie să-i fie doctorului Beschorner, de care s-a ocupat dumneaei atâta amar de vreme şi care se află acum în glodul de lângă Brăila, de această îngrijire excepţională! Din păcate, nu-i putem da nici o ştire despre el. Elefteria se ofuschează puţin când Schopeck o anunţă că a luat hotărârea să nu înnopteze la ea, ci în altă parte. E băiat de viaţă şi are nevoie de o femeie. Poliţistul locului i-a aranjat, în schimbul a două ţigări, o partidă, şi astfel îşi împlineşte fără prea mare osteneală visul. A cărui mângâiere o trecem sub tăcere.

— Cegani, 15 noiembrie 1917 —

ORDIN DE DEPLASARE LA BUCUREŞTI

Ieri am încheiat călătoria din partea de sud a etapei, iar astăzi plecăm în nord. E o dimineaţă ceţoasă de noiembrie când pornim din Feteşti. Vremea s-a schimbat brusc. După ce ne-am pus în mişcare, locotenentul Walter îmi spune că a sosit un ordin telegrafic de la Bucureşti să mă deplasez de urgenţă într-acolo. O să mă lase să plec însă numai după ce vom fi terminat şi partea de nord, pentru că are nevoie de mine pe post de traducător. Astăzi ne facem treaba la Maltezi şi la Cegani, cu tot cu satele aparţinătoare.

— Făcăeni, 16 noiembrie 1917 —

MULTĂ HÂRŢOGĂRIE – UN REGIMENT ÎNTREG DEZERTEAZĂ

La Borduşani şi aici, la Făcăeni, avem mult de lucru din pricina prizonierilor de război. Ne dor degetele şi vrem să luăm o pauză, dar locotenentul Walter ne îndeamnă mereu la treabă: nici el nu se cruţă deloc. La Făcăeni muncim până noaptea târziu, aşa că suntem cu toţii prea osteniţi ca să mai jucăm *skat*-ul nostru de obşte. Toţi oamenii pe care i-am înregistrat au dezertat din Regimentul 63 şi îl întreb pe notar dacă va mai fi existând regimentul cu pricina. El îmi mărturiseşte că, într-adevăr, oamenii au dezertat *in corpore*, iar puţinii rămaşi au fost încorporaţi în timpul

retragerii în Regimentul 23. Când îi întreb pe dezertori unde se aflau când au venit nemţii, răspunsul e mereu acelaşi: <„Acasă.“> De fiecare dată, se iscă râsete în asistenţă.

Cvartir prost: ne pişcă puricii, ne latră câinii, e frig şi afară plouă cu găleata. În căutarea unei cârciumi, calc într-o groapă adâncă cu apă.

— Hagieni, 17 noiembrie 1917 —

LA POPA DIN CHIOARA – CREDINŢA E MAI TARE CA MOARTEA

Pe o vreme rece cu vânt şi ploaie, trecem dimineaţă prin poligonul dezolant către Vlădeni. Şeful şi cu mine tremurăm de frig pe băncuţele trăsurii. Însă dacă noi mai suntem cât de cât protejaţi sub prelată, Schopeck este, pe capră, cu totul în voia intemperiilor. Doar o pătură îl apără să nu se mureze de tot. Pe drum îşi blestemă în gura mare misiunea de vizitiu şi caii leneşi afundaţi în clisă. Înaintăm încet, mai degrabă prin arătură decât pe aşa-zisul drum. La Vlădeni intrăm în curtea primăriei, ca să ne adăpostim de vântoasă. După controlul din Chioara, mâncăm la prânz în casa micuţă şi strâmbă a popii, care se minunează când aude că am reuşit să ajungem încoace cu trăsura, întrucât ştie din experienţa lui îndelungată că în lunile de iarnă drumurile sunt impracticabile, mai ales când șuvoaiele transformă pământul în mocirlă. E un fel de subinspector şi a făcut, în această calitate, o serie de călătorii de control. A primit această însărcinare pentru că a studiat două semestre la universitate. Teologii care şi-au încheiat studiile universitare ajung de tineri preoţi la oraş. Ceilalţi au rareori această posibilitate şi trebuie să-şi petreacă toată viaţa la ţară, adesea în cele mai îndepărtate locuri. În lipsa educaţiei, majoritatea popilor nu se deosebesc socialmente prea tare de ţărănime. Îşi iau neveste din rândul ţărăncilor. Sunt oarecum de aceeaşi categorie cu profesorii nemţi de la şcolile de stat. Dacă doamna preoteasă nu se distinge prin educaţie, ştie însă să gătească minunat: supă de găină cu tăieţei făcuţi chiar de ea, friptură cu <„murături“>, o garnitură care e la mare preţ printre noi, şi nelipsita ţuică, tot mai rară şi tot mai scumpă.

La Hagieni trag din nou la Anicuţa şi Ioana. Aschenbach a murit de tifos la Brăila. Un camarad le-a adus vestea, însă nimeni din casă nu vrea să creadă. Soţia lui părăsită, sora, mama, mătuşa, chiar şi tatăl ei, toţi speră că

Aschenbach o să se întoarcă. Nu pot să le spun altceva decât că am auzit şi eu de moartea lui. Anicuţa izbucneşte în lacrimi ori de câte ori vine vorba despre el. Îi poartă copilul în pântece.

— Feteşti, 18 noiembrie 1917 —
CU PATRU CAI – CĂLĂTORIE DE NOAPTE
DE CINCI ORE PRIN CÂMPIA BĂRĂGANULUI –
FRIG CUMPLIT – NIMERESC CU TRĂSURA
ÎNTR-O GROAPĂ – SE RUPE OIŞTEA –
ŢUICA FACE MINUNI

Notarul din Hagieni ne dă doi cai în plus ca să facem drumul greu până la Săveni. Îi înhămăm cu nişte frânghii legate de stinghia de deasupra crucii, de o parte şi de alta a lui Max şi Liese. Schopeck are acum bucuria să mâne pentru prima oară în viaţă patru cai dispuşi în paralel. Câtă vreme mergem pe uliţa satului, treaba asta îi face mare plăcere. Se transformă însă în chin când ieșim din sat și ajungem pe câmpia mlăştinoasă. Omul trebuie să îndemne caii necontenit, chiar dacă sunt patru la număr, ca să poată trage căruţa prin mocirla şi prin băltoacele de pe drum. Ne ia o oră şi jumătate să ajungem la Săveni, deşi în condiţii normale drumul durează numai jumătate din acest timp. Lagărul de prizonieri a fost mutat în Bulgaria, ca o formă suplimentară de represalii, pentru că prizonierii nemţi din Moldova au fost duşi în Rusia. Trebuie să fi fost mare jale printre domnii aceia pretenţioşi! Iar satul îi jeleşte şi acum: frumuşica lui sursă de venit a dispărut. Cine mai plăteşte preţurile acelea exorbitante pentru produsele agricole? E în avantajul nostru, pentru că astfel membrii biroului de evidenţă primesc aici de mâncare aşa cum se cuvine pentru prima oară: în cea mai frumoasă casă din sat, construită în stil vilă şi mobilată după gustul european, stăpâna locului, soţie de arendaş sau aşa ceva, ne serveşte o cină splendidă: ochiuri, brânză, tocăniţă de pui, friptură de pui cu murături.

În ciuda obiceiului nostru, nu înnoptăm aici, ci, ca să am eu mâine o zi întreagă la dispoziţie pentru împachetat, ne luăm riscul de a călători noaptea prin Câmpia Bărăganului. Cum Schopeck înjură ca un birjar şi se declară în cele din urmă incapabil să ţină frâul în mână din pricina unei răni superficiale la degetul mic, nu-mi rămâne altceva de făcut decât să mă urc

eu pe capră. Cei doi cai însoţitori de la Hagieni i-am trimis înapoi, dar mai luăm doi de la Săveni pe care urmează să-i mâne încoace a doua zi un băieţel de zece ani care vine şi el cu noi. E semn rău că nu ies cum trebuie cu cei patru cai pe poarta gospodăriei. Străbatem în pas vioi uliţa satului de parcă toţi caii, care sunt în cea mai bună formă, s-ar grăbi să urce un munte, nu să meargă prin câmpie. Schopeck s-a azvârlit comod, alături de şef, pe băncuţa trăsurii. Soarele apune sângeriu când ajungem în câmp. După care urmează o linişte adâncă. Liniştea nopţii într-o câmpie uriaşă e mai adâncă decât oriunde altundeva. Nu se mişcă nici un fir de iarbă. Deodată Schopeck şi şeful încep să cânte. Le ţin şi eu isonul. În curând se face întuneric beznă, aşa că nu mai pot distinge deloc drumul. Copaci sau tufişuri nu există. Numai după hurducăturile trăsurii când trecem prin gropi îmi dau seama dacă mai suntem pe drum sau dacă ne-am abătut. Se lasă şi un frig barbar. Cântarea încetează, iar Schopeck e de părere că această lungă călătorie de noapte e nebunie curată. Trebuie să îmi pun toată nădejdea în caii mei. Dacă merg în trap vioi, îi las să meargă aşa cât vor, dacă însă trapul încetineşte îmi dau seama că nu mai suntem pe drum, pentru că aici un cal de căruţă nu merge niciodată la pas. Slavă Domnului că drumul nu e separat decât rareori de câmp printr-un şanţ. Când la un moment dat intru totuşi în şanţ, cei doi călători ai mei sunt gata să se dea jos din trăsură. În orice caz, lor le-a fost mai bine decât mie pe capra înaltă. Puţin înaintea gării din Hagieni avem din nou ghinion: cum nu văd absolut nimic, intru de-a dreptul într-un şanţ abia săpat. Într-o clipită, Walter şi Schopeck se ridică în picioare. Ca un neghiob, le car bice cailor fără oprire, sperând să ieşim cât mai iute de acolo, şi în felul ăsta se rupe oiştea pentru cei doi cai în plus. Din fericire, trăsura nu are nimic. Ce-i de făcut acum? Să mergem mai departe numai cu doi cai? O să ne ia o noapte întreagă să ajungem acasă. În apropiere înnoptează o caravană de negustori ambulanţi. Sunt aprinse focuri. Ei n-au însă nici o oişte de schimb. Soldaţii germani care păzesc gara mă alungă şi ei morocănoşi. Atunci descopăr într-un lăstăriş un salcâm. Îl tai împreună cu locotenentul, care are o baionetă cu zimţi de fierăstrău. N-ar fi bine să cadă prizonier cu un asemenea instrument, pentru că e considerat armă neconvenţională. Acum însă, profităm de această încălcare a convenţiilor internaţionale şi reuşim să

tăiem copăcelul cu un efort istovitor. Căruţaşii din caravană îl montează cu pricepere şi astfel ne putem continua călătoria după accident. Ne-a costat totuşi vreo oră toată treaba asta.

Înjurăturile pasagerilor mei la adresa frigului sinistru devin din ce în ce mai aprige. Încerc să mă încălzesc cu mânatul cailor. Trebuie să folosesc tot mai des biciul şi nu încetez să-mi îndemn caii cu strigăte. Îmi folosesc tot registrul de vorbe româneşti ca să-i încurajez. Copilaşul s-a culcat pe picioarele mele, a adormit şi mă încălzeşte în felul ăsta. Călătoria e nesfârşită! Ne uităm tustrei cu disperare după luminile din gara Feteşti, care ar trebui să se arate de acum oricând. Cei din spate mă întreabă în toată clipa dacă nu le văd. Tot mereu i se pare câte unuia că le întrezăreşte. La un moment dat tot trebuie să se ivească, şi atunci când se întâmplă ne apar de două ori mai strălucitoare. Ajunşi în apropierea gării, ratez drumul mai scurt şi trebuie s-o iau pe un drum de ţară cu hârtoape mari şi plin de bălţi, care ne scoate, după un ditamai ocolul, la liman. La trecerea peste linia ferată, care nu e luminată, roata din faţă intră în stâlpul de la barieră. Ca şi cum şi-ar fi dat seama, caii se opresc de la sine. Trebuie să coborâm cu toţii şi să tragem căruţa în spate. După aceea însă, mergem întins pe şosea până în sat. Ajungem pe jumătate îngheţaţi la ora 1:30 noaptea, după un drum de cinci ore, la birou. Locotenentul ne dă să bem ţuică din câte un pahar mare pentru vin. Băutura ne străbate trupurile în valuri de foc şi astfel ne ducem bucuroşi să ne băgăm în mult doritul nostru pat.

— Feteşti, 19 noiembrie 1917 —

PREGĂTIRI DE PLECARE – PETRECEREA DE RĂMAS-BUN – UN TOAST PENTRU VEŞNICA ÎNFLORIRE A BIROULUI DE EVIDENŢĂ DIN FETEŞTI

Chiar dacă Ştefana îmi aduce la pat lapte cald şi face focul în cameră, picioarele îmi sunt, dimineaţa, tot reci. Toată ziua mi-o petrec împachetând. Dau dispoziţie să fie tăiate o oaie, o gâscă şi o raţă, ca să am ceva provizii pentru cel puţin câteva zile în capitală. Seara invit tot biroul de evidenţă la mine pentru petrecerea de rămas-bun. Patru lăutari ne cântă muzică de pahar.

Meniu

1. Ciorbă de tăieţei cu carne de oaie
2. Tocană de pui
3. Fasole cu carne de oaie
4. Ficat de oaie

Vin, ţuică

Ştefana îi serveşte şi pe lăutari după ce mâncăm noi. E mâncare din belşug. Schlemmer se ridică şi ţine un toast în cinstea mea, în care îmi urează toate cele bune la Bucureşti. Închin şi eu în cinstea biroului de evidenţă din Feteşti, să trăiască, să înflorească şi să prospere în veac! Toţi îmi curmă îngroziţi discursul, pentru că fiecăruia îi e dor de casă, mai ales acum când îi aşteaptă lungile nopţi de iarnă din satul românesc. În cinstea fidelităţii lor, îi chem înăuntru pe Ştefana, pe Mitache şi pe moş Stan, îi laud pentru serviciul credincios şi ciocnesc cu ei un pahar în speranţa păcii viitoare. Le dăruiesc tuturor tutun, chiar şi ţiganilor. Târziu în noapte facem obişnuita serenadă pe uliţa satului.

— Bucureşti, 20 noiembrie 1917 —

UN SOLDAT CARE MĂRŞĂLUIEŞTE FĂRĂ ARMĂ – GÂNDURI NEGRE

Dimineaţa mi-o petrec cu vizite de bun-rămas. Mă despart de toată lumea cu urări de bine, atât de la locotenentul Walter şi de la camarazii din birou, cât şi de la cunoscuţii mei din sat. Ştefanei şi lui Mitache trebuie să le promit că o să mă întorc curând, pentru că după plecarea lui Franta se simt complet lipsiţi de apărare. Le las în grijă unul din porcii mei. Celălalt a fost de ceva vreme sacrificat. De Anul Nou pot să-l taie şi pe acesta, dacă nici până atunci nu se face pace. Schopeck înhamă caii şi mă duce, cu o mulţime de geamantane şi lăzi, la gară. Când vine trenul, îmi dau seama că am uitat cel mai important lucru: arma! E agăţată de sobă. Las-o acolo, poate că n-o să am nevoie de ea.

Mintea mi se umple de gânduri amestecate în timpul călătoriei cu trenul. Ştiu la ce renunţ şi ce las în urmă la Feteşti. Ce mă aşteaptă însă în capitală, nu ştiu. Cum o să rezolv problemele traiului de zi cu zi acolo, probleme pe care la ţară le depăşeam fără nici o greutate? Mai întâi problema locuinţei. Poate că o să trebuiască să stau într-o cazarmă, eu, care până azi am locuit

într-o „vilă“ cu personal de serviciu. Cum o să fie cu încălzirea? La ce-mi mai folosesc acum toate lemnele pe care le-am adunat la Feteşti pentru iarnă? Apoi problema cu spălatul. O să-mi duc hainele la o spălătorie publică? Ce Ştefană se va mai milostivi de mine? Şi, în fine, chestiunea fundamentală: hrana zilnică. O să stau de trei ori pe zi la coadă cu gamela ca să primesc arpacaş şi zeamă de sfeclă? Cum o să-mi petrec timpul la slujbă? O să mi se dea ceva omeneşte de lucru? La început, Bucureştiul mă întâmpină neprietenos, pentru că trebuie să-mi petrec prima noapte în cvartirul oribil de la Malmaison.

— Bucureşti, 21 noiembrie 1917 —

INTRAREA ÎN PÂINE LA BIROUL DE EVIDENŢĂ DIN BUCUREŞTI – DESCRIEREA CLĂDIRII – NOII COLEGI

Puricii nu mă lasă să dorm multă vreme. În zori părăsesc cazarma şi iau micul dejun la lăptărie. La ora 8 punct mă prezint cu casca şi cu centura puse la biroul de evidenţă Bucureşti, care e găzduit într-o clădire splendidă, de tip palat, din strada Gheorghe Cantacuzino, la numărul 15. E clădirea consiliului român pentru agricultură, un departament ministerial. Pe o scară exterioară se intră într-un hol mare. Uşi impresionante conduc în încăperile de la parter. De pe un coridor separat se intră în camerele mai mici destinate personalului. În jurul unei statui urcă la etaj o scară în formă de melc. Şi aici e un hol mare din care se intră în încăperi uriaşe de serviciu. În toate camerele se găsesc sobe frumoase de teracotă, mobilier de prima mână, dulapuri, regale, covoare, fotolii, oglinzi. Balcoanele şi zugrăveala albă îi dau clădirii, din afară, un aspect foarte impunător. Curtea cu flori ornamentale are în mijloc o fântână arteziană. Strada Cantacuzino se află într-un cartier liniştit, alcătuit mai ales din vile. Centrul oraşului e la zece minute de mers pe jos.

La biroul central mă întâlnesc cu decanul, plutonierul Schwagenscheidt, un domn în jur de 50 de ani, cu un aer uşor nesigur, şi cu rezervistul Ulrich din Ilmenau, care tocmai a fost transferat aici de la oficiul din Ţăndărei. În Departamentul pentru Prizonieri de Război, mă prezint la al doilea ofiţer, locotenentul Kroll, un student de 20 de ani. Lângă el şade fruntaşul Hirsch, de religie mozaică. În cele din urmă fac cunoştinţă şi cu şeful, locotenentul

Friske, care tronează singur în cea mai frumoasă cameră cu tot confortul, un tip doctoral, pedant, şi el de vreo 23 de ani. Cu mine şi cu ofiţerii la un loc, personalul german numără cincisprezece inşi. La aceştia se mai adaugă vreo duzină de traducători români de origine evreiască şi o dactilografă, tot evreică, Lissy Grünbaum. La subsol locuiesc portarul şi trei femei de serviciu. O mulţime de oameni umplu coridoarele, scările şi camerele de lucru, în care, în manieră orientală, e o atmosferă atât de vie, de parcă am fi într-o şcoală evreiască.

Azi îmi iau încă liber ca să-mi rezolv problemele de zi cu zi. Locotenentul de la comandatură îmi promite că, începând de poimâine, o să primesc un cvartir singur. Trebuie să petrec două nopţi într-o cameră de hotel mizerabilă la Casa Centrală a Armatei.

— Bucureşti, 24 noiembrie 1917 —

NOUL MEU CVARTIR

Am rezolvat prima problemă: primesc de la comandatură un cvartir privat foarte bun pe Strada Martirului la numărul 11, la doamna căpitan Neniţescu, deloc departe de birou. Casa mică, cu un singur cat, este lipită de o vilă mai mare în care locuieşte sora doamnei Neniţescu. Camera e înzestrată cu lampă de gaz, sobă de teracotă, pat cu pilotă după moda europeană, covor, tablouri, chiar şi ceas cu cuc. Cum nu o găsesc acasă pe gazdă, bat la uşa vilei, arăt biletul de încartiruire, după care sora doamnei mă conduce în camera mea. Estimp îmi spune că o s-o întâlnesc rar pe gazdă, fiindcă e aproape mereu în oraş, jucând cărţi şi mergând la ghicitoare. Totuşi, către seară doamna Neniţescu vine acasă şi mă invită în salon, unde se găseşte un portret mare al soţului dumneaei, ofiţer de artilerie, de care s-a despărţit. E o româncă tipică, o femeie neconsolată, în vârstă de 35 de ani. Mă serveşte cu prăjiturele şi ţigări şi ne aşternem la vorbă în faţa sobei. Vorbeşte foarte bine nemţeşte. Cu lipsa de inhibiţii a meridionalelor intră, la cinci minute după ce am făcut cunoştinţă, în nişte intimităţi care mă lasă în bună măsură perplex.

— Bucureşti, 25 noiembrie 1917 —

CREIERUL CU DOI CENTRI DE GÂNDIRE – ALTE PROBLEME

REZOLVATE – RELAŢII PATRIARHALE ÎNTRE STĂPÂN ŞI SLUJITOR – UNIVERSITATEA DE ETAPĂ DIN BUCUREŞTI – ACTIVITATE ACADEMICĂ

Programul de la birou ţine de la opt la unu şi de la două la cinci. Duminică după-amiază avem liber. Până acum mi s-a dat de făcut o treabă mortificantă: să transcriu date dintr-o listă în alta. După ce fac asta vreme de câteva zile, încerc să îmi deprind mintea în aşa fel încât transcrierea de date să coboare în subconştient, să se desfăşoare într-o regiune subordonată a creierului, în vreme ce partea superioară a acestuia să mediteze la problemele omenirii. Cred că, în urma unui mare efort de voinţă, se poate ajunge până acolo încât creierul să dispună simultan de doi centri de gândire care să funcţioneze independent unul de celălalt.

Şi a doua problemă şi-a găsit o rezolvare temporară: portarul biroului de evidenţă, bătrânul Nicolae, se oferă să-mi aducă zilnic, contra unui bacşiş, mâncare de la comandatură. Zilele astea am mâncat împreună cu traducătorii într-o cârciumioară, dar pe termen lung o să fie prea scump.

Seara mă întâlnesc în curtea cvartirului cu o damă tânără, care lasă să se vadă că are un interes special pentru persoana mea. Pare să mă fi aşteptat. Ştia cu siguranţă că o să intru în vorbă cu ea. Îmi spune fără nici o introducere cum o cheamă: Alexandrina Stambulov, e bulgăroaică din Rusciuc, locuieşte de ani de zile la Bucureşti, în vecinătatea noastră. Vorbeşte extraordinar de limpede şi de corect româneşte, ceea ce ar face-o o excelentă profesoară de română pentru mine. Nemţeşte nu ştie o iotă. E zveltă la trup şi are un chip nobil, cu trăsături slave. Glasul ei are ceva melifluu, blând. Una dintre primele ei întrebări este dacă am lemne ca să mă încălzesc cum se cuvine la iarnă şi nu mai durează mult până când mă întreabă dacă am cunoscute în oraş. Întrebarea din urmă mă uluieşte: e o aluzie transparentă şi nu ştiu în ce categorie de femei s-o aşez pe Alexandrina asta. Îmi dau seama că mă găsesc într-un oraş mare. În privinţa femeilor ai mereu câte ceva de învăţat. „Alte oraşe, alte fete.“ Câţi cunoscători de femei nu se laudă că pot ghici dintr-o ochire cu ce fel de femeie au de-a face şi până la urmă tot le cad victime! Mă rog, cu toată precauţia voi putea rezolva cu ajutorul Alexandrinei diverse probleme şi problemuţe.

În curte lucrează pe post de slujitor un bătrân, Nicolae, cu care mă întreţin cu mare plăcere. Slujeşte la familia gazdei mele. Aici în România mai există relaţiile de tip stăpân şi slujitor despre care obişnuiau să ne povestească înaintaşii noştri şi care au dispărut de multă vreme în Germania. Nicolae ăsta este de când se ştie slujitorul familiei. Nici prin gând nu-i trece să-şi schimbe îndeletnicirea, să-şi îmbunătăţească, cum se zice, situaţia. Familia îi dă cât să trăiască, dar nimic mai mult. Trăieşte fără griji, dar nu are posibilitatea să-şi schimbe condiţia sau să pună bani deoparte într-un scop anume. Mănâncă pe săturate şi frig nu-i e. I s-a rupt mantaua? Primeşte alta nouă. Cizmele trebuie pingelite? Se rezolvă pe cheltuiala familiei. Îi moare vreun copil? Îl îngroapă stăpânii. Nicolae îmi arată găurile din manta şi îmi zice: „Trebuie să mă duc în curând la stăpâni, pentru că nu mă mai pot îmbrăca cu paltonul ăsta. Am vrut să n-o fac cât ţine războiul, dar nu mai merge. Şi trebuie să-mi iau şi cizme noi.“ Şi pe cât de puţin reglate sunt îndatoririle stăpânilor, pe atât de puţin clare sunt şi îndatoririle slujitorului. Sunt zile în care nu lucrează nimic şi zile când se căzneşte din greu, dacă e nevoie şi toată noaptea. Desigur, şi copiii şi nevasta lui slujesc la aceeaşi familie boierească. Iată cum se păstrează încă aici o formă de servitute voluntară!

Astăzi, de Ziua Morţilor, se deschide Universitatea de etapă din Bucureşti. Mă înscriu ca „auditor“. Cele mai multe prelegeri au loc la Fundaţia Carol, vizavi de Palat, într-o clădire impunătoare, cu amfiteatre moderne.

Doctori militari, preoţi militari, judecători militari, cizmari militari, croitori militari au existat în toate războaiele. Însă librarii în uniformă, inspectorii de trichineloză în uniformă, zarafii în uniformă sunt de dată recentă. Cu cât durează mai mult un război şi cu cât se extinde mai mult, cu atât creşte numărul ocupaţiilor burgheze pe care le exercită oamenii în uniformă. Războiul mondial ne-a adus profesorul în uniformă şi studentul în uniformă. Cine s-ar fi gândit vreodată la o universitate de etapă?

Prelegerile se ţin vreme de două săptămâni. Profesorii desemnaţi trebuie să asume susţinerea de prelegeri ca pe o îndatorire de serviciu. Aglomeraţia e foarte mare, o dovadă limpede a nevoii de hrană spirituală, de împrospătare a sufletului ofilit în tranşee şi în spatele frontului. Oamenii îşi

doresc să se elibereze chiar şi pentru scurtă vreme din chingile războiului şi să se poată simţi din nou studenţi. Din păcate, de pe front pare-se că vin destul de puţini camarazi, cei mai mulţi auditori fac parte din trupele de ocupaţie.

Şi într-adevăr, toate deprinderile soldăţeşti ale acestor *cives* ai bucureştenei *Alma mater* sunt lăsate deoparte. Barierele dintre gradele militare au căzut. Cele mai diferite grade militare ocupă, la grămadă, aceleaşi bănci. Locotenentul se apleacă în faţa rezervistului dacă are nevoie de o informaţie.

Toate accesoriile necesare îi fac pe cei implicaţi să se simtă din nou profesori sau studenţi. Mai întâi avizierul, cel mai important element din orice universitate. Sunt afişate acolo nu numai ora şi locul prelegerilor, ci şi informaţii despre diversele „frăţii universitare“: VT-ul[96] sărbătoreşte începerea semestrului la Hotel Bulevard, cei din Bad Kösen, Saxonia Superioară, se întâlnesc în Restaurantul lui Enescu şi Andreescu şi aşa mai departe. Există şi o cantină şi o librărie universitară. Nici portarii nu lipsesc: sunt soldaţi cu banderole roşii. Sunt şi studente, şi încă atât de multe, încât la unele facultăţi studenţii bărbaţi sunt în minoritate. Trebuie să amintesc aici şi de obiceiul studenţesc de a tropăi după prelegere. Numai chetele de curs şi duelurile sunt excluse.

Prelegerile ţinute în „semestrul“ de două săptămâni nu pot face altceva decât să ne împrospăteze sufletele şi să producă o oarecare emulaţie. Într-o prelegere introductivă despre „Educaţia pe câmpul de luptă“, dr. Friedrich-Leipzig, căruia îi datorăm organizarea acestei universităţi de etapă, spune lucruri interesante despre încercările lui eşuate de a pune pe picioare şcoli pentru soldaţii trimişi pe front şi universităţi pentru studenţii care nu au apucat să-şi încheie studiile. În cuvinte destul de tari denunţă atitudinea reticentă a autorităţilor militare faţă de proiectele sale. Abia acum şi cu mare osteneală a reuşit să convingă administraţia militară că organizarea de cursuri este o necesitate absolută în timpul campaniilor. Îşi exprimă speranţa ca universitatea de etapă din Bucureşti să continue să funcţioneze în cazul în care războiul se prelungeşte.

Toate facultăţile sunt reprezentate, până şi cea de Teologie. Din mulţimea de prelegeri, ar merita menţionate unele, foarte interesante. La Facultatea de

Drept şi de Studii Politice, profesorul Last[97] din Cernăuţi vorbeşte despre fundamentele dreptului civil, apoi profesorul Keßler[98] din Jena despre urbanism, la Facultatea de Filologie şi Istorie, profesorul Götz[99] din Bonn face o istorie a Bulgariei până la 1877, profesorul Walzel din Dresda[100], despre poezia germană contemporană, dr. Sels din Bonn, despre evoluţia limbilor romanice, cu referire specială la română. La Facultatea de Ştiinţe Naturale se ţin, printre altele, cursuri de mimetism, biologie, geologie, iar la Medicină, de anatomie şi fiziologie.

— Bucureşti, 1 decembrie 1917 —

SETEA DE CUNOAŞTERE – BALUL STUDENŢILOR COMBATANŢI – DOUĂ SALAMANDRE ŞI UN CÂNTEC STUDENŢESC – DISCURS LA O BERE AL MAREŞALULUI MACKENSEN

E mişcător să vezi cu câtă bucurie se năpustesc asupra ştiinţei oferite toţi „studenţii“, mai ales cei care şi-au luat permisie de pe front special pentru asta. Printre ei se numără şi prietenul meu, dr. phil. Beschorner. Are ce să-mi povestească din tranşee. Nu e tocmai periculos în faţa Brăilei, pentru că liniile se află la 15 kilometri depărtare una de cealaltă, iar artilerie grea nu există. Cu toate astea, e o viaţă de câine: trebuie mereu să sapi şi să trudeşti, să faci gărzi la telefon, să stai la pândă în avanposturile din mlaştinile Siretului, să patrulezi. Şi farmacistul Kehrmann, care din toamnă are gradul de doctor general, frecventează universitatea. Întâmplarea face ca astăzi să ne întâlnim tustrei cu Franta, care vrea să se adape şi el, în trecere, din izvorul cunoaşterii. Şi astfel începem să batem iarăşi noi, vechii camarazi ai Batalionului XI/35, localurile din Bucureşti pe care le-am bătut în urmă cu un an: cafeneaua Riegler, bodega Zografi, restaurantul Modern. Dacă ne-ar fi prorocit cineva treaba asta acum un an, am fi râs. Acum însă credem că ne-am putea petrece aici şi Crăciunul din 1918. Mergem şi la restaurantul La struguri care e rezervat numai pentru militari. Localul e împărţit în două: o parte pentru ofiţeri şi alta pentru trupeţi. Cum astăzi avem printre noi un ofiţer, pe Franta, avem cinstea să ne cheltuim banii în partea ceva mai elegantă rezervată ofiţerilor.

După aceea ne ducem la balul oficial al „studenţilor“, care e organizat de

universitate în sala de festivităţi a Casei Soldaţilor „Allenstein“. Banchetul reprezintă punctul culminat al tuturor evenimentelor, plimbărilor şi bucuriilor din acest ciclu de studii. În jur de o mie de cursanţi de toate gradele militare se adună acolo ca să bea excelenta bere Bragadiru care curge şuvoaie. Chiar la început apare un husar, care e întâmpinat cu aplauze furtunoase, şi se aşază la masa profesorilor: e mareşalul von Mackensen. În cinstea lui „se freacă o primă salamandră“[101]. Nu prea iese, dar, mă rog, e o salamandră. În cuvântarea lui, mareşalul arată că în istorie a mai avut loc un astfel de bal studenţesc de război: banchetul pe care l-a organizat prinţul Blücher cu puţin înainte de bătălia de la Leipzig[102] împreună cu profesorii şi studenţii de la Universitatea din Halle. Acela a fost primul banchet de război, acesta e cel de-al doilea. Dar ce diferenţă: cel dintâi s-a ţinut la o universitate din Germania, cel de-a doilea, la o universitate de campanie în capitala ocupată a inamicului. La sfârşitul cuvântării sale, mareşalul îl îndeamnă pe organizatorul petrecerii „să mai frece o salamandră“ în cinstea tineretului studios.

Pe nişte foi volante au fost tipărite cele mai frumoase cântece studenţeşti, care au fost distribuite tuturor participanţilor. Acordurile lor îi poartă pe studenţii bătrâni şi tineri, preţ de o seară, înapoi în vremurile voioase ale studenţiei.

— Bucureşti, 3 decembrie 1917 —

TROMPETELE DE LA BREST-LITOVSK –
UN NOU CVARTIR – UNDE E BUDAPESTA?

Rareori am citit cu mai mare bucurie ziarul decât astăzi: se anunţă oficial că negociatorii ruşi au ajuns de partea germană a frontului de est. De acum o să fie pace! Îmi vine să plâng de fericire. Gândurile întregii omeniri se îndreaptă spre locul în care se negociază pacea, la Brest-Litovsk[103]. Goarna negociatorului rus sună semnalul de pace. Cântă, trompet din Brest-Litovsk, cântă pentru toată lumea!

Totuşi, îmi dau seama că Marte e încă stăpânul momentului: primesc ordin scris de la biroul de încartiruiri să-mi părăsesc până poimâine la prânz cvartirul. Când întreb de ce sunt scos afară, mi se răspunde că în locul meu se va instala un inspector de lazarete şi că în privinţa aceasta nu se mai

poate face nimic. Deodată îmi pică fisa: de câtăva vreme am văzut ieşind din camerele frumoasei mele gazde, în zorii zilei, un funcţionar militar german. Acesta trebuie să fie inspectorul de lazarete, pe care dumneaei l-a pescuit de curând de la Spitalul Brâncovenesc, pentru că un domn ca el, care are pe mână resurse alimentare atât de îmbelşugate, nu e deloc de lepădat, mai ales când foametea devine din ce în ce mai acută. Acum, mie, unuia, nu-mi vine să cred că inspectorul de lazarete chiar vrea să se mute în camera mea, pentru că omul dispune la spital de câte camere vrea. Treaba e că am devenit un spion nedorit al domniilor lor, iar biroul de încartiruiri nu se dă în lături ca, la un semn al domnului inspector de lazarete, să mă arunce în stradă pentru ca el să se iubească în linişte. Îmi cam sare muştarul, e drept! Dar ce să mă enervez eu? Mai bine îmi ţin gura şi mă duc să văd ce locuinţă mi s-a repartizat. Aceasta e într-o casă veche de pe Strada Ştirbey Vodă, la numărul 8. Gazda e o femeie sărmană cu cinci copii care îmi ţine pe loc o ieremiadă. Camera nu are sobă, nici chiuvetă, nici lumină, iar patul e desfundat şi prost. Carevasăzică aici o să-mi petrec eu iarna în vreme ce vechea mea cameră va sta goală.

Fosta gazdă nu se arată la faţă, pentru că ştie tot ce s-a întâmplat şi are conştiinţa încărcată. Şi pe Alexandrina mă enervez: îmi reproşează că nu dă de mine toată ziua şi îmi cere să-i dezvălui unde îmi petrec serile. „Ceeee?“, îi zic eu, „cine ţi-a dat ţie dreptul să mă controlezi? Ţi-am promis că-mi petrec serile cu tine?“ Cu damele din Bucureşti poţi avea tot felul de experienţe interesante, dar ar fi de adăugat că trebuie să ai şi mare grijă. Altfel, Alexandrina îmi e simpatică. Azi, de pildă, mă întreabă dacă sunt locotenent sau căpitan şi din ce regiune a Germaniei mă trag: oare de pe la Budapesta? „A, nu“, se corectează ea repede, „Budapesta e în Franţa“. Cu toate că ocupaţia durează de atâta vreme, populaţia civilă nu poate face încă distincţia dintre un ofiţer şi un soldat de rând. Femeile fac diverse supoziţii numai după impresii generale: dacă chipiul e mare sau mic, dacă omul are cizme frumoase sau inele. Faptul că Alexandrina nu ştie în ce ţară e Budapesta nu-i poate fi luat în nume de rău, pentru că sunt diplomaţi care nu stau prea bine cu geografia. Se povesteşte despre emisarul american la Înalta Poartă că avea impresia că Budapesta e în România, iar despre fostul ambasador al Prusiei la curtea marelui duce de Weimar că era convins că

Jena e în Prusia, nu în Saxa-Weimar.

— Bucureşti, 6 decembrie 1917 —
PALATUL PRINŢESELOR DIN JENA – DISCUŢIE CU GUVERNATORUL MILITAR AL ROMÂNIEI – DEPLINĂ DEMOCRAŢIE ÎNTRE CIVES ACADEMICI

În ultima sa prelegere de astăzi, profesorul Keßler a prezentat o serie de imagini ale unor oraşe de pe cărţi poştale şi din alte surse, unele impecabile, altele în ruină. Drept exemplu pentru o imagine urbană minunată alege strada Împărăteasa Augusta din Jena, cu Palatul Prinţeselor. Pe când mă uit la poză, se apropie de mine, din spate, guvernatorul militar, generalul Tülff von Tschepe und Weidenbach[104], care mă întreabă dacă imaginea nu e din Bonn, pentru că nu vede prea bine fără ochelari. Îi spun că e vorba de faimosul Palat al Prinţeselor din Jena şi îi arăt pe unde o iau ca să ajung spre casa mea, care se află în apropiere de palat. Bătrânul nobil mă pune să-i povestesc despre Jena şi, în cele din urmă, mă întreabă ce predau, pentru că, de bună seamă, trebuie să mă număr printre profesori. Îi răspund că nu sunt profesor, dar că pot ţine prelegeri despre o groază de chestii. Beschorner şi Kehrmann, care stau lângă mine, au rămas paf de cât de relaxat vorbesc cu un ofiţer cu vipuşcă roşie. Îmi reproşează după aceea că nu am stat nici o clipă în poziţie de drepţi şi că nu m-am adresat niciodată cu „Excelenţă“, ci numai cu „dumneavoastră“. Ce să zic, în calitate de *cives academici* suntem cu toţii egali. Iar somităţile nici nu pretind în aceste circumstanţe altceva. Şi Tülff von Tschepe, şi Mackensen, amândoi auditori zeloşi ai universităţii de etapă, au refuzat să-şi rezerve locuri speciale. Se aşază în bancă de-a dreptul între grenadiri şi muschetari, iar dacă întârzie, sunt nevoiţi să stea în picioare.

— Bucureşti, 9 decembrie 1917 —
FESTIVITATEA DE ÎNCHIDERE A SEMESTRULUI – FOAMEA E UN STĂPÂN DE TEMUT – LA ÎNCHISOAREA VĂCĂREŞTI – MARIA ÎN MIJLOCUL PĂCĂTOŞILOR

La birou mă ocup de câteva zile cu redactarea de adrese. Şi asta e o muncă pe cinste! Astăzi şeful mă solicită în calitatea mea de jurist: trebuie să interoghez două persoane, care se fac vinovate de mituire pentru cărţi de

identitate. Redactez un proces-verbal cu propunere de amendare.

„Semestrul“ se încheie azi cu o festivitate găzduită în aula Fundaţiei „Carol“. Iau cuvântul doi profesori şi un student. Cel din urmă aduce mulţumiri administraţiei militare şi profesorilor. Amintesc de dragul statisticii că, din cei aproape o mie de studenţi, o sută treizeci şi opt au fost femei. Camarazii veniţi din tranşee pleacă acum fără nici un chef din centrul cultural Bucureşti, chiar dacă armistiţiul de pe frontul românesc a fost deja parafat. Dragul meu dr. Beschorner ar mai rămâne aici bucuros vreo câteva zile. Ar renunţa cu plăcere la orice avansare – nu e nici măcar fruntaş – dacă ar putea rămâne aici până la sfârşitul războiului. Îl trimit la locotenentul Friske, care îi promite că o să-l propună pentru postul de secretar. Îi împrumut ultimii mei bani şi împart cu el prânzul, ca să mai reziste aici câteva zile.

Cum nu mai am decât un leu, lucrurile nu arată prea bine. În Bucureşti fără bani – rea tocmeală, mai ales dacă rămâi numai cu mâncarea sărăcăcioasă a armatei. Am renunţat de mult să mai mergem la restaurante, nu putem să frecventăm decât popotele. Când eşti flămând îţi vine mai uşor să faci tot felul de nefăcute. Te uiţi lung la prăvăliile cu mâncare şi la oamenii veseli care dispar pe intrările viu iluminate ale hotelurilor, arunci priviri pofticioase la vitrinele cu dulciuri.

Astăzi mergem în pelerinaj la celebra mănăstire Văcăreşti, care arată minunat în stilul ei maur. Ce e Plötzensee pentru berlinezi este Văcăreştiul pentru bucureşteni: o uriaşă închisoare, aflată în sudul oraşului, în mijlocul câmpului. Clădirile ei masive şi lungi sunt dispuse într-un pătrat înconjurat de un zid compact prevăzut cu turnuri de observaţie. La poarta principală aşteaptă o grămadă de femei şi de copii din cele mai de jos straturi ale proletariatului, cu coşuleţe şi desagi cu mâncare pentru deţinuţi. Femeile se tânguiesc să fie lăsate să intre, dar angajaţii români ai închisorii nu le lasă înăuntru pe toate. Paza e asigurată de soldaţi germani, care ne trimit pentru obţinerea permisiunii de intrare la un locotenent german cărunt, care, probabil, e director de închisoare şi în viaţa civilă. Acesta ne dă un angajat cu chei mari, ca să ne arate biserica şi capela, două minuni ale artei sacre din acest complex sinistru. Ne întâlnim astfel prin curţi şi pe coridoare cu nişte inşi care duhnesc şi cu care nu ai avea chef să te întâlneşti singur.

Deţinuţii aflaţi în cercetări poartă încă haine civile; unii dintre ei au nişte ghete de lac pe care unii ca noi nici nu visează să le primească vreodată. Şi cravatele şi gulerele le sunt impecabile. Capela se găseşte în mijlocul unei clădiri cu celule. Aici, printre penitenţi şi excluşi, Fecioara Maria şi toţi ceilalţi sfinţi ne întâmpină cu priviri blânde, ca să ne dea binecuvântarea lor divină, implorată cu atâta ardoare. Aici oamenii sunt înfometaţi deopotrivă de pâinea cea de toate zilele şi de duhul lui Dumnezeu. Cristos este mântuitorul păcătoşilor.

— Bucureşti, 16 decembrie 1917 —
COLENTINA – POEZIA <„MAHALALEI“> –
RESPECTUL PENTRU MOARTE ŞI PENTRU MARTIRI –
O SOPRANĂ CARE SE BLOCHEAZĂ ÎNTR-UN CUPLET –
„PĂDURARUL CU «P» MIC“

Duminică mă plimb de obicei cu farmacistul Kehrmann printr-una din numeroasele periferii ale oraşului, la „mahala“. Mi-a plăcut întotdeauna să descopăr locuri noi în oraşe străine. Astăzi mergem în Colentina, care se află în partea de nord-est a Bucureştiului şi îşi trage numele de la un râu mititel şi mlăştinos. De-a lungul lui trece un drum lat de periferie care pare nesfârşit. Aspectul gospodăriilor din zonă e tot mai rustic pe măsură ce te îndepărtezi de centru. Poezia mahalalei bucureştene e evocată în milioane de articole de ziar şi în sute de cărţi. Câte lucruri nu se oferă aici privirii unui observator atent! Bucuriile şi suferinţele omenirii sunt mult mai uşor de contemplat decât în cartierele din centru. M-aş scuti să descriu astăzi miile de lucruri pe care le văd aici, nu vreau să vorbesc despre vânzătorii ambulanţi de floricele de porumb, despre veselii lăutari, despre şirurile de papugii, despre cârciumioarele de la răscruci care duhnesc a ţuică, despre ţigani, acest popor enigmatic, despre locurile de pierzanie, despre eleganţa care abia poate masca o jale adâncă, despre distracţiile populare de la mahala. Pe toate acestea le-au pictat deja poeţii şi scriitorii în culori minunate. Totuşi, aş vrea să notez două chestiuni care mi-au sărit în ochi. Mai întâi, pe Calea Moşilor am dat peste un convoi funebru. După toate aparenţele, e vorba de moartea un om sărac, însă toţi trecătorii îşi scot pălăriile de pe cap, chiar şi un prizonier de război eliberat îşi dă jos şapca,

măcar că e în uniformă. Apoi, în locul în care liniile de tramvai se intersectează cu şoseaua Colentina, este o biserică cu un monument ridicat în cinstea unui martir. Chiar dacă biserica e departe de stradă, cei mai mulţi oameni nu trec prin faţa ei fără să-şi facă cruce şi fără să facă o plecăciune înaintea sfântului respectiv. Şi asta se întâmplă într-o intersecţie aglomerată.

Seara ne-o petrecem la teatrul de varietăţi Alhambra. Mai întâi cântă o soprană din Berlin, adică ar trebui să cânte, pentru că se întâmplă ceva nemaiauzit, ceva ce, în orice caz, eu n-am văzut în viaţa mea, anume că artista se blochează şi nu mai poate continua. Când începe a doua oară, se blochează în acelaşi loc, aşa încât cortina cade în râsul general al spectatorilor. Asta da umilinţă! Şi încă în faţa unui „popor“ de artişti adunaţi din toate naţiile: se cântă în patru limbi, nemţeşte, româneşte, ungureşte şi franţuzeşte. Se şi dansează după toate modele. Ruşinea primei cântăreţe berlineze e spălată de o colegă de-a ei tot din Berlin: aceasta e autentică şi are un temperament vulcanic. Ne dă gata cu un cuplet, al cărui refren e cântat cu mare entuziasm de fiecare dată de sala întreagă:

Îl ştiţi pe pădurarul cu „p“ mic?
Ah, pădurarul cu „p“ mic e cel mai şic.
Cu pădurarii ceilalţi, fără el,
Nu-i fain defel!

— Bucureşti, 23 decembrie 1917 —

ÎMPĂRŢIREA CADOURILOR DE CRĂCIUN LA ATENEU – UN DAR GRECESC

De Crăciun administraţia militară se îngrijeşte de noi ca o mamă iubitoare: se împart cadouri la cele trei sute de echipe ale cartierului general în rândul cărora se numără şi biroul de evidenţă. Ceremonia are loc tocmai sub cupola măreaţă a Ateneului. Sunt de faţă comandantul locului, generalul-locotenent Koch, şi adjutantul lui: pom de Crăciun, colinde, predici, discursuri. Capelanul militar se căzneşte din răsputeri să vorbească *Hochdeutsch*, germana standard, dar nu-i iese. Pronunţă mereu „Weuhnachten“ (Crăcion) în loc de „Weihnachten“ (Crăciun). Fiecare militar primeşte câte un „Weunachtsgeschenk“ („cadou de Crăcion“), împachetat în pânză roşie. În pachet sunt o sumedie de mărunţişuri, de pildă

un portţigaret, hârtie de scrisori, o perie de păr şi una de dinţi, un portmoneu, bretele. Cel din urmă articol este un veritabil dar grecesc, pentru că sunt bretele pentru copii, pe care nu le pot trece peste umerii mei înalţi.

— Bucureşti, 24 decembrie 1917 —

CRĂCIUN ÎN CAPITALA ŢĂRII INAMICE –
SĂRBĂTORIM CA ACASĂ

Azi e de fapt Crăciunul. Toate oficialităţile s-au străduit să ne organizeze o sărbătoare pe cât posibil de bună. Pe la patru, când se închide biroul de evidenţă, ne ducem la comandatură unde se serveşte o mâncare foarte bună: mâncare de mazăre cu carne de porc, aşa, ca să punem o bază pentru băuturile alcoolice care vor urma. Pe lângă mazăre se dă câte un litru de bere Bragadiru, foarte gustoasă. Apoi mai primim câte un pachet de tutun, zece ţigări de foi şi un guguluf întreg. La şapte începe petrecerea de Crăciun de la biroul de evidenţă. Plutonierul Schwagenscheidt s-a dedicat trup şi suflet decorării sediului cu crenguţe de brad şi împodobirii pomului de Crăciun. Oamenii de serviciu au făcut lună totul, parchetul străluceşte de-ţi ia ochii. Toate încăperile sunt inundate de lumina de la numeroasele lămpi electrice. Mirosul de cetină arsă care ne aduce aminte de casă umple atmosfera. Locotenentul Friske face cinste cu vin, coniac şi trabucuri, iar locotenentul Kroll, cu câteva butoaie de bere. Cel dintâi ţine un discurs emoţionant. La un gramofon se pun cântece de Crăciun, apoi muzică de dans. Sunt şi câteva dame de faţă: dactilografa noastră, Lilly Grünbaum, îşi face apariţia într-o rochie foarte elegantă şi unii dintre camarazii noştri vin însoţiţi de „soţiile lor de împrumut“, fără de care nu concep să-şi petreacă Crăciunul. Domnii se despart însă destul de repede de doamne, ca să rămână singuri la cheful care se prelungeşte până dimineaţă. Punctul culminant al petrecerii e o poloneză condusă de plutonierul Schwagenscheidt, care se desfăşoară prin toate încăperile casei, până şi în pivniţă şi în pod.

Când mă întorc de acasă, un strat gros de zăpadă acoperă străzile. Cât de diferit am petrecut acum Crăciunul faţă de anul trecut când am intrat în Bucureşti cu batalionul de rezervişti şi nu aveam altceva de-ale gurii decât

turtă de mălai şi apă! Ne-am obişnuit, carevasăzică, cu ţara străină în care trăim şi sărbătorim Crăciunul aproape ca acasă.

La cuvântarea lui Friske aş dori să fac unele observaţii. El zice că, în Germania, Crăciunul este o sărbătoare de familie şi că, în seara asta, ne putem socoti cu toţii o mare familie. El, unul, s-a simţit şi de data asta foarte bine, mai ales că şi-a putut petrece, şi încă atât de frumos!, şi Crăciunul acesta în grup restrâns, cu camarazii lui apropiaţi la acelaşi loc de muncă. Însă eu sunt convins că gândurile fiecăruia dintre noi au zburat de mai multe ori în seara asta spre Germania şi că fiecare şi-a dorit să-şi petreacă sărbătorile acasă, chiar dacă acolo totul ar fi fost mult mai sărăcăcios. Oricine ar fi preferat să bea o bere proastă de război în Germania decât excepţionala Bragadiru, ar fi renunţat de bunăvoie la vin şi la coniac, ar fi fumat şi ţigări de foi mai rele decât cele pe care ni le dăruieşte azi şeful, s-ar fi mulţumit cu ciorapii de lână şi frizura simplă a soţiei sale mai degrabă decât cu ciorapii de mătase şi zulufii „soţiei de împrumut“, ar fi stat mai bine în coliba lui umilă decât în aceste mândre palate. Dar – şi la asta ne stă tuturor mintea – peste un an o să fim acasă. E ultimul Crăciun printre străini. Şi după aceea n-o să mai plecăm niciodată de acasă. Următorul război o să-l facă alţii.

— Bucureşti, 25 decembrie 1917 —

BURGHEZUL DE ETAPĂ

Astăzi avem liber de la serviciu. Noi, oamenii din spatele frontului, suntem în situaţia fericită de a ne petrece şi ziua de azi la modul burghez: avem mâncare şi băutură bună, bani am primit de acasă, dimineaţa facem o plimbare la şoseaua Kiseleff, după-amiaza, în Parcul Carol. Acestea sunt plimbările cele mai lungi pe care le poţi face în Bucureşti ca să vezi ceva verdeaţă, dacă nu vrei să ieşi cu totul din oraş. Şi tot burghezi suntem şi în următoarea privinţă: aşa cum burtăverzimea de la mine din oraş se duce, din plictiseală, duminica şi în zilele de sărbătoare, la restaurantul gării, aşa facem şi noi astăzi. Acolo berea e bună şi poţi întâlni tot felul de oameni. Restaurantul gării din Bucureşti e plin de astfel de burghezi de etapă, pentru că se vede limpede că clienţii săi nici nu pleacă cu trenul, nici nu vin de undeva, ci îşi oferă o bucurie de Crăciun, anume să se uite la numeroşii

călători.

— Bucureşti, 30 decembrie 1917 —

LA TREI TEATRE ÎNTR-O ZI – TEATRUL NAŢIONAL – EFORIE – ALT-HEIDELBERG

NU LASĂ NEPLÂNSĂ NICI O FEMEIE

Azi, duminică, e vreme urâtă. Nu ne rămâne nimic altceva de făcut decât să ne petrecem toată ziua la teatru. Şi reuşesc împreună cu Kehrmann să urmăresc o serie de spectacole de la 3 la 11 seara neîntrerupt, ceea ce e o performanţă în sine. Mai întâi vedem la Teatrul Naţional *Graurul* de Hermann Bahr, o adaptare dramatică a romanului său *Teatrul*, cu Cläre Vallentin în rolul Lonei. Aici merită făcute câteva observaţii despre clădirea Teatrului Naţional: este o construcţie impozantă de pe Calea Victoriei. În interior, e decorată cu toată pompa şi după ultima modă. România nu e cu nimic mai prejos în această privinţă decât Europa de Vest şi Mitteleuropa, cu ale lor teatre regale. Sala de spectacole dă impresia că e foarte primitoare. Lojele şi locurile obişnuite răspund până şi celor mai sofisticate pretenţii de confort şi estetică. Duminică de duminică au loc, de la ora 6 la 8, evenimente interesante la aşa-numita sală Eforie, spectacole gratuite pentru membrii armatei de ocupaţie. Civilii sunt excluşi. Prin organizarea acestor serate, administraţia militară are marele merit de a le fi dat soldaţilor posibilitatea să-şi petreacă în mod plăcut după-amiaza de duminică fără să se mai tot ducă la cârciumă. De regulă se ţine o conferinţă, iar cea mai mare parte a programului o constituie spectacolele de varietăţi pe care artiştii le oferă gratuit administraţiei militare şi care constau în reprezentaţii de dans şi de muzică. Şi trebuie spus că de data aceasta nu li se livrează soldaţilor nişte kitschuri. Toate spectacolele pe care le-am văzut până acum au fost la înălţime. E meritul subofiţerului dr. Friedrich din Leipzig, căruia i se datorează şi cursurile universităţii de etapă. Omul are numai misiunea de a se îngriji de hrana spirituală în timpul ocupaţiei Bucureştiului. Astăzi mulţi participanţi o să plece, pentru că atracţia serii este domnul Unthan, omul fără braţe. Dacă îl vezi şi îl auzi vorbind în felul lui atât de captivant şi de sincer, nu ai deloc senzaţia că te-ai afla la un spectacol de varietăţi. Dimpotrivă, omul vorbeşte despre o experienţă interioară esenţială pentru

toţi cei care filozofează despre puterea voinţei omeneşti şi despre posibilităţile efortului concentrat. Numai cu o voinţă de fier, povesteşte Unthan, a reuşit din tinereţe să facă cu picioarele absolut orice, ba chiar mai mult decât pot face oamenii obişnuiţi cu braţele. Suntem din ce în ce mai uimiţi când vedem cum fumează, cum îi aprinde unui terţ o ţigară cu un băţ de chibrit, cum trage cu puşca şi nimereşte la ţintă, cum îţi ţine trompeta, cum cântă la vioară, cum scrie la maşina de scris şi, pe cinstea mea!, cât de bine se bărbiereşte. Interesante, în seara asta, sunt şi numerele de gimnastică. Soldaţii cu preocupări sportive s-au organizat aici într-un fel de asociaţie. Eforie se găseşte pe Bulevardul Elisabeta şi cuprinde, pe lângă uriaşa sală de spectacole care poate adăposti circa trei mii de oameni, şi săli de restaurant şi o baie populară. La sfârşitul reprezentaţiilor trebuie să ne grăbim să ajungem înapoi la spectacolul de seară de la Teatrul Naţional. Se joacă *Alt-Heidelberg*, piesă la care nici o femeie nu rămâne neplânsă. Şi româncelor li se ivesc pe pleoape perle de lacrimi, chiar dacă nu înţeleg deloc nemţeşte şi au în mâini doar o pagină bilingvă cu rezumatul superficial al acţiunii. Dar ele înţeleg că de o parte e Kätchen, chelneriţa, şi de alta e Heinz, prinţul, şi că între ei e un zid de netrecut, motiv excelent de plâns pentru că totul e atât de trist… Actorii joacă la fel de bine ca în spectacolul de după-amiază. Scenele de pe care au fost alungate trupele româneşti de teatru sunt acum „populate“ de mari actori din Germania.

După atâta privit ni se face foame. Nu am avut vreme nici măcar de cină. Aşa că la ora 11 ne ducem cu toţii la restaurantul La struguri, unde se serveşte un vin negru şi greu de Drăgăşani.

— Bucureşti, 31 decembrie 1917 —

NOUA LOCUINŢĂ – EVREI SĂRACI –
PRIVIRE ÎN VIITOR

La presiunile mele, comandatura mi-a pus la dispoziţie o altă cameră cu sobă. Se găseşte destul de aproape de biroul de evidenţă, pe Strada Sălciilor nr. 1, la o familie de evrei austrieci pe nume Geißler, adică la aliaţi. De prietenia aliaţilor nu prea poate fi vorba aici, pentru că am auzit-o din întâmplare pe madame Geißler spunând că mă îngăduie la ea în casă numai pentru că speră să primească pentru mine chirie de la comandatură. Atâta

doar că ea a înţeles ordinul greşit, pentru că pentru încartiruirea militarilor li se plăteşte ceva numai acelor proprietari care au mai închiriat în trecut camere gata mobilate. Eu o las însă să creadă ce vrea. Ea speră să poată acoperi şi consumul meu de gaz din banii de la comandatură. Mobilele sunt desciocălate şi mizerabile, soba de teracotă are uşiţa ruptă şi pare să se încălzească foarte greu. Bătrâna servitoare, tot o austriacă, pare să-şi dea silinţa să ţină camera curată, dar cere în schimb gaz lampant, de care are nevoie pentru iluminarea bucătăriei în care doarme. Dacă nu arde lumina toată noaptea, îmi spune, îi sar şobolanii pe faţă.

Petrecerea de revelion se desfăşoară la biroul de evidenţă, la fel ca la Crăciun. Printre altele, luăm cu asalt un butoi de cincizeci de litri de bere. Încrederea în viitor este mai mare la acest sfârşit de an decât anul trecut. Atunci Rusia era încă tare, pe când astăzi, după prăbuşirea ei, ne aflăm într-o situaţie mai bună şi ne putem gândi la sfârşitul apropiat al războiului.

— Bucureşti, 1 ianuarie, 1918 —

SUPERSTIŢIE

Când ies, în zori, din casă pe stradă, o fată vrea să-mi taie calea. Cum sunt foarte superstiţios, privesc aceasta ca pe un semn foarte favorabil pentru tot anul şi mă hotărăsc ca, grăbind pasul, să o ajung din urmă şi să-i tai, la rândul meu, calea. Cel puţin un scop au superstiţiile: să te simţi mai sigur, mai încrezător. Desigur, cu condiţia să crezi cu convingere în aşa ceva. De data asta, o fac.

Seara, pe când stau în fotoliu la gura sobei şi pun lemn după lemn în nesăţiosul ei jar, am sentimentul că aceasta e prima seară pe care o petrec acasă, aici la Bucureşti. Da, a fost o tevatură cam mare în ultimele săptămâni, mai întâi cu universitatea, apoi cu locurile interesante de văzut, pe care le-am vizitat deja aproape pe toate. De acum o să rămân frumuşel acasă serile, ca să citesc cărţi şi să studiez în continuare gramatica românească, pentru că altfel spiritul se împotmoleşte.

— Bucureşti, 6 ianuarie 1918 —

ÎN LOCALUL DE DELICATESE AL LUI IORDACHE IONESCU – CE E UN CHEF? – COLINDE ROMÂNEŞTI

Ne-am obişnuit deja cu faptul că în Europa de Est sărbătorile se ţin de două ori. Cum românii serbează astăzi Crăciunul, e un motiv foarte bun pentru un răcan înhămat la o muncă neproductivă să dea de-a dura cu principiile sale sănătoase de viaţă şi să sărbătorească. Kehrmann îmi vorbeşte despre localul de delicatese al lui Iordache Ionescu de pe strada Gabroveni, unde urmează să se servească nişte bunătăţi nemaiauzite. Ne ducem acolo ca să sărbătorim cum se cuvine Crăciunul românesc şi aşteptările nu ne sunt înşelate. Pentru cei care nu cunosc obiceiul pământului este angajată o traducătoare care primeşte cererile speciale ale gurmanzilor, le transmite mai departe bucătarilor şi dă explicaţii despre sortimentele din meniu. Dacă doreşti să mănânci ceva special seara, trebuie să faci o comandă la prânz. Compar acest restaurant cu Kempinski din Berlin. E foarte asemănător totul, numai că aici e vorba de o întreprindere uriaşă. Ce comand e într-adevăr gătit fără cusur: pui cu mazăre, <„ardei umplut“>, cârnăciori la grătar, ţuică şi vin. La etaj zărim discrete separeuri în care se ţin chefuri. „Chef“ e un cuvânt turcesc şi înseamnă petrecere cu femei şi muzică. Transcriu aici poezia lui Heinrich Fischer din *Bukarester Tagblatt*:

Chef e când viorile suspină,
Iar ţiganii le căznesc cu dor.
Chef e când în dans, ditirambină,
Îţi palpit-o fată-aiuritor.
Chef e când pe lâng-un Drăgăşan
Şade Odobeştiul roşior.
Chef e când mirosul de copan
La grătar te-nvăluie uşor.
Chef e când în zori de ziulică
Pe-a sa capră stă muscalul plin
Şi în droşca-i te sărut-o mititică
Pe obrazu-ţi încă roş de vin.
Chef, blagoslovita de uitare
Cum că mâine e o altă zi,
Chef, când speri că fata lui cutare
Măcar astăzi te va mai iubi.

Chef e când cu foc maneaua
Poţi s-o cânţi în gura mare,
Chef e când domnişoreaua
Cuib la tine-n braţe are.
Chefu-i vin, femei şi cântec,
Mic cuvânt, ce multe spui!
Amintirii dulci descântec
Din al vremii trist balhui.
Vin din greu, şampanie ba,
Curge ţuica, nu Cointreau.
Ce contează-a cui e ea,
Dacă-i rondă, jună, ’şto?
La lumina lumânării
Cad cârcei pe muşamale,
Şi albastrul înserării
Vă bolteşte-n penetrale.
Pe cât de soios ţiganul,
Pe-atât muzica de clară:
Căci fătuca-ncinge hanul
Ca arcuşul pe vioară.
Să uităm atunci ne face
De norosul ieri. Iar scripca
De dor mult necum nu tace:
„Ah, mi-i dragă când stă lipca!“
Vreme-i de sărut şi líbov?
În pahar vinuri să punem?
Când afund ’n-acelaşi tinov
Mâine viaţa ne-o răpunem…
Chef înseamnă capul sus!
Mic cuvânt, ce multe zici!
Universul de-ar fi dus dus,
Lăutare, dă-le bici!

Ce vremuri măreţe trebuie să fi fost când acea *jeunesse dorée* a Bucureştilor îşi ţinea chefurile în aceste separeuri! Acum ea se va fi găsind

o parte în tranşee, o parte în cea de-a doua capitală a ţării, la Iaşi, iar chefurile ei, dacă se vor mai fi ţinând, trebuie să aibă acelaşi subton sumbru, precum cel pe care îl au acum pentru civili şi militari deopotrivă petrecerile de la localul lui Iordache Ionescu: veselia e puţin forţată, grijile pentru viitorul apropiat nemaifiind cu totul alungate nici măcar de cel mai bun vin de Drăgăşani.

Noaptea, pe drumul spre casă, întâlnesc pe Bulevardul I.C. Brătianu grupuri de copilaşi şi de elevi care cântă colinde după obiceiul din bătrâni, oprindu-se din casă în casă şi din birt în birt. La chemarea mea, se strânge în jurul meu un cor de elevi de gimnaziu şi îmi cântă o colindă străveche de copii:

<Bună dimineaţa la Moş Ajun,
Ne daţi ori nu ne daţi,
Ne daţi ori nu ne daţi?>

Pentru colinda asta copiii primesc peste tot dulciuri sau colaci. Cântăreţii mei îmi cer ţigări, din care, din fericire, am să le dau.

— Bucureşti, 20 ianuarie 1918 —
ÎN „ORAŞUL MORŢILOR“ – MORMÂNTUL UNUI AVIATOR ROMÂN – CIMITIRUL EROILOR GERMANI

Din nou avem înainte o lungă după-amiază liberă de duminică. Şi din nou o folosesc, împreună cu dragul meu prieten, farmacistul Kehrmann, ca să-mi lărgesc câmpul cunoştinţelor topografice. De data aceasta mergem în „oraşul morţilor“. Locul se găseşte în sudul Bucureştilor, în spatele Parcului Carol, la ieşirea pe şoseaua spre Giurgiu, la periferie. Ai o bucată bună de mers până acolo şi, cu toate astea, în fiecare duminică vreo câteva sute de oameni fac drumul ăsta pentru că nu pot să-i dea uitării pe morţii lor dragi. Se înşiruie acolo un cimitir după altul: oamenii nu au ajuns atât de departe încât, măcar în moarte, să poată zăcea într-un singur cimitir. Mai întâi e cimitirul românesc pentru civili, apoi cimitirul militarilor români, apoi vine cimitirul eroilor germani, în care, din nou, ofiţerii şi soldaţii nu sunt îngropaţi în acelaşi rând, ci separat. Urmează cimitirul civil romano-catolic,

unde sunt îngropaţi mai cu seamă şi în număr mare austriecii şi ungurii care locuiesc de mult în Bucureşti. Tot acolo odihnesc şi francezi şi italieni.

Diferite sunt şi idealurile pentru care oamenii trăiesc şi mor în zilele noastre. Pe mormântul impresionant al unui locotenent român de aviaţie citim: <„Să cucerim ce avem de cucerit.“> E un vers, acesta, din cântecul *Veniţi, viteji*. Acest om a murit, aşadar, pentru onoarea României. În cimitirul eroilor germani stă scris pe soclul monumentului cu vulturul de război – operă a unui militar din partea locului: „Au murit pentru onoarea Germaniei.“

Zilnic au loc aici înmormântări de soldaţi nemţi, deoarece comunitatea militară din Bucureşti e mare. Aliaţii noştri sunt îngropaţi tot aici. Mai ales turcii au pierit aici, din pricina febrei tifoide, hecatombe întregi. După datele înscrise pe morminte îţi poţi da seama că şi nemţii au căzut victime acestei molime care bântuie teribil la trecerea de la iarnă la primăvară. În martie şi aprilie anul trecut au murit zilnic câte o duzină de soldaţi şi au fost duşi la groapă şi o sumedenie de doctori.

O, de-aţi fi lăsaţi să vă odihniţi aici pe vecie, soldaţi, şi să nu mai fiţi dezgropaţi ca să vă întoarceţi în patrie! Pentru că aici dormiţi bine şi în pace! Dacă la depunerea armelor vă vor vizita aici părinţii, femeile şi copiii, privirile lor vor rătăci spre răsărit şi miazăzi peste nesfârşita câmpie valahă, al cărei pământ nu încetează să rodească din belşug ca să-i hrănească pe oameni, se vor uita vrăjiţi la trufaşa fortăreaţă Văcăreşti, care se află atât de aproape de cimitir şi li se va deschide, spre miazănoapte, cea mai frumoasă privelişte asupra capitalei, care cuprinde în prim-plan micile case de la mahala, despărţite de locul de veci al eroilor de o vale mlăştinoasă. Ochii li se vor îndreptata apoi spre nenumăratele turle de biserici, care dau mărturie că eroul se odihneşte în inima unei ţări ai cărei locuitori sunt oameni buni şi evlavioşi, nu mai răi decât alţii.

— Bucureşti, 21 ianuarie 1918 —

CURSURI DE LIMBĂ ROMÂNĂ PENTRU MILITARI STRĂINI – ŞCOALA GERMANĂ

Lectorul de limbi romanice, dr. Sels, care are gradul de plutonier, a primit de la administraţia militară însărcinarea să ţină cursuri regulate de limbă

română pentru militari şi pentru însoţitorii lor. Participarea este foarte serioasă, chiar şi în rândul însoţitoarelor gradaţilor. Fiecare simte nevoia imperioasă să înţeleagă mai bine lumea în mijlocul căreia se găseşte deja de multă vreme. Oamenii vor să-şi poată arunca un ochi pe ziarele româneşti, să priceapă inscripţiile prăvăliilor şi să poată urmări spectacolele de teatru. Cine locuieşte la ţară şi nu are cunoştinţe de limbă nu se poate face înţeles decât cu mare greutate, pe când în Bucureşti te poţi descurca pe zi ce trece tot mai bine în toate prăvăliile şi restaurantele în limba germană. Cursurile au loc la şcoala germană, una dintre cele mai mari şcoli germane din străinătate, care e înfrăţită cu un gimnaziu german. În semn de solidaritate cu spiritul german, pe toţi pereţii atârnă portrete ale împăraţilor nemţi.

Dr. Sels predă aici cursuri de română colocvială pentru începători, însă pronunţia lui e departe de a fi corectă. Totuşi, ce spune el despre originea şi despre structura limbii mă încurajează să-mi continui studiul. Baza limbii e romanică, iar limba este considerată ca atare în lingvistică. Literatura română naţionalistă pune mare preţ pe asta, încercând să dovedească astfel că poporul român se trage din romani. Savanţii care nu împărtăşesc această teorie a originii romane – în rândul cărora se numără şi câţiva români – au de îndurat atacuri dintre cele mai virulente şi mai pline de ură din partea naţionaliştilor români. Totuşi, numai argumentul lingvistic nu este o dovadă suficientă a originii etnice, întrucât există destule exemple care arată că limbile au fost pur şi simplu preluate de populaţii locale. În plus, cei mai mulţi învăţaţi admit că cuvintele de origine slavă le depăşesc numeric pe cele romanice.

— Bucureşti, 24 ianuarie 1918 —

FRANTA CEL GENEROS – SFORĂITUL MEU ÎNTR-O SALĂ DE TEATRU APROAPE CĂ PROVOACĂ INTERVENŢIA ŞEFULUI POLIŢIEI MILITARE

Franta îmi face o vizită şi mă invită la o plimbare. După vechiul obicei, omul e foarte culant şi generos când e vorba de mâncare şi băutură. Nu se poate abţine să nu le facă cinste tuturor cunoscuţilor pe care îi întâlneşte. Are următoarea filozofie: să ne bucurăm de viaţă, că cine ştie ce ne aşteaptă mâine! Vreau să cred că se ajunge cu salariul lui de preot militar. Şi cât îl

mai costă toată treaba asta acum: în câteva ore prăpădeşte o sută de franci. Trebuie să aibă însă mereu în juru-i o liotă întreagă care să-i soarbă cuvintele, oameni aleşi după criterii deloc modeste. Astfel, el invită La struguri un consilier de tribunal militar la vin şi friptură de porc, la Hotel Continental, trei ofiţeri bavarezi la o cină cu vinuri dintre cele mai alese. După-amiază a rezervat la Teatrul Naţional o lojă întreagă, în speranţa că o să-şi racoleze acolo câţiva trabanţi pentru suita sa. Cei doi domni bavarezi care ne însoţesc mă întreabă la un moment dat la ce sumă se ridică participarea lor. Franta însă plăteşte tot. De bună seamă, loja trebuie să fie cea mai bună, în imediata apropiere a celei ocupate de şeful Poliţiei Militare. Din păcate, se joacă din nou piesa *Alt-Heidelberg*, pe care am văzut-o deja de mai multe ori. După ce m-am luptat până în actul al IV-lea cu sfârşeala datorată nu în mică măsură vinului de Tokay de la Hotelul Continental, mă scufund în fotoliu într-un somn dulce din care mă trezesc numai la aplauzele de la sfârşitul actului cu pricina. Când se ridică cortina pentru actul al V-lea, mă găsesc din nou în braţele lui Morfeu, nu la Heidelberg. La un moment dat simt o mână pe braţul meu şi aud vocea ofiţerului care stă lângă mine, zicându-mi: „Sforăitul dumneavoastră se aude până pe scenă. Şeful Poliţiei Militare s-a uitat deja de câteva ori încoace.“ Asta mă face să-mi iau seama, după care nu am decât să mă uit la ochii femeilor şi să văd cum le curg şiroaie de lacrimi pentru soarta tristă a lui Heinz şi Käthe. Cu doamnele respective am avut ocazia să fac cunoştinţă, după aceea, împreună cu Franta, la bodega Ciobanu. Franta li se prezintă ca expert în teatru şi îşi exprimă întreaga admiraţie faţă de ele – a fost înainte dramaturg şi regizor la Praga.

— Bucureşti, 26 ianuarie 1918 —

ÎNTOARCEREA DEŢINUŢILOR GERMANI
DIN MOLDOVA – TREBUIE SĂ FIE ÎNCORPORAŢI – PARADĂ

Sosesc primii deţinuţi germani din Moldova. Celor care au vârsta de înrolare li se ordonă imediat să se prezinte la biroul de evidenţă pentru formalităţi militare. Iar neamţul, supus, dă curs şi acestui ordin şi se duce în prima zi după eliberarea din carantină ca să fie înregistrat. I se acordă trei luni de concediu. Apoi, după ce a suspinat o jumătate de an în robie la

străini, iar traiul lui de aici a fost complet ruinat, trebuie să îmbrace haina militară. Cine a suferit atât trebuie să fie lăsat în pace! Îi întrebăm cum au fost trataţi. Ne răspund că, până la abuzurile unui comandant de lagăr zelos, bine. Cine a avut bani a dus-o chiar foarte bine, dar cei lipsiţi de mijloace au răbdat mereu de foame.

În ajunul zilei de naştere a întâiului războinic[105] are loc o paradă militară. Punctul terminus se află în faţa Ateneului. Şi militarii care nu iau parte la marş trebuie să poarte cască fără manta atât în seara asta, cât şi mâine-dimineaţă. Poliţiştii români trebuie de asemenea să se îmbrace de gală, adică în cea mai bună uniformă şi cu cască, deşi de obicei nu poartă decât chipiu. Pe străzi sunt mulţimi uriaşe de oameni, iar în piaţa din faţa Ateneului aglomeraţia e primejdioasă de-a dreptul, mai ales când din tromboanele militare se ridică în aerul călduţ corala *Ich bete an die Macht der Liebe*[106].

— Bucureşti, 27 ianuarie 1918 —

ZIUA DE NAŞTERE A ÎMPĂRATULUI – MACKENSEN E DE FAŢĂ LA PARADĂ – VREME IMPERIALĂ

Străzile îţi dau impresia că te afli de ziua împăratului la Berlin. Toată lumea vrea să asiste la spectacolul militar. Se pot vedea diverse uniforme, mulţi ofiţeri au îmbrăcat uniforme de pace, care stârnesc uimire în rândul românilor. Se remarcă o impresionantă gardă de corp cu cuirasă şi coif, cu cizme de lac înalte de călărie şi cu panaş, ofiţeri de marină, uniforme de funcţionari militari. Turcii aduc la paradă o companie de elită, însă ne atrage atenţia faptul că bulgarii nu iau deloc parte la manifestare. E o vreme demnă de un împărat. Şi româncele poartă haine de sărbătoare. Mackensen trece în revistă parada în centrul oraşului, în faţa Cercului Militar, în vreme ce artileria trage salve de tun în imediata apropiere.

— Bucureşti, 31 ianuarie 1918 —

„DIN PĂCATE NU NE ESTE ÎNGĂDUIT…“

Abia astăzi ni se permite să ne manifestăm veneraţia faţă de împărat printr-o petrecere. Aceasta se ţine în sala de la Casa Soldaţilor „Allenstein“. Chiar dacă la petrecere e de faţă numai personalul de la cartierul general, sala e

plină până la refuz. Înainte să ni se aducă cele patru beri gratis şi cele două sendvişuri, ascultăm cuvântarea comandantului de garnizoană, generalul Koch, din care se distinge o frază întâmpinată de toţi soldaţii cu un surâs maliţios: „Din păcate nu ne este îngăduit să luăm parte la cumplita bătălie decisivă de pe frontul de vest.“

— Feteşti, 2 februarie 1918 —

EXPEDIŢIE DE PRADĂ – LA CE E BUNĂ O ARMĂ DE INFANTERIE – DIN NOU LA CRÂŞMĂ CU NOTABILITĂŢILE SATULUI – GALOP PRIN STEPĂ – DIN NOU ÎN CĂMĂRUŢA DIN DOS A PARASCHIVEI – UN ŢIGAN CU O SCRIPCĂ ÎI ADUCE ACASĂ PE CHEFLII – „LA ARME“

Primesc o permisie de două zile, ca să-mi văd porcul de la Feteşti şi să-mi fac provizii, pentru că mâncarea e tot mai proastă. Dacă n-aş purta uniformă, aş arăta întocmai ca un excursionist în vreme de pace. Tramvaiul mă duce dimineaţa devreme cu geamantanul la gară. Acolo iau un mic dejun cumsecade la restaurant. Îmi cumpăr un ziar de dimineaţă. La ora 11 ajung în vechiul canton din Feteşti. Ştefana şi Mitache mă întâmpină cu bucurie, le aduc sare, zahăr şi sifon, pe lângă ţigări. Ştefana îmi face lapte cald, îmi dă ouă şi o cafea turcească şi îmi încălzeşte vechea odaie, care a fost scutită de noi ocupanţi printr-o tăbliţă pusă de Franta. Ca să fie şi mai clar că respectivul cvartir este încă ocupat, Ştefana a pus pe pat, ostentativ, arma pe care am uitat-o la plecare.

La biroul de evidenţă dau peste locotenentul Walter şi subofiţerul Schlemmer, care citesc ziarul. Iar nu au nimic mai bun de făcut. Peste tot domneşte o linişte absolută care îi face atât de bine soldatului venit din capitală. Nu tu zbierete şi înjurături, nu tu îmbrânceli şi ghionturi ca în biroul nostru din Bucureşti. Mă duc apoi la comandatura de etapă unde subofiţerul responsabil îmi spune că acum ordinele referitoare la achiziţia de alimente trebuie respectate foarte strict. Se înmoaie totuşi şi îmi dă în scris permisiunea să cumpăr câteva păsări de curte, unt, brânză şi ouă, aşa încât sunt pus la adăpost de o eventuală confiscare de către organele de control.

Spre prânz mă duc la cârciuma care duhneşte până în stradă a ţuică şi mă

întâlnesc acolo cu obişnuiţii localului: primarul Ene Nicolescu, Iancu Vasilescu, proprietarul pescăriei, şi mulţi alţii, care îşi permit să se dedulcească încă de la orele dimineţii la alcool. Toată lumea se ridică în picioare când intru şi îmi întinde mâinile. Încă înainte să mă aşez, mi se pune dinainte o jumătate de litru de ţuică. După care trebuie să le povestesc cum se văd lucrurile de la Bucureşti, dacă nu se ştie când se va încheia odată <„pacea generală“>, pentru că de la pacea separată pentru România nu au nici o aşteptare, de vreme ce ocupaţia germană a ţării continuă. Îi liniştesc, sugerându-le că războiul nu poate dura o veşnicie.

După-masă Berlich înşeuează caii pentru o călărire pe <„câmp“>. Pentru mine, pe Mariţa, care e o iapă foarte bună de călărie, pentru că nu e nărăvaşă şi aleargă foarte vioi. O asemenea călărire prin stepă e o plăcere unică şi e numai bună ca să alungi toate grijile. Când fugi într-un galop nebun peste câmpuri, ai impresia că poţi fugi de propria-ţi soartă. De ce ezităm, totuşi, să galopăm înainte fără să ne mai întoarcem, de ce nu vrem în cele din urmă să fugim cu totul de soarta noastră? Pentru că suntem legaţi cu toate fibrele fiinţei noastre de condiţia culturală în care am crescut. Şi cum vedem mereu înaintea noastră, întins fără capăt, orizontul, nepromiţându-ne nici o ţintă, ne înturnăm la lăsarea întunericului bidiviii şi ne îndreptăm către fluviul mărginit de aşezări omeneşti. Ajungem în locul în care se afla fostul pod. Zic „fostul pod“ pentru că acum s-a reuşit tăierea lui în bucăţi şi folosirea lui ca fier vechi. Aceasta e condiţia noastră tragică: oamenii au capacitatea să ridice construcţii uriaşe, dar au şi mijloacele să distrugă o muncă de ani de zile într-un minut.

Seara invit întregul birou de evidenţă la câteva sticle de vin roşu de soiuri variate în camera din dos a Paraschivei. Se încing discuţii. Colegii din provincie mă privesc ca pe un funcţionar ajuns din capitală. Berlich mă aduce acasă târziu în noapte. E de părere că, intraţi într-o dispoziţie atât de bună, nu se cuvine să mergem acasă fără muzică. E o trăsătură românească aceasta, căci românii nu concep zaiafet fără muzică. Batem aşadar la poarta unor ţigani. Ni se deschide şi suntem conduşi într-o odaie în care sunt întinse în pat două fete, dintre care una fumează. Cealaltă se sperie aşa de tare de Berlich, încât se cocoaţă iute, în cămaşă de noapte, pe cuptor. Suntem uimiţi de impecabila curăţenie care domneşte în această colibă

ţigănească. Găsim aici numai un lăutar disponibil, pentru că ceilalţi sunt cu toţii <„ocupaţi“>. Omul se îmbracă şi porneşte alene înaintea noastră, a mea şi a lui Berlich, care mergem braţ la braţ. La mine acasă îl punem să ne cânte toate cântecele noastre dragi, *Veniţi, viteji*, *Aleargă*, *Gheorghiţă*, *aleargă* şi simpatica *Doică*. La *Veniţi, viteji*, cântăm textul în traducerea mea nemţească, pe care o transcriu mai jos:

Zu den Waffen!
de Şt.O. Iosif

Kommt, heldenhafte Schützer unseres Landes!
Kommt her, denn unser heil'ger Tag brach an!
Es ist der große Tag des hehren Brandes,
Wo's fetz'ge Banner auffliegt himmelan.
Aus allen Winkeln kommt, gleichviel wes Standes,
Was zu erobern ist, das stürmet an!
Zum Schwert, Ihr Brüder eines Bluts und Rechtes!
Zum Schwert für Fürst und Land Eures Geschlechtes!
Wenn's Vaterland Euch zu den Fahnen ruft,
Müßt Ihr den Sieg im Sturme des Gefechtes
Erringen, oder sinken in die Gruft!
Was glaubt Ihr, freche, nimmersatte Völker,
Daß sich nicht sorgt für uns im Himmel Gott?
Bei allen Überfällen war'n wir stärker,
Er schickt nach Norden, Osten, Westen Tod.
Versammle nun die Kämpen um Dich, Herrscher,
Führ' sie zum Sieg, beut Deinen Feinden Spott!
Zum Schwert, Ihr Brüder eines Bluts und Rechtes!
Zum Schwert für Fürst und Land Eures Geschlechtes!
Wenn's Vaterland Euch zu den Fahnen ruft,
Müßt Ihr den Sieg im Sturme des Gefechtes
Erringen, oder sinken in die Gruft![107]

Cu o rezistenţă uimitoare, ţiganul ne cântă tot mai multe cântece, până când, într-un târziu, îl plătim şi îl lăsăm să plece. Rupt de oboseală, Berlich

se îndreaptă şi el spre casă. Tocmai când să mă bag în pat, apare Ştefana şi îmi aduce, la miezul nopţii, încă o cină, care constă în friptură de porc şi <„gogoşi“>. A aşteptat să plece Berlich, ca să mănânc singur bunătăţile astea. Cât de înduioşător!

— Bucureşti, 3 februarie 1918 —

EXPEDIŢIE DE PRADĂ – SOFIA

Astăzi îmi extind teritoriul de pradă până la Jegălia. Locotenentul îmi pune cu solicitudine la dispoziţie trăsura sa în acest scop. De vizitiu trebuie să mă îngrijesc eu şi îl găsesc în persoana unui tinerel. În Cocargeaua mă întâmpină cu braţele deschise hangiul Stan Anastasescu. Abia mă aşez, că mi se şi serveşte un prânz din mai multe feluri. Îmi dăruieşte douăzeci de ouă, o tablă de slănină şi un peşte afumat pentru drum.

În Gâldău îndeplinesc o promisiune făcută demult, anume să mă abat pe la familia Nicolescu. Fata gazdei, Sofia, mi-a smuls această promisiune. Cu multe luni în urmă ne-am cunoscut în treacăt. Discuţia pe care am avut-o atunci mi-a rămas în minte. Am vorbit despre învingători şi învinşi şi ne-am întrebat dacă învingătorii au dreptul să dispună, pe lângă pământul, casele, roadele, animalele ţării învinse, şi de femeile ei. Sofia era de părere că învingătorii pot să le dea şi femeilor orice poruncă ar pofti.

Sofia este o doamnă înaltă şi zveltă. Părul ei negru cu nuanţe albăstrii este împletit în cozi groase, prinse într-un coc înalt pe creştet. Are, în plus, nişte ochi minunat de albaştri. Sprâncenele i se întâlnesc deasupra nasului. Are 32 de ani, e văduvă şi are o fiică de 15 ani. Nu ştiu care să zic că e mai frumoasă, mama sau fiica. Locuieşte împreună cu fiică-sa la părinţii ei, într-o casă mică şi curată. Bănuiesc că tatăl ei e pădurar sau inspector funciar. Sunt uimit de educaţia lui, pentru că îi e cunoscută şi provincia Brandenburg – ţine mult să ştie cu precizie de unde mă trag.

Sofia întoarce toată casa cu susul în jos când ajung. Îşi zoreşte tatăl, mama şi fiica prin sat şi prin casă ca să-mi procure mâncare şi băutură. Estimp, ea mă conduce în camera cea bună şi îmi pune o mie de întrebări, până când mă lasă şi pe mine să pun una: „Ce porunci ţi-au dat ţie ofiţerii şi soldaţii germani?“ Se blochează şi trebuie să-i amintesc de convesaţia noastră de demult. „Multe“, îmi zice, „dar nu am îndeplinit nici una“. „Aşa

deci… Parcă îmi spuneai că femeile învinşilor trebuie să le dea ascultare învingătorilor.“ „Numai dacă vor.“ „Şi dacă îţi poruncesc eu ţie ceva astăzi?“ „Vai, neghiobule, păi eu ţi-am poruncit ţie să vii astăzi încoace.“

Tatăl ei aduce din pivniţă un vin foarte bun de Drăgăşani, maică-sa găteşte în bucătărie. Petrec cu această familie câteva ore de fericire netulburată. Sofia râde de pronunţia mea românească. „Vorbeşti româneşte exact ca profesorul neamţ.“ Aşa îi zice consilierului imperial care îi interoghează pe prizonierii negri pe domeniile Jegălia. După cum am auzit, e vorba de cercetătorul Frobenius, specialist în studii africane[108]. I-a fost traducătoare.

Când să urc în trăsură, mă sărută în faţa părinţilor ei şi îmi dăruieşte o batistă cu inscripţia <„Nu mă uita.“>. Fiica ei mi-a făcut un pachet cu ouă şi peşti şi mi-l pune în trăsură.

La Feteşti, Mitache şi Ştefana sunt uimiţi de cantitatea de provizii pe care le-am adunat. Ei nu trebuiau să-mi mai dea nimic. La miezul nopţii sunt la Bucureşti, încărcat din greu de pradă. Nici în visurile mele nu m-aş fi gândit că, din expediţia aceasta, mă voi întoarce şi cu pradă de săruturi. Doar când mă pun la culcare îmi dau seama că m-am tutuit cu Sofia. Ca şi cum vorba „dumneavoastră“ nu ni s-ar fi potrivit defel.

— Bucureşti, 9 februarie 1918 —

DOR DE PACE ÎNŞELAT

Pe zi ce trece mă simt tot mai acasă aici. Am deja drumuri pe care le bat zilnic, am un local preferat, am un frizer, am un vânzător de ziare şi un lustragiu, ştiu la ce prăvălii să-mi cumpăr cele de trebuinţă, întâlnesc în anumite locuri şi la anumite ore aceiaşi oameni, cunosc actori şi oameni de vază. Primul drum după serviciu e la oficiul de telegrame instalat în Cinematograful Regal de pe Calea Victoriei. E locul de pelerinaj al tuturor celor care trag nădejde de pace. Centrul de interes nu îl mai reprezintă aşa-zisele „depeşe de victorie“, ci mesajele despre pacea separată care se întrevede. Azi se anunţă ceva deosebit, pentru că băieţii cu ziare care mişună prin jur strigă: <„Lumina specială“>, adică un supliment al ziarului *Lumina*, care e publicat de omul de stat basarabean şi filogerman Constantin Stere. La toate colţurile de stradă se aude cuvântul <„pace“>.

Peste tot sunt grupuri de oameni care discută. Băieţii cu ziare sunt luaţi cu asalt şi fac bani buni. Doamne cu pantofi cu tocuri înalte se năpustesc în goană asupra băieţilor ca să apuce un exemplar. Însă nu mică le e dezamăgirea: se anunţă numai pacea separată cu Ucraina, încheiată azi-dimineaţă la ora 2. Această ştire nu face cei zece bani cât costă suplimentul ziarului.

— Bucureşti, 10 februarie 1918 —

PE ŞOSEAUA ŞTEFAN CEL MARE – ÎNMORMÂNTARE ŢIGĂNEASCĂ – BORDEI – O FETIŢĂ DE ŢIGANI – VIA FLOREASCA

Pe o vreme minunată de primăvară fac cu câţiva camarazi o plimbare în nordul oraşului. Mergem pe lunga şosea Ştefan cel Mare, care se arcuieşte de-a lungul întregii părţi de nord a capitalei. Are vreo două sute de metri lăţime. La intersecţiile cu străzile care pornesc din centru se întind pieţe largi. Impozantă e mai ales intersecţia cu Calea Victoriei şi cu șoseaua Kiseleff. Pe șoseaua Ştefan cel Mare sunt câteva mori uriaşe şi alte clădiri de fabrici. Cum tot aici se găsesc şi câteva cimitire, ne întâlnim şi cu mai multe convoaie funebre. Ne atrage atenţia o înmormântare ţigănească desfăşurată cu toată pompa: car mortuar, vizitiu, cai, toate albe. Imediat în spatele sicriului mărşăluieşte un taraf cu viori şi contrabasuri. Mergând mai departe spre nord, ajungem la periferie, la groapa de cărămidă, în aşa-numitul Bordei ţigănesc. Aşa se cheamă locuinţele amărâte săpate cu totul sau pe jumătate în pământ ale acestor odrasle fără griji ale Egiptului. Materialele de construcţie sunt luate mai ales de la groapa de gunoi: ţigle sparte, bucăţi de tablă veche, foste grinzi. Ferestruicile şi uşile trebuie să fi fost furate de pe undeva. Unele colibe n-au nici geamuri, iar drept uşă le serveşte o perdea. Crăpăturile din pereţi sunt umplute cu lut şi cu pământ. Adesea singura piesă de mobilier e un prici, iar de podele şi tavane nu poate fi vorba. O droaie de copii caută şi scormoneşte toată ziua în groapa de cărămidă în căutarea unor obiecte care pot fi, la o adică, refolosite. Femeile caută în grămada de gunoi bucăţi de cărbune. Şi cu toate astea aici viaţa e plină de voie bună. Dintr-un bordei se aud hohotele de râs ale unor bărbaţi, chicotele reţinute ale unor femei şi muzică. Îl întrebăm pe un ţigan bătrân

care stă afară ce se întâmplă înăuntru: fetiţele fac chef.

În afară de multele femei bolnave, sunt o sumedenie de ţigănci tinere, drăguţe şi zvelte, cu mers mândru şi drept, cu trăsături fine, ochi negri focoşi, dinţi orbitor de albi şi păr negru ca pana corbului. Banii şi-i fac vânzând iarna <„floricele calde“> pe străzi, toamna, porumb copt, iar toată vara, flori. Toate sunt consumatoare înrăite de tutun şi caută cu înfrigurare pe străzi mucuri de ţigară. Pentru o ţigară îşi pun cinstea la vânzare.

Drumul nostru merge mai departe în afara oraşului, spre via Floreasca. Cu toate că pământul e întins ca în palmă, iese un vin bun din viţa de aici. Terenurile vaste ale fermei viticole sunt mărginite de un gard înalt de scândură.

— Bucureşti, 11 februarie 1918 —

MUNCA LA ADUNĂRILE DE CONTROL –

DOI EVREI VICLENI – „TU“, „DUMNEATA“, „DUMNEAVOASTRĂ“

Dacă până acum m-am ocupat preponderent cu chestiuni interne ale biroului de evidenţă, astăzi sunt detaşat la lucrul cu publicul în locul unui camarad care s-a îmbolnăvit. Trierea persoanelor are loc în încăperile de jos, astfel încât cei luaţi în evidenţă să nu ajungă la etajele superioare. Apelurile de control au loc zilnic, între 1 şi 23 ale lunii, pentru ca publicul să poată fi împărţit pe categorii (foşti combatanţi, prizonieri eliberaţi, bărbaţi alogeni, femei alogene etc.), iar în cadrul fiecărei categorii să poată fi împărţiţi pe litere. Cum e destul de complicat să faci distincţia între diversele categorii, ocupaţie la care se mai adaugă şi confuzia cu calendarul iulian, se fac tot timpul greşeli, mai ales că şi în capitală numărul celor care nu ştiu să citească e considerabil. Cine nu se prezintă la termen e amendat cu treizeci de mărci, adică treizeci şi şapte de lei şi cincizeci de bani, iar apţii combatanţi, cu cincizeci de mărci. Combatanţii care îşi pierd cartea de identitate sunt pasibili de amenzi mari şi trebuie duşi din nou în lagăr, aşa cum e prescris foarte clar de administraţia militară, pentru că persoana care găseşte cartea de identitate se poate folosi de buclucul ăsta. În zilele când sunt la rând literele cele mai frecvente, oamenii trebuie să aştepte ore în şir până când sunt luaţi în evidenţă. O echipă specială de ordine îi pune la rând în stradă şi îi lasă să intre numai în grupuri. Treaba asta se lasă cu icnete şi

îmbrânceli. Desigur, domnii din lumea bună nu concep să se aşeze la coadă cu poporul de rând şi au găsit tot felul de tertipuri să obţină viza fără să se prezinte în persoană la birou. Mai mult, cei abili pot scăpa de amenda în bani sau de reinternarea în lagăr, dacă au ceva pile la biroul de evidenţă. Aceste pile sunt puse de traducătorii evrei care au acces la acte. De faptul că „gheşeftul“ le merge din plin îmi dau seama abia azi, când am de condus înregistrarea oamenilor. Observ că sunt privit cu suspiciune şi că oamenii şuşotesc tainic în jurul meu şi mi se pare ciudat că traducătorul Diamant mă invită la un pahar pe seară, cu toate că până acum îl ţineam de foarte parcimonios.

Numai amenzile de azi se ridică la vreo 12.000 de lei. Cine nu are viza pe luna anterioară şi nu poate aduce o scutire plauzibilă va fi trimis sus la locotenent, care aplică fără îndurare, la fiecare caz în parte, o amendă de treizeci de mărci, ce trebuie plătită la comandatură în decurs de o săptămână. De multe ori ţi se rupe inima să vezi că săracii săracilor trebuie să dea banii ăştia numai pentru că nu ştiu să citească şi pentru că se prezintă, să zicem, cu o zi întârziere sau după-amiaza, în cazul în care termenul era fixat pentru dimineaţă.

În prima cameră se află camaradul Onnertz din Krefeld cu care lucrează cei mai vicleni traducători, Diamant şi Ştefănescu, cel din urmă, deşi cu nume românesc, fiind tot evreu: înainte îl chema Steiner. Ăştia doi îi tratează pe oameni într-un mod incredibil: strigă la ei, îi îmbrâncesc, îi înjură, îi pocnesc. O să le meargă rău dacă Bucureştiul nu va mai fi sub ocupaţie germană. N-o să li se mai vadă urma pe aici. Tuturor celor care arată ca nişte oameni de rând şi de la care nu au ce stoarce li se adresează cu „tu“; dacă speră să apuce de la cineva vreo firfirică, îi spun „dumneata“; dacă e vorba de un domn bine cu posibilităţi, îi zic „dumneavoastră“.

În a doua încăpere mă găsesc eu cu singurii traducători creştini ai biroului, domnul Sfetea, un secretar pensionar de la Căile Ferate, şi Hoyden, un tânăr austriac. Microbul şpăgii e răspândit însă nu numai printre evrei, aşa cum am crezut până astăzi, ci şi printre cei care îl urmează pe Cristos, mai cu seamă dacă sunt vrednici fii ai Balcanilor. Sfetea şi Hoyden sunt altfel oameni simpatici, şi mai ales cu cel dintâi am discuţii interesante despre România şi locuitorii ei, ba chiar şi despre Germania, pentru că o

cunoaşte bine. Este un patriot înflăcărat şi suferă sincer din pricina distrugerii ţării sale. Speră în refacerea ei şi se bazează în această privinţă pe însuşirile bune ale poporului român.

Verificarea oamenilor se face în felul următor: Hoyden adună cărţile de identitate şi ştampilează termenul de prezentare pe fiecare, Sfetea le pune în ordine alfabetică şi mi le citeşte, ca să pun vizele în lista noastră. Treaba asta ar fi mortificantă dacă n-am vedea perindându-se prin faţa noastră toată populaţia bărbătească din Bucureşti, ceea ce e din cale-afară de interesant. S-ar putea face tot felul de studii pornind de la diversitatea atât de mare de tipuri fizionomice, de temperamente şi de meserii, începând de la prefecţi de district şi generali până la măturători de stradă şi lustragii.

---

96. Corps Vandalia-Teutonia Berlin, frăţie universitară a studenţilor şi a absolvenţilor de la Universitatea Liberă, Universitatea Humboldt şi Universitatea Tehnică din Berlin.

97. Adolf Last (1864–1949), profesor de drept civil şi de drept roman la Universitatea din Cernăuţi.

98. Gerhard Keßler (1883–1963), profesor de economie şi studii politice la universităţile din Jena, Leipzig şi Istanbul.

99. Walter Götz (1867–1958), profesor de istorie la universităţile din Tübingen, Bonn şi Leipzig.

100. Oskar Walzel (1864–1944), profesor de literatură la Berna, Dresda şi Bonn.

101. „Salamander reiben“: ritual studenţesc care constă în consumarea de bere de către membrii unei frăţii universitare adunaţi într-un local. La comanda „Silentium ad exercitium salamandri“, rostită de maestrul de ceremonii, participanţii se ridică în picioare cu halbele în mână, le beau până la fund dintr-o singură înghiţitură, după care le „freacă“ pe masă, le ridică la semiînălţime şi le aşază cu zgomot înapoi pe masă. Ritualul se desfășoară în cinstea unui membru de vază al frăţiei, care ţine după aceea o scurtă cuvântare.

102. Gebhard Leberecht von Blücher (1742–1819), conte şi apoi prinţ de Wahlstatt, feldmareşal prusac care a condus armatele Prusiei împotriva lui Napoleon în Bătălia Naţiunilor de la Leipzig, în 1813.

103. Localitate din actualul Belarus, unde s-a semnat, la 3 martie 1918, Tratatul de pace dintre Puterile Centrale şi Rusia, care consfinţea ieşirea Rusiei din Primul Război Mondial. Negocierile de pace au început în 22 decembrie 1917, la o săptămână după semnarea armistiţiului, şi au fost conduse de partea germană de Max Hoffmann, comandantul german al frontului de est, iar de partea rusă, de Lev Troţki, comisar al poporului pentru afaceri externe.

104. Erich Franz Theodor Tülff von Tschepe und Weidenbach (1854–1934), general de infanterie prusac, guvernator al administraţiei militare din România în Primul Război Mondial.

105. Wilhelm II de Hohenzollern s-a născut în ziua de 27 ianuarie 1859.

106. Corală specifică marilor parade militare ale armatei germane, instituită ca atare de Friedrich Wilhem al III-lea al Prusiei, la 1813, în timpul războaielor napoleoniene. Textul coralei îi aparţinea predicatorului pietist Gerhard Teerstegen (1697–1769), iar muzica, compozitorului rus Dimitri Bortnianski (1751–1825).

107. Primele două strofe ale poeziei *La arme* de Șt. O. Iosif. Am preferat să transcriem admirabila traducere în limba germană a lui Gerhard Velburg, lăsând în subsolul paginii, spre comparaţie, originalul în limba română: „Veniţi, viteji apărători ai ţării!/ Veniţi, căci sfânta zi a răsărit:/ E ziua mare a reînălţării/ Drapelului de gloanţe zdrenţuit!/ Veniţi din toate unghiurile ţării,/ Să cucerim ce-avem de cucerit!/ La arme, cei de-un sânge şi de-o lege!/ La arme, pentru neam şi pentru rege!/ Când Patria ne cheamă sub drapel,/ Datori sunt toţi copiii ei s-alerge/ Să-l apere, să moară pentru el.// Ce credeţi voi, noroade nesătule,/ Că nu ne poartă grijă Cel de Sus ?/ N-am înfruntat noi năvăliri destule/ Din miazănoapte, răsărit şi-apus?/ Adună-ţi, Rege, oştile şi du-le/ La biruinţă-aşa cum le-ai mai dus!/ La arme, cei de-un sânge şi de-o lege! La arme, pentru neam şi pentru rege!/ Când Patria ne cheamă sub drapel, / Datori sunt toţi copiii ei s-alerge/ Să-l apere, să moară pentru el.“

108. Leo Frobenius (1873–1938), etnolog şi arheolog german. A întreprins mai multe călătorii de studiu în Africa. În perioada 1916–1917 a făcut cercetări etnografice şi arheologice în România, studiind viaţa de zi cu zi a unei tabere de prizonieri africani de la Jegălia. În spaţiul cultural românesc este cunoscut pentru influenţa pe care a exercitat-o asupra gândirii filozofice a lui Lucian Blaga.

— Bucureşti, 17 februarie 1918 —

ACTORUL MARCUS STRUEL –
LA TEATRUL EVREIESC

În seara asta avem invitaţii la Teatrul Evreiesc „Dacia“ de pe strada Carol. Ni le-a dat actorul Marcus Struel. E tipul directorului soios: nici o haină de pe el nu e curată, toate sunt mizerabile, părul nepieptănat e un adevărat labirint, chipul nebărbierit e continuu schimonosit de grimase. În întreaga sa atitudine e ceva fals, chiar şi când se apropie de masă ca să-şi prezinte cartea de identitate. Cum în seara asta nu joacă, ne întâmpină la intrare, salutându-ne de departe cu cuvintele: „M-am gândit să-mi întâmpin pretenii la poartă şi să le dau bineţe, ca să primească ţele mai bune locuri. Îs curios cum o să vă placă de ţelebra nuastră soprană, Sara Kanner.“ Cu vorbele astea ne conduce într-o lojă şi ne dă libretul redactat numai în limba germană. Piesa se cheamă *Orfanii veseli. Tablou de viaţă cu muzică în patru acte de Solotarefsky*. Acţiunea se petrece în comunitatea evreiască din New York. E o bucată de artă populară, foarte sentimentală şi cu morală la sfârşit, care nu se dă în lături de la efecte cinematografice. Sunt puse în scenă incesturi şi otrăviri. Actorii vorbesc idiş, un fel de germană stricată. Îi înţelegem bine pe toţi până când încep să vorbească o formă mai veche şi mai pură de idiş. E foarte mişcător să asişti la un spectacol în limba germană vorbită de unii care nu sunt nemţi, dar care au trăit odată în Germania. În public sunt numai evrei şi participă cu tot sufletul, după moda orientală, la ce se petrece pe scenă. În sală e o forfotă continuă. Unui evreu îi vine foarte greu să stea liniştit mai multă vreme. Entuziasmul e mare, mai ales când apare starul corpolent Sara Kanner. Printre spectatori se numără şi mai mulţi prizonieri ruşi, care socotesc că sunt tot evrei. Teatrul ar fi fost onorat şi de vizita a doi generali nemţi, ne spune Marcus Struel.

— Bucureşti, 24 februarie 1918 —

SOSEŞTE ÎNGERUL PĂCII

Atmosfera e plină de zvonuri. Mesagerul păcii, Kühlmann[109], poposeşte în oraş. Toţi vor să-l vadă cu ochii lor. În acest scop oamenii se înghesuie în faţa Hotelului Bulevard. Vor să citească din dispoziţia, din înfăţişarea şi din

comportamentul lui cum va arăta tratatul de pace care urmează să se încheie. Doi domni români chiar mă întreabă dacă îl cunosc pe Kühlmann şi dacă e vreo speranţă ca România să aibă într-o oarecare măsură parte de un tratament blând.

— Bucureşti, 24 februarie 1918 —
CUTREMUR – PATUL DANSEAZĂ CU MINE,
VAZELE SE MIŞCĂ, DULAPUL SE CLATINĂ,
CAD ŢIGLELE ŞI TENCUIALA

Spre ora 5 dimineaţa mă trezesc pentru că, deodată, patul începe să danseze pe toate cele patru picioare. Când mă dezmeticesc mai bine, încetează, dar vazele de pe dulap se mişcă dintr-o parte în alta şi dulapul se clatină. Nu poate fi vorba de o închipuire, pentru că sunt treaz de-a binelea. Sar iute din pat, mă îmbrac cu ce apuc şi mă năpustesc în stradă. Acolo observ că de pe toate casele a căzut tencuiala şi că pe ici, pe colo sunt ţigle sparte pe jos. Oamenii ies îngroziţi din case. A fost cutremur. A făcut şi ceva pagube, aşa că ar putea fi un semn de la Dumnezeu pentru somităţile care poposesc pentru scurtă vreme pe aici. Mai există încă pe lume semne şi minuni.

— Bucureşti, 27 februarie 1918 —
DEŢINUŢI ÎN LANŢURI – CUM SE CUMPĂRĂ CERTIFICATELE DE DEPARAZITARE

Din ordin de sus, toţi soldaţii, chiar şi cei aflaţi în garnizoană, trebuie să fie deparazitaţi. Nu am fost în viaţa mea deparazitat şi îmi închipui că operaţiunea e ceva îngrozitor. Oroarea mea se înteţeşte când văd că în faţa centrului de deparazitare aşteaptă şi şase deţinuţi legaţi cu funii. Poliţiştii procedează aşa cum vedem numai în cărţile cu poze: oamenii sunt legaţi cu o singură frânghie pe care o ţine de un capăt paznicul. Zi de zi vedem pe străzi deţinuţi purtaţi astfel. În faţa centrului facem cale-ntoarsă şi încercăm să găsim pe cineva care să ne vândă pur şi simplu un certificat de deparazitare. Asta e organizarea românească. Şi civilii, până şi cele mai rafinate doamne, trebuie să prezinte un certificat de deparazitare dacă vor să circule cu trenul. Se găsesc însă şi minţi agere care vând asemenea certificate la preţul scăzut de 25 de bani bucata, sumă pe care oricine e dispus s-o plătească bucuros, dacă în felul acesta e scutit să intre la oficiul

de despăduchere, unde, aşa cum se întâmplă, te pomeneşti cu păduchii pe care înainte vreme nu-i aveai.

— Bucureşti, 28 februarie 1918 —

LA CENTRUL DE DEPARAZITARE

Nu avem ce face, trebuie să mergem la centrul de deparazitare, pentru că nu am reuşit să găsim nici un vânzător de certificate fără să ne punem în primejdie. Mă rog, înăuntru nu e chiar aşa de spaimă, mai ales pentru că astăzi nu avem de-a face cu deţinuţi legaţi cu funia. Însă pentru pantalonii şi mantalele noastre e de rău: dobândesc un fason „dandy“ şi nişte pete galbene de arsură. Pe viitor o să ne facem rost de nişte mantale de rezervă speciale pentru deparazitare, de dragul formalismului.

— Bucureşti, 3 martie 1918 —

DUMINICA LA ŞOSEAUA KISELEFF –
LA MUZEUL DE ŞTIINŢE NATURALE

Primele semne ale primăverii care se apropie îi îmbie pe amatorii de plimbări să meargă pe corsoul bucureştean, la şoseaua Kiseleff. Un şuvoi de oameni curge neîncetat pe trotuarele cu aer de alei de parc. Pe mijlocul străzii e un du-te-vino continuu de automobile, trăsuri şi călăreţi. Ici şi colo câte o doamnă a îndrăznit să-şi lase deoparte haina de blană şi să se îmbrace în haine de primăvară. Lumea cu pretenţii şi demimondul se îndreaptă, pe jos sau cu trăsura, spre Lăptăria Flora, în partea de nord a şoselei Kiseleff. Aici e la fel ca în orice grădină de vară elegantă din vestul Berlinului. Preţurile sunt pe măsură: o cafea şi o pâine cu unt costă patru lei. În privinţa succesului la doamne şi la cai, trebuie recunoscut că ofiţerii austro-ungari sunt stăpânii absoluţi ai situaţiei. Aceştia socotesc că e de demnitatea lor să aibă la dispoziţie o trăsurică curată lună, cu doi cai negri ungureşti, şi o damă alături pe banchetă, care, prin eleganţa îmbrăcăminţii sale, să dea întregului impresia perfecţiunii.

Îmi închei plimbarea cu o vizită la Muzeul de Istorie Naturală, aflat la începutul şoselei. Ca toate clădirile publice, şi aceasta e construită la scară mare, afectând un spaţiu vast, e stabilă şi luxoasă. Se vede ce preţ mare pune tânărul stat român pe ştiinţă şi pe educarea poporului. Ceea ce uimeşte

este că publicul, chiar şi cel din păturile de jos, vizitează cu mare interes muzeul. Numeroşi copii mai mici şi mai mari sunt lăsaţi să se plimbe în voie înăuntru fără să fie însoţiţi de adulţi şi nu am observat ca astfel să se fi iscat vreo problemă. Cel mai mult mă interesează panoramele frumos iluminate de la parter, în care sunt reprezentate diversele regiuni ale României, cu flora şi fauna lor: Carpaţii, Dobrogea, Delta Dunării, coasta Mării Negre.

— Bucureşti, 15 martie 1918 —

DOUĂ ARESTĂRI

Ce lovitură la birou! Doi traducători ai biroului de evidenţă au fost arestaţi deodată. Şi ce atmosferă e pe aici! Şi ceilalţi traducători au conştiinţa încărcată.

Lucrurile stau aşa: când, către prânz, asaltul celor care trebuie înregistraţi încetează, stăm cu traducătorii la fereastră. Deodată vedem intrând în casă doi angajaţi ai poliţiei secrete militare îmbrăcaţi în civil. Îi cunoaştem de mai multă vreme pentru că obişnuiesc să ia informaţii de la noi când trebuie să prindă vreun infractor. Cei doi urcă la locotenent. După o vreme Ştefănescu e chemat sus şi arestat sub suspiciunea de emitere de permise false, după care e ridicat pe loc. O spaimă teribilă pune stăpânire pe mai multe suflete. După o oră, ne aşezăm din nou la fereastră şi cei doi criminalişti se întorc. Onnertz îi spune lui Diamant: „Acum să vă aresteze pe dumneavoastră!“ Respectivul zâmbeşte. Cei doi poliţişti urcă la locotenent şi după o vreme i se ordonă lui Diamant să se ducă sus, unde e şi el arestat şi dus la închisoare. Îl întreb pe Onnertz: „Dacă merg lucrurile tot aşa, cine mai rămâne liber până diseară?“ Cei doi funcţionari de temut socotesc că e destul pentru azi, dar mâine pot veni din nou. Aflăm că Ştefănescu l-a trădat pe Diamant şi că, la primul interogatoriu, a adus plângeri dintre cele mai grele împotriva personalului militar de la biroul de evidenţă. Azi a fost puţin prea mult: două arestări în timpul serviciului meu, asta după ce un alt traducător evreu se află deja de mai multă vreme în arest preventiv şi alţi doi stau ca pe ghimpi. Stânjenitor e faptul că iniţiativa acestor destituiri şi arestări nu a aparţinut biroului de evidenţă, ci fie comandaturii oraşului, fie Poliţiei Militare.

— Bucureşti, 29 martie 1918 —

ARMATA ROMÂNĂ SE ÎNTOARCE ACASĂ – DEMOBILIZAŢII – HAINE CIVILE – FIDELITATE CONJUGALĂ – CEL MAI TÂNĂR COMANDANT DIN LUME – UN COPIL DE TRUPĂ – CAPORALI ŞI SERGENŢI ANALFABEŢI – UN LOCOTENENT ACTIV NU-ŞI ŞTIE DATA NAŞTERII – NEMŢI ÎN ARMATA ROMÂNĂ – PREOŢI MILITARI – „SOLDAŢI“ EVREI – NAŢIONALIŞTI, PROFITORI DE RĂZBOI ŞI PROLETARI

Nu sunt prizonieri de război, nu sunt dezertori, nu sunt răniţi soldaţii români care se prezintă zilnic cu sutele la biroul nostru. Sunt primii luptători din acest război lăsaţi de bunăvoie de regele lor să se întoarcă, sănătoşi şi cu datoria îndeplinită, în patria lor ocupată de cei care le-au fost până de curând inamici. Îi avem dinainte pe primii demobilizaţi, pe primii „dezarmaţi“, care anunţă începutul unei ere de pace. Trebuie să ne punem cu mare înţelegere în pielea lor şi să ne închipuim cum ne-am simţi la un moment dat dacă cineva ne-ar întreba: „Aveţi haine civile? Uniforma trebuie să o predaţi imediat!“

Hainele civile reprezintă, într-adevăr, o mare problemă a stării de tranziţie. Mulţi ofiţeri declară că nu au haine civile şi că nu ştiu cum să-şi procure. E mai ales cazul elevilor şi studenţilor militari, care acum se întorc cu gradul de locotenent şi cărora hainele civile le-au rămas mici sau de purtarea cărora se jenează. Situaţia cea mai fericită e a celor care au lăsat acasă o nevastă şi nu tocmai o liotă de copii, pentru că astfel hainele lor civile au fost periate cu grijă şi apărate de molii. Dacă însă au mai mulţi copii, oamenii îşi găsesc toate hainele transformate în hăinuţe de copii. Iar dacă femeia n-a fost cu minte, toate hainele au fost date – altora!

Aşa ajungem la a doua problemă a stării de tranziţie. Exact, fidelitatea! Din păcate prea des aceasta nu e decât o vorbă goală. De pildă, vine un amărât de drac la mine şi îmi zice: „Domnule, pot să vă întreb ceva?“ „Te rog.“ „Ce să fac? Puteţi să-mi daţi un sfat? Mă întorc acasă de la război, am luptat pentru patria mea, am fost rănit de două ori“ – şi îmi arată cu degetul cele două cicatrici de pe braţ – „şi o găsesc măritată cu altul“. „Păi, fă scandal!“ „Am făcut, dar însurăţeii nu mă lasă să intru în casă.“

Un alt soldat îmi spune că nu-şi găseşte nevasta. O caută de o zi întreagă.

A venit deocamdată să se înregistreze la noi, după care pleacă din nou în căutarea ei. A plecat de curând de-acasă cu căţel şi cu purcel şi le-a dat vecinilor o adresă nouă falsă, pentru că nu e singură. Omul nu ştie unde să stea şi, bineînţeles, nu-şi poate preda uniforma. Aşa de sărac ca ăsta nu s-a mai întors nici unul din război. Mantaua îi e ferfeniţă, cizmele rupte şi singura lui avere este o desagă de pâine şi o gamelă. Cei 15 lei pe care îi are i-a economisit de-a lungul întregului război dintr-o soldă de şase bani pe zi: îmi spune şi îmi dă în scris treaba asta.

Cu ce garanţii bancare vor ieşi Brătianu şi Ionescu din război? Se vor întoarce pe jos la Bucureşti ca amărâtul amărâţilor ăsta sau cu nişte automobile ruseşti?

Pe lângă toată această dramă, aş vrea să amintesc şi despre nişte scene fericite de familie. În scurta mea călătorie la Craiova, am văzut toate gările pline de femei şi de copii. „Trebuie să sosească. Cu trenul ăsta trebuie să vină. Ieri a sosit divizia a 12-a prin Focşani, divizia a 11-a vine prin Brăila şi nu poate să întârzie mai mult de-o zi.“ Aşa le-am auzit vorbind pe nişte femei care-şi aşteptau soţii. Ce strălucire de bucurie pe chipuri când sosea trenul cu cel aşteptat! Şi la ce interogatoriu era supus fiecare dintre cei care se întorceau acasă de cele al căror om iubit nu sosise încă!

La birou ne putem face o idee clară despre organizarea şi spiritul armatei române. Aş avea câteva curiozităţi de menţionat:

Până şi cel mai tânăr căpitan român, ba chiar, aş zice, cel mai tânăr căpitan din lume, a fost lăsat la vatră. S-a născut în 1895 şi e student la Drept. La izbucnirea războiului era locotenent şi deja din septembrie 1917 e căpitan. Sub braţ are uniforma legată sul şi e gata s-o predea. L-a costat bani grei să ajungă căpitan la o vârstă aşa de fragedă, dar cu bani poţi face orice. Deja de mâine, îmi spune, o să se apuce iarăşi de Iustinian.

Un copilaş de-o şchioapă intră în birou şi ne arată un permis românesc de demobilizare. La început am crezut că a venit în locul tatălui său, dar nu, pe bilet scrie: „născut în 1905“, iar la rubrica cu gradul militar: <„copil de trupă“>. Când părinţii lui au plecat în refugiu, el s-a rătăcit şi a fost luat de un regiment şi îngrijit cum se cuvine. Mândru, cu tresa de fruntaş la epolet, se întoarce acum de pe front în patrie ca veteran la nici 13 ani.

Mai mulţi elevi de 14 şi 15 ani, care s-au înrolat voluntari, fac o impresie

aparte. Îi credem când ne spun, rotindu-şi privirile, că s-au înrolat ca să lupte. E printre ei un băiat mai îndrăzneţ, care nu se lasă intimidat de întrebările mele. Îmi zice că, dacă toţi ar fi omorât la fel de mulţi duşmani ca el, până acum s-ar fi făcut România Mare, că la Mărăşeşti le-a mers rău nemţilor şi că lucrurile nu sunt încă decise.

E un fapt bine cunoscut că o mare parte a soldaţilor din armata română nu ştiu să citească. Însă nu am ştiut până acum că sunt şi caporali şi sergenţi analfabeţi. Când îl întreb pe unul cum de a avansat, îmi răspunde că a fost la secţiunea de meşteri în armată şi că le-a făcut domnilor ofiţeri nişte uniforme care le stăteau aşa de bine, încât acesta a fost un argument la fel de bun pentru avansare ca în cazul unui furier cu scris frumos de la secretariatul companiei. În principiu, omul are dreptate!

Mulţi luptători nu-şi cunosc data naşterii. Abia dacă ştiu câţi ani au. Dar că un locotenent activ nu-şi cunoaşte ziua de naştere, n-aş fi crezut niciodată, dacă nu l-aş fi auzit cu urechile mele.

Observăm că există două categorii de ofiţeri. Ofiţerii activi mai în vârstă se ţin departe de aşa-zişii locotenenţi de război şi refuză să fie puşi pe aceeaşi treaptă cu aceştia din urmă. Ofiţerii activi se remarcă imediat prin călcătura lor sigură şi prin îmbrăcămintea elegantă, pe când locotenenţii de război umblă în nişte uniforme care le stau prost şi pe care le poartă de pe vremea când erau simpli trupeţi; din pricina campaniei foarte scurte şi a frontului aflat mereu în mişcare nu au avut vreme să-şi croiască uniforme noi. Şi cine sunt aceşti locotenenţi de război? Jumătate dintre ei sunt elevi de gimnaziu şi studenţi, băieţi între 17 şi 20 de ani, iar restul învăţători de ţară care întruchipează tipul flăcăului.

Evreii ajung rar şi în mod excepţional ofiţeri şi numai dacă sunt botezaţi. Ca răcani, cei mai mulţi îşi fac uniforme noi, pentru că au cu toţii bani, ceea ce-i face să arate la fel de bine ca ofiţerii. Majoritatea dintre ei au reuşit să evite tranşeele şi şi-au găsit posturi de furieri prin diverse secretariate. Şi unii români mai înaintaţi în vârstă, dar încă încorporabili, au fost scutiţi să pună mâna pe armă, mai ales dacă sunt de familie bună. Nici măcar uniforma n-au trebuit s-o îmbrace, ci au servit în civil, chiar dacă erau socotiţi militari, la Marele Stat-Major ca şefi de departament şi experţi contabili.

Sunt din cale-afară de impresionat la vederea unui domn foarte în vârstă îmbrăcat în uniformă de medic militar care vorbeşte într-un impecabil dialect vienez. Un neamţ în uniforma inamicului! Îmi povesteşte cu solicitudine că e, într-adevăr, vienez prin naştere, dar că e de zeci de ani doctor în Bucureşti şi cetăţean român, aşa că nu s-a putut sustrage îndatoririlor lui de medic în armata română. Tragică este şi soarta numeroşilor germani din Dobrogea care, în calitate de români din obligaţie, au trebuit să tragă cu arma în fraţii lor de sânge. Sunt nişte băieţi buni şi mari, care au, în uniforma românească, un aer naiv cu ochii lor mari şi albaştri, cu atât mai mult cu cât îmi răspund la întrebări într-o germană foarte curată.

Preoţii militari au dus un trai pe cinste: la fiecare regiment e câte unul. Au grad de căpitan şi nu poartă uniformă. Şi ei trebuie să se prezinte la noi în calitate de demobilizaţi. Unul dintre ei are tupeul să mă roage să-i dau un bilet de liberă trecere dincolo de linia de demarcaţie, ca să-şi poată aduce la Bucureşti căruţa încărcată cu doi porci, care nu sosise încă.

În ceea ce priveşte starea sufletească, militarii români întorşi de pe front se împart în trei categorii:

1. O parte suferă din greu din pricina distrugerii ţării. În această categorie intră ofiţerii activi, elevii şi liceenii, în orice caz intelectualii. Nu arată acest lucru pe faţă, ci se poartă ca nişte învingători, susţinând că nu au fost înfrânţi în luptă, ci sunt victimele unei trădări. E vorba de şovinii incorigibili din cauza cărora a şi început războiul. Îi estimăm cam la zece procente. Susţinătorii lor civili i-au primit la întoarcere cu ovaţii în stradă, însă administraţia militară a interzis imediat orice manifestaţie.

2. A doua categorie nu e afectată absolut deloc de prăbuşirea patriei, ci se uită numai la avantajul propriu, are în vedere numai propriile interese pecuniare. Din această categorie fac parte în primul rând evreii, dar şi destul de mulţi creştini. Întreabă tot timpul câtă vreme va mai dura ocupaţia germană după încheierea păcii, pentru că speră să-şi poată relua pe deplin afacerile. Nu se gândesc decât la avantajele proprii. Îi estimăm şi pe aceştia la vreo 10 procente.

3. Celelalte 80 de procente alcătuiesc o masă total indiferentă. Au numai două gânduri în cap: „Slavă Domnului că am scăpat cu totul de măcel“ şi

„Cum o să-mi găsesc familia şi cum o să mă descurc cu ea în viaţă?“ Acestei categorii îi aparţine masa proletarilor. Se simt cu totul nevinovaţi de ce-au făcut la război. Au învăţat să urască războiul ca păcatul. Nu cunosc nici o formă de iubire de „Patrie“, nici nu vor să ştie de România Mare, nici măcar nu-i pot urî pe „inamici“. În schimb îi animă o iubire aparte pentru satul lor, pentru brazda strămoşească, pentru meşteşugul lor.

Luptătorii din prima categorie nu au nici un chef să-şi predea uniforma. Umblă mândri pe străzile oraşului precum cocoşii spanioli, cu piepturile încărcate de toate crucile şi stelele lor, în totala admiraţie a femeilor. Le este în orice caz strict interzis să poarte însemnele de ofiţeri. Au şi dezavantajul că nu pot intra în nici un local câtă vreme nu poartă haine civile. Şi chiar dacă ar avea haine civile, ei preferă să nu intre în localuri şi să-şi păstreze uniforma. Li se pare o corvoadă că trebuie să-i salute pe ofiţerii germani, dar lucrul cel mai cumplit e că trebuie să-i salute cu respect şi pe ofiţerii bulgari pe care îi dispreţuiesc din toată inima.

Oamenii din al doilea grup se îmbracă, desigur, imediat în elegante haine civile şi deja a doua zi după sosire se instalează în cafenea să facă afaceri şi investesc pe bursă milioane: *Business as usual*[110], asta e deviza lor.

Proletarii ar purta bucuroşi haine civile, dar nu au. Nici de lucru nu au. Au apărut deja numeroşi soldaţi care cerşesc: stau la colţurile celor mai aglomerate străzi cu mâna întinsă. E interesant de constatat că cele mai multe pomeni vin de la o categorie socială marginalizată: de la prostituate.

Nu o să uit niciodată figura unui medic român de campanie, care soseşte la biroul de evidenţă cu o trăsură cu roţi de cauciuc: e o apariţie elegantă şi masivă, poate cu burtica şi obrăjorii cam proeminenţi, un domn îmbrăcat la patru ace, parfumat şi pomădat. Intră debordând de veselie în încăperea în care mă găsesc şi îmi face o plecăciune adâncă. În vreme ce mă ocup cu descrierea semnalmentelor sale, aşa cum fac la orice carte de identitate, îmi zice să scriu la rubrica „Semne particulare“ cuvintele „bine hrănit“. Ca doctor a primit mâncare bună pe toată durata războiului. Da, într-adevăr, se vede pe el că n-a dus lipsă de nimic. Apoi îmi zice că soţia lui îl aşteaptă afară şi că ar vrea să plece cât mai repede împreună cu ea în vizită la nişte pacienţi foarte importanţi, măcar că s-a întors de pe front abia ieri. Nevasta lui e nemţoaică, şi ea doctoriţă, şi s-a ocupat într-o anumită măsură de

clientela lui în timpul războiului. Şi domnul ăsta face parte din a doua categorie: războiul te papă – războiul te hrăneşte.

— Bucureşti, 9 aprilie 1918 —

COMISIE MARŢIALĂ – DIN CE TRĂIEŞTE SOLDATUL ÎN BUCUREŞTI – SCHIMB VALUTAR – BANII GERMANI AU O COTĂ RIDICATĂ – VALUTIŞTII DIN PIAŢA DE FLORI – SCUMPETEA – CÂTEVA PREŢURI – CINE NU CÂŞTIGĂ FLĂMÂNZEŞTE – FILOLOGII CLASICI NU ŞTIU CUM SĂ CÂŞTIGE BANI – PIVNIŢA UNUI BERAR DE MESERIE

Tratatul de pace cu România nu mai poate fi amânat. Asta gândesc zilnic oamenii din spatele frontului şi li se pare coşmaresc. Pentru că pacea separată cu România, în absenţa păcii generale, e în dezavantajul oamenilor din spatele frontului, care sunt transferaţi de la munca de birou în tranşee. „Ce le-a mai venit şi tâmpiţilor ăstora de români să se lase amăgiţi de pacea asta?“ Vorba asta se aude zilnic pe stradă, în cârciumi, în birouri. Administraţia militară ia drept sigură încheierea păcii şi a instituit o comisie marţială a cărei misiune este să-i transfere pe frontul de vest pe toţi cei care se mai pot târî întru câtva. Pentru ocupaţia din România sunt păstraţi numai cei cu totul damblagiţi. Faptul că mii de apţi combatanţi stau de ani întregi prin birouri e la fel de clar ca existenţa pieţei negre. Cele două fenomene au ceva-ceva în comun, anume că nu există nici un mijloc să le eradichezi. Câte ordine semnate personal de Hindenburg şi Ludendorff n-au ajuns şi în România, ordine prin care se cerea combaterea cu cele mai severe mijloace a practicilor de mituire la care se dedau apţii combatanţi în schimbul lăsării lor în spatele frontului! Toate fără nici un rezultat! Însă metoda de acum a comisiei marţiale promite să aibă un rezultat mai acătării. Nu se va mai merge orbeşte pe cuvântul şefului de birou, care îşi poate păstra, din tot felul de interese proprii, un personal bine instruit, ci de data asta comisia marţială o să treacă în persoană prin fiecare birou şi o să decidă soarta fiecărui om prin consultare faţă în faţă cu şeful de oficiu.

Ştim aşadar pe unde ne aflăm. Toţi soldaţii ocupaţiei ştiu. Ai impresia zilele astea că toţi cei care se simt în formă pentru războiul din tranşee sunt pe punctul să-şi organizeze petrecerea de bun-rămas. Or asta pot să o facă în

mare măsură numai cei care au ceva bănuţi. Cine nu e chiar prost are un venit bunicel în Bucureşti. Pentru o minte întreprinzătoare se găsesc aici tot felul de oportunităţi de afaceri, începând de la comerţul cel mai respectabil până la dubioasa piaţă neagră. Oficialmente, soldaţilor le este interzisă orice activitate profitabilă, cu atât mai mult comerţul cinstit.

Una dintre afacerile relativ inofensive este schimbatul de bani. Vechii bani româneşti de hârtie, de argint şi de nichel au ieşit cu totul din circulaţie. Locul lor a fost luat de leii tipăriţi de administraţia militară germană. Cursul de schimb oficial este de 125 de lei pentru 100 de mărci, atât la unităţile de schimb ale armatei, cât şi la băncile româneşti. Militarilor le este interzis să schimbe bani germani altundeva decât la unităţile speciale ale armatei. Băncile româneşti plătesc însă, în ciuda interdicţiei, 132 de lei pentru 100 de mărci, uneori mai mult, alteori mai puţin. Micii întreprinzători evrei, care îşi instalează în fiecare dimineaţă gheretele cu casele de marcat în Piaţa de Flori, cumpără 100 de mărci la un curs de 135-140, ba chiar 150 de lei. Le e foarte frică să facă comerţ ilicit cu soldaţii germani, însă, pentru că şi ei câştigă enorm din treaba asta, tranzacţiile au loc în ciuda publicării zilnice a eventualelor pedepse. Nici soldatul german nu se lasă intimidat de interdicţie.

Treaba se face aşa: printre schimbătorii de bani din Piaţa de Flori se bucură de o faimă aparte un anume Manolescu. Numele lui e parcă predestinat: aşa se numea şi cel care a uimit la un moment dat nu numai România, ci întreaga lumea cu matrapazlâcurile sale. Era escrocul escrocilor[111]. Numele lui este încă menţionat când se discută despre acordarea de drepturi cetăţeneşti evreilor şi serveşte ca exemplu tipic pentru imoralitatea lor şi ca dovadă că e puţin probabil ca aceştia să primească cetăţenia. Tizul acelui escroc stă zi de zi la măsuţa de schimb, de dimineaţa devreme până seara târziu. Masa are pe o parte o vitrină oblică cu geamuri foarte curate în care se găsesc exemplare minunate din cele mai diferite tipuri de bani, de hârtie, de argint, de aur, mai ales dintre cei cu circulaţie balcanică. Dacă soldatul german observă că omul n-are clienţi, se duce aparent dezinteresat la masa de schimb şi, fără să salute, pune pe ea banii nemţeşti înveliţi într-un plic pe care e scrisă suma. Avertizat, Manolescu spune la ce curs vrea să cumpere. Dacă soldatul german îl socoteşte

suficient, se retrage într-un colţ al Pieţei de Flori şi aşteaptă până când iese Manolescu din mica lăptărie aflată în spatele gheretei sale, unde a intrat ca să numere banii. Atunci militarul nostru se apropie la fel de nevinovat de masa de schimb ca să-şi ia discret banii româneşti, pe care îi numără însă numai după primul colţ de stradă, dacă nu vrea să atragă atenţia poliţiştilor care stau la pândă.

Totuşi acest schimb discret este partea cea mai uşoară a tărăşeniei, pentru că e mult mai greu să obţii mai întâi banii germani de la cursul administraţiei militare. Căci, dacă speculanţii cer să li se trimită din Germania bani cu mandat poştal, poşta militară îi schimbă automat în bani româneşti. Dacă li se trimit bani în scrisori asigurate, asta bate la ochi, iar administraţia militară e foarte vigilentă. Oficiile militare schimbă numai bani nemţeşti în bani româneşti, nu invers. Nu mai rămâne decât posibilitatea de a încredinţa banii unui soldat care se întoarce din permisie de acasă sau de a încerca să obţii bani la cursul oficial de la un militar care vine încoace din Germania. De regulă aceştia din urmă se bucură, mai ales dacă vin aici pentru prima oară, să găsească repede un om care să le schimbe bani. Astfel poţi să întâlneşti, de pildă, pe cineva care are 1.000 de mărci la el fie în gară, fie în alte locuri pe care le frecventează nou-veniţii. Manolescu a fost foarte generos zilele astea: îmi dă 1.500 de lei pentru 1.000 de mărci, în vreme ce la cursul oficial aş fi luat 1.250 de lei. Asta înseamnă că am câştigat într-o clipită 250 de lei.

Mulţi fac afaceri şi mai bune şi pot câştiga dintr-un condei 100, 200, 300 de lei. Cine nu se pricepe la afaceri fără efort trebuie să se dedea la alte mânării de obşte sau trebuie să se ocupe cu transportul de marfă pentru 20 de lei pe zi. În orice caz, toată lumea are nevoie de bani pentru că traiul la Bucureşti e scump, foarte scump. Iată câteva preţuri:

Un ras – 0,75 lei
Un lustruit de pantofi – 0,50 lei
O ţuică – 0,75 lei
O halbă de bere – 0,50 lei
O sticlă de vin – 7 lei
O sticlă de şampanie – 20 lei
O cină bună cu vin roşu – 15 lei

O sticlă de coniac – 12 lei
O cafea cu lapte şi zahăr – 1 leu
Un kilogram de zahăr – 24 lei

Solda pe zi e de 88 de bani, din care nu-ţi poţi lua nici măcar o cafea. Ajunge, la o adică, numai pentru o ţuică. Mă doare sufletul de toţi cei care trebuie să se descurce numai cu solda. Şi dacă majoritatea germanilor care au venit în această ţară şi-au dezvoltat puternic spiritul de întreprinzători, chiar şi aceia care nu fuseseră înainte nevoiţi să-şi câştige pâinea cea de toate zilele, există totuşi o sumedenie de oameni care nu au câştigat încă nici un franc, cu toate că sunt aici de la început. Aşa e, de pildă, camaradul Keller, de profesie filolog clasic. Tatăl lui, profesor de şcoală generală, îi trimite în fiecare lună 10 mărci. Suma asta nu-l poate scoate din foamea cumplită pe care o îndură zi de zi, pentru că mâncarea de la popotă este, la fel ca înainte, proastă şi insuficientă. Omul a încercat de mai multe ori, fără succes, să fie transferat la ţară, unde soldatul primeşte multe pe gratis. Keller arată jalnic, pentru că e de paisprezece luni la Bucureşti. Are şi el o parte de vină, fiindcă puţinii bani pe care îi are nu-i dă pe o mâncare mai bună, ci pe bere. La asta e însă specialist. Cunoaşte toate berăriile. De bună seamă, nu frecventează restaurantele, ci cantinele numeroaselor cazărmi. Chiar dacă la acestea au acces numai soldaţii aparţinători, Keller e cunoscut peste tot şi primeşte de băut. Cine trăieşte numai cu berea de la cantinele militare trebuie să ştie exact în ce zile şi la ce ore se dă bere şi trebuie să stea la cozi lungi. În această privinţă, Keller este un dicţionar ambulant. Dacă îl întrebi: „Unde se dă bere în seara asta?“, îţi răspunde mereu prompt: „La cantina Batalionului Saarbrücken, pe strada cutare, la ora 5, la austriecii din strada cutare, la ora 6.“ Dacă mergi cu el, se pune la coadă cu atâta pricepere şi se mişcă aşa de repede, încât el isprăveşte deja a opta halbă, când tu eşti abia la a doua.

Norocul lui Keller este că mulţi camarazi nu se ating de mâncarea de la popotă; localnicilor cărora li se oferă au oroare să se înfrupte din lăturile alea şi am observat adesea că o dau la porci, chiar dacă nu e prea multă. Ei, Keller rade tot.

O dovadă grăitoare a devalorizării banilor este că monedele mai mici de 25 de bani au devenit foarte rare, iar taxatoarele din tramvai, chelnerii şi

casierele de la teatru îşi bagă în buzunar, fără să zică nici un cuvânt, restul de 5, 10, 15, chiar 20 de bani, dacă suma pe care o ai de plătit nu se divide la 25 de bani.

— Bucureşti, 10 aprilie 1918 —

ZIUA FEMEILOR – BĂRBATUL CAPITULEAZĂ
ÎN FAŢA FEMEII – NOUĂ SUTE DE SÂRBOAICE,
ŞASE SUTE DE ITALIENCE

La biroul de evidenţă, câte o zi pe lună e rezervată femeilor. Ce mai zumzet, ce mai freamăt! Uităm de disciplina militară care pare înnăscută la bărbaţi, chiar dacă nu vor fi fost în viaţa lor soldaţi. Oamenii de ordine sunt complet depăşiţi şi depun armele dinaintea şarmului feminin, a sexului slab cum ar veni. O mulţime de femei se perindă năvalnic dintr-o cameră într-alta, cele mai energice le împing la o parte pe cele mai moi şi toate se căznesc să ajungă mai repede în faţă. Modestia şi calmul sunt lucruri rare. Cele care au o înfăţişare răpitoare se folosesc în mod intenţionat de ea, ca să ajungă mai iute la ghişeu. Şi, din păcate, bărbaţii cad în capcană, se lasă prostiţi, se abat de la calea cea dreaptă şi le favorizează pe cele ale căror dulci zâmbete de mulţumire par să le încânte câteva secunde din viaţă. În astfel de zile, camarazii din încăperile de sus vin la noi jos mult mai des decât e necesar, în primul rând locotenentul Friske, care stă ore în şir în poziţie de drepţi lângă o fereastră şi îşi alege din mulţimea de femei obiecte ale plăcerii sale estetice. Are deja o serie întreagă de cunoştinţe printre franţuzoaice şi italience, mai ales cântăreţe şi dansatoare la Teatrul „Alhambra“, care apelează la el de fiecare dată ca să isprăvească cât mai repede cu formalităţile. La sfârşit, damele îi mulţumesc cu câte un zâmbet care spune multe şi o strângere de mânuţă pentru serviciul cavaleresc pe care li l-a făcut.

Dimineaţa vin sârboaicele, cam nouă sute la număr, după- masa, italiencele, cam şase, la care se adaugă, mai puţin numeroase, franţuzoaicele, englezoaicele, americancele, albanezele, rusoaicele, muntenegrenele. Sunt şi bogate, şi sărace; şi elegante, şi şleampete; şi bătrâne, şi tinere; şi drăguţe, şi urâte; şi prietenoase, şi morocănoase; şi doamne, şi domnişoare – un material de studiu impresionant pentru

psihologia popoarelor şi a femeilor. Pe mine mă interesează numele lor. Lângă mine, domnul Sfetea strigă la nesfârşit dimineaţa: Miliţa Danianovici, Daniţa Stoicovici, Ţifca Filipovici, Stana Popovici, Liubiţa Milcovici, Lepa Danielovici, iar după-masa, cu un bun accent italienesc: Maria Pioletti, Paula Estrelli, Mafalda Donatello, Dorothea Giuliano.

Seara, când casa e goală şi liniştită, miroase a parfum de femeie peste tot.

— Bucureşti, 11 aprilie 1918 —

UN ORDIN SECRET

Un tipograf de la comandatură îmi arată copia unui ordin secret adresat ofiţerilor. Din păcate nu l-am transcris, dar aş vrea să-l pun pe hârtie din memorie cât de bine pot:

„Comandatura Imperială a Garnizoanei Bucureşti
Strict secret
Numai pentru ofiţeri

Spre regretul meu trebuie să constat că o mare parte a domnilor ofiţeri au adoptat public un comportament nedemn de ofiţerii germani. În fiecare zi se poate observa în Bucureşti că ofiţerii se afişează pe stradă, în restaurante şi în teatre cu dame a căror companie nu este frecventabilă. Această purtare este de natură să facă de ruşine renumele Germaniei în străinătate. Un ofiţer trebuie să fie mereu conştient că toate acţiunile lui, mai ales cele dintr-o ţară inamică, sunt supuse unei atente observaţii nu în ultimul rând din partea populaţiei civile respectabile. Nu e nici o onoare să te bucuri de favorurile fiicelor decăzute ale unei ţări înfrânte, care, lipsite de orice sentiment naţional, se predau duşmanului. Noi, germanii, avem datoria să ridicăm nivelul moral al poporului pe care l-am cucerit. Mă aştept, aşadar, ca de acum înainte fiecare ofiţer german să fie conştient de această înaltă îndatorire.

Heinrich, General-Locotenent“

— Bucureşti, 12 aprilie 1918 —

OMUL-MAŞINĂ – PROTOCOL DE SALUT –
GÂLCEAVĂ OFIŢEREASCĂ

Războiul îl transformă pe om în maşină. Dacă i se ordonă să tragă în inamic, trebuie să o facă, inducându-și convingerea că cel pe care îl împuşcă chiar îi este duşman. Dacă i se ordonă să-l salute pe acelaşi inamic, el trebuie să o facă şi pe asta şi trebuie să-şi inducă sentimente de respect, pentru că soldatul trebuie să-şi salute prietenii. Şi chiar aşa se şi întâmplă. Incredibilul devine realitate. Astăzi, primim de la comandatură ordinul să-i salutăm pe ofiţerii români. Aceluiaşi om pe care până de curând aveam obligaţia să-l ucidem cât de iute puteam trebuie să-i dăm onorul, socotindu-l o autoritate!

În ceea ce priveşte protocolul de salut între ofiţerii români şi aliaţii Puterilor Centrale, au avut deja loc o serie de ciocniri dintre cele mai dure. Oricât de bătrân ar fi, un ofiţer român care nu şi-a luat încă haine civile e obligat să-l salute primul pe orice ofiţer aliat, oricât de tânăr. În cazul germanilor, românii nu au nici o problemă, pentru că îi recunosc ca învingători, însă le vine teribil de greu să-i salute pe bulgari, pe care îi consideră mult sub ei. Următorul incident a făcut furori zilele trecute: pe Calea Victoriei un român îl salută regulamentar pe un german. În spatele acestuia din urmă vine un bulgar, pe care românul nu-l salută în mod ostentativ. Pentru această obrăznicie localnicul se alege pe loc cu o pereche de palme zdravene bulgăreşti.

— Bucureşti, 14 aprilie 1918 —

LA PINACOTECA DIN PARCUL CAROL – EROII ISTORIEI ROMÂNEŞTI

Bunul meu prieten, dr. Beschorner, a reuşit în sfârşit să obţină un transfer la un birou al administraţiei militare din Bucureşti, pentru că s-a îmbolnăvit în tranşeele de la Brăila. Toată iarna a avut parte de un serviciu cumplit pe front. Şi chiar dacă frontul în sine nu era periculos, a dus o viaţă de câine. A fost instruit să fie telefonist şi nu a ajuns nici măcar fruntaş, deşi s-a căznit din răsputeri să fie un soldat vrednic. Mă plimb cu el astăzi, pe o vreme minunată, prin Parcul Carol şi ne concentrăm atenţia asupra galeriei de pictură de acolo. Ce păcat că ştim atât de puţină istorie a României! Am fi înţeles cu totul altfel numeroasele tablouri istorice. Istoria poporului român e relativ tânără şi se înscrie pe o linie clară şi dreaptă, aceea a eliberării

treptate de sub jugul unor vecini puternici şi egolatri. Mulţi eroi şi luptători pentru libertate sunt încă vii în amintirea şi în mintea poporului. Trecutul şi prezentul sunt astfel strâns legate. Şi nu numai în pinacoteci precum cea pe care am vizitat-o astăzi, ci în toate casele ţărăneşti, în toate locuinţele de la oraş se găsesc imagini şi scene din viaţa eroilor români. Nume ca Radu Negru, Mircea cel Bătrân, Neagoe Basarab, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazu revin mereu şi mereu. Carol de Hohenzollern şi-a asigurat deja un loc de erou în sufletul poporului român. Imaginea lui şi a soţiei sale încheie galeria eroilor români.

Mă rog, acum nu avem liniştea sufletească să ne ocupăm de istorie, pentru că trăim într-o vreme când istoria se face pe zi ce trece. Însă luăm hotărârea următoare: când armele vor amuţi, o să ne întoarcem odată în ţara aceasta frumoasă şi atunci o să fim mai dispuşi să ne afundăm în studiul istoriei decât în vremurile astea neliniştite şi atât de schimbătoare.

După luni de zile sunt invitat la o familie acasă. Un director de asigurări evreu căruia i-am putut face o favoare m-a invitat la un ceai în vila lui. Sunt şi alţi invitaţi. Toţi vorbesc nemţeşte. Am din nou un sentiment ciudat: soldatul inamic este invitat în casă, iar când ajunge la locul cu pricina, oamenii îi vorbesc limba chiar dacă nu sunt germani.

— Bucureşti, 17 aprilie 1918 —

FRANTA APARE CU DECORAŢII – CUM PRIMEŞTI O DECORAŢIE FĂRĂ SĂ FI MIROSIT MĂCAR PRAFUL DE PUŞCĂ – ORDINUL BULGĂRESC DE VITEJIE PENTRU TĂIEREA UNUI PORC – DECORAŢIA PE POST DE BANI DE BĂUTURĂ ŞI ŞPAGĂ – CONDUC CIVILI GERMANI LA VIZITA MEDICALĂ PENTRU RECRUTARE

Franta îmi face o vizită, decorat cu Ordinul bulgăresc şi cu Crucea de Fier. Nici măcar n-a simţit mirosul prafului de puşcă. A fost recomandat să obţină ordinul austriac *Signum Laudis*[112] de mai multe instanţe şi i-a fost anunţată şi decernarea *Semilunii Roşii*. A fost între timp la Sofia şi la Constantinopol, unde nu te poţi sustrage decorării decât dacă te sinucizi. În plus, merge mereu în călătorii pastorale prin toată România şi Bulgaria. Toate aceste călătorii le face la solicitarea administraţiei militare austro-ungare, ca să

ţină slujbe pentru trupele austriece – în măsura în care se găsesc evanghelici printre ele – ce se află răspândite peste tot locul. Aceasta pentru că în toate ţările din Balcani nu există nici un pastor pentru soldaţii evanghelici din armata austro-ungară. Franta a fost ales pentru respectiva misiune deoarece vorbeşte cehă, slovenă şi sârbă. Le ţine predici şi evanghelicilor unguri cu ajutorul unui traducător. Aşa da activitate! În felul acesta Franta ajunge să cunoască toate ţările balcanice şi toate armele austro-ungare. Dar e şi o problemă în toată istoria asta: cu toate că drumurile cu trenul şi cu automobilul sunt, bineînţeles, gratuite şi cu toate că e invitat la masă în toate popotele, totuşi întreaga afacere îl costă prea mult şi nu reuşeşte să-şi acopere din cei o mie de lei lunari toate bacşişurile, băutele şi păpicile de pe drum. În plus, trebuie să aibă grijă şi de soţia şi de copilul lui din Germania. Astfel, e financiarmente veşnic calamitat. Nu pot să-l împrumut cu nimic, dar îi arăt drumul spre Casa de Front, care se află pe strada Cantacuzino, la numai câteva clădiri de biroul nostru de evidenţă. Acolo o să primească un avans.

Există legiuni de anecdote despre decoraţiile balcanice. Majoritatea dintre ele sunt şi adevărate. De pildă următoarea: generalul Tantilov[113], comandantul împuternicit al armatei bulgare din România, a dat de curând dispoziţie să-i fie tăiat un porc. În acest scop a luat de la comandatura germană un rezervist neamţ. De ce nu şi-o fi luat un om din propria ogradă, nu ştiu, probabil pentru că numai măcelarii germani aveau la îndemână sculele necesare la tăierea porcului, mai ales maşini de tocat. A doua zi, pe pieptul eroic al răcanului german atârna Ordinul Bulgăresc de Vitejie. Medici de campanie, farmacişti de campanie şi alţii din aceeaşi categorie primesc decoraţii bulgăreşti şi turceşti când se arată cu dare de mână şi le oferă aliaţilor aspirină, chinină, feşe şi instrumente medicale din stocurile armatei germane. Cine respectă strict regulile de vânzare a acestor produse către aliaţi nu primeşte nici o decoraţie. Prin urmare, aceste decoraţii sunt o formă de şpagă, de fapt nişte bacşişuri care nu-i costă nimic pe cei care le emit. Dacă generalul Tantilov nu ar fi putut să-i dea nici o decoraţie soldatului german care i-a tăiat porcul, ar fi trebuit să-i dea cel puţin trei franci, în vreme ce statul cheltuieşte circa zece franci pentru o astfel de decoraţie. Subofiţerul dr. Friedrich, *spiritus rector* al cursurilor universitare

de campanie şi al seratelor culturale, mi-a arătat ca are şi el o decoraţie bulgărească, dar însoţită de o diplomă de decernare. Franta i-a tradus diploma care spunea că respectivul ordin i-a fost acordat pentru seratele culturale la care au avut acces şi bulgarii. Dr. Friedrich se poate bucura în mod legitim de această decoraţie atribuită pentru merite culturale, chiar dacă, din pricina neînţelegerii limbii germane, la seratele culturale nu veneau niciodată mai mult de doi sau trei bulgari. Friedrich are foarte mult de lucru, pentru că nu e uşor să alcătuieşti un program nou duminică de duminică şi să atragi pentru asta tot felul de conferenţiari şi de artişti.

De la Berlin ni se impun termene tot mai strânse pentru vizita medicală a germanilor care locuiesc în străinătate. Acum trebuie să fie controlaţi, la intervale de trei luni, toţi germanii, chiar şi cei aflaţi deja pe front sau în arest, până şi tinerii de 17 şi 18 ani şi mai cu seamă numeroşii „reclamaţi“[114]. Din cea din urmă categorie fac parte toţi profesorii de la Gimnaziul German din Bucureşti. Pentru vizita medicală de astăzi trebuie să mă prezint cu 26 de civili germani la infirmerie. Nimeni nu ar trebui să se bucure de răul altuia, însă ai un sentiment de bine când asişti la o vizită medicală şi nu te numeri printre cei implicaţi în toată afacerea. Observ cum 26 de perechi de ochi se uită, într-o aşteptare plină de spaimă, la lista mea. Fiecare speră că poate a fost uitat. Dar nu, totul e în regulă şi, după apelul nominal, constat că cei 26 de bărbaţi au sosit la locul de întâlnire cu punctualitate germană. Sunt asaltat cu diverse întrebări, de pildă dacă de acum înainte li se va lua statutul de „reclamaţi“, dacă, odată încorporaţi, o să fie instruiţi aici în Bucureşti sau în Germania şi aşa mai departe. Mă refugiez de toate aceste întrebări în spatele secretului de serviciu. Directorul gimnaziului mă roagă să organizez în așa fel vizita medicală încât să nu apară gol puşcă în văzul celor câţiva elevi ai săi care sunt de faţă.

Printre cei care trebuie să facă vizita medicală se găseşte un locotenent în rezervă, pe care am dreptul să-l strig pur şi simplu pe nume – îl cheamă Bauer. Şi uite cum se poate întâmpla ca un locotenent să ajungă la ordinele unui soldat rezervist.

Ne amuză foarte tare un evreu german care nu vrea în nici un chip să ajungă soldat. În costumul lui Adam face cele mai hazlii schime, ca să arate că nu poate sta în genunchi. În plus, spune că are o poziţie importantă de

ajutor de consilier la o unitate economică de război locală. De milă, medicul de campanie îl declară apt pentru unităţile de transport, tocmai ca să nu fie încorporat, pentru că din categoria asta sunt destui pe front. Doctorul e de părere că, dacă l-ar fi declarat apt pentru infanterie, omul ar fi fost în stare să fugă imediat din tranşee.

A început al doilea semestru la universitatea de etapă din Bucureşti. De data asta participă şi teologii şi profit de asta ca să audiez cursul profesorului Harnack[115]. Vorbeşte astăzi despre *Isus în sursele non-biblice*. Feldmareşalul von Mackensen se află în mijlocul audienţei.

— Bucureşti, 21 aprilie 1918 —

GREUTĂŢI CU CENZURA – SOLDAŢII SCRIITORI SUNT AMENINŢAŢI CU AMENDA – CUGETĂRILE UNUI JURIST LA VREME DE RĂZBOI (PRELEGEREA PROFESORULUI MITTERMAIER)

Locotenentul Kroll mă pune să-i ţin locul şefului care e plecat în permisie şi mă acuză că aş fi trimis la redactorul-şef al unui ziar german un articol intitulat „Armata română se întoarce acasă“, eludând biroul de cenzură din Bucureşti. Locotenentul mă întreabă dacă nu cunoşteam regula că toate articolele care vin din România trebuie să treacă pe la oficiul de cenzură de aici şi îmi spune că în respectivul articol sunt o grămadă de chestii care nu interesează opinia publică din Germania. Îi răspund că îmi era cu totul necunoscut faptul că există o astfel de regulă, mai ales că toate articolele mele anterioare au fost controlate la comandamentul general de la Kassel şi că eu credeam că o singură instanţă de cenzură militară e suficientă. Kroll îmi zice că ofiţerul de la biroul de cenzură intenţionează oricum să-mi dea o amendă. O treabă ca asta te poate mâhni atât de tare, încât îţi trece tot cheful de scris.

Partea cea mai importantă a seratei culturale de astăzi e conferinţa profesorului Mittermaier de la Giessen[116]. Este un excelent orator. Titlul prelegerii e *Cugetările unui jurist la vreme de război*. Slavă Domnului, conferenţiarul formulează problema în termeni foarte limpezi: cum îşi motivează statul dreptul de a cere fiecărui cetăţean al său să-şi dea viaţa în război? Sau altfel spus: cum ajunge individul să se lase ucis pentru

comunitate? Mittermaier nu dă un răspuns de natură juridică, ci face o comparaţie: aşa cum un pom înflorit trebuie să se scuture de nenumărate flori pentru ca celelalte să se poată dezvolta, la fel individul trebuie să se jertfească, ca parte a întregului, pentru toţi, întrucât individul în sine nu reprezintă nimic într-un stat.

— Feteşti, 25 aprilie 1918 —

VIZITĂ DE BUN-RĂMAS – PACEA DE LA ŢARĂ – SOFIA

Cum presimt că nu o să mai calc multă vreme pe pământul României, cer o permisie ca să-mi tai porcul de la Feteşti. În gara din Bucureşti mă întâlnesc cu Franta, care vine din Bulgaria însoţit de o soră medicală. Luăm micul dejun împreună, pentru că disciplina militară poate strica orice prietenie: ca pastor militar cu rang de ofiţer, Franta nu are voie să călătorească la clasa a treia, nici eu, ca simplu soldat, la clasa a doua. Dimineaţa se face tot mai frumoasă pe măsură ce mă apropii de gara din Feteşti şi încep să întrezăresc dealurile albastre ale Dobrogei. Un gând sumbru îmi tot dă târcoale: ştiu că în următoarele trei zile voi fi atins, pentru ani de zile de aici înainte, cel mai estic punct al călătoriilor mele, ştiu că în scurtă vreme o să fiu în Europa de Vest, unde viaţa se poartă rău cu oamenii şi unde se aduc zilnic hecatombe, unde cel mai mare război din lume trebuie să se sfârşească în curând şi unde aerul nu e umplut de poezia Balcanilor. Nu o să fac nici un aranjament ca să contemplu liniştit, din răsăritul îndepărtat, acest amurg al idolilor, dimpotrivă, îmi doresc să fiu de faţă şi să trăiesc sfârşitul în bubuitul tunurilor şi în duhoarea otrăvită a gazelor de asalt. Nu are, de altfel, nici un rost să te pui împotriva destinului, el vine oricum așa cum trebuie să vină. Însă de aceste trei zile pe care le petrec la ţară, în România, cu totul liber de atmosfera din capitală şi de la serviciu, vreau să mă bucur, gustând din dulceaţa, din pacea şi din liniştea lor deplină şi cugetând la soarta lumii şi a omului.

Un soare cald inundă uliţa satului. Copii şi animale se joacă în pace la un loc. Iar chipurile bătrânilor, care trag cu ochiul din spatele ferestrelor sau de după uluci la călătorii care vin de la gară, arată că nu suferă prea tare din pricina războiului, pentru că şi anul acesta o să fie o recoltă bogată. Şi ce

pace şi linişte e în toate căsuţele în care intru ca să-mi văd cunoscuţii! Se aude şi când cade un fir de praf. Una dintre primele întrebări care mi se pun peste tot este dacă ştiu ceva despre încheierea păcii. Ştefana mă întâmpină cu drag, Mitache e, din păcate, plecat în Baltă şi se întoarce abia poimâine. Porcul a crescut binişor, aşa că o jumătate din el, carne şi slănină, o să-mi umple bagajul, iar cealaltă jumătate o primeşte Ştefana.

Şi apoi la Gâldău! Astăzi mă întâlnesc din nou cu Sofia. Stă la intrarea în sat, cu flori în mână. „De când stai aici?“ „Chiar acum am venit, am simţit că acum e vremea să apari.“ Mă dau jos şi trimit căruţa înainte, o iau pe Sofia de mijloc şi o duc pe malul Dunării. Am stat acolo multă vreme într-un ascunziş. Cafeaua se răcise de mult când am ajuns la părinţii ei acasă. Maică-sa bombăne, dar taică-său îi zice: <„Lasă, este primăvară.“>

Drumul înapoi spre Feteşti, într-o noapte de primăvară cu lună plină, e minunat. Caii aleargă numai la galop. Vizitiul, un flăcău de 18 ani, cântă. Într-un târziu caută să intre în vorbă cu mine. E de părere că germanii o să plece în curând din ţară şi că de acum suntem fraţi cu toţii, de vreme ce pacea bate la uşă. Îl las pe băiat să creadă ce vrea, deşi ştiu că urmează recrutări de funcţionari militari germani pentru România pe o durată de 15 ani. Simt toată noaptea arzându-mi pe buze săruturile de foc ale Sofiei.

— Feteşti, 26 aprilie 1918 —
TĂIEREA PORCULUI LA REZERVIŞTI – AMINTIRI DIN TINEREŢE DE LA TĂIEREA PORCULUI – CUM SE TAIE PORCUL ÎN ROMÂNIA – ŞTEFANA ÎL ŢINE DE COADĂ

Cum nu vreau să aştept până mâine când se întoarce Mitache din Baltă şi cum Ştefana se opune cu însufleţire tăierii porcului de către măcelarii nemţi de la abatorul militar, pentru că se teme să nu i-l fure, dau dispoziţie să vină la noi măcelarul român Marin Postoliche. Îmi revin amintiri plăcute de la tăierea porcului în casa părinţilor mei, de când eram copil. Veneau atunci la noi meşterul Zerna, veşnic băut, însoţit de Fritz, ajutorul lui, care nu se lăsa fotografiat, pentru că era convins că o să moară. Cărau în spinare capra de ridicare şi un topor. După ei venea agentul poştal Tullick, cu un microscop, ca să verifice porcul de trichineloză. Acum se procedează cu totul altfel. Nu mai poţi face mare tam-tam din treaba asta şi nu-ţi mai permiţi să-i laşi pe

alţii să vadă ce faci, pentru că sacrificarea porcilor la negru este interzisă. Marin Postoliche are misiunea să omoare porcul în spatele grajdului cât se poate de silenţios, ceea ce îi şi reuşeşte, asistat fiind de Ştefana, care ţine porcul de coadă. Sângele nu îl colectează, ci îl lasă să se scurgă pe jos, pentru că pe aici oamenii nu se prea pricep să facă sângerete. Nu opăresc porcul într-o albie cu apă clocotită, ci îl pârlesc pe vatră cu pănuşi de porumb până când se curăţă de peri şi se înnegreşte cu totul. Atârnarea porcului pe capră le este deopotrivă necunoscută, porcul fiind tranşat direct pe pământ cu nişte tăieturi total neregulate. Cât despre trichineloză, să ne păzească Dumnezeu!

La pomana porcului i-am invitat pe colegii de la biroul de evidenţă. Se dau friptură de porc, tocană, ficat şi rinichi. Când o să mai avem oare pe mână asemenea oale pline cu carne? Păcat numai că Ştefana se pricepe atât de puţin la cârnăţăraie. Aşa nu o să pot duce nimic din toate bunătăţile astea în tranşeele din Franţa. Cel mai preţios lucru rămâne slănina în greutate de şase pfunzi.

— Bucureşti, 27 aprilie 1918 —

PENTRU ULTIMA OARĂ ÎN BALTĂ – BOLŞEVICII

Această ultimă zi o petrec aprovizionându-mă cu ouă şi cumpărând câţiva miei, apoi dau dispoziţie să fie tăiaţi imediat. Mitache îmi dăruieşte unul foarte frumos şi gras din turma lui din Baltă, până unde mă reped cu barca cu motor. Cufundaţi în gânduri, ciobanii îşi pasc acolo oile la fel ca anul trecut, la fel cum au făcut-o dintotdeauna şi la fel cum o vor face mereu. Tu, omule civilizat, te-ai încumeta vreodată să renunţi la toate deşertăciunile lumii şi să te faci aici simplu cioban? Te-ai însănătoşi la trup şi la suflet! – Soldaţii care vin prin Constanţa de la Odesa povestesc că bolşevicii îi plesnesc pur şi simplu în mijlocul străzii şi ziua în amiaza mare pe ofiţerii germani, în vreme ce soldaţii se pot plimba în voie fără să se teamă de vreo posibilă agresiune.

La ora 6 pleacă trenul spre Bucureşti. Asta înseamnă că trebuie să-mi iau rămas-bun pentru totdeauna. Strângerea de mână a Ştefanei şi a lui Mitache vine din inimă. Nu o să vă uit niciodată, Mitache şi Ştefana, oameni de toată încrederea!

— Bucureşti, 3 mai 1918 —

VINEREA MARE

Abia astăzi e vinerea Paştelui la români. Până la ora 11 noaptea se aud cântări din biserica Sfântul Vasile de pe Strada Batiştei. Când se termină slujba, femei şi copii ies cu lumânări aprinse şi le duc acasă. <„Vinerea mare“>, aşa i se spune aici vinerii Paştelui.

— Bucureşti, 5 mai 1918 —

„AMANDA, SCOATE STEAGU’-AFARĂ“

Paştele românesc. Primesc ouă roşii de la Jenny a lui Hubert, de la Mariţa, fata în casă, şi de la doamna intendent Cristescu, vecina noastră. La Jenny mănânc mielul de paşte. Pe Kiseleff domneşte obişnuita forfotă. Casa Soldaţilor „Allenstein“ a deschis la şosea, într-o clădire impunătoare, o berărie cu grădină de vară, care se găseşte chiar în mijlocul parcului.

La Teatrul de varietăţi „Alhambra“, soprana din Berlin cântă azi un nou cuplet incendiar:

Amanda, scoate steagu-afară
Se-ntorc soldaţii noştri-n ţară.
Cântă muzíca ca-n augus’
Când garda noastră s-a tot dus!
Amanda, scoate steagu-afară
Şi împleteşte-o cununioară.
C-aşa un marş prin Unter Linden,
Cum o vedea Berlinul mínten,
N-a mai văzut la fel de sprinten.

Toată lumea o acompaniază cu entuziasm.

— Bucureşti, 7 mai 1918 —

SEMNAREA PĂCII DE LA BUCUREŞTI – SALA ISTORICĂ A PĂCII DE LA PALATUL COTROCENI – POPULAŢIA ŞI ARMATA NU PARTICIPĂ LA ÎNCHEIEREA PĂCII – UN TEDEUM ORDONAT DE SUS

În zorii zilei, plutonierul Schwangenscheidt îmi înmânează cererea de

scutire a unui tipograf care nu poate veni astăzi la apelul de control, pentru că trebuie să tipărească textul tratatului de pace la care a lucrat de altfel şi toată noaptea dinainte. Pe la ora 11 vine un popă care trebuie să se înregistreze şi mă roagă să-l iau peste rând, pentru că trebuie să slujească peste douăzeci de minute *Tedeum*-ul pentru pace, aşa cum au poruncit mai-marii săi. Apoi, când intru pe la 2:30 într-o cafenea, băieţii cu ziare anunţă în gura mare ieşirea unui număr special din *Lumina* despre „pacea perfectă“.

În aceeaşi sală de la palatul Cotroceni în care s-a hotărât, la 27 august 1916, intrarea în război se semnează azi-dimineaţă la ora 10:58 pacea de către Kühlmann, Burian[117], Ahmed Nessimy Bey[118], Radoslavov[119] şi Marghiloman[120]. În această încăpere istorică se găsesc două portrete în mărime naturală, unul al regelui Carol şi celălalt al lui Carmen Sylva, şi, între ele, o marină de Flüggen[121], pe care împăratul Wilhelm i-a făcut-o cadou regelui Carol şi pe care sunt inscripţionate următoarele versuri din Uhland[122]:

Regele Carol, prin furtună,
La cârmă stă, nimic zicând.
Corabia-şi duce cu-a sa mână
Pân’ ce se-alină orice vânt.

În august 1916 regele nu mai era în viaţă!

Evenimentul nu produce nici un fel de bucurie în rândul poporului, pe stradă nu se întâmplă nimic special. Suplimentul ziarului nu se prea cumpără. Pe la 7 seara se adună grupuri de oameni pe Calea Victoriei şi circulă zvonul că onorata comisie pentru semnarea păcii va merge în procesiune pe străzile oraşului. Lumea aşteaptă şi aşteaptă, ca să nu scape această ocazie istorică, dar din palatul Cotroceni nu se iveşte nimeni. Ideea respectivă răsărise din prea via fantezie orientală. Ar fi putut mărşălui oare Kühlmann şi Burian braţ la braţ cu Marghiloman şi Arion[123] pe Calea Victoriei? Toţi românii sunt foarte dezamăgiţi de semnarea acestei păci. Îi sâcâie mai ales gândul că se va prelungi ocupaţia germană şi, în felul acesta, se va eterniza şi se va adânci criza alimentară. Nici biroul de evidenţă nu-şi încetează activitatea, totul merge mai departe ca înainte. Mai mult, românul

n-o să poată trece niciodată peste luarea Dobrogei, cu Constanţa, singurul port al României la mare, nici peste „rectificările“ de frontieră operate de unguri, ca să nu mai zic de veşnica înrobire economică pe care o presupune convenţia referitoare la petrol. Bătrânul Sfetea e negru de supărare şi îmi spune că nemţii nu-i puteau trata pe români mai rău de atât.

Nici învingătorii, nici învinşii nu au nici un motiv să desfacă sticlele de şampanie în seara asta, ceea ce se vede cu ochiul liber şi pe străzi şi în restaurante, unde domneşte o tăcere mormântală.

— Bucureşti, 16 mai 1918 —

UN CONCERT SPLENDID

La Ateneu are loc azi un concert al orchestrei de curte a ducatului Dessau-Anhalt sub bagheta dirijorului Mikorey. Solişti sunt cântăreţii aulici Heinrich Knothe şi Berta Morena. Nu-mi aduc aminte să fi asistat vreodată în Germania la un concert atât de frumos precum cel de la Ateneu. Orice posibil reproş de lux ostentativ e redus la tăcere de minunata armonie a întregului. Lumina electrică inundă cupola măreaţă. Nu e nici un loc liber: soldaţii sunt mai numeroşi, însă şi populaţia civilă arată un mare interes pentru muzica germană.

Obţin loc într-o lojă vecină cu cea ocupată de generalii Tülf von Tschepe şi Koch. O impresie puternică fac piesele pentru orchestră, mai ales „Uvertura“ la *Tannhäuser* şi *Simfonia a cincea* a lui Beethoven. În timp ce publicul aplaudă furtunos, Mikorey îşi prezintă ca un adevărat artist muzicienii, care se ridică iute şi fac o plecăciune scurtă, iar doamnele din orchestră înclină din cap. Probabil că străinii vor fi fost foarte impresionaţi să vadă cântând pe o scenă 80 de bărbaţi sănătoşi, îmbrăcaţi în fracuri negre şi cămaşă albă, în vreme ce Germania luptă în tranşee pentru existenţă.

— Bucureşti, 17 mai 1918 —

PACEA FOAMETEI

În orice parte ai asculta, îi auzi pe români oftând din pricina „păcii“ ăsteia. Poporul de rând şi-a închipuit că, odată cu semnarea păcii, se va domoli şi foametea. Cuvintele spălătoresei mele sunt tipice: <„Pâinea asta nu e pâine de pace, e mămăligă. Şi fasolea, patru lei pe kilogram! Asta nu e pace.“> Pe

o stradă lăturalnică văd un bărbat care îşi face necontenit cruce şi se jeluieşte. Îl întreb ce-l supără şi îmi zice: „Domnule, o să murim cu toţii de foame dacă nu se încheie odată pacea generală. La ce bun pacea asta separată?“

Trebuie să-i dau dreptate. Dacă nu se încheie pacea în curând, atunci şi învingătorii, şi învinşii trebuie să rabde de foame.

— Bucureşti, 25 mai 1918 —

VIEŢI DISTRUSE – BĂTAIE

De câtăva vreme lucrează ca secretar la biroul nostru de evidenţă fruntaşul Grosch. A fost o perioadă funcţionar în Germania şi locuieşte de zece ani în Bucureşti. Are în centrul oraşului un magazin de maşini agricole. Când a intrat România în război, a fost dus într-un lagăr din Moldova, de unde s-a întors după un an şi jumătate. La arestarea lui, în august 1916, poliţia română l-a jefuit de mari sume de bani, magazinul şi mobilierul i-au fost sechestrate, soţia lui s-a despărţit de el, iar el a fost suspectat de spionaj pentru Germania. Acum nu e nimic mai grabnic de făcut decât ca acest om greu încercat să fie încorporat în armata germană. În situaţia aceasta el a depus din timp o cerere să funcţioneze în civil la un serviciu al armatei din Bucureşti, argumentând că, dacă s-ar afişa în uniformă germană, numeroşii lui cunoscuţi români ar socoti că suspiciunile de spionaj sunt întemeiate şi l-ar boicota, silindu-l să renunţe la afacere. Or asta l-ar ruina cu totul. Înainte să primească răspuns la solicitare, Grosch a fost încorporat. La birou nimeni nu s-a sinchisit de faptul că omul făcea muncă de scribălău într-o redingotă în care se purta ţeapăn şi nu făcea nici o plecăciune. Când, pentru cererea sa, a fost chemat la şeful cartierului general, a avut naivitatea să meargă şi acolo în haine civile. Ei, asta i-a mai atras o frumuşică de pleasnă. În plus, şeful statului-major i-a adresat o minută comandantului garnizoanei, generalul-locotenent Koch, care, la rândul lui, a dat dispoziţie ca „acest om să fie trimis imediat pe frontul de vest pentru cererea lui lipsită de patriotism. Trebuie să i se aducă la cunoştinţă că prăbuşirea afacerilor personale este un fenomen general în război şi că purtarea uniformei imperiale peste tot în străinătate este o onoare pentru fiecare soldat în parte“.

La birou se petrece azi o scenă de tot hazul. Un locotenent român demobilizat se prezintă la înregistrare cu o ţigară în mână. Îi atrag atenţia că în camerele noastre de lucru nu are voie să fumeze. Îşi stinge, plin de solicitudine, ţigara, ţinând însă să remarce că el credea că fumatul nu e interzis. Locotenentul Kroll, care a văzut toată scena, sare deodată de pe scaun şi se repede cu înjurături la fumător. Cum acesta îi întoarce înjurăturile – înţelege perfect nemţeşte, îl cheamă Meyer –, locotenentul îi arde o palmă zdravănă şi îl scoate în pumni afară din casă, ţinându-l aşa până în grădină.

— Bucureşti, 26 mai 1918 —

SĂRBĂTORIM DEJA TOATĂ ZIUA DESPĂRŢIREA DE BUCUREŞTI – CÂRCIUMILE NOASTRE PREFERATE

În urma hotărârii comisiei marţiale, oficiul nostru trebuie să jertfească trei oameni în cinstea zeului mai aprig al războiului din vest. Locotenentul Friske i-a numit pe dragul meu Hubert Onnertz, pe fruntaşul evreu Berliner şi pe rezervistul Wegener. În scurtă vreme vor fi înlocuiţi de militari apţi pentru serviciu în garnizoană. Primesc ordinul să-i trimit imediat lui Berliner o telegramă în Germania, unde se află în permisie, ca să vină înapoi. O să aibă o surpriză când o să audă că trebuie să se ducă în tranşee. Şi n-o să se grăbească să vină. Dacă transportul către front o să plece mai devreme, iar el nu e aici, va trebui să mă duc eu în locul lui. Am intuiţia că aşa se va şi întâmpla.

În aşteptarea ordinului de deplasare, Hubert îşi sărbătoreşte câteva zile la rând despărţirea de Bucureşti; particip şi eu la acest chef prelungit. Suntem amândoi de principiul să ne cheltuim fără rest banii româneşti, ca să fim după aceea scutiţi de caznele cu schimbarea lor. A fost puţin cam mult ce-am făcut în ultimele zile, dar mai avem foarte puţin şi vom lăsa cu totul în urmă traiul din Bucureşti. De la 5 fix până târziu în noapte ne-am bucurat, zi de zi, de dulceaţa vinului şi a şampaniei româneşti, ca să nu le uităm niciodată gustul. Am investit un capital important în mâncare bună, pentru ca trupurile noastre să trăiască pe seama ei în lunile – sau anii? – slabe care vor urma. Localurile noastre preferate sunt: berăria elveţianului Durieux, cu gustările ei delicioase, bodega Zografi şi bodega Mircea. Pe bani primeşti

încă orice pofteşti. În fine, restaurantul Epurescu cu o autentică bucătărie românească. E minunat să stai în serile astea calde pe terasa de pe acoperişul Teatrului Donaupalast, de unde poţi contempla, până spre 11 noaptea, lumina sângerie a apusului.

Cu Sofia am rămas în corespondenţă regulată. Mă hotărâsem să nu o mai întâlnesc. Acum însă, de când a aflat că plec pe frontul de vest, nu vrea să se lase. Mă anunţă astăzi că vine zilele următoare. Îmi scrie că se teme că a pierdut prea mult timp. Ar vrea să recupereze tot ce a ratat în viaţă şi în dragoste.

— Bucureşti, 30 mai 1918 —

EVREII SE SALVEAZĂ RECIPROC DE TRANŞEE – ORDIN DE PLECARE – TREBUIE SĂ MĂ DUC ÎN FRANŢA, SAU NU? – FATALISM – SENTIMENTE „CAMARADEREŞTI“

La cartierul general, instanţă care se ocupă cu organizarea transporturilor spre frontul de vest, lucrează ca simplu secretar un evreu german, Landsberger. E bun prieten cu Berliner, pe care vrea să-l ţină cu orice chip departe de frontul de vest. Când îi transmit telefonic numele colegilor mei desemnaţi să plece pe front de locotenentul Friske, se ambalează la numele Berliner şi îmi zice că nu se poate desemna pentru transport un soldat aflat în permisie, întrucât garnitura poate pleca în orice moment. I-l dau la telefon pe locotenentul Friske, care confirmă că e voinţa lui expresă ca Berliner să plece cu acest transport. Între timp însă Landsberger a reuşit totuşi să-l salveze pe amicul lui Berliner de primejdiile din tranşee: i-a atras atenţia comandantului că Berliner are deja 40 de ani, pe când eu am numai 31, şi că, în conformitate cu dispoziţiile, trebuie aleşi cei mai tineri pentru front. Aşa că astăzi îmi parvine de la cartierul general ordinul strict de care mă înştiinţează, radiind de bucurie, Keller, cu cuvintele: „Duminică 2 iunie, la ora 7 dimineaţa trebuie să te prezinţi cu echipamentul de front.“ În asemenea ocazii îţi poţi da seama ce fel de sentimente nutresc camarazii unii faţă de alţii. La schimbări atât de importante nimeni dintre cei aflaţi sub arme nu e suficient de abil să-şi disimuleze afinităţile sau idiosincraziile.

Mă duc la locotenentul Friske să-l întreb dacă trebuie într-adevăr să plec sau nu. Îmi răspunde că nu trebuie. Îl rog să mă lase să mă duc, pentru că

aceasta e dorinţa mea arzătoare. Friske îmi spune că nu depinde de dorinţa mea, ci de dorinţa *lui* arzătoare ca eu să rămân la biroul de evidenţă. Nu va îngădui ca dispoziţiile lui să nu fie respectate; de aceea, mâine-dimineaţă va telefona pentru mine la comandatura cartierului general.

Mă rog, indiferent dacă va trebui să plec sau nu, în seara asta am din nou ocazia să mai trag un chef de bun-rămas.

— Bucureşti, 31 mai 1918 —

ZARURILE AU FOST ARUNCATE: TREBUIE SĂ PLEC PE FRONT

Dimineaţă locotenentul Friske îmi zice că totuşi trebuie să plec pe front. Ordonanţa spune în mod categoric că toţi apţii combatanţi sub 35 de ani şi trei luni trebuie să plece. Astfel, soarta mi-e pecetluită, sunt destul de copt pentru Europa de Vest şi prea în putere pentru Europa de Est. În aceeaşi clipă pun condeiul jos: nu mai scriu nici o iotă. Îi trimit acasă pe toţi prizonierii de război care trebuiau înregistraţi astăzi, n-are decât să lucreze Berliner cu ei când s-o întoarce odată din Germania. Atât i-am ţinut locul în departamentul lui de prizonieri.

— Bucureşti, 1 iunie 1918 —

O VICTIMĂ A TIFOSULUI – UN „RĂTĂCIT“ – DESCOPERIREA LUI – DEZERTĂRI ÎN MASĂ DIN ARMATA GERMANĂ – DEZERTĂRI SUB SEMNUL VENEREI – CĂSĂTORII DE OCAZIE – RUPERI IMINENTE ALE CĂSĂTORIILOR DE OCAZIE – BERE ÎN SEARA DE BUN-RĂMAS

Colegul nostru, fruntaşul Böhme, zace de câteva zile în pat. Azi e luat cu salvarea, pentru că doctorul îl diagnostichează cu tifos. Molima a făcut nenumărate victime în ultimele săptămâni printre soldaţi şi civili deopotrivă. Seara aflăm că omul ăsta cuminte şi îndrăgit de toată lumea a murit. Avea patruzeci şi ceva de ani şi a lăsat în urmă o nevastă şi câţiva copii.

De această nenorocire se leagă însă şi o istorie hazlie, care merită povestită pentru caracterul ei exemplar. Cel mai bun prieten al răposatului Böhme era un soldat tânăr, de vreo 20 de ani, unul Karl, care avea legături strânse cu slujitoarea din casa noastră, Ana. Nimeni nu ştia din ce detaşament făcea parte sau la ce serviciu lucra tânărul. Intra de regulă

dimineaţa în casă, era bine cu toţi, se făcea util ici şi colo pe unde îi trecea prin cap, se ferea să dea nas în nas cu cei doi locotenenţi, dar nu se sfia să-i salute în poziţie de drepţi când nu-i mai putea evita, şi pleca apoi seara târziu. De mâncare avea tot timpul, pentru că Ana şi noi ceilalţi îl ocroteam, fiind el un om aşa de drăguţ. Nu stătea însă la mila noastră pentru că adesea îşi aducea bucate şi pâine, pe care le obţinea el ştie cum. Cu timpul ne-am dat seama că omul era un aşa-numit „rătăcit“ şi, cu toate astea, nu l-a întrebat nimeni cum a reuşit să scape, tocmai în acest centru nodal, de listele de evidenţă şi de vigilenţa copoilor. Astăzi însă iese totul la lumina zilei, pentru că autoritatea sanitară investighează cine i-a adus mâncarea lui Böhme în ultima vreme şi cine a avut grijă de el. Împricinatul fusese, desigur, Karl. Dar Ana l-a anunţat la vreme pe „Carol“ al ei, aşa încât sanitarii nu l-au mai putut dibui când au vrut să-l ia şi să-l bage în carantină. Karl nu-şi va putea lua rămas-bun de la prietenul lui răposat, ci va trebui să se „rătăcească“ pe altundeva până la terminarea războiului. Iar la cât e de ingenios, o să-i şi reuşească, pentru că tehnica „rătăciţilor“ e foarte bine pusă la punct. Statutul de „rătăcit“ i-l datorează Karl următoarei circumstanţe: fusese ordonanţă la un prinţ căruia nu i-a plăcut deloc în România şi care nici nu a socotit de cuviinţă să-l trimită pe Karl înapoi la trupă când a plecat, destul de repede de altfel, în Germania.

Toate ordinele de zi sunt pline de anunţuri referitoare la dezertările unor soldaţi şi subofiţeri. „Rătăcirea“ funcţionează pe o durată îndelungată numai dacă reuşeşti să scapi de foame. Şi asta se întâmplă de regulă dedându-te la contrabandă cu ajutorul unei făpturi de parte femeiască. În multe cazuri nu frica de tranşee sau lehamitea de serviciul militar conduc la dezertare, ci iubirea. În ultimele zile, de pildă, se vorbeşte mult despre un caz de dezertare care pare de neconceput: un subofiţer care nu e apt combatant şi care are un post comod la comandatura garnizoanei nu se mai prezintă de ceva vreme la datorie, fiindcă a căzut iremediabil în plasa unei cameriste. Gestul e de neconceput pentru că omul locuia deja cu ea de multă vreme şi, în afara celor opt ore de serviciu, i se dedicase cu totul. Explicaţia nu poate fi decât că femeia spera să şi-l înrobească cu totul şi pentru asta l-a împins la dezertare. Or din acel punct nu mai e cale de întoarcere. Însă nici unul, nici altul nu s-a gândit că şi aici, ca peste tot,

limbile invidioase ale „prietenelor“ pot să te trădeze, şi încă cu voluptate.

Cine se uită cu atenţie poate observa adesea militari germani în civil cu floare la butonieră, plimbându-se pe stradă la un braţ cu soţia de împrumut şi la altul cu copiii acesteia. Hainele civile sunt ale soţului legiuit. Ce situaţie minunată! În ultima vreme aceste cupluri temporare au fost cuprinse de o mare nervozitate, pentru că românii demobilizaţi se întorc acasă. „Soţul“ neamţ e pe picior de plecare zi de zi şi noapte de noapte, ca să poată evita scene penibile, pentru că nu toţi bărbaţii sunt atât de cumsecade să-şi anunţe din vreme întoarcerea de pe front. De fapt, e vorba ca „soţul“ neamţ să fie scutit de scena pe care soţul legitim ar îndrăzni eventual să i-o facă; pentru că soţia nu reuşeşte niciodată să facă în aşa fel încât bunele ei vecine şi prietene să nu-l avertizeze scurt pe soţul legitim cu mult timp înainte de venirea lui despre tot ce se întâmplă acasă.

Seara, în cinstea celor care urmează să plece are loc la biroul de evidenţă o petrecere cu bere. Sunt luaţi cu asalt 50 de litri de bere. Nu le putem da de capăt, nici măcar prelungind petrecerea până la 4 dimineaţa. Hubert declară solemn că mâine nu o să se prezinte cu mine la apel, pentru că pur şi simplu nici nu se gândeşte să plece din Bucureşti.

Petrecerea iese cu veselie şi tămbălău. Singura care stă liniştită e Sofia. Nu vrea să-şi stingă amarul în băutură, ci vrea să guste din el cu toate simţurile treze. De trei zile e lângă mine. Le-a zis părinţilor ei că vine la mine. Am petrecut ceasuri minunate împreună. Nu-i vine încă să creadă că mâine-dimineaţă o să ne luăm rămas-bun pentru totdeauna. „De ce nu s-or putea oare înţelege popoarele noastre aşa cum ne-am înţeles noi doi?“ – „Dacă s-ar fi înţeles, nu ne-am fi cunoscut niciodată.“ – „Crezi că există particularităţi de rasă care împiedică iubirea şi înţelegerea între popoare?“ – „În nici un caz nu cred asta. Iubirea noastră e proba contrară.“

La ora 4 vreau s-o conduc pe Sofia la hotel. Se opune, nu vrea să mă părăsească până când nu plec. Aşa că îmi veghează, stând lângă bagaje, ultimele două ore de somn din Bucureşti.

— Bucureşti, 2 iunie 1918 —

DESPĂRŢIREA – ÎNCĂ NU PLEACĂ TRANSPORTUL – LUI HUBERT I SE TAIE RESPIRAŢIA – DEŞTEPTAREA

REZERVISTULUI – HUBERT PREFERĂ SĂ FIE ARESTAT – COR SOLDĂŢESC LA CÂRCIUMĂ

La ora 6 Sofia mă apucă de braţ: „A sosit clipa despărţirii.“ A adunat trandafiri din curte şi mi i-a pus la cască şi la puşcă. De tăbliţele de recunoaştere mi-a legat un mărţişor, ca să mă apere de gloanţele inamice. Apoi mă conduce la comandatura garnizoanei, unde ne luăm în grabă rămas-bun. Vrea să plece imediat înapoi la Gâldău. În seara asta ne vor despărţi câteva sute de kilometri şi în 14 zile, câteva mii. Dumnezeu să aibă milă de amândoi!

Hubert s-a ţinut de cuvânt şi nu vine la apel. Landsberger ne împarte ţigări în curtea comandaturii şi ne urează, ipocrit, toate cele bune. Sub comanda unui subofiţer mărşăluiesc împreună cu alţi 37 de oameni pe calea lungă spre gară. Sunt uimit că raniţa nu-mi atârnă greu şi că arma şi casca nu-mi sunt defel nesuferite. În roua dimineţii, pun pas voios şi sprinten în mijlocul coloanei. Următoarea noastră oprire e fosta capitală domnească a ţării, Târgovişte, unde se găseşte o tabără militară. Însă azi nu ajungem nicăieri, pentru că trenul e atât de aglomerat, încât comandantul gării ne spune că nu ne poate transporta şi să venim mâine la aceeaşi oră: nu circulă decât un tren pe zi. Aşa că plecăm acasă şi mai petrecem o zi în Bucureşti. Frontul de vest mai poate să aştepte.

Colegii mei de la biroul de evidenţă care nu au fost tocmai trişti de plecarea mea rămân tâmpiţi când mă văd revenind. Şi o să rămână aşa ceva vreme, întrucât îi mint că treaba cu plecarea mea pe front a fost o greşeală. Iute mă arunc în cizmele de rezervă, îmi iau chipiul de mătase albă, bocancii şi casca zboară cât colo într-un colţ şi mă duc la Hubert. Îmi deschide zâmbind Jenny – cu care Hubert locuieşte deja de un an de zile –, de parcă ar vrea să-mi zică: „Vezi, mi-a ieşit, rămâne cu mine, nu pleacă cu tine în Franţa.“ Întins în patul conjugal – conjugal de împrumut –, Hubert dă semne de trezire din beţia de aseară. Abia când mă vede se dezmeticeşte cu greu că la ora 7 trebuia să se prezinte în echipament la comandatură. Nu ştie ce să mai creadă, dacă chiulesc şi eu sau dacă a fost suspendat transportul. Cu acelaşi zâmbet victorios pe chip, Jenny îi aduce o cafea turcească la pat. Mama ei stă cu braţele încrucişate la uşă şi priveşte cu mulţumire această tihnită „scenă de familie“. Apoi cu pompă albaneză,

Jenny îl ajută pe Hubert să se scoale din pat – Jenny e albaneză. Plec cu el la biroul de evidenţă. Plutonierul Schwangenscheidt mă roagă să-i spun lui Hubert să se evapore pentru că Poliţia Militară îl caută ca dezertor; el, Schwangenscheidt, a primit ordinul direct să-l aresteze pe Hubert şi i-e greu să o facă. Cea mai tare chestie e că nimeni nu ştie unde locuieşte Hubert, pentru că oficial el stă la biroul de evidenţă. Hubert trage o sperietură zdravănă. Mai târziu însă se gândeşte un pic şi se întoarce dinadins la birou ca să facă un haz monstru de eventuala lui arestare de către plutonierul Schwangenscheid cu care a împărtăşit atâtea secrete. Se apucă să-şi împacheteze cu tărăboi lucrurile aflate în odaia de lângă camera lui Schwangenscheidt şi începe să cânte tare prin toată casa, aşa încât plutonierului nu-i mai rămâne nimic de făcut decât s-o ia la sănătoasa. Ca şi cum n-ar fi de-ajuns atâta, după-masă mergem la bodega Zografi, unde Schwangenscheid stă la masa lui preferată. Şi de acolo îl pune pe fugă Hubert.

E a doua oară când, soldat fiind, mă apuc să cânt într-o cârciumă. Pentru că azi e cu siguranţă ultima zi pe care o petrec la Bucureşti, intrăm în dispoziţia plângăreţ-bahică şi poetică a soldaţilor care beau de rămas-bun la cârciumă. Raniţa e echipată, totul e gata pentru marş. La un ultim semnal, raniţa e pe cocoaşă, arma în mână şi pe-aci ţi-e drumul spre front. Nu o să avem deloc parte de patria noastră, vom fi duşi direct pe frontul de vest fără să ni se îngăduie să călcăm pe pământul Germaniei mai mult decât pe calea ferată. De aceea cântăm *Vöglein im Walde* şi *In der Heimat, in der Heimat, da gibt's ein Wiedersehen*[124]. Civili şi soldaţi se uită cu insistenţă la masa noastră atât de veselă. Camaradul Willy din Berlin – numai cu acest nume mi-e cunoscut acest om simpatic – ţine în birt un discurs de despărţire în cinstea celor care pleacă. Nu ştie cum să-şi continue cuvântarea, aşa că încheie propunând o chetă pentru noi, lucru care îi iese de minune. El însuşi se duce să strângă banii. De bună seamă, noi le facem tuturor cinste cu ţuică de toţi banii.

— Târgovişte, 3 iunie 1918 —

TABĂRA MILITARĂ DE LA TÂRGOVIŞTE –
CAMARADUL BERLICH MĂ ÎMPINGE – TÂRGOVIŞTE, FOSTA

CAPITALĂ A ŢĂRII

Azi chiar plecăm din Bucureşti. Hubert catadicseşte să vină şi el, ceea ce face ca urmărirea lui să devină *ipso iure* caducă. Îşi lasă dinadins mantaua şi puşca în urmă, ca să nu-şi îngreuneze bagajul cu chestii nefolositoare. La plecarea trenului nu-i chiar treaz, ceea ce mă face să râd de el tot drumul. La Titu schimbăm trenul. Acolo îl întâlnesc pe Berlich din Feteşti, care merge şi el la Târgovişte, tot ca apt combatant. Cu el o să îndur toate restriştile care urmează, în cazul în care Hubert va „abdica“ înainte de vreme, aşa cum bănuiesc.

Spre Târgovişte mărşăluim încet, cu multe pauze de odihnă, până la o bază de recruţi, o tabără de barăci militare, aflată la o oră de mers pe jos de gară. Carevasăzică de astăzi începe din nou viaţa de soldat: dormim pe jumătate goi pe priciuri cu paie murdare, ne prezentăm la masă, ne prezentăm la apel, suntem împărţiţi în plutoane. Deja în după-amiaza asta se şi organizează transportul. Aflăm că vom fi duşi în tabăra militară de la Beverloo, în Belgia. La auzul acestui nume ni se înmoaie multora dintre noi genunchii, pentru că am auzit tot felul de lucruri groaznice despre baza respectivă. Comandantul transportului e un căpitan tânăr, care crede că se poate face iubit de la prima cuvântare în care ne spune numai vorbe dulci: că o să-şi dea toată silinţa să ne facă lunga călătorie cât se poate de plăcută, că o să se îngrijească să fim peste tot bine hrăniţi şi aşa mai departe. Că de frontul de vest nu avem de ce ne teme, că oricum o să ajungem acolo prea târziu. În afară de asta, toată treaba o face acum artileria, aşa că infanteria o să aibă puţin de suferit. Ne avertizează să nu ne îndepărtăm din greşeală sau în mod deliberat de transport, pentru că toţi dezertorii vor fi prinşi şi pedepsiţi aspru.

Un transport înseamnă 250 de oameni. Toţi cei sub 35 de ani rămân încă pe loc. Mă bag în acelaşi pluton cu Hubert şi cu Berlich, ca să rămânem tustrei împreună.

Spre seară vizităm orăşelul. E situat pe râul Ialomiţa, care izvorăşte din Carpaţi şi iese aici dintre ultimele dealuri de piemont. Istoria naţională a României e încă din vechime strâns legată de acest loc[125]. În jurul zidurilor ei au curs şuvoaie de sânge românesc şi turcesc. Vechiul palat voievodal, din care boieri influenţi conduceau odinioară Ţara Românească, e de mult

în ruine, însă pe o colină se vede încă din depărtare mănăstirea Dealu care adăposteşte în vremurile din urmă o şcoală militară. Spre nord se văd, adesea învăluite în nori, culmile semeţe ale Carpaţilor. Colegii de la biroul de evidenţă din Târgovişte ne povestesc despre foarte grelele călătorii de control pe care au trebuit să le facă iarna la pas până în satele de munte din apropierea graniţei cu Ungaria.

Orăşelul, cu străzile lui întortocheate şi pavajul prost, dă impresia unui loc idilic, însă în vremuri de pace e pur şi simplu năpădit de armata română, având aerul unei mici garnizoane. Acest lucru se vede mai întâi după numărul mare de cârciumi, cafenele, săli de spectacol şi apoi după felul în care se plimbă pe strada principală unii ofiţeri români eleganţi care, cu permisiunea armatei germane, s-au întors să ia în primire fostele aşezăminte militare. O vilă frumoasă adăposteşte Casa Armatei. De-o parte şi de alta a străzii care duce la tabăra noastră de barăci se găsesc grădini minunate şi căsuţe de ţară.

— Târgovişte, 5 iunie 1918 —

PLÂNS LA APA IALOMIŢEI –

CHANGEZ LES MARIS

Nu avem în continuare nimic altceva de făcut decât să ne prezentăm o dată sau de două ori pe zi la apelul pe plutoane. De fiecare dată căpitanul ne dă alte şi alte avertismente în privinţa comportamentului pe durata transportului. În restul timpului soldaţii stau tolăniţi pe malurile Ialomiţei în iarbă la umbra copacilor şi îşi plâng soarta ca odinioară copiii lui Israel pe malurile Eufratului, însă cu deosebirea că soldaţii vor să rămână la apa aceasta răcoroasă de munte, în vreme ce israeliţii voiau să plece. Această ieremiadă după România pierdută e, parcă, fără sfârşit. Toată lumea repetă, zi de zi, că asemenea timpuri nu o să se mai întoarcă niciodată. Fiecare simte nevoia să-şi depene amintirile şi să-i facă părtaşi la ele şi pe alţii. Hubert se gândeşte necontenit la Jenny a lui şi se teme pentru ea la gândul că în curând o să i se întoarcă bărbatul de pe front. Un an şi jumătate a împărţit cu ea bucurii şi necazuri, un an a locuit la ea. Ea i-a gătit şi i-a spălat, i-a cusut şi i-a cârpit. Acum el e pe cont propriu. Nu poate nici măcar să-i scrie, pentru că ea nu pricepe un cuvânt nemţesc. El româneşte nu ştie

să scrie, iar în limba bălmăjită în care se înţelegeau nu poate aşterne nici o vorbă, pentru că sunetele respective nu au un corespondent grafic.

Un alt camarad îmi povesteşte şi el de soţia lui de împrumut. Soţul ei legitim s-a întors în zilele din urmă când el încă se afla la ea. Şi ce era ăla să facă? Să încerce să-i tragă neamţului o bătaie sau să-l împuşte? Şi cu necredincioasa de nevastă-sa ce era să facă? Să se despartă de ea? Şi ea ce-ar fi putut face? Să fugă de la el? Cei doi soţi urmau să fie din nou ei de ei, iar germanul era pe punctul de plecare şi pe ea nu avea cum s-o ia cu el. Aşa că cei trei au făcut cel mai raţional lucru cu putinţă: germanul s-a despărţit de iubita lui în prezenţa soţului ei, însă acesta din urmă a refuzat să dea mâna cu soţul de împrumut al soţiei sale.

Astfel de poveşti îi muncesc pe cei care trebuie să plece din România. S-ar putea scrie o carte groasă dacă cineva ar vrea să consemneze tot ce se povesteşte cu atâta volubilitate. Eu, unul, pun capăt acestei dispoziţii plângăcioase, propunând un joc de *skat* la iarbă verde, fapt care îi aduce pe toţi la sentimente mai bune.

Hubert a primit ordin să se întoarcă la Bucureşti, ca să fie martor într-o cauză penală. Bucuria lui este fără margini, în seara asta o să meargă din nou la Jenny, dacă între timp nu i s-o fi întors bărbatul şi nu o fi pus o legală stăpânire asupra ei. Îl duc la gară.

— Târgovişte, 6 iunie 1918 —
PLIMBARE PRIN ORĂŞEL – VIEWEG – LOGODNICA DE LA MUNTE

După obişnuitul somn de după-amiază pe malul Ialomiţei, mă duc din nou cu Berlich prin oraş. Acolo ne întâlnim cu Vieweg, care a devenit între timp locotenent şi ocupă aici postul de adjutant la comandatura de etapă. Şi-a atins ţelul suprem! Dintotdeauna uniforma de ofiţer a fost visul lui cel mai voluptuos, vis care şi-a găsit expresia şi în efuziunile sale scriitoriceşti. Păşeşte mândru pe stradă, animat de gândul că un executor al justiţiei universale ca el nu se mai găseşte într-o poziţie atât de umilă ca înainte. Evanghelia lui sună astfel: Germania, asediata, abuzata şi defăimata Germanie, are misiunea să aducă raţiune şi moralitate în restul lumii decăzute. Se simte aproape ca un slujitor al lui Dumnezeu, „pentru că

istoria lumii e judecata ei din urmă“[126]. Când îi spun că trebuie să merg pe frontul de vest, el vede treaba asta ca pe o ocazie să mă disting în victoria iminentă a binelui asupra răului.

Seara bem cu Berlich încă vreo câteva ţuici la un han mic al cărui proprietar tocmai s-a întors nevătămat de pe front. Când ne aude vorbind despre plecarea de mâine pe frontul francez, ne dă gratis trei rânduri în cinstea noastră şi drept mulţumită pentru întoarcerea lui acasă. Ciocnim şi strigăm cu toţii <„Noroc!“>.

Împreună cu noi la masă e şi fruntaşul Kaltenbach, un student în anul întâi. Şi el şi-a lăsat inima în România, fiindcă s-a logodit în toată regula cu o fiică a munţilor. Fusese cantonat vreme îndelungată în ţinutul de sus, unde culmile Carpaţilor zgârie norii, la nord de Târgovişte, şi a petrecut zile minunate în casa viitorului său socru alături de logodnica lui, căreia îi trimite acum cel din urmă rămas-bun. Recunoaşte deschis că ar fi dezertat cu orice preţ, dacă ordinul de plecare l-ar fi prins la munte sus. S-ar fi făcut imediat nevăzut în haine civile. Din nefericire însă, în ultima vreme a stat în Bucureşti. Îi scrie logodnicei sale într-o română fluentă.

Din păcate, Hubert nu se întoarce, aşa că mâine vom pleca fără el. În orice caz, trebuie să fi petrecut excelent în cârciumile din Bucureşti. Sau poate că a fost pus în haine civile de Jenny?

— Pe drum, 7 iunie 1918 —
O CĂLĂTORIE DIN EUROPA DE SUD-EST ÎN EUROPA DE NORD-VEST – ULTIMA MASĂ LA TITU – 45 DE INŞI SUNT NEVOIŢI SĂ STEA ZECE ZILE ÎNTR-UN VAGON DE VITE – AZILUL DE NOAPTE DIN VAGONUL CU GRENADE

La două şi jumătate deşteptarea. Începe cea mai lungă călătorie din viaţa mea. Din Balcani în Belgia. La cinci, în zori, suntem urcaţi în vagoane de vite, 45 de inşi înghesuiţi în fiecare vagon. Cum o să rezistăm oare cele opt sau zece zile de drum? Deja la Titu stăm pe loc de la 8 dimineaţa până la 2 după-masa. Ca să ne treacă mai repede timpul, ne comandăm în încăperea din spate a restaurantului gării un dejun cu specialităţi de pui. Masa de pe urmă. Pentru ultima oară am cerut, în detaliu, să ni se pregătească

următoarele: mai întâi <„pui în ciorbă“>, apoi <„friptură de găină“> şi, în fine, <„tocană“>. La prânz ne mâncăm raţia în Piteşti. Obişnuitele lături. Spre seară reuşim să ne extragem din balamucul de căşti, arme, tacâmuri, pături, lădiţe, raniţe, cizme şi centuri din vagonul nostru pentru vite şi căutăm un culcuş unde ne putem întinde picioarele pe timpul nopţii. Ni se îngăduie să intrăm într-un vagon de marfă plin ochi de grenade. Acolo stau deja câţiva soldaţi mai bătrâni şi morocănoşi care însoţesc transportul de muniţie, ca la vreo 15 vagoane pline de grenade, ataşate la trenul nostru. Ăştia ne pun în vedere să nu le deranjăm confortul, adică să nu dea Dumnezeu să ne apropiem de bunurile lor, şi neapărat să ne organizăm după ora lor de stingere. Noi le promitem sus şi tare că o să ne supunem întru totul, pentru că doar e vorba de un spaţiu suficient de mare să ne întindem trupurile la rând. Suntem gata să le dăm şi bani. Numai un soldat care trebuie să-şi supună zile în şir trupul la nişte cazne similare cu cele ale unui hering într-o conservă îşi poate da seama cât de valoroasă e o ocazie ca aceasta. Vagonul e umplut până la jumătate cu grenade aranjate frumos pe rânduri. Eu cu Berlich ne aşezăm pe ultimul rând, într-un colţ, numai cu mantalele sub noi, şi dormim bine direct pe grenade, până când trenul ajunge la Slatina, unde staţionează câteva ore. Aici ne dăm jos şi le ţin soldaţilor o prelegere practică de astronomie, contemplând stelele care strălucesc magnific. Cele 15 vagoane de grenade o să-şi găsească, la fel ca noi, întrebuinţarea pe frontul de vest, de vreme ce în România nu li se mai pot oferi oameni de sfârtecat.

— Pe drum, 8 iunie 1918 —

PE MĂNOASA VALE A OLTULUI – RÂMNICU VÂLCEA – PRIN PASUL TURNU ROŞU – REVIZUIRILE DE FRONTIERĂ FĂCUTE DE UNGURI – ANEXĂRILE – SOARTA TRAGICĂ A POPULAŢIEI DE LA GRANIŢĂ – VERDICT DEFINITIV DESPRE POPORUL ROMÂN – DESPĂRŢIREA DE PĂMÂNTUL ROMÂNESC LA RÂUL VADULUI

Când ne trezim în zori, ne dăm seama că o s-o apucăm prin pasul Turnu Roşu, pentru că o ţinem ore întregi de-a lungul Oltului care, venind dinspre Ungaria, traversează Carpaţii şi curge alene prin mănoasa Câmpie Română. Avem dinainte un tablou vesel, cu numeroşi ţărani şi ţărănci îmbrăcaţi în

strălucitoarele lor costume populare muncind pe ogoare. Aceasta e cea mai bogată regiune a României. Aici se află şi localitatea Drăgăşani, cu vinul ei celebrul. Un camarad de călătorie care a stat aici ne povesteşte nostalgic despre zilele minunate pe care le-a petrecut în regiune. În vreme de pace zece litri de vin de Drăgăşani costau 80 de bani, acum un litru costă 15 lei.

Cu casele ei de un alb strălucitor se apropie capitala acestui ţinut: Râmnicu Vâlcea, un oraş prietenos aşezat între munte şi câmpie.[127] Aici primim mâncarea de dimineaţă. Ca să ne putem bucura din plin de romantica trecere a munţilor, Berlich şi cu mine ne așezăm comod pe platforma altui vagon de marfă. Trenul are de urcat o pantă semnificativă şi are nevoie de o după-amiază întreagă până să ajungă la cel mai înalt punct al trecătorii. În depărtare se văd deja licărind culmile Carpaţilor, încă acoperite cu zăpadă, dintre care mai multe ating o înălţime de două mii cinci sute de metri. Un frânar român ne arată toate vârfurile, pasurile şi văile, pe cât le ştie şi el: Munţii Coziei, Munţii Lotrului, Vârful Mare şi toate culmile cu numele lor. Linia ferată urmăreşte îndeaproape traseul sinuos al Oltului, în aşa fel încât într-un timp scurt am mers în toate direcţiile. Sate adunate nu se mai găsesc pe aici pe sus. Unul dintre ultimele este faimoasa staţiune balneară Călimăneşti cu izvoarele ei de apă termală, pe care Ungaria o voia anexată la teritoriul său odată cu revizuirea de frontieră, deşi localitatea se găseşte la 36 de kilometri de graniţă. Totuşi, Ungaria şi-a ponderat pretenţiile teritoriale ca să se permită instalarea păcii. În privinţa anexărilor, Puterile Centrale au declarat că revizuirile de frontieră în favoarea Ungariei sunt de natură pur militară: populaţia din aceste zone muntoase nu ar trebui luată în considerare pentru că ea este practic inexistentă. Însă, chiar dacă pe fâşia cedată după tratatul de pace nu se găsesc sate mai mari, totuşi de la Vârciorova pe Dunăre până la Cernăuţi pe Prut sunt câteva mii de oameni care trăiesc în cabane de pădurari, în mănăstiri, în mori, în posturi de vamă şi de frontieră, în staţii de cale ferată şi aşa mai departe. Şi ei sunt oameni şi nu pot fi aruncaţi dintr-o parte într-alta printr-o simplă trăsătură de condei, şi ei au pretenţia să fie trataţi altfel decât ca nişte simple piese de şah. Aceasta este tragedia populaţiei de frontieră, pasată fără milă de colo-colo.

Trenul se opreşte în toate haltele, mici şi multe. Peste tot fac de gardă

feroviari şi rezervişti germani. Duc aici, în acest aer minunat de munte, un trai liber şi dulce. Doar de trei-patru ori pe zi au de lucru cu trenurile şi tot timpul care le rămâne şi-l pot dedica pădurii şi plantelor şi animalelor din ea.

Am obosit tot uitându-ne în dreapta şi în stânga pe parcursul lungii călătorii prin munţi, aşa că Berlich şi cu mine am adormit pe acoperişul vagonului în plin soare. Frânarul român a avut mare grijă de noi în vreme ce dormeam, potrivindu-ne bine sub cap desagii cu pâine ori de câte ori aceştia alunecau la numeroasele frâne şi hurducături. Mi-am dat seama de asta mai târziu şi îi sunt foarte recunoscător; pot să zic acum că acest om simplu care mi-a arătat atâta căldură în ultimele mele ore petrecute în România este personificarea întregului popor împotriva căruia am fost trimis ca „inamic“.

Ultima staţie de munte se numeşte Râul Vadului. Aici am călcat pentru ultima oară pe pământul acestei ţări.

Epilog

E TURNUL ROŞU ROŞU? – NAGYSZEBEN, NU HERMANNSTADT – SATUL SĂSESC SELLENBERK[128] – TROC PLIN DE VIAŢĂ

Eram curios dacă Turnu Roşu e chiar un turn roşu. Marea Roşie nu e roşie, Marea Neagră nu e neagră, ruşii albi nu sunt albi. Spre surprinderea mea, Turnu Roşu e chiar roşu. Se găseşte aici o fortăreaţă care servea la paza frontierei, fiind situată la intrarea îngustă în Valea Oltului, pe teritoriul Ungariei, la câţiva kilometri de graniţă. Când ajungem în primele sate din Ungaria, constatăm că e o mare diferenţă între acestea şi cele din România, atât în privinţa cultivării pământului, cât şi a felului în care sunt construite. Diferenţa se datorează faptului că aici locuiesc colonişti saşi. Satul întins Sellenberk are construcţii masive, chiar şi grajdurile şi şurile sunt zdravene. Şi biserica e parcă din Germania. E de două sau de trei ori mai mare decât cele din România. La Sibiu primim de mâncare şi la prânz, şi seara. În gară e trecut numai numele unguresc al oraşului, Nagyszeben, degeaba caut şi inscripţia în limba germană. Sibiul e, în aparenţă, un oraş cu totul german, cu multe turnuri şi clădiri impunătoare. La o „casă de oaspeţi şi de odihnă“

o săsoaică tânără ne oferă un vin dulce de ţară. Clienţii localului vorbesc însă cu toţii numai româneşte. În gările din Ungaria începe negustoria cu populaţia civilă. Oamenii aduc la tren ouă şi slănină din belşug şi cer în schimb tutun. O sută de grame, pe care soldaţii le-au cumpărat cu doi lei la Bucureşti, fac aici zece coroane.

Trenul se târăşte foarte încet mai departe. Noaptea, din nou pe grenade.

— Pe drum, 9 iunie 1918 —

CĂLĂTORIE DE NUNTĂ, NU DE AFACERI – DORM PE MASĂ – PE VALEA MUREŞULUI

De la 12 noaptea până la 7 dimineaţa stăm la Tövis[129] şi de la 12 la prânz până la 5 după-masa la Piski[130]. Nu ne deranjează lentoarea asta, pentru că nu suntem în călătorie de afaceri. Mai degrabă în călătorie de nuntă, pentru că drumul ăsta nu ar putea dura niciodată prea mult. Comparaţia aceasta e însă întru câtva nepotrivită. Slavă Domnului, avem destulă mâncare la noi. Eu mi-am cumpărat ouă şi slănină din Târgovişte, iar Berlich a primit de la Alexandrina lui o şuncă grozavă pentru drum. La Simeria primim de trei ori de mâncare, dimineaţa, la prânz şi seara. Şi aici se vorbeşte încă româneşte. Plecăm apoi de-a lungul Mureşului spre vest. Vedem o mulţime de vite şi pământul e bine lucrat. Sate mari şi oraşe cu conace vaste şi biserici cu turle înalte zboară pe lângă noi. Pun pariu că majoritatea oamenilor din trenul ăsta au o singură dorinţă: să ne pierdem urma într-un sat mic şi idilic dintr-astea, departe de vuietul bătăliilor, până când trece războiul.

Soldaţii din vagonul cu grenade ne privesc cu atâta duşmănie, încât trebuie să ne căutăm un alt hogeac la noapte, şi anume în vagonul şefului de tren. Eu dorm pe masă şi Berlich dedesubt. Cum însă nu putem închide uşa în timpul mersului, se face foarte frig înăuntru şi mă tem că m-am ales cu un reumatism de toată frumuseţea la braţul drept.

— Pe drum, 10 iunie 1918 —

MARMELADĂ ŞI MĂMĂLIGĂ PENTRU ELIBERATORII UNGARIEI; CAFEAUA TREBUIE SĂ O PLĂTIŢI – „NEM TUDOM“

Şi azi mergem prin lunga vale a Mureşului, printre munţi frumoşi, până ajungem la capătul ei, în Arad. Trenul o ia apoi în direcţia nord-vest. La

Baracscebes se dă mâncarea de prânz, care constă în mămăligă şi pe care trebuie s-o înfulecăm în praful drumului. Cu adevărat ceva sub demnitatea „eliberatorilor“ Ungariei. Seara primim cafea şi marmeladă la Szolnok. Ungurii ne cer să plătim cafeaua. Soldaţii îi înjură zdravăn pe aliaţi. Nu ne putem înţelege cu ei în nici un chip, toţi ştiu numai ungureşte. Dacă trenul continuă să meargă cu viteza melcului, o să merite să învăţăm ungureşte. Înţeleg numai următoarele cuvinte: „*igen*“, „*nem*“, „*nem tudom*“ şi „*kimenet*“.

— Pe drum, 11 iunie 1918 —
PRIN PUSTĂ ŞI PE LÂNGĂ BUDAPESTA –
O ŢARĂ BOGATĂ

Pusta maghiară se întinde la nesfârşit. O traversez pentru a patra oară: o dată în 1916, de două ori în 1917 şi o dată acum, în 1918. O fi ultima oară? Chiar dacă nu am cunoscut-o îndeaproape, luăm cu noi ceva din ţara aceasta: înaintea ochilor noştri se vor perinda imagini vesele şi încântătoare când vom mai vorbi, la un moment dat, despre Ungaria. Aceste călătorii de zile întregi o să trezească în destui dintre noi dorinţa de a cerceta mai îndeaproape Ungaria. În apropiere de Budapesta regiunea e foarte frumoasă: multă pădure, alei minunate şi largi, conace mândre în paşnică izolare. Mâncarea de dimineaţă o primim la Rákos Keresztúr, o gară mică din imediata apropiere a Budapestei; în capitală însă nu intrăm, ci mergem pe linia ocolitoare spre nord, pe malul Dunării. Citesc în vagonul de bagaje povestiri ungureşti de baronul von Kötvös şi de Gergely Csiky. Noaptea petrecută pe masa din vagonul şefului de tren e cumplită; am mari dureri reumatice la încheietura mâinii stângi. Trenurile fluieră atât de tare şi atât de lung! De-am ajunge odată în Belgia!

— Pe drum, 12 iunie 1918 —
CAZURI DE TIFOS – ŞI CEI BOLNAVI,
ŞI CEI SĂNĂTOŞI ABANDONEAZĂ
TRANSPORTUL – BRNO

În fine am trecut de Ungaria: ne oprim pentru cafeaua de dimineaţă la Marchegg, în Austria. Aici vedem din nou cele dintâi nemţoaice cu păr blond şi şolduri late. Masa de prânz se dă în Lundenburg[131], în Moravia.

Condiţiile din aşa-zisa „sală de mese“ sfidează orice descriere: prin locul în care ar trebui să mâncăm sunt cărate măruntaiele animalelor sacrificate. Mă ameţesc cu nişte vin. Cina o luăm la Brno, un oraş frumos. După ce în Ungaria au fost daţi jos din tren câţiva bolnavi şi puşi „sub stricta supraveghere medicală a autorităţilor austro-ungare“, aici sunt coborâţi pe targă alţi doi inşi cu presupuse semne de îmbolnăvire. Se spune că în transportul nostru ar fi cazuri de tifos. Câţiva soldaţi sănătoşi s-au evaporat încă din România şi Ungaria. De vreme ce în Germania ne confruntăm cu un număr mare de abandonuri atât din rândul bolnavilor, cât şi al celor sănătoşi, sunt curios cu câţi inşi o să se prezinte căpitanul nostru la Beverloo. De altfel, e o absurditate totală să vrei să faci din trupele din Balcani luptători pe frontul de vest. Un transport de oameni atât de copţi ca noi nu poate decât să aducă pagube pe frontul de vest. Trebuie doar să intri în vorbă cu soldaţii şi îţi dai seama că nici unul nu o să-şi dea silinţa să-i facă vreun rău inamicului.

La mare cinste e „să rămâi în spate fără vină“. Ca să elimine posibilitatea oricărei scuze, căpitanul ne-a interzis sub ameninţarea pedepsei să mai călcăm în alte vagoane decât cel care ne-a fost repartizat. În ciuda interdicţiei, mă urc din nou cu Berlich şi cu alţi doi camarazi în vagonul de bagaje care e despărţit de transportul nostru de un lung şir de vagoane. Şeful de tren ne dă asigurări ferme că vagonul de bagaje merge până la Praga şi că n-o să ajungem acolo în nici un caz înainte de mâine-dimineaţă.

— Pe drum, 13 iunie 1918 —
GHINIONUL DIN 13 – RĂMÂN ÎN URMĂ ÎN PARDUBITZ, PRIND DIN NOU TRANSPORTUL LA KOLIN – MÂNDRA PRAGĂ – E INTERZIS SĂ LE FACEM CU MÂNA „PORCILOR DE CEHI“ – SOMN ÎN HAOSUL DIN VAGONUL DE VITE

Sunt superstiţios. În 13 ale lunii nu fac nimic altceva decât ce sunt obligat să fac zi de zi. Niciodată însă n-am avut parte de un ghinion atât de mare încă din clipa în care am deschis ochii dimineaţa ca în acest 13 iunie. Când mă trezesc pe masa mea, aud un tren trecând pe lângă cel în care mă găseam şi care stătea pe loc şi recunosc, după ramurile verzi cu care era

împodobit, ultimul vagon al trenului nostru de transport. Vagonul şefului de tren a fost înlocuit fără să ni se zică absolut nimic. Trebuie să fi dormit de altfel foarte bine, pentru că e deja ora 8. Îi trezesc pe ceilalţi şi le dezvălui că am pierdut trenul. Berlich se întoarce pe partea cealaltă şi doarme mai departe. Nici ceilalţi doi n-au nici un chef să se scoale. Mă dau jos şi răzbat, prin haosul de trenuri, vagoane, locomotive şi şine, până la gara civilă din Pardubitz[132], în Boemia. De la rezerviştii cehi care păzesc gara aflu că şeful nostru a comandat telegrafic de aici cafeaua de dimineaţă la Kolin şi că aş putea pleca peste puţină vreme într-acolo cu un tren de soldaţi sârbi aflaţi în permisie. Mă năpustesc înapoi la vagonul nostru, ca să-i recuperez şi pe ceilalţi trei, dar nu reuşesc să-l mai găsesc. Aşa că trebuie să-i las din păcate să doarmă şi să mă urc singur în trenul rapid al sârbilor. Mi se pare interesant că în tren se găseşte un poliţist militar german staţionat aici în Boemia care are misiunea să pună laba pe dezertorii nemţi. La Kolin ajung exact când se serveşte cafeaua, aşa că nimeni nu observă nimic. Ceilalţi ajung abia cu un tren mai târziu, sunt convocaţi la căpitan şi trebuie să facă de gardă drept pedeapsă.

La Praga primim un prânz mizerabil, însă oraşul îmi face o impresie covârşitoare. Cehii au de ce să fie mândri. Străzi frumoase, case mari, parcuri întinse. Apoi urcăm pe valea Vltavei şi a Elbei: suntem pretutindeni încântaţi de peisajul minunat. Când căpitanul vede că facem cu mâna din tren populaţiei civile, ne cheamă la apel într-o haltă şi ne ordonă să nu mai facem cu mâna în zona asta, pentru că aici locuiesc „porcii ăştia mizerabili de cehi“. Aşa spune, cuvânt cu cuvânt. Nici la adresa aliaţilor noştri austrieci şi unguri nu a avut mai devreme cuvinte prea măgulitoare. Aşa ceva e de spaimă, pentru că numai asta ne-ar mai lipsi, să ne pierdem şi aliaţii! Trebuie să-mi petrec noaptea în vagonul de vite pentru că mutarea în alt vagon e împiedicată de pichete. La fel ca la plecarea în România, mă culc într-o aglomeraţie sufocantă printre piepturi, picioare şi echipamente militare. Dar dorm.

— Pe drum, 14 iunie 1918 —
DIN NOU ÎN GERMANIA – DOMNEŞTE FOAMETEA –
LA DEPARAZITARE ÎN DRESDA-REICK –

APROAPE DE CASA MEA DRAGĂ

Şefii au nesocotinţa să ne trezească noaptea la 1 la Tetschen-Bodenbach[133], ca să ne dea o amărâtă de cafea. La 4:30 dimineaţa se deschid uşile vagonului şi o voce urlă la noi: „Cu toate ţoalele afar' la despăduchere, marş!“ Ei, asta plăcere: mai întâi să-ţi strângi totul la un loc şi apoi, la deparazitare, să separi din nou totul în diverse pungi şi punguţe. În plus mi s-au umflat încheieturile de la ambele mâini. O despăduchere din astea îmi stârneşte frica fricilor. Şi măcar de-ar fi toate stabilimentele la fel de bune precum cel de aici din Dresda-Reick[134]! Subofiţerul care conduce stabilimentul se urcă la catedră şi ţine mai întâi, ca un profesor, o oră de curs de introducere, deopotrivă teoretică şi practică, în ştiinţa deparazitării. În timpul prelegerii trebuie să ne dezbrăcăm şi să ne stivuim, respectiv să ne împachetăm obiectele în pungi, după cum ni se indică. Suntem apoi urcaţi într-un vagon curat de clasa a treia, numai câte cinci inşi în compartiment. În felul acesta călătoria e o plăcere. Cina o primim în Sommerfeld, lângă Leipzig. Mulţimi întregi de copii şi de femei se adună la trenul nostru şi cerşesc pâine, iar noi le dăm din belşug. Şi angajaţii căilor ferate germane ne cer pâine, chiar şi şefii de tren şi mecanicii de locomotivă. Îţi dai imediat seama că în Germania domneşte foametea. Noaptea putem să ne întindem în voie cu toţii. În noaptea asta trec foarte aproape de casa mea dragă, fără însă s-o pot vedea.

— Pe drum, 15 iunie 1918 —

ÎN ZBOR DE-A CURMEZIŞUL GERMANIEI – TRENUL MERGE ACUM PREA REPEDE – RESPINGĂTOAREA COMPANIE FEMININĂ DE LA CĂILE FERATE

Dimineaţa la 4 primim cafea, cârnaţi şi pâine bună la Sangerhausen, iar prânzul, deja la 9 în Northeim. Trenul ne poartă acum cu iuţeală prin Germania. Dar mai e vreme! În scurt timp ajungem în Westfalia. Aici cunoştinţele mele de geografie mă cam părăsesc. Femeile angajate la căile ferate au decăzut şi mai mult. Pe lângă numeroasele controloare și-au făcut apariţia şi fochistele. Toate poartă pantaloni şi toate sunt puse pe flirt. Se petrec adesea scene groteşti. Oamenii noştri din tren strigă după ele din obişnuinţă în româneşte: „Domnişoară, unde te duci?“ Cinăm la Paderborn.

— Beverloo, 16 iunie 1918 —

CAFEAUA DE DIMINEAŢĂ LA GRANIŢA DINTRE TREI ŢĂRI, GERMANIA, OLANDA ŞI BELGIA – SOSIREA LA BEVERLOO DUPĂ O CĂLĂTORIE DE ZECE ZILE – SUNTEM ÎNCUIAŢI ÎNTR-UN GRAJD

Ne trezim dimineaţa la Aachen. Prima masă a zilei o primim deja pe pământ belgian, adică la Montzen[135]. Ne tolănim pe iarbă şi ne uităm peste graniţă în Germania şi Olanda. Aici se întâlnesc cele trei frontiere. Se discută deschis despre un plan de trecere a graniţei în Olanda. Prânzul îl primim la Hasselt[136]. Către 7 seara ajungem, după nouă zile şi paisprezece ore, la Beverloo, o uriaşă tabără de exerciţii militare aflată în mijlocul unei zone întinse de păduri, pârloage şi pajişti. Suntem suspectaţi de febră tifoidă, de aceea suntem izolaţi într-un grajd din care nu putem ieşi decât când mergem la latrină. Ni se pune pază la uşă. Din acelaşi motiv, în toate staţiile germane prin care am trecut am fost înconjuraţi de cordoane de pază, ceea ce desigur nu ne-a putut împiedica pe o mare parte dintre noi să ne furişăm dincolo de ele. Şi cei nouă subofiţeri care au venit cu noi din România ca însoţitori trebuie să rămână în carantină. Dimpotrivă, cei trei ofiţeri pot pleca imediat, pentru că ei nu se pot molipsi de tifos. Se sustrag carantinei acesteia enervante, dându-şi cuvântul de onoare că nu se simt rău.

— Beverloo, 17 iunie 1918 —

DIN NOU DEPARAZITARE – LEOPOLDSBURG – UN DOCTOR CURAJOS

După sistemul prusac trebuie să trecem din nou printr-o deparazitare, care e cu totul insuficientă pentru că într-un duş cu apă călâie care curge abia câteva minute trebuie să intre câte trei oameni odată. O tabără militară atât de mare n-am mai văzut. Este singura cazarmă a armatei belgiene care încape cu totul în numeroasele barăci de aici. Între tabăra trupelor de infanterie şi cea de artilerie e un parc minunat cu pomi bătrâni şi o alee perfect dreaptă prin mijloc. În imediata apropiere a cazărmii se găseşte orăşelul Leopoldsburg, care e pregătit să îndeplinească toate cerinţele soldaţilor şi trăieşte de pe urma lor. Satul Beverloo se găseşte puţin mai departe.

Auzim pentru prima oară dangătul gros al clopotelor. Mâncarea ne este adusă în găleţi înaintea grajdului. Doctorului îi e frică să intre la noi. Pe cei care se declară bolnavi îi pune să iasă din grajd şi se uită la ei numai de departe.

— Beverloo, 18 iunie 1918 —
CAZINO ÎN GRAJD – DEZARMARE EN GROS – MÂNCARE MIZERABILĂ: MIERE ARTIFICIALĂ, FIERTURĂ DE RIDICHI, FRUCTE USCATE – UN ORAŞ DE CÂRCIUMI – NICI O DISTRACŢIE FĂRĂ ORCHESTRION – BERE DE RĂZBOI – BANCURI SOLDĂŢEŞTI – APĂ COLORATĂ ÎN LOC DE VIN ROŞU – PREŢURI MONSTRUOASE – TIPUL FEMEII FLAMANDE – GRANIŢA OLANDEZĂ

Câtă vreme stăm în carantină, nu avem nici o însărcinare. Căpitanul companiei şi plutonierul sub a căror comandă trebuie să intrăm nu au voie să intre în grajd, ci pot numai să ne supravegheze din prag. Cum grajdul are doar nişte ferestre mici aflate la mare înălţime şi cum murim de frig înaintea uşii grajdului din pricina vremii ploioase, obişnuiţi cum suntem cu clima din sud, nu ne rămâne nimic altceva de făcut decât să jucăm *skat* cât e ziua de lungă. Nu durează mult până când, ici şi colo, se pune şi de jocuri de noroc: bacara, banca poloneză, douăzeci-și-unu şi alte jocuri frumoase. De altfel, în timpul lungii noastre călătorii au fost puse la bătaie sume teribile la jocurile de cărţi. Pe mulţi îi apasă banii câştigaţi în România şi încearcă să scape de ei cât de elegant şi de repede pot, aşa cum i-au şi dobândit.

Zi şi noapte vin şi pleacă trenuri care transportă mii de oameni. Telegrafişti, automobilişti, aviatori, feroviari, rezervişti din Rusia, Polonia şi Ucraina sunt aduşi încoace ca să fie instruiţi cât mai repede ca infanterişti şi să primească echipamentul necesar pentru luptă. Starea de spirit a acestor oameni e aceeaşi cu a noastră: s-au obişnuit cu o viaţă prea molcomă şi sunt foarte recunoscători că sunt trimişi în tranşee. Cu toate astea, chiar dacă i se pun unui şofer sau unui răcan casca de oţel pe cap şi masca de gaze pe figură, e absolut imposibil să i se imprime pe chip şi aerul războinic. În plus, disciplina e cu totul la pământ, iar hrana insuficientă. Puteţi să mă credeţi pe cuvânt când spun că la Beverloo e cea mai proastă mâncare

imaginabilă: dimineaţa se dă o zeamă de ridichi numită cafea. Din asta primim câtă vrem; alături, pesmeţi. La prânz, fructe uscate. După-masă la 5, 50 de grame de miere artificială pe pâine în loc de cină şi, din nou, zeamă de ridichi. În loc de fructe uscate, ceea ce se întâmplă foarte adesea, se dau uneori legume deshidratate, numite sârmă ghimpată, care nu au nici o valoare nutritivă, şi alteori numai supă de făină. Cea mai înspăimântătoare e varza murată, care are gust de apă chioară şi care chiar nu e nimic altceva decât apă chioară. Poate un om să trăiască cu aşa ceva? Cum poate el să mai îndure şi alte cazne trupeşti? Sunt nebuni cei care cred aşa ceva. În unele zile se dă câte o bucată de carne şi încă una chiar mare, însă e prea fiartă şi nu are nici un gust.

Trebuie să bag ceva în burtă, aşa că plec pe furiş cu Berlich în oraş. Nu mint dacă zic că nouăzeci la sută dintre case au crâşme la parter. După o statistică mai veche, în Belgia la 36 de oameni, inclusiv femei şi copii, e o crâşmă. Dacă nu s-ar pune la socoteală soldaţii, în oraşul ăsta ar veni un bar la zece civili. Din toate cârciumile se aude prin ferestrele şi uşile larg deschise o cumplită muzică de orchestrion[137]. Distracţia fără orchestrion pare cu totul de neconceput pe-aici. Toate băncile din berării sunt ocupate până la refuz de soldaţi. Fiicele cârciumarilor, izbitor de curate, fac pe chelneriţele. În discuţiile pe care le poartă într-o germană fluentă sunt perfect ţepene. Au auzit în ultimii patru ani destule bancuri nemţeşti ca să nu mai roşească nici un pic. Înainte de asta au auzit bancurile soldaţilor belgieni, care trebuie să fi fost cam tot pe-acolo, iar în localurile mai bune, bancurile ofiţerilor belgieni, de acelaşi calibru. Peste tot se dă o bere de război botezată, care, la 30 de pfenigi halba, se consumă în cantităţi industriale, de plictiseală şi ca să-ţi hrănești iluziile. În restaurantul Le Phare – afară e pictat un turn de far, ca să poţi învăţa franceza prin joc – ne înfruptăm dintr-un filé de viţel şi pâine cu unt de şase mărci şi două ochiuri de trei mărci. Unii plutonieri-locotenenţi beau acolo vin roşu de 17 mărci sticla. La a doua sticlă de vin li se dă apă colorată în roşu, la care oamenii fac un tărăboi cât casa. Rezultatul e că chelneriţa franţuzoaică trimite după o altă sticlă de vin veritabil.

Magazinele mici şi fără număr vând orice are nevoie un soldat şi toate cele de-ale gurii. Vitrinele lor sunt pline de cârnaţi şi de slănină, de unt şi de

săpun. Dar ce preţuri! Soldatul şi-ar putea ostoi la o adică foamea dacă ar primi zilnic solda pe zile. Ţigări sub 17 pfenigi nu poţi găsi defel.

După cină mergem la una dintre multele cârciumioare. Ici şi colo se ţin monologuri umoristice, de cele mai multe ori de către soldaţi germani care mai fac astfel un ban. Avem ocazia să studiem o mulţime de tipuri de femei. Sunt apariţii mari şi blonde, cu chipuri simpatice şi expresive. Tipul germanic, care ne e mai familiar decât cel românesc. Între ele femeile vorbesc flamandă, limbă pe care o înţelegem destul de bine. Nu ne-ar lua mult să o stăpânim în toată regula.

Umblă zvonul că 500 de inşi sub comanda unui ofiţer au luat-o spre graniţa olandeză aflată la 15 kilometri, ca să treacă dincolo, adică să dezerteze. Au fost trimise trupe pe urmele lor şi s-a ajuns la o încăierare care s-a încheiat în defavoarea dezertorilor. Graniţa olandeză e tema zilnică de discuţii. Se caută hărţi exacte în prăvălii.

— Beverloo, 19 iunie 1918 —

LA CAFÉ DU BIVOUAC

Stau toată ziua sub pătură în grajd. Singurul moment luminos al zilei este raita până la Café du Bivouac, o lăptărie de la marginea de sud a cazărmii, în mijlocul câmpului între pajişti şi lanuri. Acolo sunt de găsit lapte dulce şi fierbinte şi tartă cu agrişe. Totul străluceşte de curăţenie, ca într-o veritabilă pensiune ţărănească din Olanda. Ne servesc fiicele gazdei, tinere civilizate şi drăguţe, cărora le plac discuţiile decente. Şi cel mai important lucru: aici nu e orchestrion.

— Beverloo, 20 iunie 1918 —

GRIPĂ, RÂIE ŞI PODAGRĂ

În dimineaţa asta, 40 de inşi din compania noastră au febră mare şi mai mulţi dintre ei trebuie luaţi cu targa. Aşa e zi de zi. Pericolul de tifos a fost depăşit, însă gripa bântuie teribil. Carantina a fost ridicată, aşa că trebuie să trecem la treabă. Cum nu-mi pot folosi braţul drept şi am o erupţie pe corp, anunţ că sunt bolnav. Doctorul constată că am podagră şi râie şi îmi dă o scutire de trei zile, în loc să mă scoată din grajd. În grajdul ăsta rece şi cu vremea asta ploioasă nu o să mă fac bine niciodată. Cum să scap de râie

dacă n-am unde să fac baie? Îmi vine să fug de-aici!

— Beverloo, 23 iunie 1918 —
DANS ÎNTR-O CÂRCIUMĂ FLAMANDĂ –
NU SE POATE FACE ROST DE NICI O PICĂTURĂ
DE ALCOOL

Astăzi e, în sfârşit, ceva mai călduţ afară. Fără să ţinem seama de nici o interdicţie, ne facem cu Berlich plimbarea de duminică, mergând în satul vecin, Heppen. Acolo asistăm la dansurile din cafeneaua gării. Flamande zdravene se învârtesc în cerc cu soldaţi germani pe muzică de acordeon acompaniat de un instrument făcut din cutii de conserve. În van căutăm printre diversele şi scumpele tipuri de şnaps vreo urmă de alcool. Degeaba cerem prin câteva localuri de mâncare. Nu e nimic, chiar nimic.

— Beverloo, 26 iunie 1918 —
LUPTĂ CORP LA CORP, ASALT –
FRUNZE DE FAG ÎN LOC DE TUTUN

Astăzi merg la datorie pentru prima oară. La ora 6:30 ies la apel cu casca de oţel, cu masca de gaz şi cu raniţa. În marş până la poligonul de la marginea de est a cazărmii. Acolo, mai întâi, luptă corp la corp. Mă mir că, în ciuda mâinii mele înţepenite, nu atrag atenţia nimănui. Apoi, încălzire individuală şi asalt. După-amiază, pe terenul din spatele morii, aceleaşi lucruri, de data asta însă cu bonetă şi fără bagaj.

În loc de tutun ni se împart frunze de fag. În afară de unii din Saxonia, care, aşa cum bine se ştie, fumează, mănâncă şi beau orice dacă e ieftin sau gratis, nimeni nu se atinge de frunzele de fag. Le aruncăm pe o grămadă de gunoi din faţa uşii grajdului.

— Beverloo, 27 iunie 1918 —
GAZ ENGLEZESC CU AROMĂ DE CIOCOLATĂ –
CAMERA CU DUHORI

Ni se dau măşti de gaz şi suntem instruiţi de un ofiţer specializat în războiul chimic, care ne zice că englezii pun parfum în gaz ca să nu-ţi dai seama de prezenţa lui. Îl fac să miroasă a anason şi a ciocolată. Ce drăguţ! Apoi petrecem zece minute în camera de gaze, care se mai numeşte şi „camera cu

duhori“, ca să probăm masca.

Nouă oameni care au fost ultima oară în permisie în 1916 pot pleca azi în concediu în Germania. Câtă vreme am fost în România, n-am vrut să plecăm în permisie, pentru că acolo era mai frumos decât în Germania, acum însă se trezesc toţi că vor să meargă acasă numai să scape din porcăria asta.

— Beverloo, 28 iunie 1918 —

DANSUL MACABRU AL GRIPEI – UN CONVOI FUNEBRU CU TREI SICRIE – UN PASTOR ŞI UN OFIŢER PE POST DE ORCHESTRION – UN CIMITIR ÎN PĂDURE

Aproape în fiecare zi e o înmormântare. Azi am văzut în convoi funebru în care erau duse la groapă trei sicrie. Gripa şi-a început dansul macabru. Trei taţi în civil, aduşi din Germania, merg în urma coşciugelor alături de un pastor evanghelic îmbrăcat în sutană. Înainte merg două orchestre şi un corp de tamburi. Mi-e milă de pastor. Pentru el, înmormântările astea zilnice trebuie să fie un chin, ce să le tot spui rudelor îndurerate pe care mortul le lasă în urmă? De fiecare dată acelaşi lucru: „Dumnezeu să vă mângâie, voinţa lui Dumnezeu e mai presus de voinţa oamenilor. V-aţi pierdut fiul mult iubit.“ Dacă spui asta de mai multe ori zi de zi, devii orchestrion. Mai bine le vine la socoteală muzicanţilor, fiindcă, dacă tot trebuie să cânte zilnic *Marşul funebru* al lui Chopin şi *Isus, bucuria mea*, măcar pot să-şi exerseze tehnica de suflat şi de percuţie, pot da, în funcţie de simţămintele lor, o notă nouă durerii ieşite din tromboane şi pot încerca noi tehnici de interpretare la tobe şi la timpane. Muzicanţii lucrează doar cu sentimentele rudelor şi ale camarazilor, însă pastorul trebuie să influenţeze, prin cuvintele sale, şi raţiunea participanţilor, iar asta e greu. Şi ce treabă are ofiţerul care primeşte ordin să asiste la înmormântare? El se poate lăsa în seama pastorului, să lucreze acela cu raţiunea participanţilor, şi tot ce trebuie să facă e să impresioneze prin postura lui, prin simpla lui prezenţă, prin aparenţa lui exterioară. Se poate mulţumi să-i spună părintelui mortului vorbele: „Sincere condoleanţe, aţi avut un fiu extraordinar.“ E suficient ca oamenii să zică: „A fost şi un ofiţer la înmormântare.“ Deci, şi ofiţerul e tot

un orchestrion. Soldaţii sunt îngropaţi sub arborii înalţi şi bătrâni din parc, nu în linie dreaptă, ci în grupuri ordonate artistic. La ce le mai foloseşte însă celor morţi să zacă la umbra unor copaci?

— Beverloo, 29 iunie 1918 —

NOUTĂŢI DE LA BUCUREŞTI – ŞI CEL MAI TARE BĂRBAT E SUPUS DE DIAVOLUL FEMEIE

Seara soseşte un transport mare din România. Mă întâlnesc din întâmplare cu Hubert Onnertz şi cu locotenentul Kroll. Hubert urmează să intre mâine în spital, fiindcă e bolnav, şi nu avem la dispoziţie decât seara asta ca să ne povestim ce-am mai făcut. O facem la Chien vert, unde primim şi câte ceva de mâncare. A reuşit să se mai distreze încă opt zile la Bucureşti, ba chiar să câştige şi nişte bani. Pe Jenny a găsit-o tot singură. Femeia tot refuza să creadă că Hubert trebuia să plece şi omul era cât pe ce să se îmbrace cu mantia nevăzută[138] pentru armata germană. Numai întoarcerea iminentă a soţului legiuit al lui Jenny l-a împiedicat să o facă. Cea mai interesantă noutate este că doamna Bleku, o vieneză care locuieşte la Bucureşti şi care lua mereu parte la petrecerile noastre cu bere de la biroul de evidenţă, a reuşit să-l prindă în mrejele ei pe bravul sergent Wycislov din Silezia Superioară. Acest om cumsecade e un fermier şi hangiu pricopsit, are acasă o soţie pe care o iubeşte şi mai mulţi copii. Se lăuda adesea cu nevasta lui şi cu fericirea netulburată a căminului lor şi vorbea în cei mai severi termeni despre traiul desfrânat al celor mai mulţi militari de la Bucureşti, afirmând că pe el nu o să-l poată târî nici patru cai în patul altei femei. Ei, şi acum a căzut şi el! Mulţi au mai trecut prin metamorfoza asta.

— Beverloo, 30 iunie 1918 —

UN IUNCHER DE LA EST DE ELBA – MĂCELĂRIREA ENGLEZILOR – SĂ VĂ RISCAŢI VIAŢA DACĂ VREŢI DE MÂNCARE – INFANTERIA FACE ÎNCĂ DOAR PLIMBĂRI – ASALTUL DE BREŞĂ

Primim inspecţia domnului comandant al batalionului care, după înfăţişare, după ţinută şi după Crucea Cavalerilor Ioaniţi, îmi pare a fi un iuncher de la est de Elba[139]. Pentru el sloganul „Dumnezeu să pedepsească Anglia“ stă şi azi în picioare. Omul îl întreabă pe camaradul Neumann din Berlin, un bărbat din cale-afară de arătos, ce e de meserie. „Măcelar, domnule maior.“

„Aţi tăiat până acum vreun englez?“ „Da, domnule maior, mai mulţi.“ „E bine-aşa!“ Toată lumea are voie să râdă. „Colosală treabă! Păcat că n-aţi fost acolo, băieţi. Infanteria noastră a cucerit tranşeele englezeşti şi a luat atâta mâncare ca pradă, că aproape i s-a făcut rău. De-acuma, dacă mergeţi asupra inamicului şi vă faceţi treaba bine, o să aveţi parte multă vreme de hrană excelentă. Aţi înţeles, băieţi?“ „Da, domnule maior!“ Şi discuţia merge mai departe în acelaşi registru. Urmează apoi discursul pe care l-am mai auzit şi care trebuie declamat peste tot, aparent ca la comandă: „O să fie bine de infanterie, nu mai are nimic de făcut decât să meargă în plimbare până la locurile pe care i le-a pregătit artileria. Aceasta din urmă îşi face atât de bine treaba, încât abia dacă mai sunt vreo doi răniţi în rândul infanteriei. Morţi nu mai sunt absolut deloc.“ Ferice de cel ce crede aşa ceva! Domnul maior pare convins că noi îi dăm crezare.

Momentul cel mai important al inspecţiei este simularea unui asalt de breşă care durează două ore şi jumătate şi se desfăşoară pe dunele şi pe pârloaga din depărtare. Suntem împărţiţi în câteva unităţi de atac şi trebuie să executăm salt înainte cu tot echipamentul din dotare, ceea ce e fireşte cumplit de obositor pe o distanţă de patru kilometri.

— Beverloo, 1 iulie 1918 —

UNUL FĂRĂ CONFESIUNE – SLUJBĂ MILITARĂ – DOUĂ MII DE SOLDAŢI MURMURĂ LA RUGĂCIUNEA PENTRU HINDENBURG ŞI LUDENDORFF – DISCIPLINA DISPĂRUTĂ

La apel suntem împărţiţi pe confesiuni. Un tip nu merge nici la evanghelici, nici la catolici. „Nu păreţi deloc evreu“, zice plutonierul. „Deci ce sunteţi?“ Omul scoate o hârtie care atestă ieşirea lui din biserica luterană şi pe care o poartă mereu cu sine în acest scop. Aşadar fără confesiune. Plutonierului nu-i vine deloc la socoteală treaba asta, pentru că astfel trebuie să facă o categorie aparte. Noi, evanghelicii, suntem duşi la slujbă pe terenul de sport din mijlocul parcului. Se strâng acolo, după estimările mele, vreo două mii de inşi. Când, în timpul marşului, câţiva soldaţi se aşază, iar un ofiţer mai în vârstă le ordonă să se ridice, se aude tare strigătul: „Pe el, băieţi!“, ceea ce ofiţerul a auzit cu siguranţă. Când pastorul îi pomeneşte la rugăciune pe Hindenburg şi pe Ludendorff, printre rândurile alcătuite din cei două mii de

soldaţi trece un murmur evident.

Disciplina s-a dus cu totul pe apa sâmbetei. Huiduieli şi înjurături se aud cu toate prilejurile. Aşa se întâmplă de fiecare dată când intră plutonierul în grajdul nostru, un tip grozav de infatuat pe care l-am poreclit Sănieru, deoarece ne-a spus că i-ar plăcea să ne înhame la sania lui. Când unul din grosul companiei lui îi vâjâie un „Pe el, băieţi“, el răspunde: „Sunteţi mult prea proşti pentru asta.“

Zilnic pleacă câte cinci transporturi pe front sau către staţiile de recruţi, fiecare cu câte un tren. Din toate se trag focuri de armă cu cartuşe adevărate la plecarea din gară şi mai ales când trenul trece prin dreptul popotei ofiţerilor. Aceste împuşcături au devenit o tradiţie la Beverloo.

— Beverloo, 2 iulie 1918 —
ARMATA GERMANĂ RABDĂ DE FOAME –
MARMELADĂ TOATĂ VIAŢA

Nu mint dacă zic că răbdăm straşnic de foame. Astăzi la prânz ni s-a dat turtă de griș, ieri zeamă de ridichi fără nimic alături. Dimineaţa, pâine uscată cu atât de puţină miere artificială, încât abia dacă ne ajunge să ungem o felie. Şeful companiei, un tânăr locotenent de front, vine în baracă şi se interesează de hrana noastră. Un ins îi spune că numai cu miere artificială şi cu marmeladă nu ai cum să te saturi. La care locotenentul: „E mai bine să mai mâncaţi acum marmeladă vreo câteva luni decât, pierzând războiul, să mâncaţi marmeladă toată viaţa.“ Iar soldatul: „Mai bine mâncăm toată viaţa marmeladă, domnule locotenent, decât să murim acum.“ Faptul că mâine o să plec de aici îl privesc ca pe o eliberare. Din păcate, trebuie să mă despart de Berlich, care a reuşit să se strecoare în aşa fel încât să fie folosit ca apt combatant numai în trupele mobile. Însă în transportul meu mă întâlnesc cu o veche cunoştinţă din batalionul XI/35, fierarul şi fermierul Schröder din Hessa.

— Pe drum, 3 iulie 1918 —
TRANSPORT CĂTRE FRANŢA – „PE EL!“ – TRICOLORUL FRANCEZ PE BONETELE GERMANE – TIR RAPID DE APĂRARE ÎN SCOP DEMONSTRATIV – SOLDAŢII ÎŞI VÂND PĂRŢI DIN ECHIPAMENT – BRUXELLES – O BĂUTĂ ÎN VAGONUL DE VITE

La ora 4 deşteptarea, la 5 apelul, pentru ca apoi să mergem în marş până la tabăra de infanterie, unde se formează transportul. Din coloana aflată în marş se strigă încontinuu: „Şpagă! Pe el! Foame!“ Ofiţerii aud, dar nu zic nimic, pentru că altfel li s-ar râde în faţă. Cei din Alsacia şi Lorena vorbesc franţuzeşte şi poartă în văzul lumii tricolorul francez pe bonete. Mergem până la gară cu muzică. Primesc un loc lângă uşa glisantă a vagonului de vite, aşa că mă pot uita afară la peisaj. Imediat după ce trenul se pune în mişcare, şapte inşi din vagonul nostru trag tradiţionala rafală rapidă de apărare. În ciuda pazei stricte a cartuşelor, unii au ştiut cum să facă rost de ele. Am ghinionul să-mi cadă din tren unul din bocancii pe care i-am legat de o stinghie ca să-mi servească drept pernă. În consecinţă, mare jubilaţie în tot vagonul. „Acum n-o să-ţi mai poţi vinde bocancii la Bruxelles“, îmi zice unul. În gara Schaarbeek, o suburbie din Bruxelles, se face într-adevăr un târg în toată regula. Oamenii noştri le vând fără nici o jenă feroviarilor belgieni echipamentul nou-nouţ pe care abia l-am primit: ciorapi, izmene, cizme, pături. La destinaţie o să declare că nu au primit respectivele lucruri sau că le-au fost furate sau că le-au pierdut. Şi atunci o să primească altele. La Schaarbeek primim o mâncare demnă de troaca de porci. Un sfert de pfund de cireşe costă aici o marcă.

Apoi ocolim oraşul Bruxelles. Se vede o mare de case din care se ridică o clădire oficială cu cupolă verde. Mai departe ochiul întâlneşte din nou o clădire cu cupolă, o frumoasă biserică gotică şi un turn foarte înalt şi zvelt. De-a lungul căii ferate vedem pentru prima oară aici soldaţi din est şi tunurile şi camioanele vopsite în culori de camuflaj. Amestecul acesta de culori îi face încă şi mai puţin vizibili pe soldaţi decât clasica uniformă verde. Apoi trecem printr-o regiune industrială foarte dens populată, cu mine de cărbuni, canale navigabile şi trafic mare de barje. Ne dăm seama unde sunt minele după haldele piramidale de steril. Încă înainte de miezul nopţii trecem de Halle, Bergen (Mons) şi Valenciennes. Teritoriul de limbă flamandă se întinde surprinzător de mult spre sud, aşa cum ne dăm seama după numele staţiilor şi după reclame.

La Valenciennes staţionăm mult seara. Unele minţi agere de la noi din vagon au descoperit că unui vagon de marfă aflat la două linii de noi i-a căzut sigiliul şi e încărcat numai cu Mainzer Michelsberg[140], care costă

astăzi 12 mărci sticla. Ca să ajungi la el însă, trebuie să te caţeri peste sau să te târăşti pe sub alt tren de marfă. Oamenii aduc degrabă o primă încărcătură, pe urmă se mai duc de câteva ori, aşa încât fiecare ins din vagonul nostru primeşte patru sticle. În liniştea generală, când pocnesc primele dopuri, e ca o rază de soare la miezul nopţii. Apoi clipa când dintr-un colţ întunecos se aude primul plescăit de satisfacţie şi când aburul de alcool atinge nervii olfactivi! După cinci minute prima sticlă goală zboară spre un vagon cu lemne din trenul de marfă de lângă noi. Imediat încep şi cântecele. E bucurie pură, mai ales că vinul e rechiziţionat şi că n-am mai primit nici o picătură de alcool de săptămâni întregi, iar de cântat n-am mai cântat de atâta amar de vreme. Cine mai e încă treaz îşi doreşte ca trenul să plece odată. Mai stăm însă încă o oră pe loc. E o minune că nimeni nu ne-a luat la ochi, mai cu seamă că celelalte vagoane sunt cufundate în tăcere. Un feroviar care a verificat roţile se opreşte curios şi vede puzderia de cioburi pe jos. Cineva din vagon îi întinde o sticlă, iar omul face iute paşi mai departe. Unii mai cu scaun la cap închid ambele uşi ale vagonului şi din clipa asta începe o adevărată beţie cu cântec în bezna din vagon. Slavă Domnului că trenul o luase deja din loc când a trebuit să deschidem din nou uşile din pricina celor care aveau rău de mişcare.

— Beaudignies, 4 iulie 1918 —
INTRAREA ÎN FRANŢA – ÎN TABĂRA DE RECRUŢI DE LA BEAUDIGNIES – NU PREA LE AVEM CU FRANCEZA

La ora 5 dimineaţa suntem daţi jos din vagon. E destul de greu să-i trezim pe cei care încă dorm alcoolizaţi. S-au prăbuşit în somn exact în locurile în care i-a smintit demonul alcool. Zac haotic unii peste alţii, cu membrele contorsionate, între raniţe, puşti, gamele şi pături. Ca vitele, aşa cum se cuvine într-un vagon de vite. Durează ceva până ne strângem boarfele. Îmi lipseşte o pătură. Ne prezentăm, în aburii băuturii, la apel. E bine că toată lumea de aici doarme şi nu e nimeni care să fie izbit de ţinuta prea puţin eroică a trupelor noastre.

Am fost repartizaţi în mica fortăreaţă Le Quesnoy[141]. După o oră de marş ajungem la destinaţie, în satul Beaudignies, aşezat idilic într-o văioagă

printre lanuri de grâu, unde se găseşte tabăra de recruţi a Diviziei 109 Infanterie. Aici totul arată foarte bine, în primul rând pavajul drumurilor. Suntem împărţiţi în trei companii şi încartiruiţi la localnici. Gazda noastră, o doamnă, ne serveşte de bun-venit cu cafea boabe. E teribil de stupid să nu fii în stare să vorbeşti cu oamenii. Aici nu ne foloseşte la nimic buna noastră cunoaştere de română. Franceza mea e cu totul absentă. Dacă îmi iese să însăilez câteva cuvinte şi încerc să vorbesc liber mai departe, o şi dau pe româneşte. Oamenii locului n-au învăţat în patru ani de ocupaţie nici un cuvânt german. Numai „*Schlaf*“, „somn“, ştie *madame* a noastră să zică. Dormim într-un pat de metal pe nişte saltele cu rumeguş. Zi şi noapte auzim bubuitul îndepărtat al artileriei grele. Condiţiile generale şi superiorii ne fac până acum o impresie bună.

— Beaudignies, 5 iulie 1918 —
BUNĂ ÎNŢELEGERE CU POPULAŢIA CIVILĂ – PLIMBAREA CU DOAMNE INTERZISĂ! –
DIVIZIA 109 INFANTERIE

Trebuie să trecem din nou prin deparazitarea obligatorie, motiv pentru care mergem în marş până la Le Quesnoy, căruia soldaţii îi zic „Ghenua“. Sarcinile de serviciu nu sunt rele deloc, însă, din păcate, mâncarea nu e mai bună decât la Beverloo. Căpitanul ne zice să ne purtăm bine cu localnicii, pentru că până acum şi ei s-au dovedit a fi foarte cumsecade. E totuşi interzis să te plimbi cu civili pe stradă. Femeile care îşi dau întâlnire cu soldaţi germani sunt înhăţate pe loc şi duse la poliţia de moravuri. Fir-ar să fie! Asta ar fi trebuit să facă odată şi în România, să interzică plimbările cu <„domnişoarele“>!

În sat nu e nici o crâşmă. Localnicii nu au voie să vândă absolut nimic soldaţilor, nici măcar ouă sau unt. Totul trebuie predat armatei. Asta e o mare nenorocire. Există în schimb o cantină cu preţuri enorme şi bere proastă.

Divizia noastră a fost cantonată până în aprilie în România şi de atunci, adică de vreo patru luni, se află în cea mai dificilă poziţie de pe front, la Bapaume[142]. Comandantul, generalul-locotenent von Behr, pare să vrea încă să obţină ordinul „Pour le mérite“[143]. Divizia e alcătuită din Regimentul 2

de Grenadiri Pomerania şi Regimentele 26 şi 376 Infanterie. Unuia dintre aceste regimente ne vom alătura şi noi după ce vom fi pe deplin instruiţi.

Oamenii din căprăria mea sunt foarte simpatici, însă în afară de Schröder n-ai cu cine să discuţi despre ceva serios. Această atrofiere a spiritului, care devine pe zi ce trece mai rea, mă apasă tot mai greu.

— Beaudignies, 6 iulie 1918 —
SOLDAŢII DE FRONT SUNT „ISPRĂVIŢI“ –
VREAU SĂ MERG ÎN TRANŞEE

Primim vizita generalului-maior Lippert, inspectorul tuturor bazelor de recruţi din armata noastră. La prusaci e musai să fie câte un inspector pentru toate cele. Generalul îi sortează pe toţi în funcţie de durata instrucţiei militare şi vorbeşte cu fiecare în parte. Apoi îl întreabă pe şeful companiei, căpitanul Lietdke, în cât timp socoteşte că va fi „isprăvită“ fiecare categorie astfel stabilită. Ce expresie fină: „a isprăvi“. Căpitanul răspunde cu mâna la chipiu: „Cei complet instruiţi, în trei săptămâni, cei instruiţi pe jumătate, în şase.“ Ca să vadă ce pot oamenii, fiecare trebuie să facă nişte figuri de luptă corp la corp în faţa generalului. Eşti oare „isprăvit“ când ştii să te baţi corp la corp?

Aruncăm cu grenade adevărate. Costă 8,50 mărci bucata. Compania noastră aruncă doar într-o jumătate de oră 100 de bucăţi, ceea ce înseamnă 850 de mărci. Cea mai mare distracţie e să tragem cu mitraliera la ţintă, treabă la care mă descurc foarte bine.

Cum foarte mulţi inşi declară că sunt numai apţi pentru garnizoană, se ordonă ca toate cele trei companii din tabăra de recruţi să treacă încă o dată prin procedurile de evaluare a capacităţii de luptă. Şi ce de suferinţe nu sunt invocate acum! Teama de tranşee pare să fie uriaşă. Nu mă mai dezbrac, ci mă declar din proprie iniţiativă apt combatant. Mâncărimile mele iau forme tot mai severe, mi se formează buboaie. Am fost de vreo câteva ori la medicul taberei, iar el mi-a dat nişte tinctură de sulf, însă eficienţa ei în absenţa unor băi cu apă caldă este nulă. Vreau să mă duc odată în tranşee.

— Beaudignies, 7 iulie 1918 —
EXERCIŢIU CU MARŞ – SUFERINŢELE CIVILILOR FRANCEZI – „ÎN

CE DIRECŢIE E GERMANIA?“

Exerciţiu cu marş, cu casca de oţel şi cu raniţa, prin Ruesnes până dincolo de Sepmières. De acolo se zăresc oraşul Valenciennes şi haldele de steril de la mine. Ţinutul prin care trecem e deluros, rodnic şi dens populat. Ţăranii duc un trai îmbelşugat. Faptul că ocupaţia care durează de patru ani are o influenţă masivă asupra stării de spirit generale se citeşte limpede pe chipurile şi pe ţinuta oamenilor. Mi se pare că mai ales bărbaţii în vârstă şi femeile ne aruncă priviri triste şi pline de reproș nouă, soldaţilor germani. Diferenţa faţă de atmosfera din România este evidentă. În vreme ce acolo populaţia ne privea ca pe nişte stăpâni, stându-ne mereu la dispoziţie, poporul francez e foarte reţinut şi ne tratează socialmente de pe picior de egalitate, căutând să-şi apere onoarea naţională în orice circumstanţă. Legături de strânsă prietenie, care în România erau la ordinea zilei, atât cu femei, cât şi cu bărbaţi, n-am prea văzut pe aici. Aici suntem în ţara aşa-numitului „duşman strămoşesc“[144], în vreme ce unii români nu auziseră în viaţa lor nimic despre nemţi, nici de bine, nici de rău, înainte de începutul războiului. Sacrificiile materiale pe care a trebuit să le facă populaţia civilă din nordul Franţei sunt şi ele dureroase. Iată de pildă un singur aspect: din fiecare casă, de la ţară şi de la oraş deopotrivă, au fost rechiziţionate în scopuri militare toate mobilele şi obiectele care nu le erau de absolută trebuinţă familiilor respective. Dacă intri la întâmplare într-o casă, găseşti atârnat pe uşă un formular care consemnează ce mobile au fost lăsate înăuntru, ca să nu fie şi acestea rechiziţionate la o altă inspecţie militară. Paturile şi albiturile şi covoarele au trebuit predate la spitalele de campanie. Pe dinafară, fiecare casă e prevăzută cu o inscripţie care arată câte persoane şi câţi cai se pot adăposti acolo în timpul bombardamentelor.

Totuşi pot să vorbesc şi despre ceva înălţător petrecut în timpul marşului acestuia: un camarad foarte tânăr care merge alături de mine îmi pune aceeaşi întrebare pe care mi-au pus-o mie, intelectualului, atâţia alţii şi în Balcani, şi anume: „În ce direcţie e Germania?“ De fapt nu are nici o importanţă să ştii în ce direcţie e Germania, pentru că nici unul dintre cei care întreabă nu se gândeşte să plece *stante pede*[145] şi oamenii nici măcar nu sunt interesaţi de direcţia exactă în eventualitatea că ne-ar lua francezii la goană. Întrebarea are o mare încărcătură psihologică, arătând că mulţi

oameni simt nevoia să-şi îndrepte ochii spre patrie şi să aibă un punct de reper ideal, în funcţie de care fantezia lor să poată reconstitui în minte brazda strămoşească. Omul de lângă mine e din Turingia şi e foarte scrupulos, de aceea vreau să-i arăt direcţia exactă în care se află patria lui. Pentru asta mă folosesc de soare şi de ceas, iar el îşi imprimă cu sfinţenie în minte imaginea dealurilor dinspre sud- est, pe care i le prezint ca pe o cortină în spatele căreia se află patria mult visată.

— Beaudignies, 8 iulie 1918 —

MUNCĂ PRODUCTIVĂ? – SOLDAŢII GERMANI CARE AU FOST PRIZONIERI LA RUŞI TREBUIE SĂ INTRE DIN NOU ÎN LUPTĂ

Doctorul mă diagnostichează cu eczemă şi cu răni la picior. Nici o mirare, de vreme ce igiena corespunzătoare e imposibil de ţinut. În loc să mă trimită la spitalul de campanie, îmi dă numai scutire de lucru. Plutonierul mă ia ajutor la secretariat. Deci iar am ajuns într-un birou. Primesc însărcinarea să ţin socoteala cartelelor de mâncare şi să aduc banii de la trezorier.

Sosesc 46 de inşi de la Graudenz[146], polonezi care au fost până acum prizonieri la ruşi. Îl aud pe căpitan spunându-i plutonierului: „Nu-i amestecaţi pe nou-veniţi cu oamenii noştri, ca să nu-i strice.“ „Fir-ar să fie“, îmi zic, „ce părere bună are despre noi căpitanul“. Eu credeam că mai stricaţi decât cum suntem acum nu mai putem ajunge. Când ajungem să-i cunoaştem pe nou-veniţi, îmi dau seama că se poate şi mai rău decât noi, pentru că aşa nişte înjurături ca ale minerilor ăstora polonezi, care sunt cu toţii taţi de familie, rar mi-a fost dat să aud. Ei susţin că cea mai mare prostie a vieţii lor a fost să plece din prizonieratul din Rusia. Desigur, ceea ce i-a făcut să fugă de acolo a fost dorinţa de a-şi vedea femeile şi copiii. Nici nu-şi mai puneau problema că o să fie trimişi încă o dată pe front. Când colo li s-a dat o permisie de trei luni şi pe urmă au fost pur şi simplu azvârliţi din nou pe front. În Rusia au avut parte de mâncare bună, au câştigat câte zece ruble pe zi muncind într-o mină şi şi-au făcut rost şi de haine civile şi de blănuri.

— Beaudignies, 9 iulie 1918 —
INVESTIŢII MARI PENTRU MORMINTE –
SUNT DIN NOU PARACLISER DE CAMPANIE

Fac o plimbare matinală pe dealurile din jurul satului. Îţi poţi da seama de valoarea însemnată a pământului după grija cu care sunt aşezate gardurile. În impresionantele morminte din cimitir s-a investit un capital serios, încă un semn al bogăţiei ţăranilor de aici. În biserica catolică din sat se ţine şi slujba evanghelică de campanie. La solicitarea pastorului bine hrănit, mă aşez la un armoniu cu unsprezece registre şi fac din nou pe paracliserul. Predica e lipsită de conţinut: „Ce minune că am ajuns până la sfârşitul celui de-al patrulea an de război! Trebuie să avem un profund sentiment de recunoştinţă, iar pentru starea tristă în care ne aflăm nu trebuie să învinovăţim pe nimeni.“ Aceasta e chintesenţa discursului. La sfârşit, în semn de mulţumire că am cântat, pastorul îmi strânge mâna şi mă „angajează“ şi pentru duminicile viitoare.

— Beaudignies, 15 iulie 1918 —
PE FRONT

Noapte de noapte bubuie frontul. Şi în timpul zilei se aude tunetul artileriei. Se pare că se pregătesc nişte acţiuni importante. Numai cu greutate ajung până la noi veşti de la divizia noastră. De săptămâni întregi dă lupte foarte grele lângă Amiens. Mult n-o să mai stăm nici noi departe. Divizia urma să fie detaşată tocmai când a început ofensiva inamică. De aceea batalioane întregi au fost capturate şi mai multe companii intoxicate cu gaze.

Odată cu aceste veşti, vine şi ordinul de suplimentare imediată a efectivelor cu trupe de rezervă. Instrucţia noastră pentru lupta din tranşee are astfel un sfârşit prematur. Mâine sau cel mai târziu poimâine o să fiu în tranşee. A ieşit un ordin strict ca jurnalele să fie trimise acasă. Aşa că aceasta de astăzi este ultima notaţie din cartea de faţă. Sau poate numai deocamdată ultima?

Mărţişorul de la Sofia l-am legat strâns de plăcuţele de identificare.

---

109. Richard von Kühlmann (1873–1948), secretar de stat pentru afaceri externe al Germaniei, şeful delegaţiei de negociatori din partea Imperiului German pentru semnarea Tratatului de pace de la Brest-Litovsk, precum şi a Păcii de la Bucureşti, din mai 1918.

110. În limba engleză în text.

111. George Manolescu (1871–1908), celebru escroc, al cărui volum de memorii *Ein Fuerst der Diebe (Un prinţ al hoţilor)*, publicat în 1905, a devenit repede bestseller în Germania.

112. Medalie a Imperiului Austro-Ungar, decernată pentru merite militare deosebite, instituită la 12 martie 1890 de împăratul Franz Josef I (1830–1916). Denumirea oficială a decoraţiei era *Militär-Verdienstmedaille* şi avea inscripţionată pe avers sintagma *Signum Laudis*.

113. Petar Tantilov (1861–1938), general-locotenent, reprezentantul bulgar al administraţiei militare a Puterilor Centrale în România în perioada 1916–1918.

114. „Reclamaţii“ erau, în Primul Război Mondial, persoane recrutate în armata germană, dar scutite de serviciul militar propriu-zis, care îndeplineau tot felul de sarcini civile.

115. Carl Gustav Adolph von Harnack (1851–1930), teolog luteran şi istoric al Bisericii.

116. Wolfgang Mittermaier (1867–1956), profesor de drept penal la Universitatea din Gießen, celebru pentru atitudinea sa protectoare faţă de studenţii de origine evreiască în timpul regimului nazist.

117. Stephan Burian von Rajecz (1851–1922), în limba maghiară Rajeczi gróf Burián István, om de stat şi diplomat austro-ungar de origine maghiară, ministru de externe al Imperiului Austro-Ungar în timpul Primului Război Mondial (1915–1918).

118. Ahmed Nessimy Bey, ministru de externe al Imperiului Otoman, semnatar al Păcii de la Bucureşti.

119. Vasil Hristov Radoslavov (1854–1929), om politic liberal bulgar, prim-ministrul Bulgariei în Primul Război Mondial (1913–1918).

120. Alexandru Marghiloman (1854–1925), om politic conservator, prim-ministru al României aflate sub ocupaţie în perioada martie–octombrie 1918.

121. Joseph Eduard Flüggen (1842–1906), pictor german, cunoscut pentru tablourile sale de inspiraţie istorică.

122. Johann Ludwig Uhland (1787–1862), poet, filolog şi istoric literar german.

123. Constantin C. Arion (1855–1923), om politic conservator, ministru de externe în guvernul Marghiloman.

124. *O păsărică-n codru* şi *În patrie, în patrie ne-om revedea*, cântece soldăţeşti foarte populare în rândul trupelor germane în Primul Război Mondial.

125. O frumoasă descriere a oraşului se găseşte la Netzhammer, *op. cit.*, vol. I, pp. 135–150. El scrie, printre altele: „Nici o altă localitate din Muntenia nu este legată de atâtea amintiri privind istoria ţării precum Târgovişte. […] Acela care scrie istoria Târgoviştei scrie istoria Ţării Româneşti“. [Ed. rom. cit., pp. 126 şi 129 – n. t.]

126. „Die Weltgeschichte ist das Weltgericht“, citat din Fr. Schiller, *Resemnare*.

127. Netzhammer face o descriere a oraşului, a Văii Oltului şi a zonei de munte pline de mănăstiri, în vol. II, pp. 9 şi urm. [ed. rom. cit., pp. 11 şi urm. – n. t.].

128. Şelimbăr, astăzi în judeţul Sibiu.

129. Teiuş.

130. Simeria.

131. Astăzi Břeclav, în Cehia.

132. Astăzi Pardubice, în Cehia.

133. Astăzi Děčin, oraş din nordul Cehiei, la graniţa cu Germania.

134. Cartier situat în partea de sud-est a oraşului Dresda, atestat documentar sub forma *Rych* în 1288.

135. Oraş în Belgia, în provincia Liège.

136. Oraş în Belgia, în provincia Limbourg.

137. Instrument muzical mecanic, de forma unei orgi sau a unui pian cu mai multe claviaturi, care imită sonoritatea unei orchestre.

138. În germană *Tarnkappe*, o mantie miraculoasă care îl făcea nevăzut pe purtătorul ei. În *Cântecul Nibelungilor*, Siegfried dobândise o asemenea mantie de la piticul Alberich.

139. Regiune recunoscută pentru marele ei potenţial agricol şi pentru marii proprietari de pământ care, protestanţi şi conservatori (iuncherii), au jucat un rol important în politica de stat a Germaniei antebelice.

140. Sortiment de vin produs în podgoriile de la Mainz.

141. Comună din nordul Franţei, situată la zece kilometri de graniţa cu Belgia. Fortăreaţa Le Quesnoy, ocupată de armata germană, a fost cucerită în Primul Război Mondial de o divizie neozeelandeză, în cadrul mai vast al Bătăliei de la Sambre, la 4 noiembrie 1918, cu o săptămână înainte de armistiţiul de la Compiègne.

142. Comună din nord-vestul Franţei, în care a avut loc o bătălie decisivă pentru soarta Primului Război Mondial (21 august – 3 septembrie 1918), marcând începutul „Ofensivei de o sută de zile“ a trupelor Antantei.

143. „Pentru merit“, în limba franceză în text. Ordin înfiinţat de regele Friedrich II al Prusiei în 1740, fiind acordat deopotrivă pentru merite militare şi civile şi contând ca una dintre cele mai mari distincţii de stat.

144. „*Erbfeind*“, în limba germană: cuvântul desemnează inimiciţia moştenită, şi a fost folosit de Martin Luther ca sinonim pentru diavol. După secolul al XV-lea şi până la despresurarea Vienei în 1683, termenul se referea la Imperiul Otoman, iar din secolul al XIX-lea până la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, la Franţa.

145. „Pe loc“, „fără întârziere“, „imediat“, în limba latină în text.

146. Azi Grudziądz, în Polonia.